

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ermeni Edebiyatı Numuneleri 1913

Sarkis Srents

Krikor Zohrab, Ru-
pen Zartaryan,
Avedik İsahag-
yan, Avedis Aha-
ronyan, Zabel
Yesayan, Dikran
Gamsaragan, Za-
bel Asadur, Hrand
Asadur

Sarkis Srents

DERLEME

Ermeni Edebiyatı
Numuneleri 1913

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap, Sarkis Srents'in Ermenice orijinallerinden Osmanlıcaya çevirerek 1912-1913'te *Servet-i Fünun* dergisinde tefrika ettiği ve izleyen aylarda *Ermeni Edebiyatı Numuneleri* adı altında kitaplaştırdığı 14 öykünün Osmanlıca çevriyazı ve Türkçe çevirisinden oluşmaktadır.

Kitaba hazırlanan ekte öykü ve beğence yazarlarının güncel biyografilerine yer verildi. Kitabın orijinal sıralamasına sadık kalınmadı; beğence yazıları kitabın önünde sunuldu ve birden fazla öyküsü olan yazarların öyküleri art arda yerleştirildi.

Kitap yayına hazırlanırken Ermenice orijinal metinlerden yapılan kontroller esnasında Osmanlıca metinde yer almadığı saptanan kelimeler/paragraflar köşeli ayraçlarla metne eklendi veya yer yer dipnot işaretiyle gösterildi.

Öykü ve beğencelerin sonlarında yer alan notlar aksi belirtilmediği sürece tarafımızdan eklenmiştir.

Osmanlıca yazımda Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'ı (Aydın Kitabevi) esas alındı.

Türkçe içinse, Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

Sarkis Srents'in biyografisine ulaşmamızda değerli yardımlarını esirgemeyen Garo Aprahamyan'a teşekkürlerimizi sunarız.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

ERMENİ EDEBİYATI
NUMUNELERİ
1913

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 T nel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS -      127

Ermeni Edebiyatı Numuneleri 1913
Sarkis Srents

Yayıma Hazırlayan
Ararat  ekeryan
Ard ses Margosyan

Kapak Tasarımı
 ret G c r

  Aras Yayıncılık, 2012, 2021

ISBN 9786055753276

Baskı

Sena Ofset: 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (212) 613 38 46 / Sertifika No: 45030

Birinci Baskı: Mayıs 2012, İstanbul
 kinci Baskı: Kasım 2021, İstanbul

ERMENİ EDEBİYATI NUMUNELERİ 1913

SARKİS SRENTS

ÇEVİRMENLER
MAHİR ÜNSAL ERİŞ, ARI ŞEKERYAN

Sarkis Srents
(1875, Tekirdağ - 1955, Bükreş)

Sarkis Srents*

Asıl adı Sarkis Hovhannes Kılıçyan'dır.

İlköğrenimini Tekirdağ Hovnanyan Ermeni okulunda aldı. Eğitimini sürdürmek için Fransa'ya gitti. Nice Yüksek Okulu'nda pedagoji okudu. Memleketi Tekirdağ'a döndü ve öğretmenliğe başladı.

Öğrencilik yıllarında öğretmenlerinin tavsiyesi üzerine, soyadını 'Kılıçyan'ın Ermenice karşılığı olan 'Srents' ile değiştiren Sarkis Srents, 1890'lı yıllarda yeni oluşmaya başlayan *Hay Hegapokhagan Taşnaksutyun*'un (Ermeni Devrimci Federasyonu) Tekirdağ örgütlenmesinde yer aldı.

II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Tekirdağ, Edirne ve Malkara'da öğretmenlik ve okul müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1909'da İstanbul'a geçti. 1910-1912 yılları arası Bardizag (Bahçecik) Amerikan Koleji'nde çalıştı. 1913-1915 yıllarında ise İstanbul'daki Bezazyan ve Hayrikyan okullarında Fransızca ve Türkçe dersleri verdi. Bu dönemde *Azadamard* [Özgürlük Mücadelesi] gazetesine Türkçe gazetelerden yaptığı çevirilerle katkıda bulundu. 1914-1915 yıllarında kısa bir süre milletvekilliği yaptı.

24 Nisan 1915'te diğer Ermeni aydınlarıyla birlikte tutuklanarak Ayaş'a götürüldü. Adının Sarkis Kılıçyan olmadığı, Sarkis Srents olduğu iddiasıyla yarattığı karışıklıktan istifade ederek İstanbul'a kaçtı. Kendisini "Kömürcü Sarkis" olarak tanıttığı Beykoz'a yerleşip çıkmaz bir sokakta kömürcülük yapmaya başladı. Ermeni bir muhbirin ele ver-

* Sarkis K. Paçacıyan, *Huşamadyan Rodostoyi Hayerun 1606-1922* [Tekirdağ Ermenileri Anı Kitabı], Beyrut, 1971.

mesiyle yakalanarak tehcir edildi. Konya’da, Ermeni Protestan rahibi Der Stepanyan’ın kızı olduğundan tehciye tabi tutulmayan eşini buldu ve bu sayede Der Zor’a götürülmekten kurtuldu.

1918’de İstanbul’a yerleşerek eğitim, siyaset ve yayıncılık faaliyetlerine geri döndü.

1915 sonrası toplumun en büyük meselelerinden biri olan Ermeni yetim çocuklar sorunuyla ilgili olarak Patrik Zaven tarafından oluşturulan heyette görev aldı. 1922’de 200 yetimle Romanya’nın Strunga şehrine geçti ve burada oluşturulan yetimhanenin altı yıl boyunca müdürlük görevini üstlendi. Daha sonra Galati’deki Ermeni okulunda müdürlük ve Bükreş’teki Ermeni okulunda öğretmenlik yaptı.

1944 yılında kendisi için düzenlenen bir törenle öğretmenliğinin kırkıncı yılını kutlayarak emekliye ayrıldı. 1955’te, 80 yaşında Bükreş’te hayata gözlerini yumdu.

Öğrencisi Garo Kevorkyan’ın Gözünden Sarkis Srents* (...)

Sarkis Srents, Fransızca, Türkçe ve Türkiye Tarihi dersleri verirdi. İleri görüşlü bir öğretmendi. Başından beri Taşnaktsutyun partili olmasına rağmen hiçbir zaman öğrencilerine siyasi düşüncelerini aşılama çabası içinde olmadı. Kendisi hakkında dışardan bazı şeyler duymuş olduğumuzu muhtelemelen bilirdi; kaldı ki, derslerinin genel havası dolaylı olarak bizi etkisi altında bırakmaya yeterdi.

Hızlı konuşur ve hızlı hareket ederdi. Küçük yapılı ve coşkuluymdu. *Pince-nez* gözlük kullanırdı. Gözlüğünün bir ucundan ceketine bağlanmış bir zincir uzanırdı. Yoruldu-

* Garo Kevorkyan, *Amenun Darekirkı* 1956 [Herkesin Yıllığı], Beyrut.

Kaynak: Garo Kevorkyan, oge.

Bardizag Amerikan Koleji'nin 1912 yılı mezunları ve öğretmenler

Ayakta, soldan sağa (mezunlar): Harutyun Kalpakçıyan, Nişan Tumacan, Horen Diraduryan, Garabet Küpelyan, Garo Kevorkyan, Barkev Ėazaryan ve Herman Timuryan.

Orta sıra, soldan sağa (öğretmenler): Sarkis Srents, Krikor Mhalyan, Armenak Der Hagopyan, Dr. Robert Chambers, Arşak Yakubyan, Haygazun Türadyan ve Yervant Basmacıyan.

Ön sıra, soldan sağa (öğretmenler): Püzant Gözübüyükyan, Zora Kasabyan ve Mesrob Paravazyan. (O günlerde Merzifon'da bulunan Dr. Hovsep Der Stepanyan grup fotoğrafında yer alamamıştır.)

Ėu anlarda işaret parmağının bir dokunuşuyla burnundan aşağı bıraktığı gözlüğü ceketine bağlı zincirin ucunda göğsünden aşağı sallanırdı.

İyi bir psikolog ve pedagoğdu ve bu özellikleri onun derslerini daha da değerli kılıyordu. Gözlükle veya gözlüksüz çok iyi görür, bir bakışla karışısındaki öğrencinin aklına ve ruhuna nüfuz ederdi. Ders esnasında, kimin kendini dinleyip anladığını ve kimin başka âlemlerde gezindiğini bilirdi.

Kendisini dinlemeyen bir öğrenci gördüğünde işaret parmağını ona doğrultarak yaklaşıp ve hızlıca "Anlattığımı anlamadın!" derdi. Tespitinde asla yanılmazdı. Dalgın öğrenci, gerçekten de hiçbir şey anlamamış olur, utanır, kıpkırmızı kesilirdi.

Bahçecik'ten ayrılıp İstanbul'a geçtikten sonra *Azadarmad* gazetesinde çalışmaya başladı. Gazetedeki önemli makaleleri Osmanlıcaya çeviriyor, Türkiye hakkında ayrıntılı yazılar hazırlıyordu. Ayrıca, *Dzerugi* [İhtiyar] mahlasıyla makaleler yazıyordu.

İçindekiler

Sunuş	13
Takrizler / Beğenceler	19
Süleyman Nazif.....	21
Abdullah Cevdet.....	31
Şahabettin Süleyman.....	45
Harutyun Şahrigyan.....	53
Krikor Zohrab'dan	
Postal.....	67
Feslegen.....	105
Zapuşon.....	119
Rupen Zartaryan'dan	
Yedi Ozanlar.....	135
Gölün Perisi.....	155
Çoban Köpeği.....	163
Avedik İsaahagian'dan	
Buddha.....	177
Avedis Aharonyan'dan	
Münzevi.....	195
Zindanda.....	217
Zabel Yesayan'dan	
Âşık.....	243
Dikran Gamsaragan'dan	
Haro.....	257
Zabel Asadur'dan	
Boa.....	271
Serena.....	291
Hrand Asadur'dan	
Balo.....	307
Terâcim-i Ahvâl / Biyografiler	345
EK – Beğence ve Öykü Yazarlarının Biyografileri	361
Dizin	374

Sunuş

Aras Yayıncılık'ın varlığından tesadüf eseri haberdar olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Osmanlıca orijinaline ulaştığı *Ermeni Edebiyatı Numuneleri*, yüz yıl aradan sonra okuyucuyla nasıl buluşturulmalıydı? Yaşanan bütün tarihsel, sosyal, kültürel, siyasal değişimin ardından, yayımlandığı tarihlerde yüklendiği işlevi silikleşmişti *Numuneler*'in. 'Var olan'ın, 'yaşamakta olan'ın capcanlı bir yansıması yerine, 99 yıl sonra bugün 'yok olan'ın, 'artık yaşamıyor olan'ın silik bir yansıması olarak çıkar karşımıza *Numuneler*. Osmanlıca yok olmuştur; Türkiye'de Ermenice edebiyat üretilmiyordur ve *Numuneler*'deki çoğu öykünün kaleme alındığı dil olan Batı Ermenicesi, unutulmaya yüz tutmuştur. İşte tam da bu sebeplerden dolayı, kitabın adı "Ermeni Edebiyatı Numuneleri" değil, "Ermeni Edebiyatı Numuneleri – 1913"tür.

Ermeni Edebiyatı Numuneleri dönemin sekiz ünlü Ermeni yazarından on dört öykü içeriyor. Mütercim: S. Srents imzalı çeviriler Kasım 1912-Mart 1913 arasında birer-ikişer hafta arayla *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanmış. Srents, izleyen aylarda, dönemin dört ünlü Osmanlı aydınından

(Abdullah Cevdet, Harutyun Şahrigyan, Süleyman Nazif ve Şahabettin Süleyman) aldığı beğenceleri ve öykü yazarlarının biyografilerini de ekleyerek *Numuneler*'i Ahmed İhsan ve Şürekâsı matbaasında bastırmış. Srents'in o dönem çevirmen ve yazar olarak çalıştığı Ermenice gazete *Azadarmard*'da ve *Servet-i Fünun*'un ilgili yıla ait sayılarında kitapla ilgili ek bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, (Ekim ayında) iki yayında da kitabın çıktığına ve "5 kuruş bedel karşılığında Bab-ı Ali caddesindeki Yeni Osmanlı Kütüphanesi'nden" edinilebileceğine dair birer haber yer almış. Ayrıca Şahabettin Süleyman ve Abdullah Cevdet'in beğenceleri –muhtemelen yine Sarkis Srents'in çevirisiyle– *Azadarmard*'da yayımlanmış.

Kitabı yayına hazırlarken Osmanlıcanın kokusunu hissettirebilecek Türkçe bir metin oluşturmayı hedeflemiştik. Ancak bunun pek de kolay olmayacağını kısa sürede fark ettik. "Avdet etmek" ne kadar anlaşılacaktı? "İrtifa" kelimesi ne kadar günceldi? "Lüzumlu görüyordu" mu diyecektik, "gerekli görüyordu" mu? Sonunda bu yarı-sadeleştirme çizgisini terk edip kitabı Latin harfli Osmanlıca ve günümüz Türkçesi ile paralel metinler halinde yayımlama yolunu seçtik. Böylece aradan geçen bir asırda yazın dilinin uğradığı değişiklikler de izlenebilir olacaktı.

Ne var ki, sıkıntılı bir konu daha vardı. Öykülerin hepsi Ermenice yazılmıştı ve biz onları aradan geçen bir asırdan sonra, bize yabancı bir dilden, Osmanlıcadan Türkçeleştirmiştik. Bir başka deyişle, çevirinin çevirisiydi elimizdeki metin ve o haliyle kitap, bugün artık daha arka planda kaldığını belirttiğimiz 'edebi' duruşunu iyiden iyiye yitirebilirdi. Bu, bizi hikâyeleri Ermenice orijinal metinler-

den kontrol etmeye itti. Böylece sorunlu cümleler/paragraflar doğrudan Ermeniceden çevrildi veya redakte edildi.

Kitabın sonundaki ekte, Sarkis Srents'in 1913'te hazırladığı *Terâcim-i Ahwâl*'e tamamlayıcı olması amacıyla Ermenice kaynaklardan derlediğimiz yazar biyografilerine yer verdik. Bunun yanı sıra, dönemin ileri gelen aydınlarından olan beğence yazarlarının biyografilerini de ekledik.

Bu yazarlardan üçünün, Abdullah Cevdet, Süleyman Nazif ve Şahabettin Süleyman'ın ortak noktası İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle olan ilişkileridir. Abdullah Cevdet, genç yaşta Cemiyet'in kurucuları arasında yer almıştır. Diğer ikisi ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin taraftarlarındandır. Ne var ki, İTC'nin izlediği birleştirici politikalarından uzaklaşmasıyla bu üç aydın İTC saflarını terk eder, hatta İTC'ye muhalif bir tutum alırlar.

Aynı zamanda dönemin önde gelen yayıncı ve yazarlarından olan bu üç ismin *Numuneler* için kaleme aldıkları beğenceler, kitabın o tarihte nasıl büyük bir boşluğu doldurduğunu kanıtlar niteliktedir. *Servet-i Fünun* topluluğunun ileri gelen temsilcilerinden Süleyman Nazif, *Numuneler*'i okuyana dek "Birçok hem-ırklarım gibi Ermeni Edebiyatı'ndan bî-haber bulunuyordum" der.

Bu "bî-haber"liğin ancak seksen yıl sonra, 1990'lardan itibaren yapılan çeviriler yoluyla kısmen de olsa 'bertaraf' olduğunu, Ermeni tarihi, dili, kültürü ve edebiyatı hakkındaki farkındalığın günbegün arttığını söylemek mümkün. *Numuneler* bu bakımdan bir kez daha katkı sunacak bir eser.

Kitaptaki öyküler dönemin Ermeni hayatından –ve tabii ki Osmanlı/İstanbul hayatından– ilgi çekici manzaralar

sunar. Kadıköy'den karşı yakaya geçmek için sandalların kiralandığı, Galata'da atlı tramvayların işlediği, Beyoğlu'ndaki salonlarda maskeli baloların düzenlendiği zamanlardan kopup gelen fotoğraflarda kâh İstanbul'da hamallık yapan bir taşralının çilesine, kâh gönlüne göre bir koca bulma ümidiyle Bursa'dan İstanbul'a göçen genç bir kızın nafile çabalarına, kâh şehir hayatının bayağılıklarına boyun eğmeyen soylu bir çoban köpeğinin asaletine, kâh iki gencin yaşadıkları çalkantılı bir aşk hikâyesinin sancılarına tanıklık ederiz.

Ölüm, dışlanmışlık, gelecek kaygısı, ümitsiz aşklar, idam, geçim derdi... Sarkis Srents'in seçtiği öykülerin geneline hâkim olan bu olumsuz havanın sırrı belki de Harutyun Şahrigyan'ın beğencesindeki şu satırlarda gizli: "Seçiminize mazhar olan edebiyatçılarımız ve onların en kıymetli eserlerinin 1895'e ve o tarihten sonraya, yani Ermenilerin katliamının hazırlanıp uygulandığı yıllara ve daha sonraki zamanlara rastlıyor oluşu en fazla dikkat çeken noktadır."

1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'in sağladığı serbest ortamında, Ermeni ve Türk halklarının birbirlerini anlamaları yönünde atılmış küçük bir adımdır *Ermeni Edebiyatı Numuneleri*. Şahrigyan'ın da işaret ettiği gibi, iki halkın edebiyatları çeviri çalışmalarıyla birbirlerinin dillerine aktarıldıkça "karşılıklı özveriyle olgunluğa erişilebilecek ve ortak bir vatan uğruna birlikte çalışılabilecektir."

Ne var ki, Sarkis Srents, çok değil, *Numuneler* basıldıktan bir buçuk yıl sonra, 24 Nisan 1915'te diğer tüm Ermeni aydınlarla birlikte tutuklanarak ölüm yolculuğuna çıkarılmaktan kurtulamadı. Birçoklarının aksine, mucize eseri

kurtulan ve Romanya'da yeni bir hayata başlayan Sarkis Srents'in *Numuneler*'i, aradan geçen 99 yılın ardından, gün geçtikçe büyüyen kocaman bir boşluğun yansımasıdır. Abdullah Cevdet, *Numuneler* için kaleme aldığı yazısında bu boşluğu öngörmüştür adeta: "Edebiyatçılar, şairler bir milletin ruhudurlar, bir millettten bunlar çıkarıldıktan sonra o millette ne kalır? His ve ileti yeteneğini çıkarırsanız insanda etten başka ne kalır? Güneş doğadan yok edilirse evrende ne kalır?"

Ermeni Edebiyatı Numuneleri'nin yüz yıl önceki ilk baskısı, 1512 yılında Venedik'te Hagop Meğabard tarafından basılan ilk Ermenice kitapla birlikte başlayan Ermeni matbaacılık faaliyetlerinin 400. yıldönümü kutlamalarına denk düşmüştü. Yüz yıl sonra bugün, *Numuneler*'in baskısının bu kutlamaların 500. yıldönümüne denk düşmesi özel bir anlam taşıyor şüphesiz. Öyle ki, bu kitap, başta Sarkis Srents olmak üzere, Ermeni yayın emekçileri ve aydınlarının silinmez hatıralarına adanmış naçiz bir armağandır aynı zamanda.

Ari Şekeryan

تقریض

شیشلی ۱۹ مایس ۱۹۱۳

محترم وطنداشم ،

برعثمانلی ترکی و بو طوبراغک اولادی صفتیله یوزم قیزارمه دن
اعتراف ایده میه جکم : سز « ثروت فنون » ایله ارمنی ادبیاتندن
نمونه لر ترجمه و نشر ایتدیکنیز زمانه قدر بن برچوق همعرقلم
کبی ، ارمنی ادبیاتندن ییخبر بولموردم . بیلیرم که بزمله عین
سقف آلتده یاشایان وچالیشان برارمنی جماعتی ، همده متیقظ ،
متحسس ، منور برارمنی جماعتی واردر . فقط بو عرقک وجدان
مشترکی ، یعنی ادبیاتک اشکال ودرجاتی مجهولم ایدی . سز ،
مساعی مقبوله کزله بوجهلی ازاله ایتدیکنیز . تشکیر ایدرم .

اهدا ایتدیکنیز فورمه لریک صحائفده مفکرم تقدیر و حیرتله
طولاشدی . استانبولک کارگاه مساعیسنه هر سینه برچوق بازوان
آهین کوندردن دیارلریک یاد واولادی بو صحیفه لرده نه قدر جانلی
کورونیسور . هله کاه متصوفانه ، کاه عاشقانه ترنم اشعار ایدن
پارچه لردن آکلادم وقائع اولدم که بوکون تمامیه تأسس ایتیش
زنکین برارمنی ادبیاتی واردر .

TAKRİZLER / BEĞENCELER

Süleyman Nazif
Abdullah Cevdet
Şahabettin Süleyman
Harutyun Şahrigyan

Süleyman Nazif'in kitaptaki beğencesinin ilk sayfası.

Süleyman Nazif
Şişli, 19 Mayıs 1913

Muhterem vatandaşım,

Bir Osmanlı Türkü ve bu toprağın evladı sıfatıyla yüzüm kızarmadan i'tirâf edemeyeceğim. Siz “Servet-i Fünûn” ile Ermeni Edebiyatından numuneler terceme ve neşr ettiğiniz zamana kadar bir çok hem-ırklarım gibi, Ermeni Edebiyatı'ndan bî-haber bulunuyordum. Bilirim ki bizimle aynı sakf altında yaşayan ve çalışan bir Ermeni cemaati, hem de müteyakkız, mütehassis, münevver bir Ermeni cemaati vardır. Fakat bu ırkın vicdân-ı müştereki, yani edebiyatının eşkâl ve derecâtı meçhûlum idi. Siz mesâî-i makbûlenizle bu cehli izâle ettiniz. Teşekkür ederim.

İhdâ' ettiğiniz formaların sahâifinde müfekkirem takdîr

Süleyman Nazif
Şişli, 19 Mayıs 1913

Muhterem vatandaşım,

Bir Osmanlı Türkü ve bu toprağın evladı sıfatıyla yüzüm kızarmadan itiraf edemeyeceğim: Siz, *Servet-i Fünûn*'da Ermeni Edebiyatı'ndan numuneler çevirip yayınlamaya kadar, ben, birçok ırkdaşım gibi, Ermeni Edebiyatı'ndan habersizdim. Bizimle aynı göğün altında yaşayan ve çalışan bir Ermeni cemaati, hem de gözü açık, hassas ve aydın bir Ermeni cemaati olduğunu biliyorum. Fakat bu ırkın ortak vicdanı, yani edebiyatının biçim ve derecesinden bihaberdim. Siz, bu takdire şayan çalışmanızla bu cehaletimi ortadan kaldırdınız. Teşekkür ederim.

Düşüncelerim, bir araya getirdiğiniz bu sayfalar üzerin-

ve hayretle dolaştı. İstanbul'un kâr-gâh-ı mesâîsine her se-
ne bir çok bazu-vân-ı ahenîn gönderen diyarların yâd ve
evlâdı bu sahifelerde ne kadar canlı görünüyor. Hele kâh
mutasavvifâne, kâh âşıkâne terennüm-i iş'âr eden parça-
lardan anladım ve kanî oldum ki bu gün tamamıyla tees-
süs etmiş zengin bir Ermeni edebiyatı vardır. Vatanım nâ-
mına iftahâr ederim.

Rupen Zartaryan Efendi'nin "Yedi Mugannî"si cidden
güzel ve hakayıknevâz bir hayaldir. Yazılmış olduğu lisanın
servet ve hayatını gösterir.

Krikor Zohrab Efendi'nin şöhret-i talâkatından evvel
âvâze-i belâgatını işitmiştim. Meclis-i Mebusanın kürsüsün-
den –zavallı Meclis-i Mebusan!– idrâk-ı ümmete hitâb eden
o canlı sözler, hatîbin aynı zamanda bir şair de olduğunu if-
şâ ederdi. Fakat kudret-i edebiyyesinin derecâtına yine sizin
sâye-i delaletinizde vâkıf oldum. Yalnız edebiyata hasr-i iş-
tigel etse, yalnız kendi lisanının değil, her lisanın esâtîze-i
muktediresi miyanında bir mevkî-i bülend ihrâz edecek.

Zohrab Efendi'nin "Postal"ını Avedik İsahagyan'ın
"Budda"sı takib ediyor.

Bilmem neden, benim Budda'ya pek kadîm bir incizâ-
bım var..! O hârik-ül-âde insan-ı fevk-al-beşere aid hiçbir
bahs ve sahife yoktur ki karşısında ben lâ-kayd kalayım.
Edyânın en doğrusu olmasa bile, en güzeli, en cazîbi, en
vicdan-firibi Sakyamuni'nin dinidir. Vicdân-ı beşerde hü-
kümdar-ı âzam olan bu büyük şehzadenin elindeki kuş yu-
vası bizim Ermeni şairinin yedd-i tasvîrinde ne güzel bir
timsal-i şî'r ve telmih olmuş.

Budda bir vakit beni de pek çok düşündürmüş ve söy-
letmişti. Hindistan'dan geçerken bir âşinâ-yı muazzeze
yazdığım şeyler arasında şu satırlar da vardı:

de takdir ve hayretle dolaştı. İstanbul'un iş hayatına her sene birçok demirden pazılar gönderen diyarların evlatları ve hikâyeleri bu sayfalarda ne kadar canlı görünüyor. Hele kâh tasavvufi kâh âşıkane dile gelen parçalardan bugün tamamıyla olgunlaşmış zengin bir Ermeni Edebiyatı olduğunu anladım. Vatanım adına iftihar ederim.

Rupen Zartaryan Efendi'nin *Yedi Ozanlar*'ı cidden güzel ve gerçeği okşayan bir hayaldir. Yazılmış olduğu dilin zenginliği ve canlılığını gösterir.

Krikor Zohrab Efendi'nin yazarlığının şöhretinden önce nutuk kabiliyetinin ününü işitmiştim. Meclis-i Mebusan kürsüsünden –zavallı Meclis-i Mebusan!– milletin algısına hitap eden o canlı sözler, hatibin aynı zamanda bir şair olduğunu gösterirdi. Fakat edebi kudretinin derecesine yine sizin kılavuzluğunuzla vâkıf oldum. Yalnız edebiyatla uğraşsa, yalnız kendi dilinin değil, bütün dillerin büyük ustaları arasında yüksek bir yer elde edecek.

Zohrab Efendi'nin *Postal*'ını Avedik İsağayan'ın *Buddha*'sı takip ediyor.

Bilmem neden, Buddha beni eskiden beri cezbeder. O harikulade, insanüstü kişiliğe ait kayıtsız kalabileceğim tek bir sayfa dahi yoktur. Dinlerin en doğrusu olmasa bile, en güzeli, en cazibi, en vicdana hitap edeni Sakyamuni'nin dinidir. İnsan vicdanında, insan vicdanının büyük hükümdarı olan bu yüce şehzadenin elindeki kuş yuvası bizim Ermeni şairinin elinden çıkan tasvirle ne güzel bir şiir ve tarif örneği olmuş.

Buddha bir zamanlar beni de pek çok düşündürmüş ve söyletmişti. Hindistan'dan geçerken çok aziz bir tanıdığımı yazdığım şeyler arasında şu satırlar da vardı:

Brahma mezhebinin kavaid-i umumiyesi istisnâ edildiği takdîrde teferruat ve günahına asla vukufum yoktur. Fakat Sakiyamuni'yi budistler kadar tanır ve insanî bir hiss ve nazarla onlardan daha iyi, yani daha makûl ve mantikî muhâkeme ve takdîr edebilirim.

Sefâlet-i umumiyenin evcâ' ve ıztırabatını kendi yüreğinde ve herkesten daha amîk surette hiss etmekten "Budda"yı, sarayının daratı, ihtişâmı, ezvâkı, huzuzâtı, hasılı bir mevcudiyet-i faniyenin âlâmına bin ahenk ve edâ ile neşâid-i tenvîm okuyabilecek hesabsız mahâsîn ve muhassena-tı men edemedi. Ruhu nesebinden daha asîl olan bu şehzadenin hatırat ve tarihine bî-gâne kalmak, yalnız insaftan değil, idrâkten de tecerrüd etmeğe tevakkuf eder.

Brahma dininin muvacehe-i unfiyyesinde Budda'nın mezhebi ibtisâm-ı teellüm ve şefkât gibi yükselir. Sakya-muni'nin ahyâr-ı sâlikine ve add ettiği akıbet-i mes'ûde, o emel-nevâz (Nirvana), yani bir ma'dûmiyyet-i sarfe ve bî-intihâdır.

Asya'nın her şeye; yüksekliğe, derinliğe, sıcağa, soğuğa, rutubete, yubuûset'e, berekete, ikamete ifratsâz birer cây-i haşr olan cibâl ve saharîsiyle ihbar ve cezâirini dolduran mezâhim ve mehâlik arasında mevcudiyet-i muztariblerini mütehayyirane dolaştırmağa min-el-ezel mahkûm olan milyonlarca bed-bahtın hilkatın zindegânî-i meftûrine va'd-ı ademden başka devâ-i teskîn ile maye-i devam verilemezdi.

Bu hakikatı Budda herkesten evvel anladı. Ve o kadar anladı ve yaşadı ki, ümmetinin perverde-i âsâr olan ye's-i amikini bu va'd ve beşâretle okşadığı sırada, zat ve nesebinin esbâb-ı saadetini nâ-kâfî ve belki sahte ve ca'li görerik, nefsinin de "Nirvana"ya muhtâc ve müftekir buldu.

Brahman mezhebinin genel kaidelerini saymazsak, günah ve ayrıntıları hakkında hiç bilgim yok. Fakat Sakya-muni'yi budistler kadar tanır ve insani bir his ve bakış açısıyla, onlardan daha iyi, yani daha makul düşünüp daha mantıklı değerlendirebilirim.

Sarayının gösterişi, ihtişamı, zevk ve hazları; kısacası ölümlü bir varlığın acılarını bin ahenk ve edayla dindirecek şarkılar söyleyebilecek hesapsız iyilikleri ve güzellikleri bile, Buddha'yı toplumsal sefaletin tüm acı ve ıstırabını yüreğinde herkesten daha derin olarak hissetmekten alıkoynamamıştı. Ruhu soyundan daha asil olan bu şehzadenin hatırasına ve tarihine kayıtsız kalmak, yalnız insaftan değil, algılamadan da kopmak anlamına gelir.

Brahman dininin sert yüzünde Buddha'nın mezhebi kederli bir gülümseme ve şefkat gibi yükselir. Sakyamuni'nin iyilikler yoluna vaat ettiği mutluluk dolu sonuç, yani Nirvana, uçsuz bucaksız bir sonsuzluktur.

Asya'nın, her şeye: yüksekliğe, derinliğe, sıcağa, soğuğa, rutubete, berekete, yerleşime birer mahşer yeri olan dağları ve çölleriyle, denizleri ve adalarını dolduran sıkıntı ve tehlikeler arasında ıstırap çeken mevcudiyetlerini hayretler içinde dolaştırmaya ezelden beri mahkûm olan milyonlarca bahtsızın kederli varlığına yokluk vaadinden başka sakinleştirici bir çareyle güç verilemezdi.

Buddha bu gerçeği herkesten önce anladı. Ve o kadar iyi anladı ve yaşadı ki halkının asırlara dayanan kültürünü ve derin ümitsizliğini bu vaat ve müjdeyle okşadığı sırada, kendisinin ve soyunun mutluluğunu yetersiz, belki sahte ve uydurma görerek, kendisini de Nirvana'ya muhtaç buldu.

Buddha, dini öğretmek değil, hissettirmek ister. Onda

Budda, dini ta'lîm değil, tesliye etmek ister. Onda ne kâinâtın suret ve sebep-i hilkatine müteallik ma'lûmât-ı mütearifane vardır, ne ervahî ye's ile ümid arasında lerziş-dâr tahayyür edecek beşâir-i mütezâdde. Yalnız okşamak, avutmak isteyen bir mezheb.

Din, felsefe Yunanistanca mechûl iken felsefe-i din Hindistanca malûm idi. Zenon cismin meşakkat ve eziyetinde ruhun şevk ve saadetini taharrî etmeğe kıyâm etmeden çok zaman evvel, Hindular evcâ' ve mahrumiyet-i maddiyeden ezvâk-ı maneviyeyi istinbât etmişlerdi.

Lâ-akall dört bin seneden beri (Fizyoloji) kavaniniyle - fakat bilmeyerek- istihzâ eden bu halk arasında iki mütezâdd dinin zuhûr etmesi pek tabîi idi. Brahma'nın me'yûs ettiği ervah-ı muztaribeye Budda bir devâ-i ümid getirdi.

Bahsi uzattım. Bu bir kusur ise benim kadar İsaakyan Efendi'ye de râcidir. Çünkü o metin kalemiyle âsâb-ı idrâkimin en hassas noktalarını titretti. Kitabınıza geleyim. Gerek intihâb, gerek tercümedeki isâbet ve kudretinizi takdîr ve tebrîk ederim. Bize bir cihân gösterdiniz. Fakat yalnız terceme ve irâe etmekle vazife ve hizmetiniz tamam olmuş sayılmaz.

Evvela bize Ermeni Edebiyatı'nın bir hulâsa-i tarihiyyesini ihdâ' etmeliydiniz, lisanınızı süyûl-i â'sâr arasında kimler ve neler taşıdı? Ve bu lehceye asrların hedâyâsı nedir? Fuzulî'niz, Nefî'niz, Veysî'niz, Nergisi'niz oldu mu? Bir Abdülhak Hamid'iniz var mı? Namık Kemal'iniz kim veya kimlerdir? Edebiyatınıza kim veli-nimet oldu? Yani Recaizâde Ekrem Bey'in bize ve bizim edebiyata olan hizmet-i azimesini sizde hangi üstad-ı edîb ifâ etti?

ne kâinatın görünüş ve yaratılış sebebine dair tarifler veren bilgiler vardır ne de ruhları ümitsizlikle ümit arasında titreterek hayretler içinde bırakacak birbirine zıt insanlar. Yalnız okşamak, avutmak isteyen bir mezhep.

Din, felsefe Yunanistan'da bilinmezken din felsefesi Hindistan'da biliniyordu. Zenon, cismin sıkıntı ve eziyetinde ruhun zevk ve mutluluğunu incelemeye kalkışmadan çok önce, Hindular acının ve maddiyattan yoksunluğun manevi zevklerini çoktan kavramışlardı.

En azından dört bin seneden beri Fizyoloji kanunlarıyla –fakat bilmeyerek– alay eden bu halk arasında iki zıt dinin ortaya çıkması pek doğaldı. Brahman'ın kedere boğduğu mustarip ruhlara Buddha bir çare ümidi getirdi.

Konuyu uzattım. Bu bir kusur ise, benim kadar İshagyan Efendi'ye de aittir. Çünkü o kuvvetli kalemiyle düşüncemin en hassas noktalarını titretti. Kitabınıza geleyim. Gerek seçimler, gerek çevirideki isabet ve kudretinizi takdir ve tebrik ederim. Bize bir dünya gösterdiniz. Fakat yalnız çevirip sunarak görev ve hizmetiniz tamamlanmış sayılmaz.

Öncelikle bize Ermeni Edebiyatı'nın tarihini kısaca anlatmalıydınız. Dilinizi asırların selleri arasında kimler ve neler taşıdı? Ve bu dile asırların hediyeleri nelerdir? Fuzulî'niz, Nef'i'niz, Veysi'niz, Nergisi'niz oldu mu? Bir Abdülhak Hamid'iniz var mı? Namık Kemal'iniz kim veya kimlerdir? Edebiyatınızda öne çıkan isimler kimler oldu? Yani Recaizade Ekrem'in bize ve bizim edebiyata olan büyük hizmetlerini sizde hangi edebiyat ustası yaptı?

Bugünkü milli ruhu Avrupa'nın sanat ruhuyla daha

Bu günkü ruh-ı milliyeyi Avrupa'nın ruh-ı edebiyile daha gsterane mizac ve telif edenleriniz, yani Cenap Şahabettin'iniz, Tevfik Fikret'iniz, Halid Ziya'nız kimlerdir?

Ruh-ı milliyeyi aslına ircâ' dâiyesiyle Asyayı vustâya ve kurûn-ı vustâya rücu' etmek isteyen erbâb-ı nazm ve kalem sizin cemaatte de var mı..! O tanîndar ve pr-nagam arz ile o manidâr ve muhteşem vasf-ı terkiblere sizde de ilan-ı harb olunur mu?

İşte azizim Srents Efendi, itmâm-ı ihsan etmek isterse-
niz bize lütfen bunları da bildiriniz. Ve hürmet ve şkra-
nımızı yine lütfen kabul ediniz.

zengin ifade edip üretenleriniz, yani Cenap Şahabet-
tin'iniz, Tevfik Fikret'iniz, Halid Ziya'nız kimlerdir?

Milli ruhu aslına döndürme duygusuyla Orta Asya'ya,
Orta Çağ'a dönmek isteyen nazım ve kalem sahipleri gibi-
lerinden sizin cemaatinizde de var mı..! O tantanalı ve
aruz vezniyle dolu, o manalı ve muhteşem tamlamalara
karşı sizde de savaş ilan edildi mi?

İşte azizim Srents Efendi, bu güzelliği tamamlamak is-
terseniz, bize lütfen bunları da bildiriniz. Ve hürmet ve
şükranımızı yine lütfen kabul ediniz.

Ermeni Edebiyatı Numuneleri Hakkında

Abdullah Cevdet

2 Mayıs 1913

Amerika'nın derîn ve yüksek şairi Emerson: “Beni anlayan benim olur”¹ diyor, ilave edilebilir: “Beni seven beni anlar, sevmek için anlamak lazımdır.”

Bize “Ermeni Edebiyatı Numuneleri”ni vermiş olan S. Srents Efendi zann ederim ki bu prensipleri iyice anlamıştır. Ve bu prensiplerden amelî neticeler çıkarmak istemiştir.

Ermeni Edebiyatı Numuneleri, Ermeni vatandaşlarımızın ruhunu bize daha ziyade anlatacak ve daha ziyade sevdirecektir.

Ermeni vatandaşlarımızın ruhunu dedim, evet, edîbler, şairler bir milletin ruhudurlar, bir milletten bunlar çıkarıldıktan sonra millette ne kalır? İnsandan hiss ve teblîg ikti-

Ermeni Edebiyatı Numuneleri Hakkında

Abdullah Cevdet

2 Mayıs 1913

Amerika'nın derin ve yüksek şairi Emerson: "Beni anlayan benim olur"¹ diyor, ilave edilebilir: "Beni seven beni anlar, sevmek için anlamak lazımdır."

Bize *Ermeni Edebiyatı Numuneleri*'ni vermiş olan S. Srents Efendi zannederim ki bu prensipleri iyice anlamıştır. Ve bu prensiplerden pratik sonuçlar çıkarmak istemiştir.

Ermeni Edebiyatı Numuneleri, Ermeni vatandaşlarımızın ruhunu bize daha çok anlatacak ve daha çok sevdirecektir.

Ermeni vatandaşlarımızın ruhunu dedim, evet, edebiyatçılar, şairler bir milletin ruhudurlar, bir milletten bunlar çıkarıldıktan sonra o millette ne kalır? His ve ileti yete-

darları nez' edilirse insanda etten başka ne kalır? Tabîattan güneş tayy edilse kâinâttan ne kalabilmek mutasavverdir?

Rupen Zartaryan Efendi "Yedi Mugannî" ünvanlı mensûresinde bu tellere hayli dokunmuştur. Kırmızı bir gül takınmış olan beşinci Mugannî gitarı üzerinde:

"Tellerimin bin dili, bin dilin bin kalbi ve her bir kalbin bir deryası var. Ey güneş! Muazzaz güneş! Gülüne dikenine kurban olayım! Asumanına ve dumanına kurban olayım! Veyl, o dağa ki tepesi yok! Veyl o kalbe ki işkenceden mahrum. Tepesiz dağ, yeşillenemez. İşkencesiz kalb pınarsız kayadır." nağmesini terennüm ediyor.

Kelîm Hemedanî'nin:

*Dilbeste-i sazîyem ve esir-i mey-i nâyem
Geh mevc-i şarabîyem ve gehî târ-ı rebâbem²*

Beytini derinden derine inleyen Zartaryan Efendi'nin ruh-i rubâbıyla Hemedanî'nin ruh-i rubâbında bir karâbet keşf etmek hiç güç değildir.

Oscar Wilde'ın *Der Wohltäter*³ yani "Ehl-i hasenat" ünvanıyla Almancaya tercüme edilmiş olan küçük bir şiir-i mensûru Zartaryan Efendi'nin "Yedi Mugannî"sine belki sermaye-i ilhâm olmuştur. Fakat, her makamenin esası, unsur-ı ahengi hep Şark'ın heyecan ve canından yükselmiştir. Çoban Köpeği yine Zartaryan Efendi'nindir. Ne necîb köpek! Bu köpek "seg-i der-âlî"ye benzemez. Bu köpek Byron'ın Kiyamet'indeki köpeğin necl-i necîbinden olsa gerektir.⁴

"Liyâkat ve dirayete karşı uluyan adilikler" önünden mağrûr ve vakûr yürüyüp geçiyor.

"Küstahlıktır, ki âlî-cenâbın arkasından ürümekten âr etmez!"

neğini çıkarırsanız insanda etten başka ne kalır? Güneş doğadan yok edilirse evrende ne kalır?

Rupen Zartaryan Efendi *Yedi Ozanlar* adlı hikâyesinde bu tellere hayli dokunmuştur. Kırmızı bir gül takmış olan beşinci ozan gitarıyla şu ezgiyi söylüyor:

“Tellerimin bin dili, bin dilinin bin kalbi, bin kalbinin bir denizi var. Ey güneş! Ey aziz güneş! Gülüne dikenine kurban olayım! Göğüne ve dumanına kurban olayım! Ne yazık o dağa ki tepesi yok! Yazık o kalbe ki işkenceden mahrum. Tepesiz dağ, yeşillenemez. İşkencesiz kalp pıncarsız kayadır.”

*Dilbeste-i sazîyem ve esir-i mey-i nâyem
Geh mevc-i şarabîyem ve gehî târ-ı rebâbem²*

Kelîm Hemedanî’nin bu beytinde Zartaryan Efendi’nin derinden derine inleyen ruhuyla Hemedanî’nin ruhunun arasında bir akrabalık keşfetmek hiç güç değildir.

Oscar Wilde’ın *Der Wohltäter*³ yani “İyiliksever” adıyla Almanca’ya tercüme edilmiş olan kısa mensur şiiri belki de Zartaryan Efendi’nin *Yedi Ozanlar*’ına ilham olmuştur. Fakat, her sözünün temeli, unsurlarının uyumu hep Doğu’nun heyecan ve canından yükselmiştir. Çoban Köpeği yine Zartaryan Efendi’nindir. Ne soylu köpek! Bu köpek, “İstanbul köpeği”ne benzemiyor; Byron’ın *Kıyamet*’indeki köpeğin daha soylusundan olsa gerek.⁴

“İktidar ve zekaya karşı uluyan adilikler” önünden ki-birli ve ağırbaşlı yürüyüp geçiyor.

“Küstahlıktır ki büyük şahsiyetin arkasından havlamaktan utanmaz!”

Pek acı bir doğru ki acılığını azaltan, ancak, doğruluğu-

Pek acı bir doğru ki acılığını ta'dîl eden, ancak, doğruluğunun terennüm ve i'tirâf olunmasıdır. Çoban Köpeği'nden şu satırları da okuyalım:

Bellidir ki serseri bir cemaatin a'zâsındandır, kuvvetli bir babanın kanından, çoban köpeği olarak doğmuş bir çoban köpeğidir. İlk senelerini dağların tehlikeleri arasında geçirmiş, kurda karşı adâvet ve koyun sürüsüne kemal-i sıyanet, amâk-ı ruhunda ilk günlerinde uyanmış, mel'ûn kurtların ta'kibât-ı ebediyyesinde valdesinin intikâm-ı vahşiyânesi, onun pür-gayz ve kahramanâne tehevürünü, sıçrayışlarını, kanlı mübârezâtını görmüştür. Muhâfazasına tevdi' edilen sürü uğrunda her şeyini muhâtaraya ilka' etmenin bir ihtiyâc olduğunu ve hîn-i hâcette ahılın zemîn-i mahfûzu üzerinde çobanın ve koyunların gözleri onünde hûn-alûd ve delik deşik olmuş bir vücûd ile nasıl can verildiğini görmüştü.

Çocukluğunun şefkati bu suretle infilâk etmişti. Ondan sonra ne mucizeler! Ne mucizeler! Asil valdesi, yavrusunun mukavemetsiz kuvvetinin mebzûliyetine azı dişlerini, yırtıcı dehşetini, adalatının kırılmaz metânetini ibrâz ettiği şanlı bir kavgadan bir gece kana bulanmış çenesiyle yavrusu refakatinde olduğu halde muzafferan avdetinde ne kadar mağrûr, ne kadar mesuttu. Artık valdesi memnun ve asude, başı ön ayakları üzerinde geceleri rahat uyudu, madem ki genç arslan yavrusunun boğuk havlamaları dereleri, tepeleri inletiyor ve kurtları, inlerinde medhûş ve hirâsân tutuyordu. Seneler geçtiler aynı suretle pür-heyecan, bî-ârâm, ateşîn-hayat! Zaif, aciz, ârâm, havf... Asla!

A. Aharonyan Efendi'nin Münzevi'si aslî bir cazibeye mâlikdir:

Alfred de Musset'nin *Fatigué de mourir dans un trop long supplice*⁵ mısraında Münzevi'nin ruhu icmâl olunabilir.

nun dile getirilip itiraf olunmasıdır. *Çoban Köpeği*'nden şu satırları da okuyalım:

Bellidir ki serseri bir topluluğun azasındandır, kuvvetli bir babanın kanından, çoban köpeği olarak doğmuş bir çoban köpeğidir. İlk senelerini dağların tehlikeleri arasında geçirmiş, kurda karşı düşmanlık ve koyun sürüsüne tam bir koruma, ruhunun derinliklerinde ilk günlerinde uyanmış, lanet olasıca kurdun sonsuz takibinde annesinin intikamını, onun öfkeli ve kahramanca çevikliğini, sıçrayışlarını, kanlı kavgalarını görmüştür. Muhafazasına verilen sürü uğrunda her şeyi, her şeyi korumaya atılmanın bir ihtiyaç olduğunu ve gerektiğinde ağılın muhafazalı kısmı üzerinde çobanın ve koyunların gözleri önünde kan revan içinde delik deşik olmuş bir vücutla nasıl can verildiğini görmüştü.

Çocukluğunun şefkati bu suretle yok olmuştu. Ondan sonra ne mucizeler! Ne mucizeler! Asil anası, yavrusunun dayanılmaz kuvvetinin çokluğunu, azı dişlerinin yırtıcılığını, kaslarının yenilmez sağlamlığını gösterdiği, çenesinin kana bulandığı o şanlı kavgadan döndüğünü gördüğü gece ne kadar gururlu ve mutluydu. Artık annesi memnun ve huzurlu, başı ön ayakları üzerinde geceleri rahat uyuyordu, madem ki genç aslan yavrusunun boğuk havlamaları dere-leri, tepeleri inletiyor ve kurtları dehşete ve korkuya düşürmüştü, inlerinde tutuyordu.

Seneler geçti aynı heyecanla dolu, durmaksızın, hayatın yakıcılığıyla!

Zayıflık, acizlik, durgunluk, korku... Asla!

A. Aharonyan Efendi'nin *Münzevi*'sinin esaslı bir cazibesini vardır:

Alfred de Musset'nin *Fatigué de mourir dans un trop long supplice*⁵ mısrasından *Münzevi*'nin ruh hali özetle anlaşılabilir.

Fakat ben Münzevi’de daha ziyade, bir Hallac-ı Mansur şairi görüyorum. Mansur değil miydi ki hakkı olduğu için dar ağacına götürülürken, Arifî’nin:

*Menem ân seyr zî-cân keşte ki bâ tığ ve kefen
Be der-i hâne-i cellad gazelhân reftem⁶*

beytindeki eda-yı can-efşân ile: “Ale-l-devam raks etti ve on altı parça zincir taşımakta olduğu halde ellerini harekât-ı sürur ile tahrîk etti; bu ‘Ne çeşîd yürümek?’ diyorlardı.” “Acaîb, kurban edileceğim yere gitmiyor muyum?” cevabını verdi. Bunun üzerine manası zirde münderîc ebyâtı okudu:

“Dostumu gaddarlıkla ithâm etme!”

Mihmandarın mihmanı hakkında yaptığı gibi, içtiği şeyden bana da içirdi.

Ve piyâle-i devr ettiği sırada cellad kütüğünü, yalın kılıcını getirtti.

Yazın sıcağında ejder ile şarab için kimsenin başına ne gelir, gör.⁷

Münzevi hikâyesi şu muhavere ve satır ile hitâm buluyor.

Birinci polis münzeviye sordu:

“Siz kimsiniz?”

“Ben mi? Görmüyor musunuz, cenâze alayına gidiyorum.”

“İsminiz?”

“Benim ismim insân-ı muzdaribdir.”

“İkâmetgâhınız nerededir?”

“Benim ikametgâhım haric-i â’lemdir, bir münzevîyim.”

Halkın arasında, “Bu adam delidir, bu adam deli olmalı!” sözleri işitildi.

“Elbette deliyim, böyle çocuğa mâlik olanlar elbette deli olurlar. Benim gibi olanların hepsi de delidirler. Onları bağlayınız. Yoksa sizi sokarlar, sonra yirmi para da kifâyet etmez, elinizden gelirse bağlayınız.”

Fakat ben *Münzevi*'de daha ziyade, bir Hallac-ı Mansur düşünüşü görüyorum. Mansur değil miydi ki hakkı olduğu için darağacına götürülürken, Arifî'nin:

*Menem ân seyr zî-cân keşte ki bâ tığ ve kefen
Be der-i hâne-i cellad gazelhân refte*⁶

beytindeki hayat fışkıran edayla “Dansına devam etti ve on altı parça zincir taşımakta olduğu halde ellerini sevinçli hareketlerle oynattı. ‘Bu ne çeşit yürümek?’ diyorlardı.” “Kurban edileceğim yere gitmiyor muyum ki?” cevabını verdi. Bunun üzerine anlamını aşağıda açıkladığımız beyitleri okudu:

“Dostumu gaddarlıkla suçlama!”

Ev sahibinin misafirine yaptığı gibi, içtiği şeyden bana da içirdi.

Ve kadeh sırası ona geçtiği sırada cellat kütüğünü, ya-lın kılıcını getirtti.

Yazın sıcağında ejderle şarap içen kimsenin başına ne gelir, gör.⁷

Münzevi hikâyesi şu diyalog ve satırla son buluyor.

Birinci polis münzeviye sordu:

“Siz kimsiniz?”

“Ben mi? Görmüyor musunuz, cenaze alayına gidiyorum.”

“İsminiz?”

“Benim ismim mustarip insandır.”

“İkametgâhınız nerededir?”

“Benim ikametgâhım bu âlemin dışıdır. Ben bir münzeviyim.”

Halkın arasında, “Bu adam delidir, bu adam deli olmalı!” sözleri işitildi.

“Elbette deliyim, böyle bir çocuğa sahip olanlar elbette deli olurlar. Benim gibi olanların hepsi de delidir. Onları bağ-layın. Yoksa sizi sokarlar, sonra yirmi para da yetmez, eli-nizden gelirse bağlayın.”

Polis merkezine gideceğini söylediler. Adam sâkit ve mutî' ve polislerle muhât olarak, öne düştü. Kalabalık arasından bakıyordu. O, kalabalık arasında yine yalnız idi.

Zabel Yesayan Hanımefendi'nin Âşık ünvanlı mensûresi Havva'nın güzide kızlarına has olan daravet ve hala-vet-i şî'riye doludur. Şu satırları okuyalım:

Nağmesini dinleyiniz... Buhûr-dândan suûd eden nefis ve kutsî bir râyiha gibi ruhundan i'tilâ' ediyor. Kuşlar, sedası-nın ihtizâzât ve temevvücâtından mebhût ve mütehayyir, dallarda ihtiyâr-ı sükût ediyorlar ve servilerin mazlum zirvele-ri berrak kebûdî fczada yavaşca eğiliyordu. Yasemin, lertzân, çiçeklerini yere döküyor ve nefha-i muattarını âşıkın nağme-sine karışdırıyordu.

Zîrâ demm-i subhda, kızlar, rüyâdâr gözlerini henüz açmış bulunur. Minareler, şafak ziyalarından gül-feşân olur. Beyaz yeşil türbeler, zerîn-i hudud ile buruşmuş cephelerini semaya doğru fırlatır iken, onun nağmesi ruhun ve sür'atle ilerleyen yakazanın demm-i evveliyatında bir terâne-i aşk olur.

Bir sabah, kafes artık açılmadı ve kafesleri kapalı kalan boş ha-ne, âşıkın mey'us-i terânesine göz açmadı.

Zabel Yesayan Hanım kafesler arkasında solan, ölen gayr-ı İsevi hemşirelerinin azâb ve hüsrânına ne kadar âşî-nâ çıkıyor.

Şairlerin şanı bu değil mi? Şairin şanı, kendi çektiği elem-lerden ziyade, başkalarının çektikleri âlâma aşına çıkmak;

*Bilsân-ı dide, ki kerîd berâyi 'uzvî
Gâmî be her ki resed mikoned melûl merâ8*

diyebilmek değil midir?

Srents Efendi'nin Türkçemize verdiği Ermeni Edebiyatı Numuneleri hep böyle asli ve necîb sahaiften müteşekkildir.

Polis merkezine gideceğini söylediler. Adam suskun ve etrafında polislerle, öne düştü. Kalabalık arasından bakıyordu. O, kalabalık arasında yine yalnızdı.

Zabel Yesayan Hanımefendi'nin Âşık adındaki hikâyesinde Havva'nın güzide kızlarına has olan o şiirsel körpe-lik ve şirinliğiyle doludur. Şu satırlar okuyalım:

Nağmesini dinleyin... Tütsülükten yükselen kıymetli ve kutsal bir koku gibi ruhundan yayılıyor. Kuşlar, sedasının ferahlığı ve dalgalanışlarından sersem ve şaşkın, dallarda hareketsiz duruyorlar ve servilerin karanlık zirveleri berrak masmavilik içinde yavaşçacık eğiliyordu. Yasemin fidanı, titriyor, çiçeklerini yere döküyor ve ıtırılı esintisini âşığın nağmesine karıştırıyordu.

Çünkü sabah vaktinde, kızlar rüyalı gözlerini henüz açarlar. Minareler, şafak ışıltısından güller saçar. Beyaz yeşil türbeler, yaldızlı hatlarıyla buruşmuş cephelerini gökyüzüne fırlatırken, onun nağmesi ruhun ve hızla ilerleyen uyanışın hemen öncesinde aşk rüyası olur.

Bir sabah, kafes artık açılmadı ve kafesleri kapalı kalan boş ev, âşığın ümitsiz nağmesine göz açmadı.

Zabel Yesayan Hanım, kafesler arkasında solan, ölen, Hıristiyan olmayan kız kardeşlerinin azap ve hüsrânına ne kadar aşına.

Şairlerin şanı bu değil mi? Şairin şanı, kendi çektiği sıkıntılardan çok başkalarının çektiği sıkıntılara aşına çıkmak;

*Bilsân-ı dide, ki kerîd berâyi 'uzvî
Gâmî be her ki resed mikoned melûl merâ⁸*

diyebilmek değil midir?

Srents Efendi'nin Türkçemize verdiği *Ermeni Edebiyatı Numuneleri* hep böyle asil ve soylu sayfalardan oluşmaktadır.

Gençlerimiz ve bilhassa genç edîblerimiz bu sahifeleri gurursuz ve tekebbürsüz mütalaa ve mûlahaza etsinler. Yaşayacağına imanı olan milletlerin edebiyat ve şiir yanındaki gençliği ve dinçliği görsünler. Büyük olmak istiyor muyuz? Büyük olmadığımızı fehm ve i'tirâf etmek isteyelim. Büyük olmağa doğru atılacak ilk adım ancak budur.

Gençlerimiz ve özellikle genç edebiyatçılarımız bu sayfaları gururlarına, kibirlerine kapılmadan okuyup incelesinler. Yaşayacağına imanı olan milletlerin edebiyat ve şiirden yana gençliği ve dinçliğini görsünler. Büyük olmak istiyor muyuz? Büyük olmadığımızı anlayıp bunu kendimize itiraf edelim. Büyük olmaya doğru atılacak ilk adım ancak budur.

Notlar

- 1 Ralph Waldo Emerson (1803-1882), Abdullah Cevdet'in alıntıladığı dizenin aslı şöyledir: Who understands me, becomes mine, a possession for all time.
- 2 Manası: Saza gönlüm bağlıdır. Saf ve halis şarabın esiriyim. Kâh bir şarap dalgasıyım, kâh rebabın teliyim. (A.C.)
- 3 Şiirin İngilizce adı şöyledir: "The Doer of Good".
- 4 İctihad Matbaası, Numara 27, *Kıyamet*, Lord Byron. (A.C.)
- 5 Fransız şair Alfred de Musset'nin (1810-1857) "La Muse" şiirinden: Pek uzun bir işkenceyle ölmekten bitap.
- 6 Manası: Ben canımdan o kadar doymuş adamım ki elimde kılıç ve kefen olduğu halde, celladın kapısına gazel okuyarak gittim. (A.C.)
- 7 *Tarih-i İslamiyet*, Dr. Dozi, cild-i sani, sahife 432. (A.C.)
- 8 Her uzuv için ağlayan göz gibiyim. Her kime olursa olsun bir gam eriştiği vakit, ben melul olurum. (A.C.)

Abdullah Cevdet'in *Numuneler* için kaleme aldığı övgü yazısı, *Azadamar* gazetesinde "Türk Edebiyatçılarından Ermeni Edebiyatı Hakkında" başlığı altında Ermenice olarak yayımlanmıştır. (Sayı: 1355, 3/16 Kasım 1913)

Ermeni Edebiyatı

Şahabettin Süleyman

Srents Efendi, azizim, siz Ermeni Edebiyatıyla birbirine asırlardan beri pek yakın, maa-teessüf hâdisât-ı müessife ile bir an –dikkat ediniz, bir an diyorum– ayrılan, fakat yine birleşen iki Osmanlı unsurunu yekdiğerine pek ziyade takrîb ettiniz, bunu bir vazife-i vataniye telakki ederim. Ermenilerle Türkler birbirlerini pek severler. Ben daima hakikati söylerim. Bir Arap ile hem-din olduğum halde, pek güçlûkle kaynaşabildiğim halde, sizlerden biriyle pek kolay birleşiyor, pek kolay temin-i meveddet ediyorum... Çünkü onlarla aramızda i'tiyâdât, ihtiyâcât, hatta tarz-ı telakki-i hayat, hususiyle lisan –çünkü siz hepiniz bizim lisanı bilirsiniz– itibariyle bir çok sıhriyet ve karâbet mevcud... İşte siz Ermeni Edebiyatıyla bu avamil ve sevaik-i teveddüde yeni bir müesser daha ilave etmiş oldunuz.

Ermeni Edebiyatı

Şahabettin Süleyman

Srents Efendi, azizim, *Ermeni Edebiyatı*'yla birbirine asırlardan beri pek yakın, maalesef kederli olaylarla bir an –dikkat ediniz, bir an diyorum– ayrılan, fakat yine birleşen iki Osmanlı halkını yeniden pek ziyade yaklaştırdınız. Bunu bir vatan vazifesi olarak görüyorum. Ermenilerle Türkler birbirlerini çok severler. Ben daima gerçeği söylerim: Bir Arapla dindaş olduğum halde, pek güçlükle kaynaşabiliyorken sizlerden biriyle çok kolay birleşebiliyor, çok kolay yakınlık kurabiliyorum... Çünkü aramızda alışkanlıklar, ihtiyaçlar, hatta hayatı algılama tarzı, özellikle dil –çünkü siz hepiniz bizim dilimizi bilirsiniz– itibariyle birçok benzerlik ve yakınlık vardır... İşte siz *Ermeni Edebiyatı*'yla bu sebeplere bir tanesini daha eklemiş oldunuz.

Edebiyat, esasen hâmil olduğu heyecan-ı bedi' itibariyle bizâtihi ictimâidir. O bir mihraktır, ki onun üzerinde aynı suretle hissedener, takdir edenler, hûlâsa anlayanlar birleşirler. Bir uhuvvet-i maneviyye teşkil ederler. Biz Türkler, siz Ermeniler, Fransızların dostlarıdır. Dost-u ruhileridir. Çünkü manen, fikren biz onların az çok mevluduyuz. Çünkü onların edîbâsı, sanatkârları bizim velinimet-i dimâğımızdır. Bunu tevlîd eden nedir? Hüsn-i bedi'.

Ermeni edebiyatı bu gayenin müminidir, onun için hence pek mukaddes, pek şayan-ı tebcildir. Mesela Osmanlı semasının altında Zartaryan kadar büyük, hassas, mütefekkir bir şairin mevcudiyetini ibtida bize öğreten sizsiniz. Zartaryan Efendi? Bunun eserlerindeki vûsat-ı tefekkürü, vûsat-ı hayali, bahusus nim-mübhemiyet içindeki hakikat-ı vâzıhayı görüp de meftûn olmamak, Şark muhîti-ne şu suretle biraz daha merbût olmamak mümkün mü? Yedi Mugannî'yi, Çoban Köpeği'ni okurken ruhumun benden ulvi, benden derin bir şahsiyetin ruhuyla imtizâc ettiğini hissettim. Gayr-ı ihtiyârî bu âmâk-ı teheyyücün karşısında titredim, kaldım. O hayalattan bahs ediyor, o hiç hakikate temas etmiyor, lakin ne derin bir hayat, ne derin bir hakikat bu eserlerin ruhunda gizli ve perran... Zaten edebiyatta hakikat nedir? Hakikat-i şahsiye yani sanatkârın ruhunda tevellüd eden heyecanın bir manzume, bir vahdet dahiline konarak azhârı değil mi? Zartaryan hissetmiş, hissettiği gibi göstermiş... İşte hakikat, işte hakikat-i hakikîye... Zartaryan ile Ermeniler ve bütün Şark iftihâr eder, etmelidir, ben eserlerini okumakla sizlere karşı irsi, a'nanevî merbûtiyetime bir de merbûtiyet-i hissiye ve bedi'îye ilave edebildim.

Bundan sonra en ziyade nazar-ı dikkatimi celb eden

Edebiyat, esasen taşıdığı güzel heyecan itibariyle özellikle toplumsaldır. Aynı şekilde hissedenlerin, takdir edenlerin, sözün kısası, anlayanların birleşip manevi bir kadeşlik oluşturduğu bir odaktır edebiyat. Biz Türkler ve siz Ermeniler Fransızların dostlarıdır. Ruh arkadaşlarıdır, çünkü ruhen ve fikren biz az çok onlardan doğmuş sayılırız. Onların edebiyatçıları, sanatkârları bizim düşüncelerimizin velinimetidir. Bunu doğuran nedir? Kusursuz güzellik.

Ermeni Edebiyatı bu amacın müminidir. Onun için bençe çok kutsaldır, yüceltmeye pek layıktır. Örneğin, Osmanlı göğü altında, Zartaryan kadar büyük, hassas, derin bir şairin var olduğunu bize öğreten en başta sizsiniz. Zartaryan Efendi? Onun eserlerindeki fikri ve hayali araçları, özellikle de yarı belirsizlik içindeki açık gerçeği görüp de büyülenmemek, Doğu dünyasına bu yüzden biraz daha bağlanmamak mümkün mü? *Yedi Ozanlar*'ı, *Çoban Köpeği*'ni okurken ruhumun benden yüksek, benden derin bir şahsiyetin ruhuyla yer değiştirdiğini hissettim. İstem dışı bu derin heyecanın karşısında titreyip kaldım. O hayallerden bahsediyor, gerçeğe hiç temas etmiyor; fakat bu eserlerin ruhunda uçuşan ne derin bir canlılık, ne derin bir gerçeklik gizli... Zaten edebiyatta gerçeklik nedir? Şahsi gerçeklik, yani sanatkârın ruhunda doğan heyecanın bir düzene, bir bütünlük içine konarak gösterilmesi değil midir? Zartaryan hissetmiş, hissettiği gibi göstermiş. İşte gerçeklik, işte "Gerçek gerçeklik!" Zartaryan'la, Ermeniler ve bütün Doğu övünür, övünmelidir. Ben eserlerini okumakla sizinle olan irsi ve geleneksel bağlılığımıza bir de hissi ve sanatsal bağlılığımı ekledim.

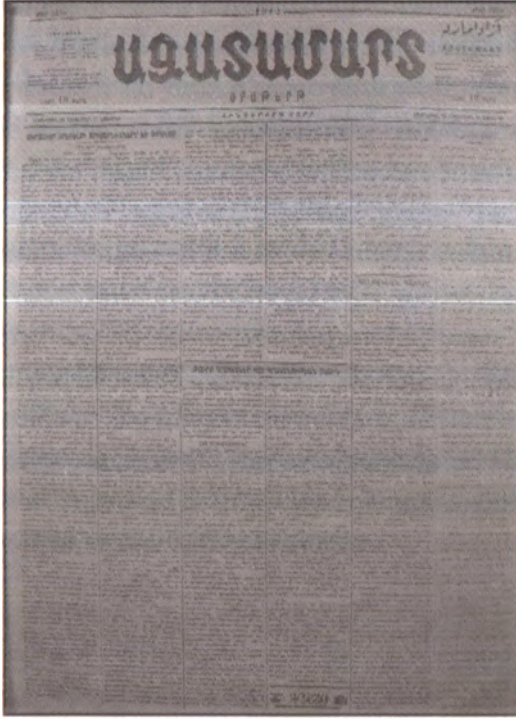
Ondan sonra dikkatimi en çok çeken Mağam Zabel Asadur oldu. O görüyor, ruhun en ince noktalarına kadar

Madam Zabel Asadur'dur. O görüyor, ruhun en ince noktalarına kadar iniyor. Zartaryan ile bunun arasındaki fark, birincinin kendi kâinât-ı ruhiyesini yaşatması, diğerinin başka ruhlarla kendi ruhunu mezc etmesidir. Boa'daki incelik nedir? Bir kadın ruhu bu kadar gösterilebilir. Biz onunla hatve hatve hayat-ı umumiyeden tebaüd ile başka başka mizaclar iktisâb eden, bizden muamma olacak kadar ayrılan kadının ruh-u dehlizlerinde dolaşabiliyoruz. Kadın da insandır. O da benim toprağımdan ma'mûldur. Fakat hakk-ı beşeriyesinin gasbıdır, ki onu senden, benden ayırmış, ona başka bir hayat ve istidâd vermiştir. İşte Madam Zabel kaleminden anahtarıyla bu kâinâtı açıyor, ben kendi hesabıma onunla iftihar ederim.

Diğer sanatkârlara gelince, onlar da ihmal edilecek gibi değildirler. Onlar da yüksektirler. Lakin bence bu iki en yüksektir. Esasen, maksad bu muydu ya..? Siz bize yanımızda, mamafih, mechûl bir cihanı açtığınız, bunun için ellerinizi sıkamak değil, öpmek lazımdır.

iniyor. Zartaryan'la onun arasındaki fark birincinin kendi dünyasını yaşatması, diğerinin başka ruhlarla kendi ruhu-
nu yer değiştirmesidir. *Boa*'daki incelik nedir? Bir kadın ruhu bu kadar gösterilebilir. Biz onunla, adım adım gündelik hayattan uzaklaşarak başka başka mizaçlar kazanan, bizden bilinmez olacak kadar ayrılan kadının ruhunun derinliklerinde dolaşabiliyoruz. Kadın da insandır, o da benim toprağımdan yaratılmıştır; fakat insani haklarının gasbı onu senden benden ayrılmış, başka bir hayat, başka bir kabiliyet vermiş. İşte Madam Zabel kalemden anahtarıyla bu kâinatı açıyor. Ben kendi hesabıma onunla övünürüm.

Diğer sanatkârlara gelince, onlar da göz ardı edilecek gibi değiller. Onlar da yükseklere. Fakat bence bu ikisi en yüksektir. Esasen, maksat bu muydu ya? Siz bize, yanımızda olmakla beraber bilinmeyen bir dünyayı açtınız. Bunun için ellerinizi sıkmak değil, öpmek lazımdır.

Şahabettin Süleyman'ın *Numuneler* için kaleme aldığı övgü yazısı, *Azadnamə* gazetesinde "Türk Edebiyatçılarından Ermeni Edebiyatı Hakkında" başlığı altında Ermenice olarak yayımlanmıştır. (Sayı: 1350, 29 Ekim [11 Kasım] 1913)

Harutyun Şahrigyan

Muhterem arkadaşım Srents Efendi, yanılmıyorsam, takriben iki sene evvel Zohrab Krikor Efendi'nin eserlerinden bazılarını Türkçe'ye tercümeye başladığınız vakit bu kadar vâsi' bir projeniz bulunduğunu keşf edememiş idim.

Maksadınız alelumum Ermeni milleti edîbâ ve şuarâsını Türk mütefekkirîn vatandaşlarımıza tanıttırmak değil. Yalnız on dokuzuncu asır miladının nihayetlerine doğru ve yirminci asrın ibtidalarında yetişmiş olan edîblerimizi, onların vûsat-ı fikriyesini, kuvve-i ahlâkiyesini okşadıkları tasvîr ve ta'mîk ettikleri fikirleri Türk vatandaşlarımızın mütalaa ve takdirine arz etmek midir? Zannetmem.

Maksadınız yalnız bu olmuş olsa, Süleyman Nazif ve Abdullah Cevdet Beylerin takdirnameleriyle hasıl olmuştur denilebilir.

Yanılmıyorsam, asıl maksadınıza Şahabettin Süleyman Bey intikal etmiştir. Mumaleyleh: "Çoban Köpeği"ni okurken

Harutyun Şahrigyan

Muhterem arkadaşım Srents Efendi, yanılmıyorsam yaklaşık iki sene önce Zohrab Krikor Efendi'nin eserlerinden bazılarını Türkçeye tercümeye başladığınız zaman bu kadar büyük bir projeniz olduğunu keşfedememiştim.

Amacınız genel olarak Ermeni milletinin edebiyatçı ve şairlerini Türk aydın vatandaşlarımıza tanıtmak değil. Yalnız 19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başlarında yetişmiş olan edebiyatçılarımızı; zihinlerinin genişliğini, ahlaki kuvvetlerini okşadıkları ve tasvir ettikleri fikirleri Türk vatandaşlarımızın görüş ve takdirlerine arz etmek mi? Zannetmem.

Eğer maksadınız yalnız bu olsaydı, Süleyman Nazif ve Abdullah Cevdet Bey'lerin takdirnamelerine bakarak amacınıza ulaştığınızı söyleyebilirdik.

Yanılmıyorsam, asıl amacınızı Şahabettin Süleyman Bey anlamıştır. Kendilerinin, “Çoban Köpeği”ni okurken

ruhumun benden ulvi, benden derin bir şahsiyetin ruhuyla imtizâc ettiğini hissettim. Gayr-ı ihtiyârî bu âmâk-ı teheyycün karşısında titredim, kaldım” demekle maksadınıza yalnız intikal değil onu ruhuyla hissetmiş ve şairane ta’rîf etmiştir.

Belki maksadınız daha vâsî’dir. Edebiyatın –derece-i terakki ve servetine göre– bin lisanı, bin avazı, nice cihanları var. O lisanlardan, o feryâdlardan, birçok nağmeler teşekkül eder. Nice ahenkleri, nice ilhamları bulunur. Onlardan her biri dimâğa, asabiyyete, ruha, te’sîrata göre neticeler hasıl ettirir. Bu neticeler şimdiden tahdîd ve ta’dâd olunabilir mi ki maksadınız da tahdîd ve ta’rîf edilebilsin? Fakat herhalde edîblerimizin, edebiyatımızın, onların zaman-ı zuhur ve ibdâ’larının emr-i intihâbında bir murad-ı mahsusunuz bulunmuş olsa gerektir.

En ziyade nazar-ı dikkati calibdir ki intihâbınıza mazhar olan edîblerimizden en kıymetdarları, âsârının en ruhuları 1895 senelerine doğru ve ondan sonra, yani Ermenilerin katliamı hazırlandığı, îfâ edildiği ve onu takib eden zaman ve senelere müsadif olanlardır.

Nazar-ı dikkati calibdir ki Aharonyan, İsaahakyan, Zartaryan gibi en kıymetdar edîblerimiz payitahtlardan uzak, Anadolu’nun, Kafkasya’nın en hücre köşelerinde doğmuş ve yetişmiş olanlardır.

Yaşamak arzusunda olan bir millet, bu arzu-u hayat kabahatinden dolayı mahkûm-ı katl ve itlaf tutularak artık azhâr-ı hayata mecali kalmadı diye zann olunduğu zamanlarda bu dehalar isbât-ı vücûd ettiler. Milletin yalnız kurban ve matemlerini ağlamakla iktifâ etmediler. Milletin bağrından doğarak milletin kan ile yoğrulmuş tenlerinden, dünyanın her tarafına, her köşesine atılmış ve saçılmış kemiklerinden, yanmış ve yıkılmış ocaklarının külünden ha-

ruhumun benden yüksek, benden derin bir şahsiyetin ruhuyla yer değiştirdiğini hissettim. İstem dışı bu derin heyecanın karşısında titreyip kaldım” dediğine bakılırsa yalnızca anlamakla kalmayıp onu ruhuyla hissetmiş ve şairane bir şekilde tarif etmiştir.

Belki amacınız daha büyüktür. Edebiyatın –gelişmişlik ve zenginlik derecelerine göre– binlerce dili, binlerce sesi ve birçok dünyası var. Edebiyat, o dillerden, o feryatlardan birçok farklı nağme oluşturur. Nice ahenkleri, nice ilhamları bulunur. Onlardan her biri akıla, duygulara, ruha etkilerine göre sonuçlar verirler. Bu sonuçlar şimdiden sınırlandırılabilir ya da açık ve net sayılabilirler mi ki amacınızı da sınırlayabilmek ya da tarif edebilmek mümkün olsun? Fakat herhalde edebiyat ılarımızın ve onların eserlerinin ortaya çıkış ve se iliş sırasında özel bir amacınız olsa gerek.

Seçiminize mazhar olan edebiyatçılarımız ve onların en kıymetli eserlerinin 1895’e ve o tarihten sonraya, yani Ermenilerin katliamının hazırlanıp uygulandığı yıllara ve daha sonraki zamanlara rastlıyor oluşu en fazla dikkat çeken noktadır.

Aharonyan, İşahagyan ve Zartaryan gibi en kıymetli edebiyat ılarımızın İşstanbul’dan uzak, Anadolu ve Kafkasya’nın en ücra köşelerinde doğup büyümüş olmaları da dikkat çekmektedir.

Yaşamayı arzu eden bir millet, bu arzusundan dolayı suçlu bulunarak katle ve  l me mahkûm edildi. Bu dehalar, artık bir hayat belirtisi gösteremeyecek kadar güçsüz kaldığı düşünülen bu milletin varlığının ispatı oldular. Yalnızca milletin kurban ve matemlerine ağlamakla yetinmediler. Milletin bağrından doğarak milletin kanla yoğrulmuş bedenlerinden dünyanın dört bir yanına sa ıl-

sıl olmuş muhayyir-i ukul bir hayat-ı cedide ibrâz ettiler.

Şâzz kabilinden olduğu iddiasında bulunmamak için her halde bilâ-tereddüd denilebilir ki eski ve yeni bütün milletler miyanında nâdirattandır ki her taraftan böyle mahkûm-ı telf, yaralanmış, zedelenmiş, mevcudiyeti tehlikeye ma'rûz bir milletin edîbâsı böyle harikülâde bir manzara hayretbahş bir mevcudiyet gösterebilmiş olsun.

Ermeni edîbası, Ermeni mütefekkirîni, yalnız dökülen Ermeni kanların, koyun gibi katl edilenlerin iade-i hayatı için kanun-i tabîatın irae ettiği tariki göstermekle iktifâ etmediler, yalnız Ermeni viranelerinin penahgâh-ı medeniyete tahvili esbâbının iraesiyile îfâ-ı vazife etmiş add etmediler. Onlar bütün beşeriyetin esbâb veya hikmet-i mihnet ve meşakkatiyle bütün medeniyetin dava ve mesail-i içtimaiyesiyile iştigal ettiler.

Bu küçük milletin küçük edîpleri bizimle, kendi hayat ve âlâm-ı hususiyemiz ile iktifâ edemeyip, muhîtimizde sığamayıp, dahilerin hayal edebilecekleri bâlâlara kadar koşmakta, âlem-i istikbâli ihataya kadar büyümek azminde bulunmaktadır.

19. asrın nısfından beri Ermeni edîbâsının mahsul-u fikr ve kemalâtı hakkında oldukça bir hatıra-i mükemmel ile ihdâ' edebilmek için Nalbantyan'ın "Çiftçilik" Arzruni'nin "Evelina" âsâr-ı nadidelerinden birer parça olsun biltercüme Apovyanlarımızı, Nazaryanlarımızı Türk vatandaşlarımıza tanıttırmak vazifeniz îcâbâtındandır. Hele Beşiktaşlıyan'ın "Yıldızların altında kardaşıktan daha güzel ne var"ı, Nalbantyan'ın "İlah-ı Hürriyet"i tercüme edilmeli ki Zartaryanlarımızı, Aharonyanlarımızı yetiştiren ruh-i millimizi titreten kuvvet ve kudsiyet idrâk olsun!

Âsârdan tevarüs eden bitmez tükenmez zulmet ve afet-

mış kemiklerinden, yanmış ve yıkılmış ocaklarının külle-
rinden doğan hayret uyandırıcı yeni bir hayat yarattılar.

Eşsiz olduğu iddiasında bulunmamak için, herhalde tereddütsüz denilebilir ki, eski ve yeni bütün milletler arasında, her taraftan böyle telef edilmeye mahkûm, yaralanmış, zedelenmiş, varlığı tehlikeye atılmış bir milletin edebiyatçılarının böyle muhteşem bir manzara ve hayret verici bir duruş gösterebilmiş olması nadirdir.

Ermeni edebiyatçıları, Ermeni düşünürleri, yalnızca dökülen Ermeni kanlarının, koyun gibi katledilenlerin hayatlarının iadesi için doğa kanununun göstermiş olduğu yolu göstermekle yetinmediler. Yalnız Ermeni viranelerini medeniyete anlatmakla kendilerini vazifelerini tamamlamış addetmediler. Onlar bütün insanlığın zorluk ve sıkıntısının hikmeti veya sebepleriyle, bütün medeniyetin toplumsal meseleleriyle ilgilendiler.

Bu küçük milletin küçük edebiyatçıları bizimle, kendi kişisel hayatları ve bize özgü kederlerle yetinmeyi seçmeden, coğrafyamıza sığamayıp dahilerin hayal edebilecekleri yüksekliklere kadar çıkmakta, gelecekteki dünyayı kuşatacak kadar büyümek azmi taşımaktadırlar.

19. asrın ortalarından itibaren beri Ermeni edebiyatçılarının eserlerinin olgunluğu hakkında oldukça mükemmel bir fikir verebilmek için Nalbantyan'ın *Çiftçilik*, Ardzruni'nin *Evelina* adlı nadide eserlerinden birer parça olsun çevirerek Apovyanlarımızı, Nazaryanlarımızı Türk vatandaşlarımıza tanıtmak vazifeniz gereğidir. Hele Beşiktaşlıyan'ın *Yıldızların altında kardeşlikten daha güzel ne varı* ve Nalbantyan'ın *Hürriyet İlahı* tercüme edilmeli ki Zartaryanlarımızı, Aharonyanlarımızı yetiştiren milli ruhumuzu titreten kuvvet ve kutsallık anlaşılsın!

ler arasından şimdilik kurtarabildiğimiz on beş asırlık edebiyatımızın sene-i devriyesini ve şehîr-âyînini yakında icra edeceğimizden muhterem Süleyman Nazîf Bey biraderimiz haberdâr olsa, artık tarih-i edebiyatımızın tatbiine intizâr etmeksizin âsâr ve mahsulat-ı ruhiye ve fikriyemiz bir cemaate değıl, medeniyete kıymetdâr hizmetleriyle mevkii-i mahsus ihrâzına kesb-i istihkâk etmiş bir millete mahsus bir meziyette bulunduğuna rabt-ı kanaatle ona göre takdîratta bulunacaklardır.

Mamafih biz, insal-ı sabıkadan intikal eden servet ile müktefi varisler değıliz. Medeniyet-i hazîrenin tekemmûlatını ihzâr eden mesai-i beşeriyenin bize mahsus cildini de intihâb edip doldurmak azminde bulunduğumuzun ilm-i vicdaniyesiyle müteheyyiciz. Bu ilm-i vicdaniyemizi bütün heyetiyle görebilmek için Türkiye'deki Türk medeniyet-i hazîresinin ihzârına, edebiyatına, lisanına, musikisine, tiyatrosuna, tabîat ve neşriyatına sebkât eden hidemât-ı mebruremizi tanımalıdır.

Türk medeniyetine hâdim, isimleri unutulmuş, ve unutulmak üzere bulunmuş, Ermeni üstadlarımızın guşe-i nisyardan kurtarılmaları gibi bir vazife vardır ki, bu da Türk vatandaşlarımıza terettüb eder zannındayım.

Şüphe yoktur ki Türklerle Ermenilerin i'tiyâdât, ihtiyâcât ve tarz-ı telakki-i hayatlarında müşâbehetler, kurbiyetler ve bilhassa menâfi-i umumiye-i içtimaiye ve siyasiye vardır. Ve yine şüphe yoktur ki, Türk ve Ermeni müteakabilen yekdiğeriyle pek kolay kaynaşabilirler. Fakat ne çare ki, asırlardan beri, şimdîye kadar, birbirimize ne yaklaşmış, ne de ayrılmışız. Diğer cihetten mûcib-i tevahhuşumuz olan esbâb ve hadisat çoktur. Türkler kendi taraflarından bizi kendilerine cezb ve rabt ettirecek bir müesser henüz

Muhterem Süleyman Nazif Bey biraderimiz, asırlardan bize kalan bitmez tükenmez karanlıklar ve afetler arasından şimdilik kurtarabildiğimiz on beş asırlık edebiyatımızın yıl dönümünü ve şenliğini yakında icra edeceğimizi bilse, edebiyat tarihimize ilgili çalışmalar yapılmasını beklemeksizin bu ruhi ve fikri ürün ve eserlerimizin sadece bir cemaate değil, medeniyete yaptığı kıymetli hizmetlerle özel bir konum hak etmiş bir millete özgü olduğuna kanaat getirecek ve ona göre değerlendirecektir.

Bununla birlikte, biz önceki nesillerden bize kalan mirasla yetinecek vârisler değiliz. Mevcut medeniyetin oluşumunu ortaya koyan insanlığın toplu eserinin bize özgü cildini ele alıp azimle doldurmanın vicdani coşkusu içindeyiz. Bu vicdani meseleyi bütün yönleriyle görebilmek için Türkiye'deki Türk medeniyetinin görünüşlerine, edebiyatına, diline, müziğine, tiyatrosuna, yayın ve basınına faydası dokunacak hayırlı hizmetlerimiz bilinmeli, tanınmalıdır.

Türk medeniyetine hizmetleri dokunmuş, isimleri unutulmuş ve unutulmak üzere olan Ermeni ustalarımızı unutmaktan kurtarmak gibi bir vazife vardır, bu da Türk vatandaşlarımıza düşer sanırım.

Şüphe yoktur ki, Türklerle Ermenilerin alışkanlıkları, ihtiyaçları ve hayat tarzlarında benzerlikler, yakınlıklar ve özellikle toplumsal, siyasi meselelerde ortak çıkarları vardır. Ve yine şüphe yoktur ki, Türk ve Ermeni karşılıklı olarak birbiriyle çok kolay kaynaşır. Fakat ne çare ki, yüzyıllardan beri, ne birbirimize yaklaşmış ne de birbirimizden ayrılmışız. Diğer yönlerden ayrı düşebileceğimiz sebep ve olaylar çoktur. Türkler kendi taraflarından henüz bizi kendilerine bağlayacak bir etki ortaya koyamadılar. Geçmişin ve bugünün her iki taraf arasında vicdani olarak

meydana koyamadılar. Mazinin ve halin tarafeyn-i beytinde vücûdunu gösterdiği kaffe-i revâbıt şahsi olup ilm-i vicdan-ı milliden münbais değildir. Zaten Osmanlı Türklerinde hiss-i milli tenmiye edilmemiştir. Ve bütün avarız bu hissin netice-i fıkdanıdır. Sermaye-i feyz ve terakki olan bu hiss-i mukaddes-i milli Türklerde, Türk mütefekkirlerinde yeni takarrür etmeğe başlıyor, istisnalar ber-taraf edildikte çokları nezdinde fikr-i milliyet eskam-ı sabıkadan henüz tecerrüd eylemiş ve mana-yı kudsiyetine henüz vassıl olmamıştır. Türkiye'ye karşı îfâsına mecburiyet hissettiğimiz vazifelerden birisi dahi şu kudsiyetin mutahhar ve musaffâ bir surette takarrür ettirilmesidir.

Ah! Aziz arkadaşım! Sadedden çıkıyorum ve hem de uzatıyorum, değil mi? Benim edebiyata intisâbım olmadığını biliyordunuz, teşebbüsünüz hakkında mütalaama neden müracaat ettiniz?

Karilerinizin affını evvelden temin ettiniz mi?

Sadede gelelim: Dedim ki ilm-i vicdan-ı milli Türk vatandaşlarımızda muhtac-ı tathir ve tasfiyedir. Muradım sırf Osmanlı-Türk milletidir. Bu hiss-i mukaddesin tevsii ve inkişâfı emrinde dahi vazifedâr bulunduğumuzu söyledim.

Bu vazifeyi de zannederim ki edebiyatımız îfâ edecektir. Şüphe etmem ki milliyet mahiyeti hakkında milletlerin hüviyetleri ve onların hukuk-i hayatiyeleri heyet-i içtimaiye ve siyasiyelerin tarz-ı tanzim ve teşekkülü onları gaye ve maksadları, beşeriyet ve medeniyet hususlarında ne düşünüyor ve nasıl düşünüyor olduğumuzu izhâr eden edebiyatımız Türk lisanına nakl olundukça şimdiden keşf ve me'mul edilmez neticeler, te'sîrler hasıl edecek ve o te'sîr ve neticeler maksada hâdim olacaklardır.

İşte yalnız o vakittir ki, "beni anlayan benim olur" ve

tesis ettiği bütün bağlar şahsi olup milli vicdandan kaynaklanmış değildir. Zaten Osmanlı Tşrklerinde milli hisler oluşmamıştır. Ve bütün bu arızalar bu hissin yokluğundandır. İlim ve ilerlemenin sermayesi olan bu kutsal milli duygu Tşrklerde, Tşrk aydınında yeni oluşmaya başlıyor. İstisnalar görmezden geldiğinde birçokları tarafından milliyet fikri henüz eski illetlerden tam olarak ayrılamamış ve onun o kutsal manasına henüz ulaşlamamıştır. Türkiye'ye karşı yerine getirmeye mecburiyet hissettiğimiz vazifelerimizden birisi de bu kutsallığın temiz ve arı bir biçimde yerleştirilmesidir.

Ah! Aziz arkadaşım! Hem konudan sapıyorum hem de lafı uzatıyorum, değil mi? Benim edebiyatla pek ilgim olmadığını biliyordunuz, neden girişiminiz hakkında fikirlerime başvurduunuz?

Okuyucularınızın affını önceden aldınız mı?

Sadede gelelim: Tşrk vatandaşlarımızın milli duygularının temizlenmeye ve arınmaya muhtaç olduğunu söyledim. Muradım sadece Osmanlı'nın Tşrk milletidir. Bu kutsal hissin oluşması ve yayılmasında da vazifeli bulunduğumuzu söyledim.

Bu vazifeyi de, sanıyorum ki, edebiyatımız yerine getirecektir. Şüphe etmem ki milliyet niteliği hakkında milletlerin hüviyetleri ve onların yaşama hakları, toplumsal ve siyasi organlarının düzenlenme ve oluşturulması, gaye ve maksatları, insanlık ve medeniyet hakkında neyi nasıl düşündüğümüzü gösteren edebiyatımız Tşrk diline aktarıldıkça şimdi önceden kestiremeyeceğimiz ve beklenmedik sonuçlar, etkiler meydana getirecek ve bu sonuçlarla etkiler amaca hizmet edeceklerdir.

İşte yalnız o vakit "Beni anlayan benim olur" ve yine

yine “beni seven beni anlar” hakikatleri cereyan-ı münasebât-ı hayatiyemizde semeredâr olarak evvela bize de bir hakk-ı hayat teslîm olunur. Sonra da bir hiss-i hürmet peydâ olur. Nihayet, vead-ı mütekâbil hasıl olarak bir merkez-i kemalâta bir gaye-i umumiye doğru dest-bedest vîfâk-ı pûyân olur. Vatan-ı müşterekin ikbâl-i istikbali uğrunda mesai-i müştereke sarf ederiz.

İşte o vakittir ki vazifeler asıllarına rücu ederek “bizi anlamış ve sevmiş” Türk hemfikirlerimiz edebiyatımızı bizzat kendileri Türkçeye ve kendilerini anlamış ve sevmiş Ermeni hemfikirleri Türk edebiyatını Ermeniceye nakl etmekle mes’ûd ve kâmrân olacaklardır.

İşte o vakittir ki zihinleri yormakta olan bir çok meseleler zail olarak bunlar nasıl olmuş da asırlarca bu mülkte vücûd bulmuşlar, milletlerin mevcudiyetini hayat-ı devleti tehlikeye dūçâr etmişlerdir diye ahlâfımız ta’cibde kalacaktır.

Yine o vakittir ki, bu günkü gaileler yerine kaim olan müşâreket-i hukuk ve vazâifle teali eden faaliyet ve temin edilen tekemmûlat sayesinde ihtisâsât-ı kudsiyemiz yıldızlara kadar yükselip yalnız Şark’ın medeniyetini tecdîd ve ona hayat vermekle kalmayacak, belki bütün heyet-i beşeriyezi ziyalarıyla ihya edecek kevkebler ve güneşler tulû edecektir.

Aziz arkadaşım! Bakınız, büyük hayallere düştüm, elimde değil. Her bir vesile ile bu hayallere düşmekte olduğum gibi gönlüm arzu ederdi ki Türk ve Ermeni gençlerimiz bu hayaller ile perverde olsunlar, Türk ve Ermeni edebiyatı yalnız bu hayallere mahsûr ve masrûf kalsın!

Azizim, teşebbüsünüzü bu hayallerimin mukaddeme-i icraiyesini addediyorum. Bana böyle bir ümidin lezzetini velev hayali olsun verdiğinizden dolayı teşekkür ederim.

“Beni seven beni anlar” gerçeklikleri aramızda cereyan eden ilişkiden yana meyveler verir ve bize de yaşama hakkı teslim edilir. Sonra da bir hürmet hissi meydana gelir. Nihayet karşılıklı özveriyle bir olgunluğa erişilir, genel bir gayeye doğru el ele dostluğa ulaşılır. Ortak vatanın refahı uğrunda birlikte çalışırız.

İşte o zaman görevler asıllarına dönerek, “Bizi anlamış, bizi sevmiş” Türk hemfikirlerimiz edebiyatımızı bizzat kendileri Türkçeye ve onları anlamış ve sevmiş Ermeni hemfikirleri Türk edebiyatını Ermeniceye nakletmekle mesut ve bahtiyar olacaklardır.

İşte o vakit zihinleri yormakta olan birçok mesele yok olacak, asıl olmuş da bu meseleler bu memlekette yüzyıllar boyu oluşmuş, milletlerin varlığını, devletin hayatını tehlikeye atmış diye nesillerimiz hayretler içinde kalacaklardır.

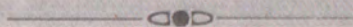
Yine o vakit bugünkü meselelerin yerini alan ortak hukuk ve vazifelerle yükselen faaliyetlerimiz ve elde edilen gelişim sayesinde kazandığımız bize has kutsiyetimizle yıldızlara kadar yükselip, yalnız Doğu’nun medeniyetini yenileyerek ona hayat vermekle kalmayacak, belki de bütün insanlığı ışığa boğacak yıldız ve güneşler doğuracaktır.

Aziz arkadaşım! Bakınız, büyük hayallere düştüm. Elimde değil, her bir vesileyle bu hayallere düşmekte olduğum gibi gönlüm arzu ediyordu ki Türk ve Ermeni gençlerimiz bu hayallerle besleniyor olsunlar. Türk ve Ermeni edebiyatını yalnız bu hayaller çerçeveleyip sınırlasın!

Azizim, girişiminizi bu hayallerimin gerçekleşmesinin ilk adımı sayıyorum. Bana böyle bir ümidin lezzetini –hayali bile olsa– verdiğinizden dolayı teşekkür ederim.

مترجمی : س . س . سرس

ارمنی ادبیاتی نمونه‌لری

احمد احسان او شیرکاتی

مطبعه چاپق عثمانی شریقی

در سعادت

۱۳۲۸

Mütercimi: S. Srents

**ERMENİ EDEBİYATI
NUMUNELERİ**

**Ahmed İhsan ve Şürekâsı
Matbaacılık Osmanlı Şirketi**

**Dersaadet
1328**

۱۸۴۰ دڼ سوکره ، مسئله مائل بر موزخ اولان قارلاهل ظهور ایتدی . فقط ، بویله اولمقه برابر ، او کونلرده بيله انگلیز فکری حالا قارلاهل تمیل ایتدیوردی .

انگلیز ادیباننده اک رومانلیک موزخ ، والدر سقوطلدر . والدرسقوط بيله حکایه ایتمکه باشلادی و فخر ماضی ایحیا ایتمک نوعی غائب ایتشد .

پودرموخلارینک ادمتیودری و بلیم میتورد ، و بلیم روسقو ، شارون تودر ، جون لیناغو ، هنری هلام ، نایه ، جیمس میل ، هنری هارث میلمن اولوب اولری ایسه بروجیه آل عرض و تفصیل اولتور .

میتورد ، ۱۷۴۴ ده تولد ایتش ، ۱۸۲۷ ده وفات ایتشد . کندی عوام قاندهسی اعضاسدن ، یعنی زمانده هه شار علی عسکری طایورنده بر میر آلائی ایدی . رومانارخی موانی اولان کیونک تشوقله بر یونان تاریخی یازمه باشلامش ایدی ، اسلوقی غایت یارلاق اولدیی کی ، یونان لسانی حقدهده وقوقی اولدیتدن حکومت علیهنده بویوک بر تفرقی واردی ، فقط حس تاریخیسین کلیاً محروم بولونیوردی .

اری ، ۱۸۸۴ دڼ ۱۸۸۸ سنه قدر یارچه یارچه نشر اولوندی ، برنسل طرفدن فلاسیک بر اولموق اوزده تدریایدی . هر شبه ایچون بر سورت حل بولوب تور تولان فعال طرفکیر . لکی ، نه قدر شایان اعتقاد بر وثیقه تاریخیه اولدیی انبات ایدر . اسلوبنک سایهسده بویوک ادیارلک مظهر تقدیری اولشد ، مثلا بایرین کندی طرفکیرلکده رغماً ، زمانک مورخارینک ارمسده احتمال الکی بر مورخ اولدیی اعلان ایتشد . کیونک عاقل احتیاط مستی یایه مالک دکلد ، اونک مکملاتی ، بالعکس ، خلایقنده ، وقوتسدهدر .

بر مورخک انصاتی تشکیل ایدن قوؤ نظره ، خیال نافقه هیچ مالک دکلد ، فقط طرفکیرا ، و طرفکیر اولدیی ایچون ناقص اولمقه برابر غروک اری یونان حیات و فکرته بر عزمیت و قوفار ایدر ، حالوکه ، میتورد ، کر جانی دکای اولمسه ، ی ، بوجیه یاتلاشق دکل ، حتی هیچ موفق بيله اولامیه جقدی . اسلوق سیتی . و تاخت زوق قهقه نظردن ، غروک اری عصرک وسطلیک قازاندی ترقیات تاریخی بر اوانه ایتکدن خالی دکلد .

و بلیم فوقه کلجه ، ۱۷۷۷ ده تولد و ۱۸۴۸ ده وفات ایتش اولوب « اوسترا خاندانک تاریخی » نام اری ، اجرا قلمهسندن زیاده تصور جهشمن دها بویوک بر اردر . هاینه بورغ خراباتی کوردوب یوندن ملهم اولدوق تاریخی یازمه قرار و دمن ، وویا نهدکی خزینه اوراقه قایمقر ، اری یازمدهدر . یوندن سوکره ایکنجی اری ، بوربون خاندانن اسپانیافر لارینک خاطرماری ، ددر .

قوس بوتلردن باشقه اولدوق والبول کی ، مارابورو کی انکلیز حکومت آملری حقسده خاطره لر نشر ایتسدهدر که بولر وثیقه اولقی اعتبارله آلان حائز قیمتدور .

و بلیم روسقو ۱۷۵۳ ده تولد ایتش ، ۱۸۳۱ ده وفات ایتشد . بوکون میتورد و قوس اولونولش اولدیی حالده و بلیم روسقونک نامی حالا فلاسیک بر مؤلف کی محافظه شان ایدییور ، کندیسی ، فقیر برعالمدن ایکن برانکر اولدوق احراز ثروت ایتش ، و بو ثروقی مقاصد انسانیته اوغورلده و نادر کتابلر قیمتدار رسمله رغبت کوسترمک صرف ایتشد . بوزوقده بر آدم ایچون ، بویوک برمدتلیک ادبیات و سستی تدقیق ایتمک مرافی پک طیبیدر . ایتسه ۱۷۹۹ سنهسده نشر ایتدیکی « تورایجو دی مینچیک حیاتی » نام اری مسور اولمقه برابر مالم اولیان بر آدمک مبتلا اولدیی شیاره داتر یازمیه چکی ائزه خاص قائل و ناقصه مالامالدر . بونک قلی اولموق اوزده بالاخره « لویجی لئونکی حیاتی » اری ۱۸۰۵ سنهسده نشر ایتش ، و بویور ، محتاج اولدیی وسعت قوش ایله مؤرخنک اقتدار پک وسستی اظهار ایتشد .

(مابعدی وار)

ارمنی ادیباتدن نمونهلر :

کر قور زهرا یادن

پوستال

خدمتی قایدنر دلای اولان حاجی دوریک ، قیصریل - غزار ایتدینک قاریس و قاضی کوپک اک زنگین مارامازندن اولان سوبیک خانک آردایی خدمتی قیزی اوزیش کون اوغراشدقمن سوکرا الله ابدیهلیدی .

حاجی ، برنبجه چکی ، کندیسی ده و قیله لزومه کور خدمتی ، سوت آما ، چاشبیرجی ، اشجی اولمشدی . استانبولک ارمنی اولرندمه لشعرق ، بو تارک موهم ناموس و عقلری آراسندن بو کونکی مسئل موقنی بیچاره رق ، خدمتکارلک بوتون دوجهلرندن برر بر کیشیدی .

بوتون بو اولرده حاجی دوریک - او و قار قدسه کیش اولدیتندن هنوز حاجی اولماشدی - حقیق و مکمل بر خدمتی اولقی اوؤره آخاردن خدمتکارلر قدر حییتی قییدن طامیش ایدی . کو چوک ، بویوک ، بلا استنا ، آرز چوق ، اوتده بریده ، اودالرده ، خانملرک غیبتده ، مردیون باشنده ، قاپورلک آرقاسنده ، بعضاً مطبوع کوشلرلده ، کندیسی صیقتش ، صیقشدرمشدی ، بر چوق خانلرده ، صاحبلرینک حسدی بر تحریک ایدمک درجده بی شکوا مظهر حسن قبول اولمشدی .

Krikor Zohrab

POSTAL

Ermeni Edebiyatı'ndan numuneler; Krikor Zohrab'dan, Postal,
Servet-i Fünun, No. 1121, 15 Teşrin-i sani 1328 [28 Kasım 1912].

Hidmetçi kadınlar dellalı olan Hacı Dürük, Kayserili Ėazar Efendi'nin karısı ve Kadıköy'ün en zengin madamlarından olan Surpik Hanım'ın aradığı hizmetçi kızı on beş gün uğraştıktan sonra elde edebildi.

Hacı bir Bahçecik'li,¹ kendisi de vaktiyle lüzumuna göre hizmetçi, süt ana, çamaşırcı, aşçı olmuştı. İstanbul'un Ermeni evlerinde çalışarak, bunların mevhûm namus ve iffetleri arasından bu günkü müstakil mevkiini çıkararak, hizmetkârlığın bütün derecelerinden birer birer geçmişti.

Bütün bu evlerde Hacı Dürük –o vakitler Kudüs'e gitmiş olmadığından henüz hacı olmamıştı– hakikî ve mükemmel bir hizmetçi olmak üzere ağalardan hizmetkârlara kadar hepsini yakından tanımıştı. Küçük, büyük, bilâistisnâ, az çok, ötede beride, odalarda, hanımların gaybu-

Hizmetçi kadınlar tellalı olan Hacı Dürük, Kayserili Ėazar Efendi'nin karısı ve Kadıköy'ün en zengin madamlarından olan Surpik Hanım'ın aradığı hizmetçi kızı on beş gün uğraştıktan sonra bulabildi.

Hacı bir Bahçecikli,¹ kendisi de zamanında duruma göre hizmetçi, sütana, çamaşırcı, aşçı olmuştu. İstanbul'un Ermeni evlerinde çalışarak, bunların sözde namus ve iffetleri arasında hizmetkârlığın bütün derecelerinden birer birer geçmiş, bugünkü özgür konumunu elde etmişti.

Bütün bu evlerde Hacı Dürük, —o vakitler Kudüs'e gitmiş olmadığından henüz hacı olmamıştı— hakiki ve mükemmel bir hizmetçi olmak üzere ağalardan hizmetkârlara kadar hepsini yakından tanımıştı. Küçük, büyük, istisnasız hepsi, az çok, ötede beride, odalarda, hanımların yoklu-

betinde, merdiven başında, kapıların arkasında, bazen mutbah köşelerinde, kendisini sıkmış, sıkışdırmıştı. Bir çok hanelerde, sahibelerinin hasedini tahrik edecek derecede bî-şekvâ mazhar-ı hüsn-ü kabul olmuştu.

Nefsi üzerinde çok şeyler görmüş, bil-cümle taafünat-ı mütecessis tazı burnuyla istişmam ve yavaşça söylenen sözleri kapılar arkasından keskin kulağıyla istismâ' ederek daha ziyade olmak şartıyla bir çok ahvali etrafında müşahede etmişti.

Aldığı bahşişlerden ve ücretlerinden artırdığı para ile, kim bilir hac için mi yoksa istiğfar-ı zünûb için mi Kûdus'e gittiği vakit zaten pişkin bir kadın idi. Hacı Dürük, avdetinde hizmetkârlığı terk ile kendi başına işe başladı, ma'rûf haneler için hizmetçi kadınlar aramağa el verdi. Dellal kadın oldu. Bu işte pek çabuk muvaffak oldu. Hazır-cevab ve dilbaz bir kadın idi. Efendilerine üstü açık lâtîfeler eder, hanımlarına günlük dedikoduları nakl ederdi. Herkes kendisinden memnun idi, her şeye yarar olan hizmetçiyi ancak kendisi tedarik edebilirdi. Yerleştirdiği hizmetkârlar bulundukları yerlerde senelerce kalırlardı. Büyük haneler, zengin evleri kendisine müracaat ederlerdi. Müşterileri, kendisinin adıyla iftihâr ederlerdi.

“Bizim dellalımız Hacı Dürük'tür.”

“Bizim de.”

Hacı, Ermeni hanımları için İspigel ve Burguy² gibi bir şey olmakta idi.

Şüphesiz bunun için idi ki, Surpik Hanım, hanesinde, eski emekdar Maryam'ın yanı başına yeni bir hizmetçi kız ilave etmeğe karar verdiği vakit, kendisine haber gönderdi ve yeni gelecek olan hizmetçiden matlub olan hasaili ona bildirdi:

ğunda, merdiven başında, kapıların arkasında, bazen mutfak köşelerinde, kendisini sıkmış, sıkıştırmıştı. Birçok evde, sahibelerinin kıskançlıklarını tahrik edecek derecede iyi muamele görmekten şikâyetçi olmamıştı.

Birçok şey görmüş geçirmiş, bütün kötü kokuları meraklı tazı burnuyla duymuş ve yavaşça söylenen sözleri kapılar arkasından keskin kulağıyla işitmiş, daha fazlasını da etrafında gözlemlemişti.

Aldığı bahşişlerden ve ücretlerinden artırdığı parayla, kim bilir hac için mi yoksa günahlarının affı için mi, Kudüs'e gittiği vakit zaten pişkin bir kadındı. Hacı Dürük, dönüşünde hizmetkârlığı bıraktı ve kendi başına işe başladı. Tellal kadın oldu ve tanıdık evler için hizmetçi kadınlar aramaya koyuldu. Bu işte pek çabuk başarıya ulaştı. Hazırcevap ve hoşsohbet bir kadındı. Efendilerine üstü açık şakalar yapar, hanımlarına günlük dedikoduları naklederdi. Herkes kendisinden memnundu, her şeye yarar olan hizmetçiye ancak kendisi bulabilirdi. Yerleştirdiği hizmetkârlar bulundukları yerlerde senelerce kalırlardı. Büyük evler, zengin evleri kendisine başvururlardı. Müşterileri, adıyla övünürlerdi.

“Bizim tellalımız Hacı Dürük'tür.”

“Bizim de.”

Hacı, Ermeni hanımları için Spiegel ve Bürgü² gibi bir şey olmaktaydı.

Şüphesiz bunun içindi ki, Surpik Hanım, evinde, eski emektar Maryam'ın yanı başına yeni bir hizmetçi kız ilave etmeye karar verdiği zaman, kendisine haber gönderdi ve yeni gelecek olan hizmetçiden beklenen huyları ona bildirdi:

“Her şeyden önce güzelce bir şey olmalıdır. Başlangıç-

“Her şeyden evvel güzelce bir şey olmalıdır. Evvelleri elinden iş gelmese de zararı yok, burada hizmetini çabuk öğrenir. Zaten yapacak büyük bir işi de yok. Oğlum Onnik’in odasını tanzim edecek, elbisesini temizleyecek, şunu da söyleyeyim ki, evimde kız oğlan kız istemem.”

Ve gelecek hizmetçi kadını, Onnik’in odasını tanzime, elbisesini temizlemeğe ta’yîn etmesiyle, maksadını lüzumundan fazla izah etmiş olmak vahimesinden tedehhüş ederek, hemen ilave ederek dedi ki:

“Gözü açık birini istemem ha! Hacı! Sen benim istediğimi anladın, beni memnun bırakırsan, dilediğin dellaliyeyi ma’ziyâdetin veririm.”

“Anladım, oğul.”³

Dellal azdan çok anlar bir kadın idi. Hemen dört tarafa düştü, sordu, aradı, lakin bulunanlar, Surpik Hanımca matlûb şeraitin kaffesini cami değillerdi. Nefis hizmetçiler eli altında eksik değillerdi. Fakat bunların gözleri de, yüzleri de lüzumundan fazla açılmıştı. Ve Surpik Hanım’ın ihtiyar zevcini Ğazar Ağa’yı baştan çıkartacak kadar şeytan idiler. Hanımın arzu ettiği safdil bir kız idi. Bunu ise İstanbul’da bulmak kolay olmadı.

O zaman Hacı Dürük hususi bir seyahat ihtiyar etti. İzmit, Bahçecik, Arslanbey, Adapazarı, nihayet, hizmetçi kadını ihrac eden bütün köyleri dolaştı. Ve işte büyük bir taabbüdden sonra, bir çarşamba günü, vakt-i zuhrda muzafferane bir zuhur ile köyden getirdiği hizmetçi kadını Surpik Hanım’a takdim etti. Bulduğu ancak on sekiz yaşlarında bir kadın idi ki o günü Bahçecik’ten alıp beraber getirmişti.

Surpik Hanım kapının yanında selam vermiş olan yeni geleni baştan ayağına kadar teftiş etti. Giymekte olduğu basma çirkin fistanına rağmen onu hakikaten pek zarif

ta elinden iş gelmese de zararı yok, burada hizmetini çabuk öğrenir. Zaten yapacak büyük bir işi de yok. Oğlum Onnik'in odasını düzenleyecek, elbisesini temizleyecek; şunu da söyleyeyim ki, evimde kızıoğlankız istemem.”

Ve gelecek hizmetçiyi, Onnik'in odasını düzenlemek ve elbisesini temizlemekle görevlendirerek amacını gereğinden fazla açıklamış olmak kaygısıyla dehşet içinde ekledi:

“Gözü açık birini istemem ha! Hacı! Sen benim istediğimi anladın, beni memnun bırakırsan, dilediğin tellaliye-yi fazlasıyla veririm.”

“Anladım, oğul.”³

Tellal azdan çok anlar bir kadındı. Hemen dört tarafa düştü, sordu, aradı; fakat bulunanlar, Surpik Hanımca talep edilen şartların hepsine sahip değillerdi. Nefis hizmetçiler vardı elinin altında; fakat bunların gözleri de, yüzleri de gereğinden fazla açılmıştı. Surpik Hanım'ın ihtiyar kocası Ğazar Ağa'yı baştan çıkartacak kadar şeytandılar. Hanımın arzu ettiği safdil bir kızdı. Bunu ise İstanbul'da bulmak kolay olmadı.

O zaman Hacı Dürük özel bir seyahat düzenledi. İzmit, Bahçecik, Arslanbey, Adapazarı... Hizmetçi kadın ihraç eden bütün köyleri dolaştı. Ve işte büyük bir uğraştan sonra, bir Çarşamba günü, öğleden önce muzafferane bir gösterişle köyden getirdiği hizmetçi kadını Surpik Hanım'a takdim etti. Bulduğu ancak on sekiz yaşlarında bir kadındı ve aynı gün Bahçecik'ten alıp beraber getirmişti.

Surpik Hanım kapının yanında selam veren yeni hizmetçiyi baştan ayağa inceledi. Giymekte olduğu çirkin basma fistanına rağmen onu hakikaten pek zarif buldu; zira aylığı için tellalle pek çabuk anlaştı. Ayda yedi mecrediye ve

buldu, zîrâ aylığı için dellal ile pek çabuk uyuştı. Ayda yedi mecrediye ve senede iki yeni elbise bunlardan mâ-adâ hizmetinden memnun kaldığı takdirde bir tarafa attıklarını rızasına göre ihdâ edecekti. İşe hemen mübaşeret etmesi için, ona yakışıklı ve temiz bir fistan giydirdi. Beyaz bir önlük bağladı, başından yazmasını çıkarttı, saçlarını tanzim ettirdi. Hizmetçi kadın, bu muhtasar tuvalet sayesinde, melahatinin olanca mebzuliyetiyle göründü. Beli ince değildi, fakat kametinin rifatine, baldırlarının servetine yaraşmıştı. Beyazdı ve köylü olmasıyla beraber beyazımtırak çehresi üzerine, iri, siyah gözleri kirpiklerinin sayesi altına ihtifa etmeğe i'tiyâd etmiş ve bazen de ebrularının yayı altında igtirar etmekte bulunmuştu. Ağzı, muhayyir-ül-ukul hututu ile, iki taraftaki köşeden mahsusen yukarı alınmış olmasıyla mukavemetsuz bir eda kesb eder ve dudaklarının kansızlığını unuttururdu.

Zevk-i letafeti kadınlar kadar kimse tanıyıp teyakkun edemez, ve kadınların inkâr edemediği yegâne hakikat ancak güzelliştir. Velev düşmanlarında bile olsa, kocalı bir kadın hakkında şu rivayat, iftiralar, yalan yanlış her nevi pislikler nakl edildiği en hararetli esnalarda, samimiyet amikasıyla insanı mütehayyir bırakan ve nakl eden hakkında adalet-perver biri olmak itikadını hasıl ettiren atideki i'tirâfı pek çok defalar işitmişimdir:

“Bunların hepsi doğrudur, fakat köpek kadın güzeldir.”

Surpik Hanım hizmetçisini beğendi. Üstünü başını temiz tutmasını tenbih etti, vazifesini ta'yîn etti, ef'âl ve harekâtına dair nasihatler verdi.

Sonra, Dikranuhi'nin anadan babadan yetim kaldığını, daha yeni izdivâc etmiş olduğunu anladığından, hastane⁴ idare-i nisvân a'zâsından olan ve zevci gibi takvaperest ve

senede iki yeni elbise, bunlara ilave olarak hizmetinden memnun kaldığı takdirde bir tarafa attıklarını keyfine göre bağışlayacaktı. İşe hemen başlayabilmesi için, ona güzel ve temiz bir fistan giydirdi. Beyaz bir önlük bağladı, başından yazmasını çıkarttı, saçlarını düzenlettirdi. Hizmetçi kadın, bu azıcık bakım sayesinde, güzelliğinin olanca bolluğuyla göründü. Beli ince değildi, fakat endamının uzunluğuyla, baldırlarının dolgunluğuna yaraşmıştı. Köylü olmasına karşın beyazdı ve iri, siyah gözleri kirpiklerinin gölgesi altına saklanmaya alışmış ve bazen de kaşlarının yayı altında gururlanmaktaydı. Ağzı, akıllara şaşkınlık veren kenarıyla, iki taraftaki köşeden özellikle yukarı alınmış olmasıyla, karşı konulmaz bir eda kazanır ve dudaklarının kansızlığını unuttururdu.

Güzellik duygusunu kadınlar kadar kimse tanıyıp bilemez. Kadınların inkâr edemediği tek gerçek güzelliştir. Düşmanlarında bile olsa, kocası olan bir kadın hakkında rivayet, iftira, yalan yanlış her tür pisliğin nakledildiği en hararetli zamanlarda bile, derin samimiyetiyle insanı hayretler içinde bırakan ve nakleden hakkında adaletli biri olma düşüncesini doğuran aşağıdaki itirafı pek çok defa işitmişimdir:

“Bunların hepsi doğrudur, fakat köpek kadın, güzeldir.”

Surpik Hanım hizmetçisini beğendi. Üstünü başını temiz tutmasını tembih etti, vazifesini söyledi, davranışlarına ve hareketlerine dair nasihatler verdi.

Sonra, Dikranuhi'nin anadan babadan yetim kaldığını, daha yeni evlenmiş olduğunu anladığından, Hastane⁴ kadınlar idaresi üyelerinden olan ve kocası gibi muhafazakâr ve dindar bir kadın şöhretine ulaşmış olan Surpik Hanım, alışlagelmiş olan şarlatanlıklardan biraz atıp tuttu:

dindar bir kadın şöhretine nail olmuş olan Surpik Hanım mu'tadî olan şarlatanlıklardan biraz atıp tuttu:

“Ben hizmetçilerimi evlat gibi severim, başka evlerde onlara kuyu suyu içirirler, sen iyisini bilirsin Hacı! Ben onlara çeşme suyu veririm. Mutbahda yemekler size kifa-yet etmezse mutlaka bana bildir. Aşçı, hizmetçileri mah-rum etmeğe kalkışır, ben öyle şeyleri sevmem, şunu da söyleyeyim ki yemeği yedin mi mutbahta kalmamalısın, er-kek hizmetkârlarla söze tutulma, anladın mı kızım? Şimdi git, Maryam işini sana gösterir.”

Ağzından süt bal akıyordu, Dikranuhi kendisini mes'a-det-i kâmilede hissediyordu.

2

Ferdasi günü Dikranuhi sabah erkenden uyandı. Pence-reden gelen güneş, tam yatağı üzerine düşüyor, yayılıyor, ur-yan-ı gerdanının pazularının beyazı üzerine iltima ediyor ve bütün odada bir inşirah neşr ediyordu. İki günden beri ha-yatında mütehaddis-i tebeddüllâtın zeyrinden gevşemiş ka-lıyordu, yatağında oturmuş, onları derpiş-i nazar ediyordu.

Kendisini bildiği günden yevm-i izdivâcına kadar köyde teyzesinin evinde yaşamıştı. Valdesinin, küçük yaşından kalan hatırası, mürûr-i zaman ile rengi atmış, çizgileri bo-zulmuş eski bir fotografi gibi pek mübhem surette varîd-i hatırı olurdu. Pederini asla tanımamıştı. Teyzesinin hane-sinde bar-ı maişetini duyurmamak niyetiyle kendi tabir-i vechile işleyerek yarı hizmetçi ve yarı hasm gibi yaşıyordu. Ve eğer teyzesinin iki kızı hayatını tahammülsüz etmese idi-ler, kendisini orada yaşadığından bahtiyar addedecekti. On-lardan güzel olmasında kendisinin bir kabahati var mıydı? Hakikat! Bu letâfet kendisinin hasmı olmuş ve Dikranuhi,

“Ben hizmetçilerimi evlat gibi severim, başka evlerde onlara kuyu suyu içirirler, sen iyi bilirsin Hacı! Ben onlara çeşme suyu veririm. Mutfakta yemekler size yetmezse mutlaka bana bildir. Aşçı, hizmetçileri mahrum etmeye kalkışır, ben öyle şeyleri sevmem. Şunu da söyleyeyim ki, yemeği yedin mi mutfakta kalmamalısın, erkek hizmetkârlarla söze tutulma, anladın mı kızım? Şimdi git, Maryam işini sana gösterir.”

Ağzından süt bal akıyordu, Dikranuhi kendisini sonsuz bir mutluluk içinde hissediyordu.

2

Ertesi gün Dikranuhi sabah erkenden uyandı. Pencereden gelen güneş, tam yatağı üzerine düşüyor, yayılıyor, çıplak gerdanının, pazılarının beyazı üzerinde parıldıyor ve bütün odada bir sevinç yayılıyordu. İki günden beri hayatında meydana gelen değişikliklerin altında gevşemiş kalmıştı, yatağında oturmuş, yaşadıklarını gözden geçiriyordu.

Kendini bildiği günden evlilik gününe kadar köyde teyzesinin evinde yaşamıştı. Annesinin küçük yaşından kalan hatırası, zamanla rengi atmış, çizgileri bozulmuş eski bir fotoğraf gibi pek bulanık bir biçimde aklına gelirdi. Babasını hiç tanımamıştı. Teyzesinin evinde yarı hizmetçi ve yarı akraba gibi yaşamış, kendi deyimiyle geçim yükünü hissettirmemek için didinmişti. Ve eğer teyzesinin iki kızı hayatını çekilmez bir hale sokmasaydılar, kendisini orada yaşadığından dolayı mutlu sayacaktı. Onlardan güzel olmasında kendisinin bir kabahati var mıydı? Gerçek! Bu güzellik kendisinin düşmanıydı; Dikranuhi, güzel olmasından açık açık pişmandı.

güzel olmasından suret-i halisanede nâdim olmakta idi.

Köyde bir çok çocuklar gece gündüz peşine düşerek le-tafet-i endamına, sırtına kadar inen kumral saçlarına dair senalarla kulaklarından aşağı fısıldarlardı.

Bunların hiç birisine inanmamıştı, lakin bu ta'kîbât, sa-kin sulara atılan ufacık taşlar gibi huzurunu ihlâl etmişlerdi. Teyzezadeleri aleyhinde her türlü iftiralar yapmakta birinci-lerinden idi. İşte tam bu sırada idi ki nafaka-i yevmiyyesini ancak tedarik edebilen genç bir işçi kendisine talib çıkmıştı. Dikranuhi, köylük bir yerde pek ilerlemiş bir sinn olan on sekizinde bulunuyordu. Bundan mâ-adâ, teyzesinin evinden çıkmak hususu vardı, teyzesi dahi, kendisini salıvermek ar-zusuyla, edilen teklifi maa-l-memnuniyye kabul etmişti. Gü-nün biri, gelin gittiği evde kocasının anası ve babası da bu-lunuyordu. Bu izdivâcdan büyük bir şey anlamadı.

Evlendiğinin sekizinci günü kocası, dağa, işine, kömür yapmağa gitti, bir ay sonra, ferdasi günü yine dağa gitmek, gaybubet etmek üzere ancak bir gün için zevcesinin yanı-na avdet etti. Gelin, burada dahi bütün gün çalışır ve ha-yatı, eyyam-ı kutbiye gibi hiçbir lime-i ziyanın bir dakika için olsun tenvîr ve tesrir etmediği bir zulmet-i medideye benzerdi.

Nâ-gehân, bir gün kocasını, ayağı kırılmış, aylarca işsiz-liğe mahkûm olarak eve getirdiler. Bu, sefaletini ikmal et-ti. Ah! Bari bir çocuğu olsa idi, İstanbul'a süt analığına gi-der, para kazanır ve bir ev satın alabilirdi, fakat bu da yok idi, ve bunu kaim pederiyle kaim valdesi bir kabahat gibi yüzüne vurmakta idiler.

Hacı Dürük, kendisini beraber alıp İstanbul'a götür-mek için tam bu saattedir ki yetişti. Kocasını da, valdesi ye-rine kaim olan teyzesi de buna razı olmuşlardı. Dikranuhi

Köyde birçok delikanlı gece gündüz peşine düşerek güzel vücuduna, sırtına kadar inen kumral saçlarına dair övgüleri kulağına fısıldarlardı.

Bunların hiçbirisine inanmamıştı, fakat bu takipler, sakin sulara atılan ufacık taşlar gibi huzurunu bozmuştu. Teyze kızları, aleyhinde her türlü iftirayı atmakta birincilerdi. İşte tam bu sıradaydı ki yevmiyesini ancak kazanabilen genç bir işçi kendisine talip olmuştu. Dikranuhi, on sekizindeydi. Köylük yerde epey ilerlemiş bir yaş sayılırdı bu. Ayrıca, teyzesinin evinden çıkmak durumu vardı; teyzesi kendini salıvermek arzusuyla, edilen teklifi memnuniyetle kabul etmişti. Gelin gittiği evde kocasının anası ve babası da bulunuyordu. Bu evlilikten pek bir şey anlamadı.

Evlendiğinin sekizinci günü, kocası, dağa, işine, kömür yapmaya gitti. Bir ay sonra, ertesi günü yine dağa gitmek, ortadan kaybolmak üzere, sadece bir gün için karısının yanına döndü. Gelin, burada da bütün gün çalışıyordu. Hayatı, kutuplardaki günler gibi, hiçbir ışık parıltısının bir dakika için olsun aydınlık ve sevinç vermediği uzun bir karanlığa benziyordu.

Bir gün ansızın, kocasını ayağı kırılmış, aylarca işsizliğe mahkûm olmuş halde eve getirdiler. Bu, sefaletini tamamlamıştı. Ah! Bari bir çocuğu olsaydı. İstanbul'a sütanalığına gider, para kazanır ve bir ev satın alabilirdi; fakat bu ihtimal de yoktu ve kayınpederiyle kayınvalidesi bunu bir kabahat gibi yüzüne vurmaktaydılar.

Hacı Dürük, kendisini alıp İstanbul'a götürmek için tam bu sırada yetmişti. Kocası da, annesi yerine sayılan teyzesi de buna razı olmuşlardı. Dikranuhi, özgürlük gibi bir şey görüyordu bunda. Tellal, bulacağı hanımın muhteremliğini ağzından düşürmüyordu. Zengin insanlar, vergili ha-

bunda, i'tâk gibi bir şey görüyordu. Dellal bulacağı hanımın tebcilatını ağzından düşürmüyordu. Zengin insanlar, vergili hanım, sene başında, paskalya yortularında bahşiş, yiyecek mebzûl, iş hafif, bir hizmetçi kız için daha ziyade arzu edilir yer bulunamazdı.

Dellal diyordu:

“Kız oğul, bulunmaz bir yerdir.”

O derecede ki, teyze, Dikranuhi yerine kendi kızlarından birini göndermeği bir aralık düşünür gibi oldu. Nihayet, kararı verdiler ve ferdasi sabah, henüz ortalık ağarmadan, gecenin zulmeti arasından araba iki kadını Bahçecik'ten indirip, tam şafak söktüğü vakit sahile bırakmış idi.

Dikranuhi, şimdi o karanlıktan nura doğru seyahat ve mevaridini der-hâtır eder ve hayatı için bir fâl-i hayr add ediyordu. Fecrin serptiği zerrîn in'ikâsât altında erken uyanmak istemeyen güzel ve tenbel bir kadın gibi bî-hareket yatan İzmit Körfezi'ni meftûnâne temâşâ ediyordu. O yaşına kadar denizi bu kadar yakından görmemiş idi ve o esnâda köyün üç çifte kayığında yerleşmiş, küçücük bohçası yanında, vüsat-ı kebudfam üzerinden kaymakla eğleniyor ve ona dair nakl edilen hikayat-ı müdhîşeye inanmıyordu. İzmit'e yetiştikleri vakit, trene binmeğe ancak vakitleri olmuştu. Muvakkıfın şamatasından, hay huyundan ayrılarak bir meşy-i mucnunane başladı. Soldan kıyılara sürtünerek, sağdan Hereke'ye kadar karayı teşkil eden koyu menekşe renk topraklar arasından uçan, bitmez tükenmez saatler devam eden bir koşuş... Şurada burada, ötede beride tevakkuf ediyorlardı. Dikranuhi, bunu muktezâ-yı istirâhat addediyordu. Bazıları treni terk ediyorlar, diğerleri trene giriyorlardı. Kısmen yola düzülüyorlardı. İstanbul'a doğru bir şitâb-ı mecnûnâne! En sonra Haydarpa-

nım, sene başında, paskalya yortularında bahşiş, yiyecek bol, iş hafif, bir hizmetçi kız için daha fazla arzu edilir yer bulunamazdı.

Tellal, “Kız oğul, bulunmaz bir yerdir.” diyordu.

O derece ki, teyzesi bir ara Dikranuhi yerine kendi kızlarından birini göndermeyi bile düşünür oldu. Nihayet, karar verdiler ve ertesi sabah, henüz ortalık ağarmadan, bir araba, gecenin karanlığı arasından iki kadını Bahçecik’ten indirip, tam şafak söktüğünde sahile bırakmıştı.

Dikranuhi, şimdi karanlıktan aydınlığa doğru yolculuğu ve varacağı yeri aklına getirdikçe, hayatı için hayırlı bir fal açılmış addediyordu. Şafağın serptiği altın yansımalar altında erken uyanmak istemeyen güzel ve tembel bir kadın gibi hareketsiz yatan İzmit Körfezi’ni tutkuyla izliyordu. O yaşına kadar denizi bu kadar yakından görmemişti ve o esnada köyün üç çifte kayığında yerleşmiş, küçücük bohçası yanında, masmavi bir denizin üzerinde kaymaktan keyif alıyor ve ona dair anlatılan dehşet verici hikâyelere inanmıyordu. İzmit’e ulaştıklarında, trene binmeye ancak vakitleri olmuştu. Bekleyenlerin şamatasından, hayhuyundan ayrılarak bir delicesine yaygara başladı. Soldan kıyılara sürtünerek, sağdan Hereke’ye kadar karayı oluşturan koyu menekşe renk topraklar arasından uçan, bitmez tükenmez saatler devam eden bir koşuş... Şurada burada, ötede beride duraklıyorlardı. Dikranuhi, bunun dinlenmek için gerekli olduğunu sanıyordu. Bazıları treni terk ediyorlar, diğerleri trene biniyorlardı. Hemen yola düzülüyorlardı. İstanbul’a doğru delicesine bir koşuşturma! En sonra Haydarpaşa’ya varışlarını, Hacı Dürük’ün parmak ucuyla gösterdiği İstanbul’u, Beyoğlu’nu, beride gidecekleri Kadıköy’ü, temiz sokaklar, yük-

şa'ya muvasalatlarını, Hacı Dürük'ün parmak ucuyla İstanbul'u, Beyoğlu'nu, beride gidecekleri Kadıköy'ü, temiz sokaklar, yüksek evlerle yayılan ve mûcib-i hayreti olan şehri tahattur ediyordu. İstasyonda izdihâm arasında gaib olmaktan korkuyordu. Şaşkınlıktan unuttur korkusuyla küçük bohçasını kolu altında sıkıyor idi. Lakin kendisini her müşkilattan kurtaran zeki ve usta bir rehber olan Hacı Dürük buraya, bu zengin eve getirip teslîm edinceye kadar yanı başında idi. Hacı Dürük onun nazarında sıyanetkâr ve zî-kuvvet bir melek gibi tecessüm ediyordu. Dikranuhi bu dakikada ona a'mâk-ı kalbinden müteşekkîr idi.

Zenginlere has mefruşatı olan bu ev, işlerinin intizamıyla kendisini hayret-zede eden üç hidmetkâr, burada yapacağı işleri gösterecek olan ihtiyar Maryam, ba-husus tatlı dilli hanımı, akşam, ciddi ve akur çehresiyle kendisini biraz ihâfe eden ağası, sonra pederinin etvâr ve ciddiye-tine haiz mahdumu cüsseli ve kanlı bir genç, bunların hepsini fikrinde sıra ile dizdi, topladı ve derin bir memnuniyet hissetti. Sonra, serî bir hareketle yerinden fırladı, giyindi, saçlarını taradı, duvarda asılı büyücek bir ayine parçasına baktı. O zaman ilk defa olarak çehresini müdekkikâne seyretti, güzel olduğunun mahzûziyetini hiss ile aşağıya indi.

3

Surpik Hanım'ın güzel beslemesi köyde herkesin ağzında idi. Ağalar da Surpik Hanım'ı tebrik ediyorlardı.

Küçük ve hissi bir işveyle giyinir ve hanımının tenbihi üzere beyaz temiz bir önlüğü beline bağlardı. Akşamları, işi bittikten sonra, en üst kattaki ufak odasına çekilir, pencerenin önünde oturur ve aşağıdan çağırılınca kadar vapurlardan çıkanları seyredirdi. Ancak bir odada kendi

sek evlerle yayılan ve hayret uyandırıcı şehri hatırlıyordu. İstasyondaki izdihamda kaybolmaktan korkuyordu. Şaşkınlıktan unuttur korkusuyla küçük bohçasını kolunun altında sıkıyordu. Fakat kendisini her zorluktan kurtaran zeki ve usta bir rehber olan Hacı Dürük buraya, bu zengin eve getirip teslim edinceye kadar yanı başındaydı. Hacı Dürük'ü koruyucu ve kuvvetli bir melek olarak görüyordu. Dikranuhi bu dakikada ona kalbinin derinliklerinden müteşekkirdi.

Zenginlere has mobilyaları olan bu ev, işlerinin düzeniyle kendisini hayrete düşüren üç hizmetkâr, burada yapacağı işleri gösterecek olan ihtiyar Maryam, özellikle tatlı dilli hanımı, akşam, ciddi vakur suratıyla kendisini biraz ürküten ağası, babasının tavırlarına ve ciddiyetine sahip oğlu, cüsseli ve kanlı bir genç, bunların hepsini fikrinde sırayla dizdi, topladı ve derin bir memnuniyet hissetti. Sonra, seri bir hareketle yerinden fırladı, giyindi, saçlarını taradı, duvarda asılı büyücek bir ayna parçasına baktı. O zaman ilk defa olarak yüzünü tüm detaylarıyla inceleyerek seyretti, güzel olmasının mutluluğunu hissederek aşağıya indi.

3

Surpik Hanım'ın güzel beslemesi Kadıköy'de herkesin ağzındaydı. Ağalar da Surpik Hanım'ı tebrik ediyorlardı.

Küçük ve bilinçsiz bir işveyle giyinir ve hanımının tembihlediği üzere beyaz temiz bir önlüğü beline bağlardı. Akşamları, işi bittikten sonra, en üst kattaki ufak odasına çekilir, pencerenin önünde oturur ve aşağıdan çağırılınca kadar vapurlardan çıkanları seyrederdi. Dikranuhi, bir odada yalnız başına gözleri kapalı halde oturmuş olan birinin, henüz gözlerini açmadan, odada bir başkasının varlı-

kendine gözleri kapalı olduğu halde oturmuş olan biri, henüz gözlerini açmadan bir diğerinin huzurunu gördüğü gibi Dikranuhi göremediği bir muhataranın boğuk, mübhem endişesini hiss ediyordu.

Bu muhatara, temas edilir bir şey olmaktan ziyade havada muallak idi. Kendisini tehdid eden halin ne olduğunu bilmezdi, fakat müteyakkız durmanın lüzumunu hissediyordu.

Bu İstanbulluların, bütün etvâr-ı edibânelerine rağmen kadınlara bir tarz-ı nigâhları vardı ki bir bûse gibi yüzüne yapıyor ve genç gelinin hemen bakire ismetini her an cerîhadâr ediyordu. Erkeklerin huzurunda bulunduğu, tatlı getirdiği veya su verdiği vakit, etrafında tezahür ve itilâ eden ihtirâsât-ı sâkât-ânenin serpintisini nisâi sevk-i taiîbîsiyle hissediyordu.

Kapıya doğru dönüp dışarı çıkarken bütün gözler kendisine, hududu yürüyüşüne nisbetle görünür görünmez bir hareket ile oynayan cisminin güzel ve kavî yapısına münâtıf kalırdı. Üstü başı, köylü kız ve hizmetçi sadelikle –belki de bunun için– cazibedâr bir hali haiz idiler.

Ğazar Ağa'nın mahdûmu bu cazibeye uzun müddet mukavemet edemedi.

Cüsseli ve işveperver bir delikanlı idi, babası gibi bütün ihtirâsâtını ihfa etmeği öğrenmiş olduğundan hizmetçi ile yalnız kaldığı vakitler zabt-ı nefse daha ziyade gayr-ı muktedir idi.

Ağır başlı bir çocuk olmak iştiharına rağmen Dikranuhi ile lâtîfeler etmeğe pek çabuk başladı. Muvacehesinde bulunanın derece-i tahammülünü derk etmek gayretiyle onu tecrübe ediyordu. Bazen güya ihtiyâtsizlikle onun vücûduna dokunur, elini tutmak isterdi. O zaman Dikra-

ğını hissetmesine benzeyen, görünmez bir tehlikenin boğuk, belirsiz endişesini hissediyordu.

Bu tehlike, temas edilir bir şey olmaktan çok, havada hissediliyordu. Kendisini tehdit eden halin ne olduğunu bilmiyor, fakat uyanık olmanın gerekliliğini hissediyordu.

Bütün o medeni tavırlarına karşın, İstanbulluların kadınlara bir bakış tarzları vardı ki, bunlar bir buse gibi Dikranuhi'nin yüzüne yapışıyor ve genç gelinin neredeyse bakire utangaçlığını yaralıyordu. Erkeklerin huzurunda bulunduğu, tatlı getirdiği veya su verdiği vakit, etrafında ortaya çıkıp yükselen sessiz ihtirasların serpintisini kadınsal içgüdüleriyle hissediyordu.

Kapıya doğru dönüp dışarı çıkarken bütün gözler kendisine, yürüyüşüne, gözle zor fark edilebilecek bir hareketle oynayan vücudunun güzel ve kuvvetli yapısına meyledi. Üstü başı köylü kız, hizmetçi sadeliğiyle –belki de bunun için– cazip bir hale sahipti.

Ğazar Ağa'nın oğlu, bu müthiş cazibeye daha fazla dayanamadı.

Cüsseli ve çapkın bir delikanlıydı. Babası gibi bütün ihtiraslarını saklamayı öğrenmiş olsa da, hizmetçiyle yalnız kaldığı vakitler kendisini zapt etmekte zorlanıyordu.

Ağır başlı bir çocuk olarak tanınmasına rağmen Dikranuhi'ye şakalar yapmaya pek çabuk başladı. Karşısındaki nin tahammül derecesini anlamak gayretiyle onu deniyordu. Bazen, güya dikkatsizlikle, onun vücuduna dokunur, elini tutmak isterdi. İşte o zaman Dikranuhi meramını anladı. Sahte bir cesaretle aheste aheste yürüyerek döner, düşmanının saldırısını hızlandırmamak maksadıyla derin titreyişlerini kayıtsızlıkla örten korkaklar gibi telaş etmeden geri çekilirdi.

nuhi meramını anladı. Sahte bir şecâat ile aheste aheste yürüyerek ricat eder, hasmının savletini ta'cîl etmemek maksadı ile lerziş-i derûnilerini lâ-kaydî ile setr eden korkaklar gibi telaşsızca geri çekilirdi.

Ondan sonra delikanlı, altı aydan beri devam edegel-mekte olan adem-i kabûllerin îlâd ettiği derece-i ifrât ile mü-tenasib bir tehekküm ile talebini açıktan açığa ilan etti. Sa-bah, akşam, gece, evde, odadan odaya, köşeden köşeye, de-vam eden bir takib başladı. Hidmetçi, kendisine bir hizmet emredilip yanına gelmeğe mecbur olduğu vakit ne yapacağı-nı bilmediği körebe, saklanbaç oyunu gibi bir hal oluyordu.

Nihayet me'yûsen bir gün gidip hanımına her şeyi ikrar etti. Hanımı aziz ve fazıl bir kadın idi, vaiz efendi onun med-hini pek çok defalar kilise minberinden ilan etmişti. Kendi-sine bir hâmî bulmak maksadıyla bir gündüz, hanımıyla yalnız kaldığı vakit tereddüd ile kızarak her şeyi anlattı.

Surpik Hanım mütehayyir kaldı, evvela böyle bir şeyin vücûduna inanmadı, belki Dikranuhi yanıliyordu, sonra akşam mahdûmuyla konuşacağını söyledi ve bütün mâce-rânın mesuliyetini Dikranuhi'nin güzelliğinde olduğunu mütebessimane ilave etti:

“Oğlumun kalbi iyidir, fakat erkektir, sen de o kadar güzelsin ki seni sevdiğine şaşmam. İnsan sana dayanamaz.”

Hacı Dürük, Dikranuhi'nin kendisine arz-ı hâl ettiği vakit, güldü ve dedi ki:

“Oğul, efendinin çocuğu seni seviyor, daha ne istiyor-sun?”

Dikranuhi bir müddet daha onun teşebbüslerine karşı müdâfaa-i nefis etti, fakat git gide, ondan muhabbet sözle-rini işitmekle i'tilâf etti. Hanımı bu sırada bahşişlerini artırdı, aylığına yakın bir meblağ da bu suretle alıyordu. Dik-

Altı aydan beri devam eden reddedilişlerin her türlü aşırılığa başvuracak hale getirdiği delikanlı, en sonunda ölçülü bir tutumla talebini ilan etti.

Sabah, akşam, gece, evde, odadan odaya, köşeden köşeye bir takip başladı. Hizmetçi, kendisine emredilip yanına gelmeye mecbur olduğunda yapacağını bilemediğinden, körebe, saklambaç oynar gibi bir hali vardı evde.

Nihayet ümitsizce bir gün gidip hanımına her şeyi anlattı. Hanımı aziz ve erdemli bir kadındı. Rahip pek çok kez kilisede onu methetmişti. Kendisine bir kayırcı bulmak amacıyla bir gündüz, hanımıyla yalnız kaldığı bir an tereddütle kızarak her şeyi anlattı.

Surpik Hanım şaşırды, evvela böyle bir şeye inanmıyordu, belki Dikranuhi yanıliyordu, sonra akşam oğluyla konuşacağını söyledi ve gülerek bütün maceranın mesuliyetinin Dikranuhi'nin güzelliğinde olduğunu ekledi:

“Oğlumun iyi kalplidir, fakat erkektir, sen de o kadar güzelsin ki seni sevdiğine şaşmam. İnsan sana dayanamaz.”

Hacı Dürük, Dikranuhi kendisine durumu bildirdiği vakit, güldü ve dedi ki:

“Kızım, efendinin çocuğu seni seviyor, daha ne istiyorsun?”

Dikranuhi bir süre daha onun girişimlerine karşı kendisini korudu, fakat gitgide, ondan aşk sözleri işiterek uyuyordu. Hanımı bu sırada bahşışlerini artırdı, aylığına yakın bir miktar da bu suretle alıyordu. Dikranuhi, bunların yalnız yaptığı işlerin karşılığı olmadığını kendine itiraf ediyordu. Bütün bu takipler, kovalayışlar arasında kendi kanı da galeyan eder, titreyişler geçirir, kendisi de karşılık olarak hoşlanır, kaçar gibi yapar, kaçar gibi yapmakla kalır ve gülümserdi.

ranuhi, bunların yalnız yaptığı işlere mukabil olmadığını kendi kendisine i'tirâf ediyordu. Bütün bu ta'kîbât, kovalayışlar arasında kendi kanı da galeyân eder, ra'şelere duçar olur, kendisi de bir mahzuziyyet-i mütekafile hiss ederdi. Savuşmak gibi gösterir, fakat ancak gösterir ve te-bessüm ederdi.

Bir gece Dikranuhi, gene efendisini odasında buldu, bağışlamak istedi. Fakat ses çıkarmaktan korktu, yalvardı.

"Ayağını öpeyim efendi, yazıktır bana."

Fakat efendisi kavî idi ve onu kuvvetle zabt etti.

Kız lertzân, "Hanımım, hanımım ne diyecektir?", dedikçe, delikanlı cevaben diyordu:

"Divane, odanda olduğunu bana valdem söyledi ve gelip seni buldum, valdemden korkacak hiçbir şeyin yoktur."

Kadın, gerile gerile duvara dayanmış, kendisini derâguş eden âhenîn bazular arasında bî-hareket kalmıştı. Burada kuvve-i mukavemet tenâkus ediyordu, başını duvara çevirmiş olduğu halde, buselerin hararetini boynunda hissediyordu. Dikranuhi teslim-i nefis etmek üzere ve teslim-i nefis etmezden evvel müdâfaa-i namûs için elinden geleni yapmış olduğunu düşünerek taharrî-i mazeret etmekte idi. Adem-i muvaffakiyetinin mesûliyeti kendisine râcih değildi. İtlâf-ı nefis edenler vardır ki an-ı ahirde nâdim olmakla beraber, kararlarından nükûl edemezler ve bir satır yazı ile intiharlarını izah ve tebriye ederler. Dikranuhi'nin yaptığı bundan başka bir şey değildi.

4

Bu hayat iki sene devam etti. Dikranuhi, efendinin mahdumunu Beyoğlu'nun fena yerlerine müdavemetten vaz geçirmek için matlûb hizmetçi idi. Şimdi Surpik ha-

Bir gece Dikranuhi, gene efendisini odasında buldu, bağırarak istedi. Fakat ses çıkarmaktan korktu, yalvardı.

“Ayağını öpeyim efendi, yazıktır bana.”

Fakat efendisi güçlüydü ve onu kuvvetle zapt etti.

Kız titreyerek, “Hanımım, hanımım ne diyecektir?” dedi, delikanlı cevap veriyordu:

“Divane, odanda olduğunu bana annem söyledi ve ben gelip seni buldum, annemden korkacak hiçbir şeyin yoktur.”

Kadın, gerile gerile duvara dayanmış, kendisini kollarına alan demir gibi pazılar arasında hareketsiz kalmıştı. Burada dayanma gücü tükeniyordu, başını duvara çevirmiş olduğu halde, buselerin hararetini boynunda hissediyordu. Dikranuhi kendini teslim etmeden önce namusunu müdafaa için elinden geleni yapmış olduğunu düşünerek mazret aramaktaydı. Başarısızlığının mesuliyeti kendisine ait değildi. Kendilerini öldürenler vardır ki, sonradan pişman olmakla beraber, kararlarından caymazlar ve sadece bir satır yazıyla intiharlarını mantıklı bir şekilde açıklayıp kendilerini temize çıkarırlar. Dikranuhi’nin yaptığı bundan başka bir şey değildi.

4

Bu hayat iki sene devam etti. Dikranuhi, efendinin oğlunu Beyoğlu’nun fena yerlerine olan müdavimliğinden vazgeçirmek için istenen hizmetçiydi. Şimdi Surpik Hanım onu gelin gibi giydiren ve gelen gidenlere methetmekten geri durmazdı.

Fakat günün birinde Dikranuhi hastalandı, başı dönüyor, midesi bulanıyordu. Bu rahatsızlık birkaç gün devam ettiyse de hizmetçi kız, korkusundan bir şey söylemedi.

nım onu gelin gibi giydirir ve gelen gidenlere senâsını etmekten geri durmazdı.

Fakat günün birinde Dikranuhi hastalandı, başı dönüyor, midesi bulanıyordu. Bu rahatsızlık birkaç günler devam etti ise de hizmetçi kız, korkusundan bir şey söylemedi. Hiç kimseye ağzını açmadı. Bir az zaman geçtiği vakit âsâr-ı hamil gittikçe teyid etti.

Dikranuhi mebhût, şaşkın kalıyordu. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Diğer hizmetkârlar, burunlarının dibinden gülmeğe, lâtifeler etmeğe, onu ta'zib etmeğe başlıyorlardı. O sırada genç efendisi yanına gelmiyor, ve evde yüzüne bakmıyordu. Günün birinde aniden Surpik Hanım, onu dikkatle süzdü, öyle bir nazarla ki bir libâs-ı ateşin gibi hizmetçi kızı baştan ayağına kadar ihâta etti.

Dürüst bir ses ile ona dedi:

“Dikranuhi! Yakına gel!”

Onun tereddüdünü görerek ilave etti:

“Şöyle, daha yakına!”

Hâmil yakından pek belli idi. Bir çok kadınlar gibi Dikranuhi çirkinleşmiş, yüzünün cildi gevşemiş, sarkmış, karnı biçimsiz bir surette şişmiş ve kalbinin her atışında fevkalâde büyümüş olan sinisinin kabarması hemen göze çarpıyordu.

O zaman Surpik Hanım hiddetinden aklını kaçırdı. Onun yüzüne karşı bağırdı:

“Postal! Postal! Evimi namussuz ettin, tez cehennem ol!”

Maryam, hanımın sesini işitmekle yukarıya koştu.

Hanım bağıırıyordu:

“Hacı Dürük’ü çabuk çağırın, bu köpeği alıp götürsün.”

İki saat sonra dellalı bulup getirdiler, Surpik Hanım ağzı köpürerek hiddet ve gazabını döktü.

Hiç kimseye ağzını açmadı. Biraz zaman geçtiği vakit hamileliği gittikçe ortaya çıktı.

Dikranuhi şaşkın, sersem kalakalmıştı. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Diğer hizmetkârlar, burunlarının dibinden gülmeye, şakalar etmeye, ona azap vermeye başlıyorlardı. O sırada genç efendisi evde yanına gelmiyor ve yüzüne bakmıyordu. Günün birinde aniden Surpik Hanım, onu dikkatle süzdü, öyle bir bakışla ki ateşten bir elbise gibi hizmetçi kızı baştan ayağına kadar kuşattı.

Katı bir sesle ona dedi:

“Dikranuhi! Yakına gel!”

Onun tereddüdünü görerek ilave etti:

“Şöyle, daha yakına!”

Hamileliği yakından çok belli oluyordu. Birçok kadın gibi Dikranuhi çirkinleşmiş, yüzünün cildi gevşemiş, sarkmış, karnı biçimsiz bir şekilde şişmişti. Kalbinin her atışında fevkalade büyümüş olan göğsünün kabarması hemen dikkat çekiyordu.

O zaman Surpik Hanım hiddetinden aklını kaçırdı. Onun yüzüne karşı bağırdı:

“Postal! Postal! Evimi namussuz ettin, tez cehennem ol!”

Maryam, hanımın sesini işitir işitmez yukarıya koştu.

Hanım bağıırıyordu:

“Hacı Dürük’ü çabuk çağırın, bu köpeği alıp götürsün.”

İki saat sonra tellalı bulup getirdiler, Surpik Hanım ağzı köpürerek hiddet ve öfkesini döktü.

İkiyüzlülük öyle bir haldir ki, bazen işin sonunda saflıkla karışır ve ayırt edilemez, tıpkı yalanlarına inanan yalancılar gibi.

Surpik Hanım’ın hiddeti böyle sahte bir şey değil, sami-

Riyâ' öyle bir haldir ki, bazen encâm-ı kârda hulûs ile teşevvüş eder ve ondan tefrîk edilmez, tıbkı yalanlarına inanan yalancıların bulunması gibi.

Böylece Surpik Hanım'ın hiddeti sahte bir şey değil, samimiydi. Kendi ma'lûmâtıyla, arzusuyla, tedarikâtıyla her şeyin olup bitmiş olduğunu şimdi fikrinden geçiremezdi. Ağzından her daim tekrâr eden namus, iffet kelimeleriyle olan i'tiyâdıyla, bir ma'lûl gibi feryâd ediyor, hizmetçiyi, Hacı Dürük'ü ve bütün dünyayı kabahatli bulmağa kalkışıyordu.

Son sözü şu oldu:

"Şimdi, hemen şimdi, postal def olup gitsin, evimde bir dakika bile kalmasını istemem."

Dellal, Dikranuhi'nin odasına çıktı, onu ölüm lerzelelerinde buldu, üzerine şiddetli bir nöbet basmış, yüzü kızarmış, dişleri çatırdıyordu.

Dellal kadın terehhüm etti. Bir şey sormağa lüzumu yoktu. Macerayı biliyordu ancak bir sual irâd etti:

"Kaç aylıksın kız?"

Diğeri mırıldandı:

"Bilmem."

Aşağıya hanımın yanına indi, fakat o yeniden sesini yükseltmeğe başlamış ve hiddetini tezyîde devam ediyordu. Böyle fakir bir karıyı hizmetçi olmak üzere evine kabul ederek göstermiş olduğu iyilikten ve mukabeletten bulunduğu nankörlükten lâ-yenkati bahs ediyordu. Bu millet daima böyle idi. Fukarâ, hepsi de, böyle rezil mahlûklar idi. Güya bu çamura dokunmamak için oturduğu yerden eteğini kaldırıyordu. Artık bir nakarat olan aynı kelime-i tahkir bir tükürük gibi dudaklarına geliyordu.

"Postal! Postal! Kim bilir hangi hidmetkârımı baştan çıkardı."

miydi. Her şeyin bilgisi dahilinde, kendi arzusu ve hazırlayışıyla olup bitmiş olduğunu şimdi aklına getirmiyordu. Her daim tekrar ettiği namus, iffet kelimelerine olan aşinalığıyla, mağdur olmuş gibi feryat ediyor, hizmetçiyi, Hacı Dürük'ü ve bütün dünyayı kabahatli bulmaya kalkışlıyordu.

Son sözü şu oldu:

“Şimdi, hemen şimdi, postal defolup gitsin, evimde bir dakika bile kalmasını istemem.”

Tellal, Dikranuhi'nin odasına çıktı, onu ölüm titreyişlerinde buldu, üzerine şiddetli bir nöbet basmış, yüzü kırmış, dişleri çatırdıyordu.

Tellal kadın acıdı. Bir şey sormaya lüzumu yoktu. Macerayı biliyordu ancak bir soru sordu:

“Kaç aylıksın kız?”

Diğeri mırıldandı:

“Bilmem.”

Aşağıya hanımın yanına indi, fakat o yeniden sesini yükseltmeye başlamış ve hiddetini artırmaya devam ediyordu. Durmaksızın, böyle fakir bir karıyı hizmetçi olmak üzere evine kabul ederek göstermiş olduğu iyilikten ve karşılık olarak bulduğu nankörlükten bahsediyordu. Bu millet daima böyleydi; fakirlerin hepsi böyle rezil mahluklardı. Güya bu çamura dokunmamak için oturduğu yerden eteğini kaldırıyordu. Bir nakarat halini alan aynı aşağılayıcı kelime bir tükürük gibi dudaklarına geliyordu.

“Postal! Postal! Kim bilir hangi hizmetkârımı baştan çıkardı.”

O vakit Hacı, artık dayanamadı, küstahça bir tavırla ellerini beline dayadı:

“Bana bak hanım, doğrusunu söyleyeyim mi? O, zavalı bir hizmetçi kadın; sen, çocuğuna meram anlatmalıydın.

O vakit Hacı, artık dayanamadı, bir tavr-ı küstahane ile ellerini beline dayadı:

“Bana bak hanım, doğrusunu söyleyeyim mi? O zavallı bir hizmetçi kadındır, sen, çocuğuna meram anlatmalıydın, şimdi de kalkmış, hizmetkârlardan biriyle buluşmuş diyorsun. Bu, günahdır.”

“Ne! Şimdi de çocuğuma mı leke süreceksiniz, benim çocuğum hizmetçiye tükürük bile atmaz. Köyün bütün kızları kadınları kendisinindir.”

“Senin bütün köyünde de Dikranuhi derecesinde güzel yoktur, hanım, sen gel benim sözlerimi dinle! Benim başımdan çok soğuk, sıcak geçmiştir. Bir şeydir olmuş, bunu alıp geçmezler.”

Fakat diğeri taannüd ediyordu, mahdumun Dikranuhi ile buluştuğunu kabul etmiyordu.

Mücadele, tarafından galiz kelimeler, tahkirât ile memlû idi. Kerâhet ve rezaletinden dellal kadının mesûl olmadığı bu mücâdele uzadı.

Surpik Hanım'ın yegâne arzusu, kepezelik intişar etmeden evvel Dikranuhi'yi bir defa evden atmaktan ibaret idi.

Hacı kurnaz idi, bunu derk ile hizmetçi kadın için birkaç kuruş ele geçirmek fikriyle ondan istifadeye çalıştı.

“Her şey para ile olur.”

Surpik Hanım, borçlarını te'diye etmek istemeyenlerin, ap âşikâr bir haydûd addedilmemek için ber-mu'tâd sarf ettikleri sözü tekrâr ile:

“Ona vereceğime hastaneye veririm, diyordu.”

O zaman Hacı ağzını açtı:

“Bana bak! Çocuklarının eğlencesi için evinde güzel besleme isteyen para vermekten çekinmemeli, anladın mı oğul? Hastahanene para vereceğine çocuğunun hamile bı-

Şimdi de kalkmış, hizmetkârlardan biriyle buluşmuş diyor-sun. Bu, günahtır.”

“Ne! Şimdi de çocuğuma mı leke süreceksiniz, benim çocuğum hizmetçiye tükürük bile atmaz. Kadıköy’ün bütün kızları, kadınları kendisinindir.”

“Senin bütün köyünde Dikranuhi kadar güzeli yoktur hanım. Sen gel benim sözlerimi dinle! Benim başımdan çok soğuk, sıcak geçmiştir. Bir şeydir olmuş, bunu büyüt-memek gerekir.”

Fakat diğeri inat ediyordu, oğlunun Dikranuhi’yle bu-luştuğunu kabul etmiyordu.

Mücadele karşılıklı söylenen çirkin kelimeler ve haka-retlerle doluydu. İğrençliğinden ve rezaletinden tellal kadı-nın sorumlu olmadığı bu mücadele uzadı.

Surpik Hanım’ın yegâne arzusu, kepezelik yayılmadan evvel Dikranuhi’yi bir defa evden atmaktan ibaretti.

Hacı kurnazdı, bunu anlayınca hizmetçi kadın için bir-kaç kuruş kapmak düşüncesiyle ondan istifadeye çalıştı.

“Her şey parayla olur.”

Surpik Hanım, borçlarını ödemek istemeyenlerin, apa-çık bir haydut addedilmemek için her zaman olduğu gibi sarf ettikleri sözü tekrar ediyordu:

“Ona vereceğime Hastane’ye⁴ veririm.”

O zaman Hacı ağzını açtı:

“Bana bak! Çocuklarının eğlencesi için evinde güzel besleme isteyen para vermekten çekinmemeli, anladın mı oğul? Hastaneye para vereceğine çocuğunun hamile bırak-tığı kızı ver. Elhamdülillah yoksul değilsiniz ya! Bu kız hiç-bir yerde çalışamaz. Çocuğu olacak, durumu yok, köydeki hasta kocasına gönderecek parası yok.”

Surpik Hanım bağırdı, ağzını bozdu, pazarlığa girişti.

raktığı kızı ver. Elhamdülillah yoksul değilsiniz ya! Bu kız hiçbir yerde çalışamaz. Çocuğu olacak, maişeti yok, köyde hasta olan kocasına gönderecek parası yok.”

Surpik Hanım bağırdı, ağzını bozdu, pazarlığa girişti.

Nihayet o dakikada Dikranuhi’yi alıp götürmesi şartıyla yirmi lira verdi. Saat on ikiyi geçmiş idi. Ğazar Ağa ile mahdumu karşıdaki odada oturmuş ahz ü itâdan bahs ediyorlardı. Mahdum, mutî ve fâzıl bir evlad vaz’-ı afifânesiyle pederinin karşısında selam duruyordu.

O saatte Kadıköyü’nden İstanbul’a vapur yok idi. Hacı, Galata’ya geçmek için kızı beraber alarak bir sandal tutmağa mecbur oldu.

Kışa yakın, sonbahar akşamıydı, muttarid ve lâ-yenkati bir yağmur nüzûl ile denizi ve karayı siyah bir örtüye bürümekteydi.

Liman dahilinde vapurlar, bî-hareket devler gibi hâc-vârî direkleri ile durmuşlar, güya selam duruyorlar idi. Denizden Galata, daha yüksekte Beyoğlu, lâ-yuadd ziyaretlerini birer birer yakmağa başlamakta idiler.

Dikranuhi, kayık içinde sinmiş, bohçası koltuğu altında irade ve ihtiyârdan mahrûm küreklerin sulara girmesinden mütehassıl zemzemeyi dinliyordu ve uzakta, zulmette yanan lekelere dalmış iken ilk defa olarak bağırında çocuğunun uyandığını hissetti.

Bu vak’a köyde Ğazar Ağa’nın hanesi için mücîb kil ü kal addedilmedi. Hakikat bir dereceye kadar anlaşıldı ise de, Dikranuhi, hizmetkârlardan birini baştan çıkardığından tard edilmiş diye müttefik oldular. Surpik Hanım’ın dindarlığı bu vesile ile ziyadesiyle muvzû-bahs oldu. Hanesinin şöhret-i ahlâkiyesi sanki bir derece daha ziyade teza-yüd etti. Mahduma kız vermek sevdasında olan kadınlar

Nihayet o dakikada Dikranuhi'yi alıp götürmesi şartıyla yirmi lira verdi. Saat on ikiyi geçmişti. Ğazar Ağa'yla oğlu karşıdaki odada oturmuş iş konuşuyorlardı. Oğlu, terbiyeli ve erdemli bir evladın o tertemiz edasıyla babasının karşısında selam duruyordu.

O saatte Kadıköy'den İstanbul'a vapur yoktu. Hacı, Galata'ya geçmek için kızla beraber sandal tutmaya mecbur oldu.

Kışa yakın, sonbahar akşamıydı, durmadan, kesintisiz yağın yağmur denizi ve karayı siyah bir örtüye bürümektedir.

Limanda vapurlar, hareketsiz devler gibi haçı andıran direkleriyle durmuşlar, sanki selam duruyorlardı. Denizden Galata, daha yüksek Beyoğlu, sayısız ışıklarını birer birer yakmaya başlamaktaydılar.

Dikranuhi, kayık içinde sinmiş, bohçası koltuğu altında, irade ve istekten mahrum, küreklerin sulara girmesiyle oluşan nağmeleri dinliyordu. Ve uzakta, karanlıkta yanan lekelerle dalmışken ilk defa olarak bağrında çocuğun uyandığını hissetti.

Bu olay köyde Ğazar Ağa'nın hanesi için şaşkınlık uyandıran bir skandal addedilmedi. Gerçek bir dereceye kadar anlaşıldıysa da, Dikranuhi, hizmetkârlardan birini baştan çıkardığından kovulmuş diye fikir birliğine vardılar. Surpik Hanım'ın dindarlığı bu vesileyle ziyadesiyle mevzu bahis oldu. Hanesinin ahlakının şöhreti sanki bir derece daha arttı. Oğluna kız vermek sevdasında olan kadınlar anneyle oğlunu methetmekte ağız birliği ettiler. Diyorlardı ki:

“Postalın biriydi. Evin kıymetini bilemedi.”

Ğazar Ağa'yla ticari ilişkileri olanlar dahi aynı fikirdey-

valde ile mahdumunu medh etmekte yek-zebân oldular. Diyorlar idi ki:

“Postalın biri idi. Evin kıymetini bilemedi.”

Ğazar Ağa ile münasebât-ı ticariyede olanlar dahi aynı fikirde idiler. Ğazar Ağa ile Surpik hanıma terahhum ediyorlar, ifâ ettikleri nimete mukabil edilen nankörlükten müteaccib oluyorlardı.

Başlarını sallayarak diyorlardı ki:

“Dünya böyledir.”

5

Dikranuhi'nin hizmetçi olarak çalıştığı bir ahbab hanesinde bu hikâyesine vâkıf olduğum vakit, vak'a üzerinden dört sene geçmişti. Her ne kadar simasında sinniyle mütezâdd bir ciddiyet var idi ise de daima güzel bir kadın idi.

Gebeliğinin son aylarını, vaz-ı hamli Hacı Dürük'ün hanesinde geçirmiş, ötede, köyde kocası iltihab-ür-rieden vefât ederken, dinç, mütebessim bir erkek çocuğu olmuştu.

Dikranuhi, tanımadığı bu kocanın vefâtından büyük bir hüznü hissetmemişti. Fakat yine bu vefât ile kendisinin bir istinâd-gâhı –velev pek mefrûz olsun– zâil oluyordu. Pederi olmadığından, muzâafen kendisinin olan bu yavruya daha azîm bir muhabbet ile sarılmıştı.

Kendisi çalışmağa mecbûr olduğundan, çocuğunu yabancısı bir ele teslîm etmeğe mecbûr idi. Günün biri onunda hastalandığının haberini getirdiler. Koşup gitti, fakat yavrucağının son saatine ancak yetişebildi. Hekim, muâcele, hatta Surp Pırğıç Kilisesi'nden getirtilen eizze nüshaları bile kâr etmediler. Kolları arasından kuş gibi bî-şekvâ teslîm-i ruh etti.

diler. Ėazar Aęa ile Surpik Hanım'a űzűlűyorlar, verdikleri nimete karřılık yapılan nankűrlűkten řařakalıyorlardı.

Başlarını sallayarak diyorlardı ki:

“Dűnya bűyledir.”

5

Dikranuhi'nin hizmetçi olarak ęalıřtıęı bir dostumun evinde bu hikâneyi űğrendięimde, olayın űzerinden dűrt sene geęmiřti. Her ne kadar simasında yařıyla zıt bir ciddi-yet vardıysa da daima gűzel bir kadındı.

Gebelięinin son aylarını, yűklű haliyle Hacı Dűrűk'űn evinde geęirmiř, űtede, kűyde kocası akcięer iltihabından vefat ederken, dinę, gűler yűzlű bir erkek ęocuęu olmuřtu.

Dikranuhi, tanımadıęı bu kocanın vefatından bűyűk bir hűzűn hissetmemiřti. Fakat yine bu vefatla kendisinin bir dayanaęı –velev pek hayali olsun– kayboluyordu. Babası olmadıęından, iki katı kendisinin olan bu yavruya daha kuvvetli bir sevgiyle sarılmıřtı.

Kendisi ęalıřmaya mecbur olduğundan, ęocuęunu yabancı bir ele teslim etmeye mecburdu. Bir gűn onun da hastalandığı haberini getirdiler. Kořup gitti, fakat yavrucağının son saatine ancak yetişebildi. Hekim, ilağlar, hatta Surp Pıręıę Kilisesi'nden getirtilen kutsal emanetler bile kâr etmedi. Kolları arasından kuř gibi şikâyetsiz, ruhunu teslim etti.

Dikranuhi'nin kimsesi yoktu. Hacı Dűrűk de o esnada kűyde bulunuyordu. Defin için lazım olan bűtűn o korkunç şeylerin tedarikini bizzat gűrdű. Sonraları aęlayarak naklettiięi gibi yavrucaęını kendisi yıkadı ve giydirdi. Sonra defin âdetlerinin műmkűn olduęunca řařaalı olmasını arzuladıęını ifade ederek kiliseye gitti.

Dikranuhi'nin kimsesi yoktu. Hacı Dürük dahi o esna-
da köyde bulunuyordu. Levazım-ı tedfîniyenin bütün ufak
ve müdhiş tedarikatını bizzat gördü. Sonraları ağlayarak
nakl ettiği gibi yavrucağını kendisi yıkadı ve donattı. Son-
ra resmen tedfîniyenin derece-i mümküনে mutantan ol-
masına arzukeş olduğunu ifade ederek kiliseye gitti.

Kiliseden dediler:

“Yazıksın kadın, paran yoktur.”

O taannüd etti. İstediklerini tediye etti. Bir çok mum-
lar îkad ettirdi, merasimde iki papazın mevcud olmasında
ısrar etti. Toprakta üşür korkusuyla çocuğunun tabuta gö-
mülmesine razı olmadı, yavrusunun tahaffuz edeceği itika-
dıyla bir sandûk-çe ismarladı.

Bütün bir gün bunlarla iştigal etti, her şeyi kendi eliyle
tertib etti. Kilisede kendisi yalnız idi, mezara kadar, başı
açık, yavrusunu takib etti. Orada, gözünün önünde, onu
toprağa yerleştirdi ve hidmetinde bulunduğu haneye, iki
günlük gaybubetten sonra avdet etti.

Gözleri ağlamaktan şişmişti, fakat ağzından bir kelime
iştikâ çıkmadı. Başı sarkmış, kemâ-fi-s-sâbık kendisini işi-
ne verdi.

Ba'de bütün endişesi, kaffe-i amali bu ufacık toprak
beyninde münhasır kaldı. Aylıklarından müterâkim ilk
meblağ ile mezaristanda azıcık yer iştirâ' etti.

Kilisenin idaresine:

“İki kişilik yer,” dedi.

Parayı tediye den sonra hemen evrak elinde makbereye
şitâb etti. Evladının na'sını oraya nakl etmek istiyordu. Az
zaman sonra ufacık toprağı bir duvar ile sardı. Daha son-
ra bir seng-i kabîr vaz' ettirdi. Bütün kazancı orası için
masrûf idi.

Kiliseden dediler:

“Yazıksın kadın, paran yoktur.”

O inat etti. İstediklerinin karşılıklarını ödedi. Birçok mum yaktırdı, merasimde iki papazın mevcut olmasında ısrar etti. Toprakta üşür korkusuyla çocuğunun tabuta gömülmesine razı olmadı, yavrusunu daha iyi muhafaza edeceğine inandığından bir küçük sandık ısmarladı.

Bütün bir gün bunlarla iştigal etti, her şeyi kendi eliyle tertip etti. Kilisede yalnızdı, mezara kadar, başı açık, yavrusunu takip etti. Orada, gözünün önünde, onu toprağa yerleştirdi ve iki gün yok oluşunun ardından hizmetinde bulunduğu eve döndü.

Gözleri ağlamaktan şişmişti, fakat ağzından bir kelime şikâyet çıkmadı. Başı önde, eskisi gibi kendisini işine verdi.

Bundan sonra bütün endişesi, bütün emelleri bu ufacık toprak içinde sıkışıp kaldı. Aylıklarından artırdığı ilk parayla kabristanda azıcık yer satın aldı.

Kilisenin idaresine:

“İki kişilik yer,” dedi.

Parayı ödedikten sonra hemen evrak elinde, mezar yerine seğırtti. Evladının naşını oraya nakletmek istiyordu. Az zaman sonra ufacık toprağı bir duvarla çevreledi. Daha sonra bir mezar taşı yaptırdı. Bütün kazancını orası için harcıyordu.

Ölülerin hatırasına tahsis edilen bütün günler, en önemsizlerden en önemlilere varıncaya kadar, kendisi için birer bayram günüydü. Sabah erken kalkar, ciddi ve merasimperver bir kıyafet olan dul kadın elbisesini giyinir, mezar yerine doğru yola koyulurdu. Ufacık mezar taşının yanı başında yerle bir, hafif bir sedayla, yavrusuna özgü bir dille onunla muhabbet ederdi. Her defasında papaza me-

Ölülerin hatırasına tahsis edilen bütün günleri en ehemmiyetsizlerinden en mühimlerine varıncaya kadar kendisi için birer yevm-i inşirâh idi. Sabah erken kalkar, ciddi ve merasimperver bir telebbüsü olan dul kadın elbiselerini giyinir, makbereye doğru yola koyulurdu. Ufacık seng-i mezarın yanı başında zânû-be-zemîn, bir seda-yı hafif ile, yavrusuna mahsus lisan ile onunla hasbihâl ederdi. Her defasında papaza makberini takdîs ettirir idi. Ücret-i takdisiyyeyi zenginlerden fazla bir gınâ ile verirdi.

Avdetinde çehresinde bir mes'adet nümâyân olurdu.

Evdekiler, sanki nereye gittiğini bilmiyorlarmış gibi sorarlardı:

“Dikranuhi, nereye gittin?”

Pür meserret, şu cevabı verirdi:

“Hanım, yavruma gittim.”

zarı takdis ettirirdi. Takdis ücretini zenginlerden fazla bir tok gözlülükle verirdi.

Dönüşünde yüzünde gözle görülür bir mutluluk olurdu.

Evdekiler, sanki nereye gittiğini bilmiyorlarmış gibi sorarlardı:

“Dikranuhi, nereye gittin?”

Sevinç içinde, şu cevabı verirdi:

“Hanım, yavruma gittim.”

Notlar

- 1 İzmit'in Bardizag adıyla da anılan bu beldesi 1915 öncesinde yoğun bir Ermeni nüfus barındırıyordu.
- 2 Muhtemelen o dönemin ünlü mağaza veya dergileri.
- 3 Metinde, “yavrum, evladım” anlamında.
- 4 Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi kastediliyor.

اولدني ظن ايدنلر ، جبارلر ، ايجارلر ، طلاقلر
داغما مزايده تولدك د غماقاسم دقرينه باقونلر . شينليك براز
سوكردنه عودت ايلك اوزره ، بوشلار بختلارني براقم . بوندا
موصوم ياخود غير مسئول اولدقلارني سويلنلر دها آرزو شكاست
ايجم بورلر .
حقيقه ايكي طرفدن تكرر ايدنلر شي شود : عاقلان
طبيعيني اخلاص ايدن والاك لطيف منظرلري تحريب ايدوب ، لك
كوزل حقيقه لري بولرله محبول ، و ماشيا بولرلك ايستين (في حقيقه
مدني بر آدم بورلر ، عربله ايله كيدر ، بيجون ايلان كينملي ؟)
متعزين ايجون بوللري غير قابل مرور بر حاله كنبرلك اوزره
اونومويل تكرر لكارندن بوز طاقه لري قالديران مدينه . جسامت
ديه اوغراشه قى بجهول ايجاد تحري ايدن ، كيلره بون طاقه
بالاخره موازنتك اخلاصه حمله دكزه ، و كجك قهرقاي علاوه
ايتدين بيه مدينه . بولجلك سلامتي بختلرينه ياخود تحسارنه
قضا ايدرك (زرا) او قدر لوكن فامدار لري او قدر قار ، بايو ،
نواك ، موسقي ، اكلجه ساوللري و سوكره كينللك بون ايجاد
دلايه تكل ايتش مطبخلرله مالا مالا زرا كه كيلرله تخليه سندنه
بر قايور . تربيد سرعت ايجون مادي چايشان مدينه .
نجمه ۲ : بولجلك بش بيجون كولك سياحت ايجون بيك
يوز ايره تاديه ايتديكي بر كيد سبك ايتوز كشي بون بوغولده .
او وقت شكابلر چوقايلر ، ايتلرلك و ذوق ريك ايدنه سيله
اوغراشانلر بر جوق آدمك آرتيرنم ، تقريبن ، شكر عتي ،
نواستق كي عمارلك طاقه لري اوردان ، و كرى قلش السالك
چوق ياشلاريني ايجون جياك نه اولدقيني بيله جكر كي كورمكه
سبب اولان بيه مدينه . نهايت ، جيني نيمه ايدن بيه مدينه .
(مابدي واد)

ارمني ادبياتي

ق ، زهراب دن

فسلكن

۱

او قتلرده كوز ساچلري سوردم ، و قاركي بياش اكسي
اوزنده طوطوب اولش ، باغچه لك اورت سندنكي هوا قازي
لايهلرلك ضياي آئنده غني و ساك انتظافيله انظارني مجلوب
ايدن سياه بيتيني ، شوبله يان اوغوردمش سيره دالمشم .
شيمدي داهسا زياده بختيار ايدم ، حقمده دقتنر اولمقيني
رعنا حير ايدبوردم ، بختي بر خيجان ايدنلر تفرات ، انديشلكده
وارد خطاري ايدني .
دالعين و دهمسا مشغول بر حال و ارايدني ، بدر منيرك يران
جوهر الماسي ريزان اولمقيني واكد ، هموار بر شوشيدكي

۱ — جياك سرك آك قيندار ، عين زنده آك زياده نيلكي مروض اولان سرمايه كردر — بوياده (ميچورطه عموميه) مديريتدن معلومات
سنبكتر . (اعطامده ميچورطه عموميه خالي) Assicurazioni Generali Trieste, 1391, Galata

Krikor Zohrab

FESLEĞEN

Ermeni Edebiyatı; K. Zohrab'dan, Fesleğen,
Servet-i Fünun, No. 1128, 3 Kanun-u sani 1328 [16 Ocak 1913].

O vakitlerde de gür saçları severdim, ve kar gibi beyaz ensesi üzerinde tortop olmuş, bahçenin ortasındaki hava gazı lambalarının ziyası altında ganî ve sâkit in'itâfıyla enzarımı meclûb eden siyah yığını, şöyle yan oturmuş seyre dalmışdım.

O saçlar bana neler söylemiyordu? Oralarda, o irtifâlar-da vaz'-ı bî-nevâları afîf ve sihrkâr bir hal almıştı.

Uzaktan nazarım, onların nezîh dairesini, azmdar temevvüclerini, bütün küçük şeylerin bagiyâtını andıran ufacık, bâgî ve taraktan kaçarak zenberek kıvrımlarıyla döne döne sarkan tellerini yeni takîb ediyordu.

Yavaş yavaş onlarla bir samimiyet te'sîs ediyordum, onları tanıyor, hasbihâl eder gibi oluyorum.

Çehresinin bana teveccüh etmesi gayr-ı memûl bir saadet oldu. Güzel mi? Hayır. Fakat gönle yakın ve sevimli bir

O zamanlar da gür saçları severdim. Kar gibi beyaz ensesi üzerinde tortop olmuş, bahçenin ortasındaki hava gazı lambalarının aydınlığı altında zengin ve durgun kıvrımlarıyla gözlerimi alan siyah yığını, şöyle yan oturmuş seyre dalmıştım.

O saçlar bana neler söylemiyordu? Oralarda, o yükseklerde sessiz salınışları namuslu ve sihirli bir hal almıştı.

Uzaktan gözlerim, onların nezih buklelerini, azimli dalgalanışlarını, bütün küçük şeylerin şımarıklığını andıran ufacık, asi ve taraktan kaçarak sarmal kıvrımlarıyla döne döne sarkan tellerini takip ediyordu.

Yavaş yavaş onlarla bir samimiyet kuruyordum, onları tanıyor, muhabbet eder gibi oluyorum.

Yüzünün bana dönüverşi umulmadık bir mutluluktu.

çehre, yorgun ve mahzûn bir nigâh ki düşdüğü yerde duruyor zann olunabilirdi.

Uzun müddet bana ma'tûf kalması bundan mı neş'et etti? Bilmem. Fakat o nazar beni arîz ve amîk tebessüm etti gibi göründü. Ölçtü, biçti. Bil-hassa gözlerimin meshûr, bir az da mütehayyir tezahürâtını gördü. Bu tecessüsâtta memnun bulunmuş olmalı ki demm-i gurubun, afak üzerine münteşir kızılıkları terk ile, magrib tarafında eriyen, mübhem şulelerini andıran çehresinin koyu kırmızlığında bir tebessümün irtisamıyla zeval buldu.

2

Orada kaldığımız müddetçe gönüllerimizin sakit bir samimiyyetin rabıtlarıyla birleşmiş olduğunu hiss ettik. Etrafında yaşlarını almış kimseler vardı. Babası, belki amcaları, onların ve bâ-husûs bu sırada Mühürdar Bağçesi'ni doldurmakta olan bed-nazar kalabalığın huzurunda bir vaz-ı müteni almağa muhtar, bana istediği kadar çokça bakmazdı. Fakat kendisini sûzân eden bâriz sabırsızlığını, benim tarafıma bakmağa müsâid fırsat bulduğu vakitler çehresinde okuyordum.

Muvacehemde bulunan, şebâbımın rüyâlarında tahayyül ettiğim, arzuladığım mahlûk, kaffe-i emelimin timsâl-i mücessemi, cazibe-i esrar-alûdu ile orada idi.

Yüzüme bakmakta ve gülmekte müsâmaha-kâr olabilirdi. Be's yok. Kendisini sevmekte devam edecektim. Kendisini takîb edecek, yâdına merbût kalacaktım. Lâkayd-i sanemi itikâdımı asla duçâr-ı tezelzül edemeyecekti.

Şimdi daha ziyade bahtiyar idim. Hakkımda dikkatsiz olmadığını ra'nâ hiss ediyordum, beni pür-helecan eden tefekkürât, kendisinin de vârid-i hâtırı idi.

Güzel mi? Hayır. Fakat gönle yakın ve sevimli bir yüz, düş-tüğü yerde kalıyor sanılabilecek yorgun ve üzgün bir bakış.

Uzun süre bana bakıp öylece kalması bundan mı kay-naklanmıştı? Bilmem. Fakat o bakışla beni derinden ince-liyor gibiydi. Ölçtü, biçti. Özellikle gözlerimin büyülenmiş, biraz da hayrete kapılmış halini gördü. Bu inceleyişinden memnun kalmış olmalı ki, günbatımının eriyen belirsiz ışıltılarının ufukta her yanı sarmış bir kızılık bırakmalarını andıran bir tebessümün yüzünün koyu kırmızılığında belirişyle kayboluşu bir oldu.

2

Orada kaldığımız süre boyunca gönüllerimizin suskun bir samimiyetin bağlarıyla birleşmiş olduğunu hissettik. Etrafında yaşlarını almış insanlar vardı. Babası, belki am-caları, onların ve özellikle bu sırada Mühürdar Bahçesi'ni doldurmakta olan kemgözlü kalabalığın önünde metin bir duruş almaya zorlandığından, bana istediği kadar çok ba-kamazdı. Fakat kendisini yakan gözle görülür sabırsızlığını, benim tarafıma bakmaya uygun fırsat bulduğu zaman-lar yüzünden okuyordum.

Karşımda bulunan, gençliğimin rüyalarında canlandır-dığım, arzuladığım bu şey; bütün arzularımın ete kemiğe bürünmüş hali, esrarengiz cazibesiyle oradaydı.

Yüzüme bakmamakta ve gülmemekte özgürdü. Önem-li değil. Kendisini sevmeye devam edecektim. Kendisini takip edecek, ona bağlı kalacaktım. Takındığı o put kayıt-sızlığı inancımı asla sarsamayacaktı.

Şimdi daha mutluydum. Bana karşı ilgisiz olmadığını hissediyordum, beni heyecanlandıran düşünceler, onun da aklına geliyordu.

Dalgın ve zihnen meşgûl bir hali var idi. Bedr-i münîr perran cevher-elmas rîzan olduğu rakîd, hem-vâr bir pûşîde gibi ittisa' eden sath-ı deryayı temâşâyâ dalmıştı. Yaz gecesinin hamûşu ve rehâbetinde ağaçlar lertzân yapraklarına kadar bî-hareket duruyorlardı. Havada hayal ve istigrâka öyle bir davet var idi ki, saatlerle bizi meshûr etmişti.

3

Kalabalık dağılmağa başladığı vakit hemen gece yarısı idi. Mah-tâb igtirâb etmişti. Onlarda ayağa kalktılar. Fark edilir edilmez bir baş hareketi ki ancak ikimiz için manâdar olduğundan pek lâtif bir selam mahiyetini aldı.

Uzaktan kendilerine refâkat ettim, yolda güya birini arıyormuş gibi arkasına dönen nazenin başını karanlık arasında gördüm.

Batî' ve aheste bir yürüyüş ile gidiyorlardı ve bizi ihâta eden sükûn içinde babasının sesini işitiyordum. Îtâatı amir, dürüş ve kalın bir ses.

Haline acımağa başlamıştım. Şedid-ül-mizac bir pederin tazyîkatı tahtında acaba neler çekiyordu? Kocaman bir ağacın saye-i himayekâranesinde neşv ü nemâ bulmuş bir çiçek ki darabât-ı rüzgâra karşı mahfûz bulunuyor ise de, güneş yüzünü istediği kadar görmez, ötede başkaları var, açık havada, kar ve tipiye ma'rûz, muhâtara ve lezâiz-i hayattan siyyânen nasibdar, bunlardan hangisi daha bahtlıdır?

Benimkinin kafes arkasında muhtefi bir kız olduğunun farkındayım, etvâr-ı haifânesi bana bu kanaati veriyor. Kimdir? İkameti nerededir? Gide gide hanelerine takarrüb ettikçe bu sual zihnimi daha ziyade ta'zîb eder.

Dalgın ve zihnen meşgul bir hali vardı. Ayın ışıklar saçan o en parlak halinin uçuşan elmas özleri döktüğü durgun denizin düzgün bir örtü gibi bollaşan yüzeyini seyre dalmıştı. Yaz gecesinin sessizliği ve rehavetinde ağaçlar titrek yapraklarına kadar hareketsiz duruyorlardı. Havada hayal ve soyutlanmaya öyle bir davet vardı ki, bizi saatlerce büyülemişti.

3

Kalabalık dağılmaya başladığında hemen hemen gece yarısıydı. Mehtap, gözden kaybolmaktaydı. Onlar da ayağa kalktılar. Fark edilir edilmez bir baş hareketi, sadece ikimiz için manidar olduğundan, pek şirin bir selam şeklini aldı.

Uzaktan kendilerine eşlik ettim, yolda sanki birini arıyormuş gibi arkasına dönen nazlı başını karanlık arasında gördüm.

Ağır ve aheste bir yürüyüşle gidiyorlardı ve bizi çevreleyen sükûn içinde babasının sesini işitiyordum. Buyurgan, sözünü dinleten ve kalın bir ses.

Haline acımaya başlamıştım. Şiddete yatkın yaradılışlı bir babanın baskıları altında, acaba neler çekiyordu? Kocaman bir ağacın koruyan gölgesi altında gelişip büyümüş bir çiçek, rüzgârın darbelerine karşı korunuyor olsa da, güneşin yüzünü istediği kadar göremez. Öte yandaysa başkaları var, açık havada kar ve tipiye maruz, tehlikelerden ve hayatın lezzetlerinden eşit ölçüde nasibini alan... Bunlardan hangisi daha şanslıdır?

Benimkinin kafes arkasında gizlenen bir kız olduğunun farkındayım, ürkek tavırları bana bunu ispatlıyor. Kimdir? Nerede yaşar? Gitgide evlerine yaklaştıkça bu soru zihni me daha çok azap veriyor. Frère Okulu'nun¹ civarında, ye-

Frère Mektebi'nin¹ civarında, yeni yapılmış bir hanenin önünde durdular. Küçük bir hizmetçi kız, elinde bir lamba, kapıyı açtı. Yaklaşmak ve kendisini son defa görmek için bir adım daha attım. Evvela babası girdi, sonra diğerleri, alâ merâtibihim, en sonra o girdi ve ben, on adım ötede, sokağın karanlığında yapıalnız kaldım.

O zaman evi istediğim gibi seyr ettim. Kuşdili bayırına ve oraya akan dereye² nâzır idi. Köyvarî ve sevimli bir hali var idi. Sağ tarafında köşedeki en nezâretli odada birdenbire bir ışık göründü ve sokaktan kendisini, şimdi saçları dökülmüş, açık pencerenin önünde bir dakika durup, toprak bellerinde sıkışmış olan Moda Körfezi'ni temâşâya koyulmuşken gördüm.

Sonra ışık söndü ve her şey müstagrık-ı zulmet oldu.

4

Öyle başını eline dayamış, pencerenin önünde oturmuş ne düşünüyorsun? Hafif rüzgâr saçlarını nazgâne okşuyor ve ben, buradan onların koşuşan ra'şelerini görüyorum.

Bu akşam tesadüf ettiğin çocuğu mu düşünüyorsun? Beklenen ve günün biri mutlaka bulunacak olan gaib ki bir muhib-i kadim gibi ilk dakikada sana mûnis görünür, tıpkı benim gibi ki işte sokakta bir duvarın altında seni düşünüyorum.

Sonra bu aram-ı yeknesaktan bîzâr, gözlerim o pencereye merkûz sokakta yürürüm. Senden istediğim nedir? Bir kelime, tatlı bir söz ki bizi rabt eden teveccühün bir burhân-ı sarihi olsun.

Çenesine vaz' edilen eli altında kalan çehresini karanlıkta sarahaten ta'yîn edemem. Fakat siyah saçlarının yığını

ni yapılmış bir evin önünde durdular. Küçük bir hizmetçi kız, elinde bir lamba, kapıyı açtı. Yaklaşmak ve kendisini son defa görmek için bir adım daha attım. İlk önce babası girdi, sonra diğerleri; büyüklük sırasına göre en sonra o girdi ve ben, on adım ötede, sokağın karanlığında yapayalnız kaldım.

O zaman evi istediğim gibi seyrettim. Kuşdili bayırına ve oraya akan dereye² nazırdı. Köyvari ve sevimli bir hali vardı. Sağ tarafında köşedeki en görünümlü odada birdenbire bir ışık görüldü ve sokaktan kendisini, şimdi saçları dökülmüş, açık pencerenin önünde bir dakika durup, toprak bellerinde sıkışmış olan Moda Körfezi'ni izlemeye konulmuşken gördüm.

Sonra ışık söndü ve her şey karanlığa gömüldü.

4

Öyle başını eline dayamış, pencerenin önünde oturmuş ne düşünüyorsun? Hafif rüzgâr saçlarını nazikçe okşuyor ve ben, buradan onların koşuşan titreyişlerini görüyorum.

Bu akşam rastladığın çocuğu mu düşünüyorsun? Beklenen ve günün birinde mutlaka bulunacak olan, daha ilk dakikada eski bir dost gibi kendisine alışılan... İşte benim gibi. Sokakta bir duvarın dibinde seni düşünüyorum.

Sonra bu durağan tekdüzelikten bıkmış, gözlerimi o pencereye dikip sokakta yürüyorum. Senden istediğim nedir? Bir kelime, bir tatlı söz ki bizi birbirimize bağlayan o bakışının âşıkane bir delili olsun.

Çenesine koyduğu elinin ardında kalan yüzünü karanlıkta tam olarak seçemedim. Fakat siyah saçlarının yığını güzelce görüyorum. Orada mutlak bir sessizlik içinde durmuş, ilk kelimeyi telaffuz etmeye cesaret edemiyor.

ra'nâ görüyorum. Orada bir sükût-i mutlaka içinde durmuş, ilk kelimeyi kendisinin telaffuz etmesine cesaret edemiyor.

Ve ben onun kadar haif, bu güzel rüyâyı ihlâl eder, kendisini kaçırırım korkusuyla sessiz duruyorum.

Şimdi serinlik basıyor. Sağa ve sola uzanan sokaklarda mahalle bekçisinin sopasının darbelerinden saat yedi olduğunu anladım.

Yukarıda o, heykel vaziyetinde beklemektedir ve ben, aşağıdan kendisini temâşâ ile mes'ûdum. Ufk üzerinde şulepâş ziyalar an-be-an solarlar. Gece daha barîz, daha berak ve şafak olur, uzakta deryanın kebûdî muzlimi, evvelki revnakını izâle ederek, hî-nihaye bir tabut üzerindeki pûşîde-i siyâh-fâm gibi yapılır.

Etrafımda hâkim olan azamet ve sükûnet içinde kendimi bir âlemi diğere nakl edilmiş gibi hiss ederim. Pâk ve sakın ki ondan ve bundan başka sekenesi yok. Bütün kâinat, ona ve bana teberru' edilmiş.

Horozlar öterler, müşrikten bir siyale-i nurbâş gösterir. Güzel saçlar daima yukarıda, pencere önünde, evvelki vaziyetlerinde bulunuyor, rüzgâr onları okşar, ufacık tellerini titretir. Karşı yakadan nur tezayüd eder, taşar, yayılır, şafaktır.

Yorgun, saatlerce orada uykusuz kaldığımdan şekvâm yoktur, o, karşımdadır. Penceresi önünde benim gibi uykusuz, benim gibi rüyâdâr.

Öylece bir az daha meks ederim. Birden bire o siyah saçların dalgası gözümün önünde ta'yîn eder. Bir ufak fesleğen fidanı koyu kırmızı saksısında sabahtan bî-karar titrer.

Sabaha kadar, açık pencere önünde beni bekleyen o mu idi? Taaccübde kalırım. Nasıl göremedim. Kendimi gülünç bulurum. Küçük düşdüğümünden münfailim.

Ve ben onun kadar ürkek, bu güzel rüyayı ihlal ederek kendisini kaçırma korkusuyla sessiz duruyorum.

Şimdi serinlik basıyor. Sağa ve sola uzanan sokaklarda, mahalle bekçisinin sopasının darbelerinden saatin yedi olduğunu anladım.

Yukarıda o, heykel vaziyetinde bekliyor ve ben, aşağıdan kendisini izliyor olmaktan mutluyum. Ufuk üzerinde alevler saçan ışıklar anbean soluyorlar. Gece daha belirgin, daha berrak ve şeffaf hale geliyor. Uzakta denizin mavi kararlığı önceki parlaklığını yitirerek uçsuz bucaksız bir tabut üzerinde, siyah renkli bir örtü gibi yayılıyor.

Etrafımda hâkim olan azamet ve sessizlik içinde kendimi başka bir âleme nakledilmiş gibi hissediyorum. Ondan ve benden başka sakini olmayan temiz ve dingin bir dünya. Bütün kâinat, ona ve bana bağışlanmış.

Horozlar ötüyor, doğudan akıp gelen bir ışık baş gösteriyor. Güzel saçlar daima yukarıda, pencere önünde, önceki vaziyetlerindeler, rüzgâr onları okşayarak ufacık tellerini titretiyor. Şafak vakti. Karşı yakadan ışık çoğalıyor, taşıyor, yayılıyor.

Yorgun, saatlerce orada uykusuz kaldığımdan şikâyetçi değilim; o, karşımda. Penceresi önünde benim gibi uykusuz, benim gibi hülyalı.

Öylece biraz daha oyalanıyorum. Birdenbire o siyah saçların dalgası gözümün önünde beliriyor. Bir ufak fesleğen fidanı koyu kırmızı saksısında sabah meltemiyle kararsızca titriyor.

Sabaha kadar, açık pencere önünde beni bekleyen o muydu? Şaşıp kalıyorum. Nasıl göremedim! Kendimi gülünç buluyor, küçük düştüğümü düşünerek güceniyorum.

O günden beri seneler geçti. Fakat ben şimdi seni takdîs ederim. Ey fesleğen demeti! Bütün dil-dâde olduğum kadınlardan ziyade bütün bir gece beni mesûd eyledin.

Beni iğfâl için bir kız çehresini takındın, pek âlâ yaptın. Ufacık yaprakların için isrâf ettiğim bütün rikkat-i garımından nâdim değilim.

Varsın sabah isâle ettiği ziyalarının hakikat-i bî-amânı istediği kadar etrafımda döksün.

Sen, benim nazarımda daima onun gür, güzel saçları-sın...

O günden beri seneler geçti. Fakat ben şimdi seni kut-sarım, ey fesleğen demeti! Bütün bir gece, gönül verdiğim bütün kadınlardan daha çok mutlu ettin beni.

Beni aldatmak için bir kız yüzünü takındın, pek de iyi yaptın. Ufacık yaprakların için harcadığım bütün o coşku dolu vakitten pişman değilim.

Varsın sabah, akıttığı ışığının amansız gerçekliğini etrafımda döksün.

Sen, benim için daima onun gür, güzel saçları olarak kalacaksın...

Notlar

- 1 Saint-Joseph olarak bilinen Moda'daki Fransız okulu.
- 2 Kadıköy'de Salı Pazarı olarak bilinen muhit. Adı geçen dere ise Kurbağalıdere olmalı.

طوفان سرانده عوی پانچہ عملیاتدن دیکر منظره
L'intérieur du nouveau Parc de Stamboul.

ارمنی ادبیاتی

ق. زهرابدن

زایو غون

بوزنی هیچ کورمادیکمز بر آدم، قرانلقده پشایان شیطانی

بر مخلوق؛ جسی وادی ایدی، یوقسه
آخردن آغزہ تکرار ایدیلرک، یایلهرق،
بر شکل قعلی، بر وثوق کسب ایدمن،
حقیقت صرمه سکن خرافات قیلدن
بر شینی ایدی ؟

زایو غون رزم کویک خرسزلردن
ایدی ؛ دایما یاتهنی آله ورنه، آلاپ
هدف اولان و حبسلرده چوروزین
خرسزلردن تکلیدی ؛ مقصوبانه بعضاً
قان بولاشان مدھش قطاع طرقلردنه
هیچ ؛

الک بویوک تینتی، مھارنده ایدی ؛
ھواکی ال ایله طونولاز، روح کی

بک اولمل مصروف جدیدی فائق عالی بک
FAIK ALI BEY
le nouveau Gouverneur de Pera.

کورونمز، هیچ بر یرده دکل فقط هر یردهدر .

صیم صبق قبالی قابو، الک بوکسک دیوار، اونی کیرمکدن
منع ایدمزلر . صانکه آماختار ده لیکندن . نختہ نزلک آرمه قفلردن
کولک کی اصوله چق ایشیری به سیویشر . هر شیندن خبری
وار، هر سوزی ایشیدیر، کلیدی قابور کندیسی ایشیون دکدر،
کندیسی ایشین قودولان دوزاقلردن دامامو فقیته قورنیلر و بویه لکله
کندیسی یاتلامنه حاضر لانا انائیلری
اوسته برحقه یاز کی ولزده یراقیر .

بوزنی دوشردن دوشری به کوردن
یوق ایدی . فقط کیم طرقلدن ونصل
اولادین خاظر لایه بوم، بویوچو غک
قیمه بویل، اسمر، حبسقه بر دلقانی
اولدینی نقل ایدیلردی ؛ بر چلنکر یاننده
یرافاتی ایشش و کایدھنلری لزومندن
فضله اوکرتمش ایدی .

حقیق برکوتولکدن زیاده غرور
ساقسمیله سالارق، چیر بهرق برسنمیرور
کی یاشامقده ایدی . الک زیاده ناقابل
تقرپ عدا ایدبان اولری صویقله تحریقه

Krikor Zohrab

ZAPUĞON

Ermeni Edebiyatı; K. Zohrab'dan, Zapuğon,
Servet-i Fünun, No. 1140, 22 Mart 1329 [4 Nisan 1913].

Yüzünü hiç görmediğimiz bir adam, karanlıkta yaşayan şeytanî bir mahlûk... Cismi var mı idi? Yoksa ağızdan ağza tekrâr edilerek, yayılarak bir şekl-i kat'î, bir vüsûk kesb eden, hakikat sırasına geçen hurafat kabilinden bir şey miydi?

Zapuğon bizim köyün hırsızlarındandı. Daima yakasını ele veren, alaya hedef olan ve habslerde çürüyen hırsızlardan değildi. Mağsubatına bazen kan bulaşan müdhiş kıta' tariklerden de hiç!

En büyük kıymeti, maharetinde idi. Hava gibi el ile tutulmaz, ruh gibi görünmez, hiçbir yerde değil fakat her yerdedir.

Sımsıkı kapalı kapı, en yüksek duvar, onu girmekten men edemezler, sanki anahtar deliğinden, tahtaların aralıklarından gölge gibi usulcacık içeriye sıvışır, her şeyden

Yüzünü hiç görmediğimiz bir adam, karanlıkta yaşayan şeytani bir mahluk... Gerçekten var mıydı? Yoksa ağızdan ağıza tekrar edilerek, yayılarak kesin bir şekil, bir cisim kazanan, hakikate dönüşen hurafe gibi bir şey miydi?

Zapuğon bizim köyün hırsızlarındandı. Daima yakasını ele veren, alaya hedef olan ve hapislerde çürüyen hırsızlardan değildi. Hırsızlıklarına bazen kan bulaşan, dehşet verici yol kesenlerden de, hiç!

En büyük kıymeti, maharetindeydi. Hava gibi elle tutulmaz, ruh gibi görünmez, hiçbir yerde değil fakat her yerdedir.

Sımsıkı kapalı kapı, en yüksek duvar, onu girmekten alıkoyamaz. Sanki anahtar deliğinden, tahtaların aralıklarından gölge gibi usulcacık içeriye sıvışır. Her şeyden ha-

haberi var, her sözü işitir, kilitli kapılar kendisi için değildir. Kendisi için kurulan tuzaklardan daima muvaffakiyetle kurtulur ve böylelikle kendisini yakalamağa hazırlanan enayileri usta bir hokkabaz gibi velehzede bırakır.

Yüzünü doğrudan doğruya gören yoktu. Fakat kim tarafından ve nasıl olduğunu hatırlayamıyorum, bu çocuğun kısa boylu, esmer, sıska bir delikanlı olduğu nakl edilirdi. Bir çilingir yanında çıraklık etmiş ve kilit hünerlerini lüzumundan fazla öğrenmişti.

Hakikî bir kötülükten ziyade gurur saikasıyla çalarak, çırparak bir sanatperver gibi yaşamakta idi. En ziyade nâkâbil-i takarrüb add edilen evleri soymakta tecrübe-i maharet ile el verirdi. Yakalanmak korkusu olmasa idi mal-i mesrûku iadeye ruy-ı rıza gösterecekti.

Köy ahalisiyle bu hırsız arasında git gide bir samimiyet takarrür etmişti. Onun huzuruna bil-mecburiye alışmış idik. Bu esrar-engiz ve nâ-kâbil-i tevil ve tabir-i mevcudiyet, ta'kîbât-ı mütemadiyeye ma'rûz bu adamın hayat-ı serseriyanesi yüreğimize dokunuyor idi. Ve biraz daha ileri gitse idik onu sevecektik.

2

Zapuğon nişanlı idi. Şaşıyor musunuz?

Tabii, nişanı Patrikhane'nin Divan-ı Kebir'inde akd edilmemişti. Patrik Vekili onu takdis ve gazeteler ilan etmemişlerdi.

Adeta ebediyyen yekdiğerini sevmek vaadini bir gece, bir ağacın altında yıldızları şahit tutarak teati etmişlerdi. Âlemin en mutantan, en muhteşem resm-i nişanı kendilerinkî olmuştu.

Zayıf çehrelî, saçları taranmamış, rengârenk entarile-

beri vardır, her sözü işitir, kilitli kapılar kendisi için değildir. Kurulan tuzaklardan daima başarıyla kurtulur ve böylelikle kendisini yakalamaya hazırlanan enayileri usta bir hokkabaz gibi şaşkınlık içinde bırakır.

Yüzünü doğrudan doğruya gören yoktu. Fakat kim tarafından ve nasıl olduğunu hatırlayamıyorum, bu çocuğun kısa boylu, esmer, sıska bir delikanlı olduğu anlatılırdı. Bir çilingir yanında çıraklık etmiş ve kilit hünerlerini lüzumundan fazla öğrenmişti.

Gerçek bir kötülükten çok, gurur dürtüsüyle çalıp çırparak bir sanatçı gibi yaşamaktaydı. En çok da, yaklaşılmaması bile mümkün değil denen evleri soymakta hünerliydi. Yakalanma korkusu olmasa, çaldığı malları geri vermeye bile razı olacaktı.

Köy ahalisiyle bu hırsız arasında gitgide bir samimiyet oluşmuştu. Onun varlığına mecburen alışmıştık. Bu esrarengiz, yakalanması mümkün olmayan varlığın, sürekli bir takibe maruz bu adamın serseri hayatı yüreğimize dokunuyordu. Ve biraz daha ileri gitsek, neredeyse sevecektik onu.

2

Zapuğon nişanlıydı. Şaşıyor musunuz?

Tabii ki, nişanı Patrikhane'nin Büyük Salon'unda akdedilmemişti. Patrik Vekili onu takdis etmemiş, gazeteler de duyurmamıştı.

Birbirlerini ebediyen sevmeye sözünü bir gece, bir ağacın altında yıldızları şahit tutarak vermişlerdi. Âlemin en müthiş, en muhteşem nişan töreni kendilerinininki olmuştu.

Zayıf yüzlü, saçları taranmamış, rengârenk entarileriyle, sıradışı kıyafetleriyle tek başına yukarıya, dağa, Cumartesi akşamları gezinmeye çıkan Vasilik'i tanırırdık.

riyle haric-ül mutad kıyafetleriyle tek başına yukarıya, dağa, Cuma ertesi akşamlarıyla gezinmeğe çıkan Vasilik'i hepimiz tanırdık.

Ona göz atmağa, yeşillenmeğe hiç kimse cesaret etmezdi. Kayzer'in nişanlısı idi. Gaybubette olan nişanlısının îrâs ettiği dehşete bürünmüş, her yerde bila-perva gezinirdi. Kendisini koruyan bu havf kendisine yaraşıyordu. Nâ-kâbil-i takarrüb olması kendisine cazibebahş oluyordu. Nişanlısının şan şerefi kısmen kendisine in'itaf ediyordu. Onun hayat-ı va'kâyi cuyanesine merbût bu kız bayağı birisi elbette olamazdı. Haric-i âlem yaşayan bir adamın nişanlısı haric-i âlem bir mahlûk idi. Bu çamaşırcı kızı mütekebbir ve müstahkir bir ilahe etvârıyla haftalık tenzihini yapmak için bizim taraflarımıza geldiği vakitlerde bir nevi havf ile mümtezic bir iştihak ile kendisine nigâh-endâz olurlardı.

Vasilik, bu hayattan memnun görünüyordu. Ruy Blas'ın dediği gibi, göze görünmeden, alenen nezdine gelmeden karanlık içinde kendisine perestiş eden bir adam vardı.

Ve burası karanlık, hakikî karanlık idi. Kendisi için hayat gece başlıyor ve gece bitiyor. Zîrâ gûşade-aguş muntazırı olduğu nişanlısı, gayr-ı müterakkıb bir anda, hayal ve hatırdan kaçmaz bir tenekkür ile gece gelebilirdi.

Başkaları "bu kadar gün" yaşadılar diyebilirlerdi. Kendisi "bu kadar gece" diyecekti.

Onun parlaması için mahtab gibi muhtac-ı zulmet idi. Bu kız hakikat halde bir meleke-i zulmat idi.

Ve hırsız daimül-tebdil temessülleriyle, her gece gözüne başka bir âşık görünüyordu. Ve böylece bütün elvân, huzurunda zanû-be-zemîn olurlar. Ve her vakit bir ruya-ı füsunkar arz ederlerdi.

Ona göz atmaya, yeşillenmeye hiç kimse cesaret etmezdi. Kayzer'in nişanlısıydı o. Kayıplarda olan nişanlısının bıraktığı dehşete bürünmüş, her yerde korkusuz gezinirdi. Kendisini koruyan bu ürkütücülük ona yaraşıyordu. Yaklaşılabilir olması kendisine cazibe kazandırıyor. Nişanlısının şan şerefi kısmen kendisine geçiyordu. Onun olay arayan hayatına bağlı bu kız elbette bayağı birisi olamazdı. Âlemin dışında yaşayan bu adamın nişanlısı da âlemin dışındaydı. Bu çamaşırcı kızı kibirli ve küçümser bir ilahe tavrıyla haftalık gezisini yapmak için bizim taraflarımıza geldiğinde bir çeşit korkuyla karışık şevkle kendisine göz atarlardı.

Vasilik, bu hayattan memnun görünüyordu. Ruy Blas'ın dediği gibi, göze görünmeden, açıkça yanına gelmeden, karanlıklar içinde kendisini taparcasına seven bir adam vardı.

Ve karanlık, burada gerçek karanlıktı. Kendisi için hayat gece başlıyor ve gece bitiyordu. Zira kucağını açıp beklediği nişanlısı, ansızın, hayal ve hatırdan geçmez bir kılığa bürünmüş olarak gece çıkıp gelebilirdi.

Başkaları "bu kadar gün" yaşadılar diyebilirlerdi. Kendisine sorsalar "bu kadar gece" diyecekti.

Onun parlaması için mehtap gibi karanlığa ihtiyaç vardı. Bu kız gerçekten bir karanlık meleğiydi.

Ve hırsız daima başka kılıkarda her gece gözüne başka bir âşık görünüyordu. Ve böylece bütün renkler, önünde diz çöker, her vakit büyümlü bir rüya arz ederlerdi.

3

Önceleri Vasilik bu halden memnun ve mutluydu. Dünyayı soyup soğana çevirerek kendisini her türden bol-

Evelleri Vasilik bu halden memnun ve bahtiyar idi. Dünyayı soyup soğana çevirmekle kendisini kaffe-i mebzûliyyetler ile itmâ' etmekte olan bu âşık-ı gayr-ı meşhud biraz bahta benzemiyor muydu?

Fakat günün biri bütün bunlar nazarında pek gülünç göründü. Kendisinin bu gizli ve mektûm saadeti böyle mahfi kalmakla, enzar-ı yâr ve ahyara izhar-ı vücûd etmekle, bir şeyler zayi ediyordu. Ebediyyen bir mahfazada mesdud kalmaya mahkûm ve hiçbir gün göğsünüzde iltima' ile karşınızda olanın gözlerini kamaştıramayacağınız bir elmaspare-i zî-kıymet tehayyül ediniz.

Kendisinin bütün nailiyetleri, bütün mes'adetleri bu elmaspâre-i mahfuzun inzibatını hasıl ediyor gibiydi. Bilhas- sa kendisi mahlûk-i nemayişperver, zirdestanda bulunan ve harice aks-ı endâz olmayan bu derunî ve sakitane ahenk hayat ile müktefi olamazdı. Öyle insanlar vardır ki âlemde birer aktördürler, kendilerine mahsus hayat ve mevcudiyetleri yoktur. Ancak ağyar için yaşarlar, bu makuleler için temâşâkârlar lazımdır. Ve kendilerini müşahide edenlerin fıkdanında, hayatta bir cazibe bulmazlar. Boş bir salon huzurunda icra-ı lubiyyât etmeğe tenezzül etmeyen aktörler!

Vasilik bu halde idi. Hal-i infiradı aynı metrukiyet idi. Sokağa çıkmadıkça hiç kimse kendisine nigeran olmuyordu. Köyün bütün delikanlıları lerzân-ı sihri idiler.

Şimdi onların huzurunda sanat-ı naz ve niyaz tecrübelerini yapıyordu, cism-i nazikinin bütün oyunlarını izhar eden bir reftar-i bati ve mütezelzil almıştı, böylelikle etrafına hâr-ı berbad şehvet neşr ediyor ve yılan bakışı müsadifi olanları teşhîr ediyordu.

Günün birinde çocuğun biri onunla alaka-bend oldu.

lukla tatmin etmekte olan bu görülmez âşık biraz da şansa benzemiyor muydu?

Fakat bir gün bütün bunlar gözüne pek gülünç göründü. Kendisinin bu gizli ve sessiz mutluluğu böyle saklı kaldıkça, eşinin dostunun gözünün önünde vücut bulmadıkça bir şeyleri kaybediyordu. Ebediyen bir kutuya kapatılmış olarak kalmaya mahkûm, hiçbir zaman göğsünüzdeki parıltısıyla karşınızdakinin gözlerini kamaştıramayacağınız kıymetli bir elmas parçası hayal edin.

Kendisinin bütün amaç ve mutluluğu bu saklı elmas parçasının etkisini artırıyor gibiydi. Özellikle kendisi gösteriş meraklısı bir mahluk olduğundan elinin altında bulunan ve dışarıya aksettirilmeyen hayatının bu gizli ve suskun ahengiyle yetinemezdi. Öyle insanlar vardır ki, âlemde birer aktördürler; kendilerine mahsus hayatları ve varlıkları yoktur. Sadece başkaları için yaşarlar. Bu tür insanlar için izleyici lazımdır. Kendilerini izleyenleri kaybederlerse hayatta bir cazibe bulamazlar. Boş bir salonda oyunlarını sergilemeye tenezzül etmeyen aktörler!

Vasilik bu haldeydi. Tek başınalık hali aslında terk edilmişlikti. Sokağa çıkmadıkça hiç kimse kendisini yoklamazdı. Köyün bütün delikanlıları sihrinden titrerdi.

Şimdi onların huzurunda naz ve niyaz sanatını tecrübe ediyordu. Nazik bedeninin bütün oyunlarını gösteren ağır ve salınışlı bir yürüyüş edinmişti. Böylelikle etrafına yakıcı bir şehvet yeli yayıyor ve yılan bakışlarıyla rastlayanları büyülüyordu.

Günün birinde çocuğun biri onunla ilgilenir oldu ve evlenme teklif etti. O dakikadan itibaren hırsızın aşkı, takatini tüketen bir esaret bağı gibi geldi. Artık onu bekleyemedi. Sabahlara kadar uykusuz kalamadı. Vaatler verilen

Ve izdivâc teklif etti. O dakikadan itibaren hırsızın aşkı tâkat ber-endâz bir rıbka-yı esaret gibi geldi. Artık onu bekleyemedi, sabahlara kadar uykusuz kalamadı, mevâid mülakatlarda, şu bahçede, öteki dağ üzerinde bulunamadı. Her fırsat düştükçe ıstika etti. Ağladı, diğeri hayretlere düşüyordu. Bu göz yaşları niçin? Evvelki gibi muhabbet-i müteakibeleri devam etmiyor muydu? Ötesinin ne ehemmiyeti var? Zapuğon, hayat-ı münferidesiyle, safderûn adamlara mahsus efkâr-ı basitesini dermiyân ediyordu.

Kız soruyordu:

“Bunun sonu ne olacaktır?”

Bunun sonu mu? Zapuğon bunu hiç düşünmemişti!

Bil-akis sonunun gelmemesini arzu ediyordu.

Bir nikahtan daha metîn ve kavî görünen bu nişanı fesh ettirmek için onun rızasını istihalden ümidini keserek zihninden bir fikr-i şeytanî geçti. Bir gece zabıtaya haber verdi. Ve Zapuğon’u der-dest ettirdi.

4

İntizardan meftûr, azim ve meramın zevalinden bî-hiss ve senelerin nihayetsiz devirleriyle kesb-i lâ-kaydî ederek kârgir duvarların ve kapalı demir kapıların arkasında sürüklenirler.

Bir halas ümidi, eyyam-ı evveliyenin intizârı kendilerini çoktan terk etmiştir. Ve şimdi vakit-i mukadderi bekleyerek dört taraftan yükselen hisarların altında biten koca-man mantarlar gibi orada saatlerce büzülmüş kalırlar.

Günün biri bu adamlara iade-i hayat edecek ve bağrından mîâdından geç kalan tevellüdler ile def’ edecek olan bu rasın rahm-ı senginde her boydan ve her yaşdan insanlar vardır.

Yukarıdan, dar aralıklardan ziya, hesab ile katık edilmiş

sohbetlerde, şu bahçede, bu bağda, öteki dağda bulunamadı. Her fırsatta şikâyet etti, ağladı. Hırsızsa hayretlere düşüyordu; bu gözyaşları niçin? Önceleri olduğu gibi karşılıklı sevgileri devam etmiyor muydu? Ötesinin ne önemi vardı? Zapuğon, yapayalnız hayatıyla, tertemiz kalpli adamlara mahsus biçimde basit ve düz düşünüyordu.

Kız soruyordu:

“Bunun sonu ne olacak?”

Bunun sonu mu? Zapuğon bunu hiç düşünmemişti! Bilakis sonunun gelmemesini arzu ediyordu.

Bir nikahtan daha kesin ve güçlü görünen bu nişanı atmak için onun rızasını almaktan ümidini kesince aklından şeytani bir fikir geçti. Bir gece kolluğa haber verdi ve Zapuğon’u yakalattı.

4

Mahpuslar, daima gözaltında olmaktan yılgın, azim ve arzusun tükenişiyle hissiz ve senelerin sonsuz devriyle kayıtsızlık kazanarak taş duvarların ve kapalı demir kapıların arkasında sürter dururlar.

Bir kurtuluş ümidi, ilk günlerin beklentisi kendilerini çoktan terk etmiştir. Ve şimdi biçilen vakti bekleyerek, dört tarafından yükselen hisarların dibinde biten kocaman mantarlar gibi saatlerce büzülmüş kalırlar.

Günün birinde bu adamlara hayatlarını geri verecek, gecikmiş doğumlarla bağrından defedecek olan bu taştan rahimde, her boydan ve her yaştan insan vardır.

Yukarıdan, dar aralıklardan ışık, hesapla katık edilmiş bir ışık, aydınlatmaya geldiği yüzler gibi zayıf ve solgun bir ışık içeriye nüfuz ediyordu.

Zapuğon bunların arasındaydı. şöhreti, hapisanede

bir ziya, tenvir etmeğe geldiği simalar gibi nahif ve solgun bir ziya içeriye nüfus ediyor.

Zapuğon bunların arasındadır. Şöhreti, habshâne kendisine takaddüm etmiştir. Büyük bir şerir değil, fakat maharetiyle müştehirdir. Ayağında kalın demirler ve sırtında metîn duvar taşıyan bu mahpus bir tarassud-i daimi tahtında bulunduruluyor.

Böylece yedi sene kalacaktır. Buraya geldiği zaman genç idi. Ve ihtiyarlanmış olarak çıkacaktır. Bazen nişanlısını, henüz şaibe-i şüpheden vareste bir imân ile itimad ettiği muhabbet-i yegâneyi düşünüyor. Nerededir? Acaba ne yapıyor? Bütün ihtiyatlara rağmen bir fürce-i firar bulmak için sarf-ı gayret eder. Bir gün otuz metre yüksekliğinde bir duvardan geçer, lakin dışarıdaki avluda yakayı ele verir. Bir başka gün habshânenin damına çıkmağa muvaffak olur. Orada iki gece geçirir. Onu görürler ve tutarlar.

Her dakika kaçmağı kuran bu adam üzerinde her türlü şiddetler tatbik ederler. Habshâne inzibat cezalarının cümlesi başına yağdırılır. Hiç bir şey kendisini tevkif edemez. Vasilik'i bulmak için dışarıya çıkacaktır. Ve filvakî kaçmağa başka bir vesile ve sebebi yoktur.

Ve nihayet bir gece muvaffak olur. Mutbağın bacasından yukarı çıkar ve sonra akıllara hayret verecek bir maharetle o dimdik yükseklikten iner ve bu kere habshâne avlusunun haricindedir.

Üç sene zarfında yaptığı bu altıncı tecrübeye muvaffak olur. Ve dosdoğru bir azda tedbirsizlikle tekrâr bizim köye avdet eder. Fikr-i desisekar sahibi olan bu adamın başından hiçbir şüphe geçmez, aşkının pâk safvetini hiçbir şüphe tessim etmez. Der-dest edilmesi mi? Fena bir tesadüf eserinden başka bir şey değildir. Evvelki günler gibi en gayr-ı mü-

kendisini öne geçirmişti. Kötülüğüyle değil maharetiyle meşhurdur. Ayağında kalın demirler ve sırtında sağlam duvarlar taşıyan bu mahpus sürekli bir gözetim altında bulunduruluyordu.

Yedi sene kalacaktı. Buraya geldiğinde gençti ve ihtiyarlamış olarak çıkacaktı. Bazen nişanlısını, hâlâ şaibe ve şüpheden arınmış bir imanla inandığı biricik sevdiğini düşünüyordu. Nerededir? Acaba ne yapıyordur? Bütün önlemlere rağmen bir firar fırsatı bulmak için gayret sarf ediyordu. Bir gün, otuz metre yüksekliğinde bir duvardan geçip, dışarıdaki avluda yakayı ele vermişti. Bir başka gün, hapishanenin damına çıkmayı başarmış, orada iki gece geçirdikten sonra yakalanmıştı.

Her dakika kaçmayı planlayan bu adamın üzerinde her türlü şiddeti uyguladılar. Hapishane, asayiş cezalarının hepsini başına yağdırmaktaydı. Hiçbir şey onu durdurmazdı. Vasilik'i bulmak için dışarıya çıkacaktı. Gerçekten de kaçmak için başka hiçbir sebebi yoktu.

Ve nihayet bir gece başardı. Mutfağın bacasından yukarı çıktı ve sonra akıllara hayret verecek bir beceriklikle o dimdik yükseklikten indi. Bu kez hapishane avlusunun dışındaydı.

Üç sene zarfında yaptığı bu altıncı denemede başarılı oldu. Ve dosdoğru, biraz da tedbirsizlikle tekrar bizim köye döndü. Hilede usta olan bu adamın aklından hiçbir şüphe geçmemiş, aşkının saflığından hiçbir kuşku duymamıştı. Yakalanması mı? Kötü bir tesadüften başka bir şey değildi. Eskiden olduğu gibi en beklenmedik dakikada bile kendisini bekleyen biri vardır diye düşünüyordu ve kavuştuğu özgürlüğün kıymeti bu sevinçle kalbinden taşacak derecede artmaktaydı.

terakküb dakikada bile kendisine muntazır biri vardır, fikrindedir ve nail olduğu hürriyetin kıymeti, bu sürur ile kalbinden taşacak derecede tezaüf ve tezayyüd eder.

Yeniden Vasilik'in nigâh-ı sihrigâhını bulacaktır. Daha görmeden kıvırcık saçlarının levhası gözünün önünden geçer ve zavallı vücûdu bir ra'se-i meserret ile sarsıldı.

Yavaşcacık hanesine yaklaşır, pencerenin önünde konuşma sesleri kendisini durdurur. İçeride kim var? Dinler. İşittiğine inanmaz. Sessizce orada bulunduğundan hiçbir şüphe vermeden içeriye girer ve gördüğüne inanmaz. Tam bir saat bir köşede büzülmüş kalır. Bekler, perişan efkârını toplayamaz. Sonra yavaş yavaş kendine gelir. Düşünür ve bir hareket-i gayr-ı ihtiyârî ile eli belindeki kuşağa geçirdiği küçük bir bıçağa gider. Parmakları onu okşar. Kan dökmek lüzumunu, sarîh ve bâriz ilk defa olarak görüyor. Her şeyden kurtulabilen Zapuğon, işte bu fikr-i intikamdan tahlis-i nefis edemiyor. Bıraktığı boşluğu işgal etmeğe gelmiş olan bu serseri herif kimdir! Vasilik kendisini unutmuş ise, şuracıkta oturmakta olan çocuktan dolayı mıdır? Hasmını bir bakışta ölçer, takdir eder ve kendisinden pek dûn bulur.

Ve kalbini imla eden istihkâr önünde fikr-i intikam koşar. Sımsıkı parmaklarıyla belindeki kuşaktan yarıya kadar dışarı çektiği kamanın kabzasından elini çeker. Hayır, bunlar hışmete laik değildirler ve tekrâr yavaşcacık dışarıya çıkar.

Bütün gece sokaklarda serseriyane dolaşır. Böylelikle nereye gidecektir? Evi yok, tanıdığı yok. Bu kadar zahmetlerle ele geçirdiği hürriyetin hiçbir şeye yaramadığını ve omuzlarına bâr olduğunu düşünüyör.

Şafak ile beraber mütereddid hatveler ile habshânesine avdet eder. Sabahleyin onu kapının dışarısında bulurlar ve içeriye alırlar.

Yeniden Vasilik'in sihirli bakışlarını bulacaktı. Daha görmeden kıvrıkcık saçlarının görüntüsü gözünün önünden geçmiş ve zavallı vücudu sevinçli bir titreyişle sarsılmıştı.

Yavaşca evine yaklaştı, pencerenin önünde konuşma sesleri onu durdurdu. İçeride kim vardı? Dinledi. Duyduklarına inanamadı. Orada bulunduğunu belli etmeden sessizce içeri girdi ve gördüğüne inanamadı. Tam bir saat bir köşede büzülüp kaldı. Bekledi, perişan aklını toplayamadı. Sonra yavaş yavaş kendine geldi. Düşündü ve eli istem dışı bir hareketle, belindeki kuşağa geçirdiği küçük bıçağa gitti. Parmakları bıçağı okşadı. Kan dökme ihtiyacını açık ve bariz olarak ilk defa hissetti. Her şeyden kurtulabilen Zapuğon, işte bu intikam fikrinden nefsinin kurtaramıyordu. Bıraktığı boşluğu işgal etmeye gelmiş olan bu serseri herif kimdi? Vasilik kendisini unutmuşsa, şuracıkta oturmakta olan çocuktan dolayı mıydı? Düşmanını bir bakışta ölçtü, kendisinden daha ufak tefek buldu.

Ve kalbini dolduran bu hakaret önünde intikam fikri onu ele geçirdi. Sımsıkı parmaklarıyla belindeki kuşaktan yarıya kadar dışarı çektiği kamanın kabzasından elini çekti. Hayır, bunlar kendi öfkesine layık değillerdi. Tekrar usulca dışarı çıktı.

Bütün gece sokaklarda serserice dolaştı. Böyle nereye gidecekti? Evi yoktu, tanıdığı yoktu. Bu kadar zahmetle ele geçirdiği özgürlüğün hiçbir şeye yaramadığını ve omuzlarına yük olduğunu düşündü.

Şafakla beraber tereddütlü adımlarla hapishanesine geri döndü. Sabahleyin onu kapının dışarısında bulup içeri aldılar.

شسوس حکمتك دها ژباړه فروزان وڅښه آور، هها زیاده
بریدایع والته اتواری بخش ایدردی .

هرکس وکندی سازي اوژنده مملکت موسیقیه بنی اچون
اوکون اجتماع ایتدی . زیرا استاد صنعت و حکمت سر آخری
انلره افشا ایدمک و شاگردونه ذیالک بدی دیارنه طاغلق
ایچون تباعد اچماریه مساعد ایدمکدی . انلره بولندملری
برلرده بوتون حزملری ، بوتون سرورلری ، لسان قلبک بوتون قویله
سلاملاق و تصادف ایتکاری دروینات و حییات انسانییه انفاق
ایچون کیده چکاریدی .

اوکارنده و زمره قام قابل دروننده شراب ناب ، هر بری
ایچون پر براده کاسه نفور .

صدامشقی و صحرا چچکارندن اوردیکی چلک ایه سیاه
صاجلری دلامش اولان رنجی سازنده قوالی اوژنده شویله
ترنم ایتدی :

« ... لطافت ، بنم نغمه ایچون ، بنم نغمه عالم ایچوند ،
جیلان کن روزگار بن ، بریلیم ، ولطم یوق ... »

« ویل اوقلبه ، څښمسی یوق ، ویل او وطنه ، بلی
یوق ، « اتلی روایند محرم اولان قلب ، مقیمی اوتیان شلکه ،
صوی اوتیان میمند ، ایددی اولیان جگر درد ... »

« صدام سزه ، نغمه سزه اولسون ای انسانلرک مختاقلری ، که
بهشتی جگرک آتون دشتینی دونه کرده طاشیقه سکر . »

هر بر خطومه توقف ایدیکر و مسرت ایه اوچان و انانی
ملیرانه آهک آتایلرینک ژاله لر طیب عجماری نوش ایدن طورنه
قوشلری کی دستیکرک شویله سرمت اولکر .

« بن لبرلی ایکل نالریلرک یالیه تطیب و روحی شیرازک
کافوری کلورینک رایحه منیه تطیب ایلدم ؛ نغمه لم اعماق مقارندن
مولارک کوته واسل اولور و آنلرک کیکلری سرور ایه تهییج
ایدر ؛ نغمه ، بیابانلرک اوزرندن هوب ایدرک قیزین قوهلرک
ایچنده حیات ایجادکارک شکوفه منی قیلرله ندر . »

« بن ، علمده انجاق رفوت بیریم که ، بوتون شمعلرک منی ،
موجودیتک مبتدا و غایبک ... »

شراب قدحلری هوایه یوکلرلر و ترنانه قارینشان صدالر
یکیزبان تکرار ایتدیلر :

« عشق ! عشق ! عشق ! ... »

دغه دالرلرندن منشکل برچلکی باشنده طاشیان ایکینجی منی
چلکنتک نظریه دوقولرک آیتدیک نغمه بنی ترنم ایتدی :

داغلمش برحاله بولان متعدد شعبه لر آدقلری لبرلی نغمه
ایدیلر ، شمعلرک جوارنده بولان بتون شندو فر شانسو نلرله
متناسبلری وارد ، آدقلری امره نیما مایمانده بوتولور .
مرکز بیلدیرلر ، مرکزندن اوروا آچتملرله خبر کیده ، بیع
تکلیفلری ایدیلر ؛ او برکون هان جواب کلیر .

فیات هر کون تحلف اید ؛ علی العاده هوالرک تبدل ، کوزل
هوا یاخود برطون خبری ، بالقانلرده برحاله حوادثی ، اوراده
بوراده طغیان میاه حوادثی فیاتلری تبدل ایدیلر .

بوعصولات اخراجیلری آرتاتین ژوتک حقیقی ناملر .
لریدر ، محصولک ای یاخود فنا صالسی اولنرک الدهدر . ذیالک
درد کوته سندن ، قیلری ، خصملری وارد ؛ قانکولاده ،
پرسورغده ، بکرشده ، معبوره نه ، لودرده ، جیقاغوده که
کوچوک مفتعلری بکین آچلمش کوزل وارد ،

تلفراده رازکچ قالیقلر ، یاخود آلدانولر ، آرتاتین
زرعی ایچون قارنتجه بنی موجب اولور . لایرده مللرلرک
وافراد مللرلرک تروطنان پویوک ایش آدملرک نظرلرلرک
شدن ، فکرلرک کی وضوح ، قطعی حیرته کورمک ممکن
اولاماز .

اره بنی اچباتندن نمونه لر :

روین زار تار یاندن

یدی معنی

برترشه پارچه منی اوزرینه برصنعتکارک بد مجهولی یازمشدرکه
بولور ، یدی معنی ، یوردسز واسمیتزی یدی عاشق ایدیلر .

یدی معنی ایدیلر ، یدی نوع سازلری وار ایدی و هر بر سازک
یدی دغه یدی نغمه منی وار ایدی .

انر ، باغ حیاتک بوتون شرابلرله سرمت ایدیلر ، بونک
ایچون دوداقلری حساس و مستغرق لطافت ایدی ؛ بونک ایچون
آنلرک تنیاتی ، روح انسانیک باغلری تطیب ایدن و انلری
لرژشارله املا ایدن ایدی شادروانلری اولان بوتون مفکوره لرک
قدیمتی نشر ایدلردی .

آلتیمی شا کرد و بدخیمیری ، پنی صاحب آغارش ، اوموز
لرینه قدر طرملری اولان استادلری ایدی .

یدی عاشق یدی ده ایچی ایدیلر ؛ زیرا صنعتکارک بد مجهولک
دیدیکی اوزره ، می ، اوعمرده قسی برحال ایدی ، وشاعره ضای
شمه مقابل ، روحک سموات دورا دورندن یرتو نشر اولان

Rupen Zartaryan

YEDİ MUGANNÎ / YEDİ OZANLAR

Ermeni Edebiyatı'ndan Numuneler; Rupen Zartaryan'dan, Yedi Mugannî,
Servet-i Fünun, No. 1120, 8 Teşrin-i sani 1328 [21 Kasım 1912].

Bir türüſe parçası üzerine bir ſanatkârın yed-i mechûlû yazmıſtır ki, bunlar, yedi mugannî, yurtsuz ve isimſiz idiler, âſık idiler.

Yedi mugannî idiler, yedi nev' ſazları var idi ve her bir ſazın yedi defa yedi nağmesi var idi.

Onlar, bâğ-i hayatın bütün ſarablarıyla ſer-mest idiler, bunun için dudakları hassas ve müſtagrık-ı letâfet idi. Bunun için onların tagannîyâtı, ruh-i insaniyenin bağlarını tartîb eden ve onları lerzîſler ile imlâ eden ebedî ſâdırvânları olan bütün mefkûrelerin kudsiyetini neſr ederlerdi.

Altısı ſâkird ve yedincileri, yani ſaçı ağarmıſ, omuzlarına kadar lûleleri olan, üſadları idi.

Bir tirşe parçası üzerine bir sanatkârın meçhul elinin yazdığına göre, bunlar, yedi ozanlar, yurtsuz ve isimsizdiler, âşıktılar.

Yedi ozanlardı, yedi tür sazları vardı ve her bir sazın yedi defa yedi nağmesi vardı.

Onlar, hayat bağlarının bütün şaraplarıyla sarhoştular, bu yüzden dudakları hassasiyet, tatlılık kazanmıştı. Bunun için onların icrası, ebedi şadırvanlarıyla insan ruhunun bahçelerini sulayıp titreştiren bütün o fikirlerin kutsallığını yayarlardı.

Altısı öğrenci ve yedincileri, yani saç ağarmış, omuzlarına kadar lûleleri olan, ustalarıydı.

Yedi âşık yedisi de a'mâ idiler, zîrâ sanatkârın yedi mechûlünün dediği üzere, a'mâ, o asrda kudsi bir hal idi, ve şâire ziyâ-yı şemse mukabil, ruhun semâvât-ı dûrâ-dûrundan pertev-nisâr olan şümûs-i hikmetin daha ziyade firuzân ve hadşe-âver, daha ziyade pür bedâyi' ve ilâhi envarını bahş ederdi.

Herkes, kendi sazı üzerinde mükemmeliyet-i musikîyesini tagannî için o gün ictimâ etmiş idi. Zîrâ üstad, sanat ve hikmetin ser-âhirini onlara ifşâ edecek ve şâkirdlerine dünyanın yedi diyarına dağılmak için tebâüd etmelerine müsâade edecekti. Onlar, bulundukları yerlerde bütün hüznleri, bütün sürûrleri, lisan-ı kalbin bütün kuvvetiyle selamlamak ve tesâdüf ettikleri derûniyat ve hissiyat-ı insanîyeyi intâk için gideceklerdi.

Önlerinde, zümrüd-fâm kablar, derûnunda şarâb-ı nâb, her biri için birer pür-bâde-i kâse-i fagfûr.

Sarmaşık ve sahra çiçeklerinden ördüğü çelenk ile siyah saçlarını dolamış olan birinci sazende kavalı üzerinde şöyle terennüm etti:

“Letafet, benim nağmem için, benim nağmem âlem içindir. Cibâlden gelen rüzgârım ben. Bir bülbülüm, vatanım yok...”

“Veyl o kalbe ki, handesi yok, veyl o vatana ki, bülbülü yok. Tatlı rüyâdan mahrûm olan kalb, mugannîsi olmayan şenlik, suyu olmayan menba'dır, ümîdi olmayan fecrdir...”

“Sedam size, nağmem size olsun ey insanların bahtiyarları, ki behiştî fecrlerin altun destisini döşünüzde taşımaktasınız.”

“Her bir hatvede tevakkuf ediniz ve meserret ile uçan ve esna-yı tayerânda aheng-i âsmânîlerinin jalelerle ratîb

Yedi âşık, yedisi de kördüler; zira sanatkârın meçhul elinin dediği üzere, körlük, o asırda kutsal bir haldi ve şaire, güneşin ziyasına karşılık, ruhun göklerinin uzaklığından ışık saçan hikmet güneşlerinden daha fazla parlak ve göz alıcı, daha çok güzellikle dolu ve ilahi ışıkları bahşederdi.

O gün her biri, sazıyla kendi müziğini icra edebilmek için toplanmıştı. Zira usta, sanat ve hikmetin sonsuz sırrını onlara anlatacak ve dünyanın yedi diyarına dağılmaları için öğrencilerinin uzaklaşmalarına müsaade edecekti. Onlar, bulundukları yerlerde bütün hüznüleri, bütün sevinçleri, kalp dilinin bütün kuvvetiyle selamlamak ve tesadüf ettikleri derinlik ve insan hissiyatını dile getirmek için gideceklerdi.

Önlerinde, zümrüt ağızlı kaplar içinde su katılmamış şarap, her biri için bade dolu birer fağfur kâse.

Sarmaşık ve sahra çiçeklerinden ördüğü çelenkle siyah saçlarını dolamış olan birinci sazcu kavalıyla şu ezgiyi çalıp söyledi:

“Güzellik benim nağmem için, benim nağmem âlem içindir. Dağlardan gelen rüzgârım ben. Bir bülbülüm, vatanım yok...”

“Vay o kalbin haline ki, gülüşü yok, vay o vatanın haline ki, bülbülü yok. Tatlı rüyadan mahrum olan kalp, ozanı olmayan şenlik, suyu olmayan kaynaktır, sabah ümidi olmayan gecedir...”

“Sesim size, nağmem size olsun ey mutlu insanlar. Sizler cennet şafaklarının altın testisini omuzlarınızda taşımaktasınız.”

“Her bir adımda durun ve mutlulukla uçan, kanatlarını açtığı anda göklerin ahenginin şebnemlerle ıslanmış hece-

hecâlarını nûş eden turna kuşları gibi destinizin şehvetiyle ser-mest olunuz.”

“Ben leblerimi Eğin’in narlarının balıyla tartîb ve ruhumu Şiraz’ın kâfurî güllerinin rayihasıyla tatyîb eyledim. Nağmelerim a’mâk-ı makabirden mevtâların gûşuna vasıl olur. Ve onların kemiklerini sürûr ile tehyîc eder. Nağmem, beyabanların üzerinden hübüûb ederek kızgın kumların içinde hayat-ı icâdkârın şükûfesini filizlendirir.”

“Ben, âlemde ancak bir kuvvet bilirim ki, bütün menbaların menbaı, mevcudiyetin mübtedâ’ ve gâyesidir...”

Şarab kadehleri havaya yükseldiler ve terennümâta karışan sedalar yek-zebân tekrâr ettiler:

“Aşk! Aşk! Aşk..!”

Defne dallarından müteşekkil bir çelengi başında taşıyan ikinci mugannî, çenginin tellerine dokunarak âtîdeki nağmeyi terennüm etti:

“Sabah, çocuk gözleri üzerinden geçen rüyâ gibi, geçer, ve akşam, zulmetin kanadları arasında bir lâhzada vefât eder, fakat şems-i zevaldir ki, toprağın kuvve-i inbâtiyyesini ilkah ve âlemlere bahş etmek isteyeceğini tamamen, kâmilin ve kat’iyyen âleme ihdâ eder.”

“Ben, sema ve zemînin esrarının meddahıyım, zümrü-dîn ormanların ebediyyetini hıfz eden, dağların cephelerini yıldızlara îsâl eden esrarı tagannî ederim. Atina’nın mabedlerinde ashâb-ı hikmetin mermer ile tagannî ettiklerini, kadının techizât-ı ilahiyesiyle huzurunda zânû-bezemîn teslîmiyyet olduğu pirâyîş-i recülîyi medh ederim.”

“Benim nağmem, hayatın, ve dün ve evvelki gün, bir çok evvelki günler bâkî olup yarın ve ebediyyen bâkî olacak olan kanun-i yegânenin tebcilhânıdır, ben ancak bir

lerini içen turna kuşları gibi testinizin şehvetiyle sarhoş olunuz.”

“Ben dudaklarımı Eğin’in narlarının balıyla ıslattım ve ruhumu şiraz’ın kâfuri g llerinin kokularıyla hoş ettim. Nağmelerim kabrin derinliklerinden ölülerin kulaklarına ulaşır. Ve onların kemiklerini coşkuyla heyecanlandırır. Nağmem, çöllerin üzerinden eserek kızgın kumların içinde mucizeler yaratan hayatın çiçeğini filizlendirir.”

“Ben,  lemdede ancak bir kuvvet bilirim ki, bütün kaynakların kaynağı, mevcudiyetin başlangıcı ve amacıdır...”

şarap kadehleri havaya yükseldi ve terenn mlere karışan sesler hepsi bir ağızdan tekrar ettiler:

“Aşk! Aşk! Aşk...!”

Defne dallarından bir çelengi başında taşıyan ikinci ozan, santurunun tellerine dokunarak bu ezgiyi söyledi:

“Sabah, ocuk gözleri üzerinden geçen rüya gibi geçer ve akşam, karanlığın kanatları arasında bir anda can verir. Fakat  ğlen güneşidir ki; toprağın bereketli doğurganlığını tohumlayıp dünyanın bahşetmek isteyeceğini tamamen ve kesin olarak ona armağan eder.”

“Ben, gök ve zeminin esrarının meddahıyım, zümrüt yeşili ormanların ebediyetini saklayan, dağların cephelerini yıldızlara ulaştıran esrarı çalıp söylerim. Atina’nın mabetlerinde hikmet sahiplerinin mermerle dile getirdiklerini, kadının ilahi donanımıyla huzurunda diz çökerek teslim olduğu insan düzenini methederim.”

“Benim nağmem, hayatın, ve d n ve evvelki gün, bir çok evvelki günler baki olup yarın ve ebediyen baki olacak olan yegâne kanunun övgüler d z c s d r. Ben ancak bir kuvvet tanırım, bütün kuvvetlerin kuvvetini, bilcümle sa-

kuvvet tanırım, bütün kuvvetlerin kuvvetini, bil-cümle sanâyi'nin kemâlini ve âlem-i kâinâtın esrar-engîz kubbele-
rinin anahtarlarını tanırım...”

Eller, şarab kadehlerini i'lâ ettiler ve âşıkların yedi sesi ortalığı cınlattılar:

“Kuvvet! Kuvvet! Kuvvet..!”

Menekşeler, karanfiller ve papatyalarla mahmûl çelengi cebhesine dolamış olan üçüncü mugannî, udunu âğuşundan kaldırdı. Tiz ve mühtezz sedasıyla şöyle terennüm etti:

“Ben, zânû-be-zemîn, sana gelirim ve ruhumu sana is'âd ederim. Ey ilahe! Sen ki, bütün âsar ve edvârın nağmelerini icâd ettin, gelip geçmiş, gelecek ve geçecek bütün zamanların ihzân ve ekdâr ile eşk-rîz, bütün zamanların kavs-i kuzahı oldun.”

“Hükümdarların mutazarriâne, tahtlarından inerek, çobanların, sürülerini vadiler derununda ferâmûş ederek geldikleri gibi, sana geliyorum. Ordularla hayalperverlerin, büyük mugannîlerin ebed-hayat rüyâlarının sana geldikleri gibi, ebediyyen yeşil ensallerin kervanları sana doğru gelecekler.”

“Bütün kâinâtta şanların, bütün galebelerin fevkinde pâ-y-dâr ancak bir mabed vardır, beni dinleyiniz. Öyle bir mabed ki Allah'ı ölmez, ibadeti bütün edyan-ı âsârın dinidir.”

“Benim Allah'ımın vefâtı anında, güneş ziyâsını zâyî' eder. Hayat, cazibesinden mahrûm kalır, ve âlem, sütunları daima çatırdayan, bünyadı tehdîd-kârâne sarsılan, insanların tutuşmuş bir sahrâ-yı vâsi'n hututunda fûrce-yâb firâr oldukları bir kâşâne-i mel'ûnu andırır.”

“Sana geliyorum, ey ilahem! Parmaklarınla uduma te-

natın değerini ve âlemin esrarengiz kubbelerinin anahtarlarını tanırım...”

Eller, şarap kadehlerini kaldırdılar ve âşıkların yedi sesi ortalığı çınlattı:

“Kuvvet! Kuvvet! Kuvvet..!”

Menekşeler, karanfiller ve papatyalardan yapılma çelengi alnına dolamış olan üçüncü ozan, udunu kucağından kaldırdı. Tiz ve titrek sedasıyla şöyle söyledi:

“Ben, diz çökmüş, sana gelirim ve ruhumu sana yükseltirim. Ey ilahe! Sen ki, bütün asırlar ve devirlerin nağmelerini icat ettin, gelip geçmiş, gelecek ve geçecek bütün zamanların hüznü ve kederiyle gözyaşı dökeni, bütün zamanların gökkuşağı oldun.”

“Hükümdarların yalvararak, tahtlarından inerek; çobanların, sürülerini vadiler içinde unutarak geldikleri gibi, sana geliyorum. Ordularla hayalperverlerin, büyük ozanların sonsuz hayat rüyalarının sana geldikleri gibi, ebediyen yeşil nesillerin kervanları sana doğru gelecekler.”

“Bütün kâinatta şanların, bütün üstünlüklerin üstünde kalıcı ancak bir mabet vardır, beni dinleyiniz. Öyle bir mabet ki Allah’ı ölümsüz, ibadeti bütün yüzyılların dini olan dindir.”

“Benim Allah’ımın vefatı anında, güneş, ışığını yok eder. Hayat, cazibesinden mahrum kalır ve âlem, sütunları daima çatırdayan, yapısı tehditkârane sarsılan, insanların tutuşmuş halde geniş bir sahranın hududunda can havliyle kaçıştıkları bir lanetler evini andırır.”

“Sana geliyorum, ey ilahem! Parmaklarınla uduma temas et, ve onun sesleri bütün karanlık fikirlerin parlayan manası olsun...”

mas et, ve onun esvâtı bütün efkâr-ı muzlimenin mana-yı fûrûzânı olsun...”

Ve yedi şarab kadehi tesâdüm ettiler ve takım, yek ahenk olarak tekrâr etti:

“Güzellik! Güzellik! Güzellik..!”

Kâküllerine ancak bir asma yaprağı geçirmiş olan dör-düncü muğannî, gaydasını koltuğunun altına aldı. Ve şöy-lece icra-ı ahenk etti:

“Ben mahzûn iken, çehremi bâlîn-i hubûrda buldum, çömlekçinin ayağı altında devr eden çarh gibi taab-ı şî-keste iken kan, bazularımda galeyan ile onu pûlâda tahvîl etti.”

“Her şey, hem aşk, hem güzellik, hem de kuvvet, her şey ıztırâb ve butlândır. Su akar gider, kalan çakıldan iba-rettir. Ben, ebediyyeti leblerim üzerinde tevkîf ve bil-cüm-le eizzenin, peygamberlerin, bil-cümle hükemânın, peyam-gûların, arayıp bulamadıkları per ve bâl ile avâsıf-ı hayatın fevkine suûd etmeği bilirim.”

“Ayaklarım, âlemin bütün yollarından geçtiler ve her yerde insanları mezarıcı buldu. Bazıları bir tabutu takîb eder-lerdi ve zaten matem-dide idiler, diğerleri cenaze alayı hazır-lamakta olduklarından gâfil! Dört yol ağızlarında meks ile gam-şikesteleri tesellîye, tılsım-ı saadete davet ettim...”

“Onlara dedim ki: Aşk rüzgârdan daha seri olarak ufûl eder, güzelliğin zevali katre-i jalenin ke’s-i zanbak üzerin-den tebahhurundan daha seri vuku bulur, onlara dedim ki, bir gün gelir, bütün hissiyat ve vicdaniyat zehrden da-ha mevtâver, bakır pasından daha kemirici bir meraretle kalbi imlâ’ ederler.”

“Ne kederde, ne de göz yaşında hikmet yoktur. Yegâne

Ve yedi şarap kadehi tokuşturdular ve takım, hep birlikte tekrar etti:

“Güzellik! Güzellik! Güzellik..!”

Kâküllerine tek bir asma yaprağı geçirmiş olan dördüncü ozan, gaydasını koltuğunun altına aldı ve şöyle söyledi:

“Ben mahzun iken, yüzümü sevinç yastığında buldum; çömlekçinin ayağı altında dönen çark misali bitkindim, ve işte kan pazılarında kaynayarak onu çeliğe dönüştürdü.”

“Her şey, hem aşk, hem güzellik, hem de kuvvet; her şey ıstırap ve eziyettir. Su akar gider, kalan çakıldan ibarettir. Ben, ebediyeti dudaklarımın üzerinde tutmayı ve bütün azizlerin, peygamberlerin, bütün hikmetlilerin, kahinlerin boşuna arayıp durdukları kol kanat ile hayatın fırtınalarının üstüne çıkmayı bilirim.”

“Ayaklarım, âlemin bütün yollarından geçti ve her yerde insanları mezarıcı buldu. Bazıları bir tabutun peşinde ve zaten matemliyidiler; diğerleri cenaze alayı hazırlamakta olduklarından habersiz! Dört yol ağızlarında durarak kederlileri teselliye, mutluluk tılsımına davet ettim...”

“Onlara dedim ki: Aşk rüzgârdan daha seri eser; güzelliğin ölümü, çiy damlasının zambağın çanağı üzerinden buharlaşmasından daha seri gerçekleşir. Onlara dedim ki: Gün gelir, bütün hisler ve vicdanlar zehirden daha ölümcül, bakır pasından daha kemirici bir acılıkla kalbi doldururlar.”

“Ne kederde, ne de göz yaşında hikmet vardır. Yegâne bir hikmet vardır; her şeyi unutmak, kederi de, gözyaşını da, semayı da, cehennemi de unutmak.”

“Benimle birleşin ve hikmeti benim kadehimden için!”

bir hikmet vardır: Her şeyi unutmak, kederi de, göz yaşını da, semayı da, cehennemi de unutmaktır.”

“Benimle birleşin ve hikmeti benim piyalemden nûş ediniz!”

Ve yedi mugannî, bir mezmûr-ı mukaddesin son hecâsı gibi bülend-avâz aks ettiler.

“Şarab! Şarab! Şarab..!”

Kırmızı bir gül takınmış olan beşinci mugannî gitarı üzerinde şöyle terennüm etti:

“Tellerimin bin dili, bin dilin bin kalbi ve her bir kalbin bir deryası var.”

“Ey güneş! Aziz güneş! Gülüne ve dikenine kurban! Asumanına ve dumanına kurban! Veyl o dağa ki, tepesi yok! Veyl o kalbe ki işkenceden mahrûm. Tepesiz dağ, yeşillenemez. İşkencesiz kalb pınarsız kayadır.”

“Mutlu derim o âleme ki düğünü var, vay derim o faniye ki mateme bürünür. Sakiya! Doldur şarâb-ı nâb, üstadlara lazıme-i şanı edâ edelim! Güneşin altında her şey gölge ve ancak ayak izleridir. Merdivenler inhidâm, yerler göğe itilâ eder. Semalar baş aşağı dönerek, toz ve dumana tahavvül ederler. Üstadlara lazıme-i şanı edâ edelim ki, bütün efsaneler arasında, efsane-i saadeti bize ta’lîm ettiler.”

Ve yedi ulüvv-feşan dudaklar feryâd edip kaldılar:

“Nağme! Nağme! Nağme..!”

Çelenk makamından solgun ve fersûde-fâm yaprakları olan altıncı mugannî sazı üzerinde bir seda-yı nazgâne ile şöylece icra-yı ahenk etti:

“İlahların nuranî ellerle zemîne, deryalara, semanın vüs’atların avuç avuç serptikleri e’nüme bin şükürler!”

Ve yedi ozanlar, mukaddes bir mezmurun son hecesi gibi yüksek sesle söylediler:

“Şarap! Şarap! Şarap..!”

Kırmızı bir gül takmış olan beşinci ozan gitarıyla şöyle söyledi:

“Tellerimin bin dili, bin dilin bin kalbi ve her bir kalbin bir denizi var.”

“Ey güneş! Aziz güneş! Gülüne ve dikenine kurban! Göğüne ve dumanına kurban! Yazık o dağa ki, tepesi yok! Yazık o kalbe ki, içkenceden mahrum! Tepesiz dağ, yeşilenebilir. İçkencesiz kalp pınarsız kayadır.”

“Ne mutlu o âleme ki düğünü var, vay derim o faniye ki mateme bürünür. Ey saki! Doldur katıksız şaraptan! Ustalara yakışan şanı yerine getirelim! Güneşin altında her şey gölge ve ayak izidir sadece. Merdivenler yıkılır, yerler göğe yükselir. Gökler baş aşağı dönerek toza ve dumana dönüşür. Bütün efsaneler arasında, bize mutluluk efsanesini öğreten ustalara yakışan şanı yerine getirelim.”

Ve ululuk saçan yedilinin dudakları feryat edip kaldılar:

“Nağme! Nağme! Nağme..!”

Solgun ve eskimiş yaprakları kendine çelenk yapmış olan altıncı ozan, sazı üzerinde nazlı bir sesle, ahenkle icra etti:

“İlahların ışık saçan ellerle yere, denizlere, göğün genişliğine avuç avuç serptikleri nimetlere bin şükürler!”

“Ne mutlu bütün onlara ki, yıldızların aydınlığını gördüler, şafak rüzgârını teneffüs ettiler, akılları şüpheden arındı, tebessümleri oldu, uyudular ve uyandılar.”

“Mutluluk ancak bu kanundadır. Her kim ki, toprak

“Mutlu bütün onlara ki, envâr-ı nücûmu gördüler, nefha-i fecri teneffüs ettiler, ser-şekilleri oldu, tebessümleri oldu, uyudular ve uyandılar.”

“Mes’adet, ancak bu kanundadır. Her kim ki, toprak üzerinde, sular derûninde, bî-pâyânî-i semâdan, güneşin caddelerinden bir defa geçmişse allah olmuştur. Ancak bir defa! Zîrâ nöbet ancak bir defa gelir! Gelen bir daha avdet etmeyecektir. Her kim ki, ağlamış yâhûd gülmüştür, artık bir daha ne hüznü, ne de kahkahayı göremeyecektir. Susuzluğu ve açlığı her kim hiss etmiş ise, zaten gayr-ı mütebeddil saadet-i âzimeyi görmüştür.”

“Bir gün çırpınan kanad müteyemmen olsun! Bu dünyada aks etmiş olan seda müteyemmen olsun!”

“Var olandan ve bulduklarınızdan gönenin: Zîrâ suyun bin pınardan bûlanık ya duru, seylâb ya jale, yağmur ya kavs-i kuzah olarak cereyan ettiği gibi bulduğunuz ancak bir hakikat vardır.”

Ve şarab-ı ateşin katre rayiha-ı muattarını neşr etti. Yedi âşıkın sedası hâr ve pür-helecan aks etti:

“Hayat! Hayat! Hayat..!”

Altısı şakîrd ve yedincileri, yani saçı ağarmış olup omuzlarına kadar beyaz lûleleri olan, üstadları idi. Üstad çalparasını ele aldı, üç defa öptü ve alnına koydu. Şu nağmeyi terennüm etti:

“Hepsinden geçtiğim ve hepsine avdet etmek üzere olduğum dehlîzlerin ebvâbından geçeceksiniz, altı kadehi de sıra ile zaten içmiş olarak avdet ediyorum.”

“Ziyafet-i âlemin maidesinde geliyorum, orada bazılarımda aşkı der-âguş ettim, sihr-i melahati kuvve-i füsunkâranesiyle hiss ettim. Kışneyen bir eşheb-i Arap yanımda

üzerinde, sular içinde, uçsuz bucaksız gökten, güneşin yollarından bir defa geçmişse allah olmuştur. Sadece bir defa! Zira sıra sadece bir defa gelir! Gelen bir daha dönmeyecektir. Her kim ki, ağlamış yahut gülmüştür, artık bir daha ne hüznü, ne de kahkahayı göremeyecektir. Susuzluğu ve açlığı her kim hissetmişse, zaten mutlulukların en büyüğünü, kesintisiz mutluluğu görmüştür.”

“Bir gün çırpın kanata da hayırlar olsun! Bu dünyada yankılanmış olan sese hayırlar olsun!”

“Var olanla ve bulduklarınızla mutlu olun; zira suyun bin pınardan bulanık ya da duru, taşkın ya da çığ, yağmur ya da gökkuşağı olarak aktığı gibi, bulduğunuz gerçekliktir yalnızca.”

Ve ateşten damlalarıyla şarap, ıtırli kokusunu neşretti. Yedi âşğın sedası ateşli ve heyecan dolu aksetti:

“Hayat! Hayat! Hayat..!”

Altısı öğrenci ve yedincileri, yani saçı ağarmış olup omuzlarına kadar beyaz lüleleri olan, ustalarıydı. Usta çalparasını ele aldı, üç defa öptü ve alına koydu. Şu ezgiyi söyledi:

“Hepsinden geçtiğim ve hepsine dönmek üzere olduğum koridorların kapılarından geçeceksiniz, altı kadehi de sırayla zaten içmiş olarak geri dönüyorum.”

“Âlem ziyafetinin sofrasından geliyorum, orada kollarımla aşkı kucakladım, onun büyüleyici gücünde güzelliğinin sihrini hissettim. Kişneyen bir Arap atı yanımdan geçer gibi, rüzgârının kuvvetini gördüm, bütün sofralardan şaraplar içtim, tüm zamanların ozanlarının bütün söylediklerine kulaklarımı teslim ettim. Ey âşıklar! Bütün sahilleri birer birer selamlayarak, doğan yıldızları, bütün ufuk-

dan geçer gibi kuvve-i âvasıf-engîzi gördüm, bütün sürfe-
lerden bâde-nûş oldum, kaffe-i edvârın mugannîlerinin
bil-cümle mugannîyatına havâle-i gûş ettim. Ey âşıklar!
Bütün sahilleri birer birer selamlayarak, tulû eden yıldızla-
rı, bütün ufukların salkımlarını sayarak zevrakçe-i hayatı
ileriye sürdüm.”

“Aşkın ebed-zinde olmasına kanî oldum, fakat kalb-i
beşer mütebeddil gubar olur, güzellik ebedîdir, fakat onu
temâşâ eden eşmân üzerine leyle-i yılda mühr-i müzlimi-
ni vaz’ eder. Kandım ki, kuvvet, şarab, nağme, hayat bir
uçurumun üzerinden yürümekte... Şarabı içtiğim vakit,
hevl ve hirâs girîbânıma yapıştı, nagamât-ı meserret ile te-
rennüm-sâz olmak istediğim vakit havf ve dehşet anları
derûn-i ruhumda tahaccür etti. Ve kandım ki, bu âlemde
hakikî hiçbir nağme-i mes’adet tagannî edilememiştir.”

“İşte parmaklarım, lertzân... İşte mâideler, kimsesiz...
İşte med’uvvîn tebâüd etmekte... Biri diğerrinin yerini işğâ-
le gelir, eskilerin bitirdiklerine yeniler bir daha başlarlar.
İşte benim nağmem! İşte hayat...”

“Tagannî edilmesi lazım her ne varsa, tagannî ettiniz.
Ben hakikati söylemedim. Zîrâ hem aşk, hem kuvvet, hem
güzellik, hem şarab, hem nağme, hem de hayat hakikattir-
ler... Fakat bunların hepsiyle beraber ve hepsinden yukarı
bir hakikat daha vardır ki, o da mevttir.”

“Varsın bütün hakikatler, kavs-i kuzah üzerinde oldu-
ğu gibi hep birlikte inşîâl etsinler. Varsın sizin derun-i ru-
hunuzdan ve sazlarınızın tellerinden inşîâl etsinler.”

“Ben hakikati değil ancak sanatın esrarını söyledim...”

Şarab kabında, fagfurî peymânelerde köpürdü ve yedi
âşık zümrüdîn kabda son katreyi içtiler, üstadın sazını bûs
ile müfârekat ettiler.

ların salkımlarını sayarak hayatın küçük sandalını ileriye sürdüm.”

“Aşkın ölümsüz olduğuna inandım; fakat insan kalbi toza dönüşür, güzellik kalıcıdır; fakat karanlık, onu izleyen gözler üzerine uzun gecede mührünü vurur. Kandım ki, kuvvet, şarap, nağme, hayat bir uçurumun üzerinden yürümekte... Şarabı içtiğim vakit, korku ve şaşkınlık yakama yapıştı, sevinç nağmeleriyle söylemek istediğim zaman korku ve dehşet, onları ruhumun derinliklerinde taş a çevirdi. Ve bu âlemd e hiçbir gerçek mutluluk nağmesi söylenmediğine ikna oldum.”

“İşte parmaklarım, titre k... İşte sofralar, kimsesiz... İşte davetliler uzaklaşmakta... Biri diğ erinin yerine gelir, eskilerin bitirdiklerine yeniler bir daha başlar. İşte benim nağmem! İşte hayat...”

“Söylenmesi gereken her ne varsa, söylediniz. Ben gerçeğ i söylemedim. Zira hem aşk, hem kuvvet, hem güzellik, hem şarap, hem nağme, hem de hayat gerçektir... Fakat bunların hepsiyle beraber ve hepsinden yukarı bir gerçek daha vardır ki, o da ölümdür.”

“Varsın bütün gerçekler, gökkuşağ ı üzerinde olduğ u gibi hep birlikte dalgalansınlar. Varsın sizin ruhunuzun derinliklerinden ve sazlarınızın tellerinden dalgalansınlar.”

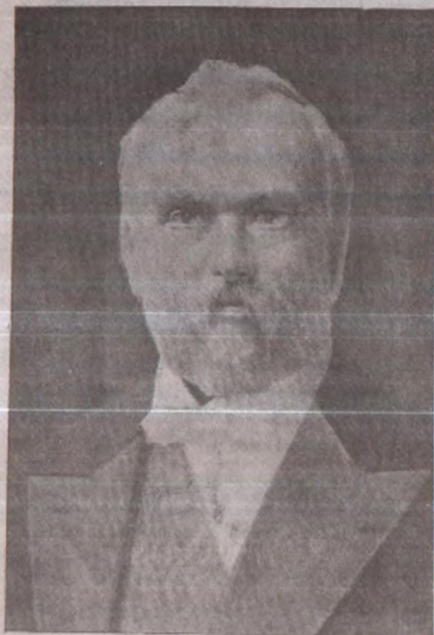
“Ben gerçeğ i değ il sadece sanatın esrarını söyledim...”

Şarap kabında, fağfurî kadehlerde köpürdü ve yedi âşık zümrüdî kaptan son yudumları içtiler, ustanın sazını öpe rek ayrıldılar.

Âlemin yedi katına dağıldılar, sanatkârın meçhul elinin dediğ i üzere, bütün kalp dilinin kuvvetiyle bulacakları bütün hü zünleri ve sevinçleri selamlamaya, köylerde ve şehirlerde, kulübelerinde ve kasırların eşiklerinde insan ru-

Âlemin yedi aktârına dağıldılar, sanatkârın yed-i me-
hûlinin dediği üzere, bil-cümle elsine-i kalbiyyenin kuvve-
tiyle bulacakları bütün hüznleri ve meserretleri selamla-
mağa, köylerde ve şehirlerde, kulübelerin dâhilinde ve
kasrların atebesinde ruh-i beşer ile hasbihâle gittiler. Ma-
dem ki âlem ebediyyen onların nağmesini tekrâr edecektir,
isim ve şöhrete müftekir değildirler.

huyla görüşmeye gittiler. Madem ki, âlem sonsuza dek onların nağmesini tekrar edecektir, isme ve şöhrete muhtaç değildirler.

فرانسه رئیس جمهور پینکاری
Monsieur RAYMOND POINCARÉ.
Le nouveau Président de la République Française.

آرتق موجود اولیان کوبده دکرک پریمی دیه یاد اولنان کنج برقادین وار اییدی . هر صباح کوشک طوغمندن پک اول ، کول روزکلرک بوسهلندن حرکت کلهوک ساحلری اوقشار ودانهلری دورادور تلاطم ایله قیورنیر ایکن بری دریا اوزاقلرده سچیلیر سچیلن کی شانورلک این سیاه برقوشه یاقار ، قوش اوقالیر ، اوقالیر ، دکرک سورلنده باتوب کوزدن نهان اولور .

۲

هر کیجه ، کیجه یاریسی کج وقت کولک ساحلده ضعیف برایشیق تیزره دکره انارت ایدهر ، آئیده سورلک آرمسندن کوبوک جانلایلری ایشیدیلیر و بهاش کوبوکله بوردنیش برچوجوق دکردن چیقار . کوزل ، کویا کوبوکردن منشکل . وهر کیجه یالکزجه ، دکرک جاقیلری و قورباغهلری پانده تهاقده دکرک یویار و جانای صباح قدر سوسیتلر . کیجه تک مغل قرانلقده سکوت ایق قورباغهلرک اوزاتان و دکرک سورلنده سوتن سسلریله تقطیع اییدیلیر .

دیکرلری ، دشتلری حامض یاخود بوغیجی غاز یاغوری ایله تلف ایتمک دوشوندیلیر .

حالبوکه مهندس ایدیلیر ، بونک ایون اطرافلریه باقونلر و یالکز قوییه ایسونلر .

مرکب بالی که ساحلر مژده کثرتی برنامعهدر ، حقیقده وجودینک اینجده ، مرکب چی ، نسیمه ایدیان برخصوصی آئنه مالکدر ، بوراده سیاه رمایع موجود بولور .

بویوک بریالق طرفدن تعیب اولدنی وقت ، بومایندن بر پارجه بی شعله افراز ایدر ، اطرافده کی صو بولایر ، بوسایده ، اطرافده بر بلوط پیدا ایدرک خصنک تمقیندن کندی قورتلار . آیلزی اسنده دیکر بریالقده ، آیلنه مشابه قرغزی بر ماده افراز ایدر ، بوده صوفی شعله تلون ایدر .

خضم ، بوحالدر قورقورق ، حیرته و خوفله توقف ایدر . و یالق ، بوتوقدن یالاستاده ، قنچوب حیاتی تأمین چالیشیر . آه اکر مهندسار طبعنک مکینه دوام ایسه لری .

ایشته سیاحت هواشینی بوسایده واندن اوکره دیلیر . باشکونک اوستده اوچوشان بوقارکله ، بواق بالار فاککز . بونلر ، غیر منتظر و سریرج ، ارادقلری شکارک اوزدینه هجومه مهادلر ، وطیق ، شاپان حوت حرب طیاره لرته بکزدلر . بونلر استقامت الک قورقونج راجعاد عسکریمی دیکدیلر ؟

شدی ، طبعنک حیوانلرک خدمته یوقدر مختلف ساحلری لسل اولوبده وضع ایتم اولدینمی صور بئورسکر ؟

یو بزی هر کون یکی ایچادلره سوق ایدن عینی سیدندر . طبعیت بتون جهلرلنده یالکز خبابسی ائنده بولان مختلف موجودلرک منفعتی دوشونور .

وانلر ایون بزم دکامنه معاونت ایدر . اونلری اوقدر ماهرانه تجهیز ایدیلرکی بو آلت حرب و ضرب کندیلری ایچون مفید ولایدر .

زیرا بتون موجودلر ایچونده مفید ولایدر . ولسانلر ایچون اولسون حیوانلر ایچون اولسون ، یا شامق ، یا شامق ایچون مجادله ایتمکدر .

ارمنی ادبیاتی

ر . زارتاریان دن

کولک پریمی

حکایت

۱

کولک ایکی کنارنده « قارشی قارشی » ایکی کوی وار اییدی ؛ بونلاردن بری هنوز باقی دد ، دیکری سورلک دپینده ناپید اولمشدر .

Rupen Zartaryan

GÖLÜN PERİSİ

Ermeni Edebiyatı; R. Zartaryan'dan, Gölün Perisi,
Servet-i Fünun, No. 1131, 24 Kanun-u sani 1328 [6 Şubat 1913].

Gölün iki kenarında karşı karşıya iki köy var idi, bunlardan biri henüz bakîdir, diğeri suların dibinde nâ-bedîd olmuştur.

Artık mevcut olmayan köyde denizin perisi diye yâd olunan genç bir kadın var idi. Her sabah güneşin doğmasından pek evvel, göl rüzgârın buselerinden harekete gelecek sahillerini okşar dalgaları dûrâ-dûr telâtum ile kıvırır iken peri-i derya uzaklarda seçilir seçilmez gibi şinaverlik eden siyah bir kuşa bakar, kuş ufalır, ufalır, denizin sularında batıp gözden nihân olur.

Gölün iki kenarında, karşı karşıya iki köy vardı, bunlardan biri hâlâ durur, diğeri suların dibinde görünmez olmuştur.

Artık mevcut olmayan köyde denizin perisi diye bilinen genç bir kadın vardı. Göl, her sabah güneşin doğmasından çok önce, rüzgârın öpücükleri altında sahilleri okşar, dalgalarını uzaktan uzağa çarpışarak kıvrırken denizin perisi uzaklarda seçilir seçilmez halde yüzen siyah bir kuşa bakar, kuş ufalır, ufalır, denizin sularında batıp gözden kaybolur.

Her gece, gece yarısı geç vakit gölün sahilinde zayıf bir ışık titrer ve denize işaret eder, aniden suların arasından küçük hareketlenmeler işidilir ve beyaz köpüklere bürünmüş bir çocuk çıkar. Güzel, güya köpüklerden müteşekkil. Ve her gece yalnızca denizin çakılları ve kurbağaları yanında tenhalıkta denizin bu yar ve cananı sabaha kadar sevişirler, gecenin mazlum karanlığında sükût ancak kurbağaların uzanan ve denizin sularında sönen sesleriyle takti' edilir.

Ve Zühre, dağın arkasından karşıdaki köyün üzerinden belirlediği vakit, deniz çocuğu gözlerini ona doğru rehz eder. Kollarını dalgalara uzatır. Cananı onun arkasından bakakalır. Şinaver ufalır ve siyah bir kuş, sonra bir nokta ve artık görünmez olur.

Peri-i derya sabaha karşı eve doğru gitmeğe başladığı vakit dalgalar, sahillere çarparlar ve balıklarda garip bir heyecan zuhur eder.

Günün birinde komşulardan ihtiyar bir kadın vak'ayı sezer, peri-i deryanın zevci, zevcesinin sırrına vâkıf olur.

Işık şüphesiz o gece yine işaret ediyordu ve çocuk gölün yarısına yetiştiği vakit, karanlık arasından bir dest-i tehevvür ışığı yere atar ve peri-i deryanın saçlarını ellerine dolar, gözyaşı, ricalar zevc-i bî-amânın tehevvürünü teskin edemezler ve kayalar üzerinde can çekişirken, peri-i derya zevcini ihtiyar kadını ve köyü son defa olarak tel'in eder.

Ferdasi günü sabah erkenden Zühre, deniz mahbûbele-
rinin daima iftirâk ettikleri cibâl-i baidenin maverasından

Her gece, gece yarısı geç vakit gölün sahilinde zayıf bir ışık titrer ve denize işaret eder. Aniden suların arasından küçük hareketlenmeler işitilir ve beyaz köpüklere bürünmüş bir çocuk denizden çıkar. Güzel, sanki köpüklerden yaratılmış gibi bir çocuk. Ve her gece yalnızca, denizin çakılları ve kurbağaları yanında tenhalıkta denizin bu yar ve sevgilileri sabaha kadar sevişirler. Gecenin zifiri karanlığında sessizlik, ancak kurbağaların uzanan ve denizin sularında sönen sesleriyle kesilir.

Ve Çobanyıldızı, dağın arkasından karşıdaki köyün üzzerinden belirdiği vakit, deniz çocuğu gözlerini ona doğru diker, kollarını dalgalara uzatır, sevgilisi onun arkasından bakakalır. Yüzücü ufalır ve siyah bir kuş, sonra bir nokta ve artık görünmez olur.

Denizin perisi sabaha karşı eve doğru gitmeye başladığında dalgalar sahillere çarpar ve balıklarda garip bir heyecan baş gösterir.

Günün birinde, komşulardan ihtiyar bir kadın olayı sezer, deniz perisinin eşi, karısının sırrına vâkıf olur.

Işık şüphesiz o gece yine işaret eder ve çocuk gölün yarısına yetiştiği zaman karanlık arasından aceleci bir el ışığı yere atar ve deniz perisinin saçlarını ellerine dolar. Gözyaşı, ricalar eşinin amansız aceleciliğini sakinleştiremez. Ve kayalar üzerinde can çekişirken, deniz perisi eşini, ihtiyar kadını ve köyü son defa olarak lanetler.

Ertesi günü sabah erkenden Çobanyıldızı, deniz âşıkla-rının daima ayrıldıkları yerden, uzak dağın arkasından do-

tuluu ederken geceleri kırdâ yatan çoban köyüne avdet ettiğı vakit ne can, ne köy buldu. Su hepsini yutmuştu.

Rivayet edilir ki şimdi suda her gece, gece yarısında o köyün bulunduğı yerde bir ışıık yanar ve sabaha karşı Zühre'nin tuluu ettiğı vakit deniz garibâne teheyyüc eder ve iki beyaz kuş kırmızı gagalarıyla orada, na-gehân orada görünürler. Aheste aheste sakin suları yararlar, ufacık mevceler peydâ ederler, sonra yine gözden gaib olurlar ve gündüzleri asla görünmezler.

Göl, onların ismini kimseye söyleme...

ğarken, geceleri kırdan yatan çoban köyüne döndüğünde ne yaşayan bir insan buldu ne de köy. Su hepsini yutmuştu.

Şimdi suda her gece, gece yarısında o köyün bulunduğu yerde bir ışık yandığı rivayet edilir; sabaha karşı Çobanyıldızı'nın doğduğu vakit deniz garip bir şekilde heyecanlanır ve iki beyaz kuş kırmızı gagalarıyla orada, ansızın orada görünürler. Aheste aheste sakin suları yarar, ufacık dalgalar üretir, sonra yine gözden kaybolurlar ve gündüzleri asla görünmezler.

Göl, onların ismini kimseye söyleme...

صانع قلمه مکتبده بولان غمالی میر و حركت نقل
Le transport des blessés saignés à l'école des Beaux Arts transformée en hôpital

چلووردی و من خرقات ایله قارشیق ییساکاری ایجنده ملونان و بیویون و شیمیدی آج اردووری طرفدن تعقیب ایدلریکی و هاولاندنی عادی کوپلارک حالتدن یک فرقی فوق العاده بر کوزلک بخش ایلیوردی .
فقط نیچون هاولاوردی ؟

سوقاقلرک اولانجا عیظ وکی درک قلدیرملرک چاموردی آرسندن کویورور، ضعیف و سقی سواقلرک یاقی درک بونیت قبول ایجز قیاسدن کندیشی منکر و شکسته حیثیت بولاری، قیام ایدم ، فورطنه قویار بر اولور ، هر طرفدن ، قصاب دکانلرینک ، فروتلرک اوکنده یانمش بوتون تیل کویگر و مدارس یاوروردی ملونانلیر ، سلحشانهک اشقیبا - وروسته سله نیرل ، باردیمه جاقیر بر ، یاشیلر ملان و بوغوق هاولامه لرله بویورله نیرلر ، کجیلر کولونج بر اغزار ایله تپیدکار برطود آلیرلر ، یاورلر بویوکلرینک حصارندن غیره کله رک ، چو چوقمسته خامسلرله ، اومقصدسیر ، خافل لافز نلکلرک یک طور مازلر ، عزمدار و قشسته متوکل بولم دوام ایدم چو بان کوپلرک ارقمستندن حوولوپدق قوشارلر . دولوله و شامسیه اورتالی دوله وران خاولامه فورطلر ، بومر قویار بر ، کورلر و یاطسلار ، فقط بونهورم ، بوجیانه ، بورا حستزلنه سیبیت ویرمک راحت یوزماز ، جسارتی قیرماز . او ، هر دایم یورورورده لک اتشلیرینک ، لک باهیکلرینک کناخلقی بر نگاه شه یاش ایله رجسته مجبور ایچون دمسا باشی ارقمسته چورمکه انجیق نزل

بلخاصه . دمقادرلر مقاله سی ، لک جوق کورولنی بی موجب اولان مقاله لریندور .

هر نه اولسه ، بوگون سندیشی استخفافه جیسارت ایدن و قیمت ذاتیرله مغرور اولان کنج یاشی ازباب قلمک جمله سندن زیاده معارفه خدمتی کیمش بر بویوکل آدم اولدینی عطفقدن . و بو کون الی قلم ملونان بیون ازباب کمال ، جمله سی ده ، اونک اثرلری اوقوبه رقی پیشمش اولدق قریض انکار ایدمزلرک ، بومر بویوکل آدم بشدیرمک خصوصتده اوقودر خلیس اولان ملکتمز ایچون یک بویوکل برمزیت ویک ممنا بر قیمت اراشه ایدر .

ارمنی ادبیاتی

د. زارناریان دن

چوبان کوپکی

طاعنرک و اووئلرک جان ویریشی هواسیه بوموش و بوی آتیش قوجه مان محترم بر چوبان کوپکیدرک . ووق کوپکلرینک بودور ، اویوز ، کوهزه سوردوسی طرفندن قووالاندینی زمان ، معطر و سکیتملی برکیر و غرور ایله بودور .

نسل نخیلک واسانتک بر نشامسی اولان قیورجیق توییلری ، برغای مبدول ایله بلدن صارفار ، حالوکه توییلر دوکولک صیرقی اختیارانی وایلرله مش عفاقتی کوسر . کیش ، قونل کوکسی ، دبشارکایه اوغرامش کریمه ، شخصیت حیوالیمسه سوقاقلرک

صانع قلمه مکتبده بر انگلیز دوفتوری بر غمالی ندای ایلهمقول
Un docteur anglais soignant un blessé turc.

Rupen Zartaryan

ÇOBAN KÖPEĞİ

Ermeni Edebiyatı; R. Zartaryan'dan, Çoban Köpeği,
Servet-i Fünun, No. 1126, 20 Kanun-u evvel 1328 [2 Ocak 1913].

Dağların ve ovaların can verici havası ile büyümüş ve boy atmış kocaman muhteşem bir çoban köpeğidir ki sokak köpeklerinin bodur, uyuz geveze sürüsü tarafından kovalandığı zaman muzaffer ve sekînetli bir kibir ve gurur ile yürüyordu.

Nesl-i necîbinin ve asaletinin bir nişanesi olan kıvırcık tüyleri bir gına-i mebzûl ile belinden sarkar, halbuki tüyleri dökük sırtı ihtiyarlığını ve ilerlemiş akametini gösterir. Geniş, kuvvetli göğsü dışarıya uğramış kemeri ile şahsiyet-i hayvaniyesine sokakların çamuru ve müzahrefât ile karışık pislikleri içinde doğan ve büyüyen ve şimdi aç orduları tarafından takib edildiği ve havlandığı âdi köpeklerin halinden pek farklı fevkalade bir güzellik bahş ediyordu.

Bodur, uyuz, geveze sokak köpekleri sürüsü tarafından kovalandığı zaman muzaffer, sakın bir kibir ve gururla yürüyen; dağların ve ovaların can verici havasıyla büyüyüp boy atmış, kocaman, muhteşem bir çoban köpeğiydi.

Soylu cinsinin ve asaletinin bir nişanesi olan kıvırcık tüyleri dolgun belinden sarkar; halbuki tüyleri dökük sırtı ihtiyarlığını ve ilerlemiş kısırlığını gösterirdi. Geniş, kuvvetli göğsü ve dışarıya uğramış kemeri, sokakların çamuru ve çöple karışık pislikleri içinde doğup büyüyen, şimdi aç orduları tarafından takip edilip havlandığı adi köpeklerin halinden çok farklı, fevkalade bir güzellik bahşediyordu hayvani şahsiyetine.

Fakat niçin havlıyorlar?

Sokakların olanca gayz ve kinidir ki kaldırımların çamuru arasından köpürüyor, zaif ve süflî savaıkın liyâkatıdır ki bu nisbet kabul etmez kıyastan kendisini münkesir ve şikeste-i haysiyet bularak kıyâm eder, fırtına koparır ve ulur. Her taraftan kasap dükkânlarının, fırınların önünde yatmış bütün tenbel köpekler ve medarsız yavruları toplanırlar, selhhanenin eşkıya sürüsüne seslenirler, yardıma çağırırlar, yaşlılar tannan ve boğuk havlamalarıyla böbürlenirler, gençler gülünç bir igtirar ile tehdîd-kâr bir tavır alırlar, yavrular büyüklerinin cesaretinden gayrete gelecek, çocukcasına ham sesleriyle o maksadsız gafil lafzenlikleriyle tek durmazlar, azimdâr ve nefesine mütevekkil yoluna devam eden çoban köpeğinin arkasından soluyarak koşarlar. Velvele ve şamatasıyla ortalığı dolduran havlama, fırtınalar, boralar koparır, gürler ve patlar fakat bu tehevvue, bu heyecana, bu rahatsızlığa sebebiyet verenin rahatını bozmaz, cesaretini kırmaz. O her daim yürüyor. En ateşlilerinin, en babayiğitlerinin küstahlığını bir nigâh-ı şulepûş ile ric'ate mecbur için bazen başını arkasına çevirmeğe ancak tenezzül eder. Kendisine fazlaca yaklaşanlara, solukları kıvrımlı kuyruğuna ilişenlere bile dişleri arasından zaif bir mırıldama, ne de bu menfûr, miskin ve küstâh vaveylânın cereyanına doğru veya o cereyana karşı boğazından mazbût bir gayzla tehdîd-kâr bir hırlama bile yok.

Gübreliklerin ve caddelerin mağrûr hâkimlerinden müteşekkil bu çıplak kalabalığı ve sürülerinin bu zararsız kovalayışı adeta acıklı bir şeydir.

Diğerinde, yazık ki ön ayaklarından birisi zaten total olup yürüyüşünün kemaliyet-i asîlânesi ihlâl edilen önden

Fakat niçin havlıyorlar?

Sokağa özgü olanca ihtirastır kaldırımların çamuru içinden köpüren; zayıf ve alçak içgüdülerin liyakatı adeta kendini bu orantısız kıyasta yaralanmış hissederek ayağa kalkar, fırtına estirir, ulur.

Kasap dükkânlarının, fırınların önünde yatmış bütün tembel köpekler ve amaçsız yavruları her taraftan toplanırlar, mezbahanın eşkıya sürüsüne seslenirler; yardıma çağırırlar, yaşlılar yaygaralı ve boğuk havlamalarıyla böbürlenirler, gençler gülünç bir kibirle tehditkâr bir tavır alırlar, yavrular büyüklerinin cesaretin özenerek, ham çocuk sesleriyle o maksatsız, şuursuz gevezelikleriyle bir an bile durmaz, azimli ve kendinden emin adımlarla yoluna devam eden çoban köpeğinin arkasından soluk soluğa koşarlar. Velvele ve şamatasıyla ortalığı dolduran havlama, fırtınalar, boralar koparır, gürler ve patlar; fakat bu aceleciliğe, bu heyecana, bu rahatsızlığa sebebiyet verenin rahatını bozmaz, cesaretini kırmaz. O her daim yürür. En ateşlilerinin, en babayiğitlerinin küstahlığını ateş saçan bir bakışla savuşturmak için bazen başını arkasına çevirmeye tenezzül eder. Ne kendisine fazlaca yaklaşanlara, solukları kıvrımlı kuyruğuna ilişenlere dişleri arasından zayıf bir mırıldama, ne de bu can sıkıcı, miskin ve küstah yaygaranın cereyanına doğru veya o cereyana karşı boğazından zapt edilmiş bir öfkeyle tehditkâr bir hırlama...

Çöplüklerin ve caddelerin kibirli hâkimlerinden oluşan bu çıplak kalabalık ve onların bu zararsız kovalayışı düpedüz acıklıdır.

Beride, ön ayaklarından birinin ne yazık ki zaten total oluşuyla yürüyüşünün asaleti zedelenen öndeki çoban köpeğinde ise bir onurlu mu onurlu bir kişilik, hayvani fakat

giden çoban köpeğinde bir azimet-i nefis, hayvanî fakat kendisini bilen bir kibir ve gurur vardır. Fakat yaralı ve sakat olması, nezahet-i vücûdunu, haysiyet-i şahsiyesini ihlâl edecek yerde onu büyütüyor. Kuvve-i hakikîyesini ve temkîn-i âlî-cenâbesini teşdîd ediyor.

Dağdan ovaya, oviden kasabaya bu yol şaşırmayı nereden nereye? Hangi tâlî'-i mücbir, onu önüne katmış, aç ve alîl kardeşlerinin cemiyetinin yağmur altında, çamur yatakları üzerinde yaşamakta olduğu, kendisinden doğacak çocuğun, sokakta geçinmenin icâb ettiği alçaklıklara ve yaltaklanmalarına gayr-ı me'nûs yaşamağa elbette razı olmayacağı, yaşamayacağı ve bir lokma ekmek uğruna bin naz ve niyaza serfûrû etmeyerek öleceği muhakkak olan bu yabancı muhîte sürükleyip getirmişti?

Bellidir ki serseri bir cemaatin a'zâsındandır, kuvvetli bir babanın kanından, çoban köpeği olarak doğmuş bir çoban köpeğidir. İlk senelerini dağların tehlikeleri arasında geçirmiş, kurda karşı adâvet ve koyun sürüsüne kemal-i sıyanet, amâk-ı ruhunda ilk günlerinde uyanmış, mel'ûn kurtların ta'kîbât-ı ebediyyesinde valdesinin intikâm-ı vahşiyânesi, onun pür-gayz ve kahramanâne tehevvürünü, sıçrayışlarını, kanlı mübârezâtını görmüştür. Muhâfazasına tevdi' edilen sürü uğrunda her şeyi muhâtaraya ilka' etmenin bir ihtiyâc olduğunu ve hîn-i hâcette ahılın zemîn-i mahfûzu üzerinde çobanın ve koyunların gözleri onünde hûn-alûd ve delik deşik olmuş bir vücûd ile nasıl can verildiğini görmüştü.

Çocukluğunun şafağı bu suretle infilâk etmişti. Ondan sonra ne mucizeler! Ne mucizeler! Asil valdesi, yavrusunun

kendisini bilen bir kibir ve gurur var. Fakat yaralı ve sakat olması, zarafetine ve şahsi haysiyetine zarar vereceğine, onu daha da büyütüyor, şüphe götürmez kuvvet ve gönül yüceliğini güçlendiriyor.

Dağdan ovaya, ovoidan kasabaya... Bu yol şaşırmayı nereden nereye? Hangi zorunlu istikamet, onu önüne katmış, aç ve hasta kardeşlerinin yağmur altında, çamur yataklar üzerinde yaşamakta olduğu, elbette kendisinden doğacak çocuğun sokakta geçinmenin icabı olan alçaklıklara ve yaltaklanmalara alışmaya razı olmayacağı, ve bir lokma ekmek uğruna bin bir türlü yalvartmaya eyvallah etmeyecek öleceği kesin olan bu yabancı yerlere sürükleyip getirmişti?

Ve eğer kendisi durumunu anlatmaktan acizse, sakat ayağı çok daha iyi anlatır.¹

Göçebe bir topluluğun üyesi olduğu belli, kuvvetli bir babanın kanından, çoban köpeği olmak için doğmuş bir çoban köpeğidir. İlk senelerini tehlikeli dağlarda geçirmiş, kurda karşı koyun sürüsünü koruma içgüdüğü ruhunun derinliklerinde ilk günlerinde uyanmış, lanet olasıca kurdun sonsuz takibinde annesinin intikamını, onun öfkeli ve kahramanca çevikliğini, sıçrayışlarını, kanlı kavgalarını görmüştür. Korumasına verilen sürü uğruna her şeyi, her şeyi savunmaya atılmanın bir ihtiyaç olduğunu ve gerektiğinde kan revan içinde, delik deşik olmuş bir vücutla ağıla gelip çobanın ve koyunların gözleri önünde nasıl can verildiğini görmüştü.

Çocukluğunun şafağı bu suretle yok olmuştu. Ondan sonra ne mucizeler! Ne mucizeler! Asil anası, yavrusunun

mukavemetsiz kuvvetinin mebzûliyetini, azı dişlerinin yırtıcı dehşetini, adalatının kırılmaz metânetini ibrâz ettiği şanlı bir kavgadan bir gece kana bulanmış çenesiyle yavrusu refakatinde olduğu halde muzafferan avdetinde ne kadar mağrûr, ne kadar mesuttu. Artık valdesi memnun ve asude, başı ön ayakları üzerinde geceleri rahat uyudu, madem ki genç arslan yavrusunun boğuk havlamaları dereleri, tepeleri inliyor ve kurtları, inlerinde medhûş ve hirâsân tutuyordu.

Seneler geçtiler aynı suretle pür-heyecan, bî-ârâm, ateşîn-hayat!

Zaif, aciz, ârâm, havf... Asla!

Fakat işte zamanın ruh-i hî-amânı, ihtiyarlık şeytânı taşlardan yukarı, o dağlara kadar tırmandı ve onu da buldu. Tüyleri dökülmeğe mebzûliyetlerini zâî etmeğe başladı. Sırtının derisi acıklı bir çıplaklıkla açıldı. Ve son kavgada ön ayaklarından biri onulmaz bir surette ezildi. Derisinde bir harab-ı daiminin baş gösterdiğini hissetti. Topal ayağı göğsünün galebe çalınmaz kuvvetine hissiyat-ı hayvaniyesinin daimûlşiddet tehevvrüne sekte vermekteydi. Zîrâ çobanın gözlerinde hayrete mukâbil merhamet görüyor ve muhâtı bulunduğu eşya, kendisi hakkında bir nefret bir me'yûsiyyet ibrâz ediyor, nâhoş bir hal alıyordu.

Asî ruhunun kibir ve gururu buna mütehammil olmadı. Hayvanî izzet-i nefsi buna karşı şekva etti. Mukabele etmeğe karar verdi. Asla müstahak olmadığı metrûkiyete serfûrû etmemek için istiskâle istihkârla mukabele etti.

Ve işte aksaya aksaya zahmet ve taab ile dağdan, ova-ya, ovoidan kasabaya, pinti köpeklerin her renginde ve her cinsinden mürekkep bir sürünün arkasından havladığı, kendisini kovalamağa yeltendiği ve şecaat ve kuvvetiyle eğlenmekte bulunduğu bu sokaklara düştü.

dayanılmaz kuvvetinin görkemini, azı dişlerinin yırtıcı dehşetini, kaslarının yenilmez sağlamlığını gösterdiği, şanlı bir kavgadan bir gece birlikte, kendi çenesi de kana bulanmış olarak zaferle döndüğünde ne kadar gururlu ve mutluydu. Artık annesi memnun ve huzurlu, başı ön ayakları üzerinde, geceleri rahat uyuyordu, madem ki genç aslan yavrusunun boğuk havlamaları dereleri, tepeleri inletiyor ve kurtları dehşete ve korkuya düşürüp inlerinde tutuyordu.

Seneler geçti. Aynı heyecan dolu, durmak nedir bilmeyen, ateşli hayat!

Zayıflık, acizlik, durgunluk, korku... Asla!

Fakat işte zamanın amansız ruhu, ihtiyarlık şeytanı kayalardan yukarı, dağlara kadar tırmandı ve onu da buldu. Tüyleri dökülmeye, sıklıklarını kaybetmeye başladı. Sırtının derisi acıklı bir çıplaklıkla açıldı. Son kavgasında ön ayaklarından biri bir daha iyileşmeyecek biçimde ezildi. Derisinde kalıcı bir yıkımın baş gösterdiğini hissetti. Topal ayağı göğsünün yenilmez kuvvetine, hayvani hislerine ve daimi çevikliğine engel olmaktaydı. Zira çobanın gözlerinde hayranlık yerine acıma görüyor ve etrafındaki her şey ona iğrenç, nahoş ve bezdirici geliyordu.

Asi ruhunun kibir ve gururu bunu taşıyamadı. Hayvani öz saygısı buna karşı isyan etti. Karşı koymaya karar verdi. Asla hak etmediği terk edilmişliğe baş eğmemek için kötü muameleye saldırganca karşılık verdi.

Ve işte aksaya aksaya, zahmet ve yorgunlukla dağdan ovaya, ovadan kasabaya, arkasından adi köpeklerin her rengi ve her cinsinden oluşan bir sürünün havladığı, kendisini kovalamaya yeltendiği, yiğitliği ve kuvvetiyle eğlendiği bu sokaklara düştü.

Bu miskin itlerin âlemi, bir kemik için bu kadar velvele vaveylâ koparacak kadar dar mıdır? Bu dar ve pis kokulu sokaklarda bir kırıntı bu kadar pahalı mıdır ki kedi ile uğraşmak ve ondan da az farkı olan bu geveze it sürüsüne dudak altından azı diş göstermek lazım geliyor?

Sersem hayvanlar! Sefil meskenetinizin fevkinde hiç olmazsa bir defa için olsun bir gaye-i rüyâdâr ile itilâ etmeye, bir çoban köpeğinin afak-ı hissiyesini derk etmeğe, süfliyetinizin derinliklerini, sefaletinizin mahiyet-i esef-engizini görebilmeniz için o afakı dolduran âlî-cenâb ve necabet envârıyla gözlerinizi imlâ etmeğe azmediniz. Kimi kovalıyorsunuz ve mütehevvir kavgalarınızın eshab-ı mûcibesi nedir? O mükellef bünyeye, o dolgun vücûda, heyet-i mecmuasıyla muazzam o uzviyete bakmak, o kadar güç bir şey midir?

Çoban köpeği, it sürüsünü istihfâf ile, büyük büyük doğrayan ve tehdîd eden o şematit-i pür-gırivi arkasına bırakarak nefsine mütevekkil, bî-muhâbâ yürür, aramdâr ve batî bir meşi ile yürür.

Hükm-ü avam ve sokak felsefesidir ki büyüklüğünü ilan ediyor. Aç köpeklerin, mahrûm eniklerin, daha gözleri açılmamış yavruların alayı kıyam ediyor.

Ey çoban köpeği! Yürü, başını ve gerdanını yukarıya kaldırarak yürü! Bu gülünç, bu süfli adiliklerin gülünç küstahlığı önünden yürü! Öyle bir küstahlık ki âlîcenâbın arkasından gavgacı olmaktan ar etmez, liyâkat ve dirayete karşı ulur, kapacağı bir kemik parçasına mukabil bu kadar miskinliğe katlanır ve gelen geçenlerin önüne bî-perva kuyruk sallamak için seni bu yerlerden tard etmek ister.

Yürü, bu yolda yürü ki bir an evvel bitsin, zîrâ yanlış

Bu miskin itlerin dünyası bir kemik için bu kadar vel-vele, tantana koparacak kadar dar mıdır? Bu dar ve pis kokulu sokaklarda bir kırıntı bu kadar pahalı mıdır ki kediyle bile uğraşmak ve ondan pek de farkı olmayan bu geveze it sürüsüne dudak altından azı dişi göstermek lazım olsun?

Sersem hayvanlar! Sefil miskinliğinizin üstünde hiç olmazsa bir defa için olsun bir rüyalı bir gayenin doğması, bir çoban köpeğinin hissiyatının ufuklarını anlamaya, sefilliğinizin derinliklerini, sefaletinizin esef verici halini görebilmeniz için o ufukları dolduran yücelik ve temizliğin ışıyla gözlerinizi doldurmaya azmedin. Kimi kovalıyorsunuz ve öfkeli kavgalarınızın sebebi nedir? O görkemli bünyeye, o yapılı vücuda, o muazzam uzuvlara bakmak o kadar güç bir şey midir?

Çoban köpeği, it sürüsünü küçümseyerek, büyük bir tantanayla havlayarak tehdit eden o şamatalı kükreyişleri arkasında bırakarak, korkusuzca, sakın ve kendinden emin bir edayla yürür!

Kalabalığın hükmü ve sokak felsefesi büyüklüğünü ilan etmektedir. Aç köpeklerin, mahrum eniklerin, daha gözleri açılmamış yavruların alayı ayaklanmaktadır.

Ey çoban köpeği! Yürü, başını ve boynunu yukarıya kaldırarak yürü! Bu bayağılıkların gülünç küstahlığı önünden yürü! Öyle bir küstahlık ki, yüceliğin ardından havlamaya utanmaz, liyakata karşı ulur, kuyruğunu gelen geçenlerin önünde korkusuzca sallamak için seni bu yerlerden kovmak ister, bir parça kemik uğruna bu kadar alçalmaya razı gelir.

Yürü, bu yolda yürü ki bir an evvel bitsin. Zira yanlış yere gelmişsin ve kendini yanlış bir muhitte buldun. Kır-

yere gelmişsin ve kendini yanlış bir muhitte buldun. Kır-
ların vâsi' büyüklüklerine ve onların velveleli ve fakat hür
tepelerine avdet et. Kasabaların aç gözlü adamlarından bir
parça et dilenmek için göğsünü çamurlarda süründürmek-
ten ve iki ayaklarını yerlere tabasbus ile uzatmaktan ise, aç
ölmek müreccihtir. Bir sokak köşesinde teverrüm etmek-
ten ve sana verilen nasib-i hayatı ifnâ etmekten ise müte-
hevvir ve hatarnâk bir kavgada genç bir kurt ile boğaz bo-
ğaza gelerek yaralı ölmek elbette iyidir.

ların enginliklerine, onların velveleli ve fakat özgür tepelerine dön. Kasabaların aç gözlü adamlarından bir parça et dilenmek için göğsünü çamurlarda süründürmekten ve ayaklarını yaltaklanırcasına yerlere uzatmaktansa, aç ölmek yeğdir. Verem olup nasibin olan hayatı bir sokak köşesinde mahvetmektense, azılı ve eşitsiz bir kavgada genç bir kurtla boğaz boğaza kapışarak yaralanıp ölmek elbette daha iyidir.

Not

- 1 Bu cümle Osmanlıca metinde yer almıyor.

عشق ... (او، بویکه برازقونلی ایدی) سـك ایچون محبتی شمدی سوبیلدیکی کی برتکله تابع اولدی. وانکشاف ایندی، اووچهله که بدایتده برکتی به عاند ایکن شمدی وهجت جموعه جائده برتکله به عانددر. شمدی ارتق شخصی اولهرق، پالکر سن، نوده پالکر چوجوقلر دکل. فقط هببدر ...

سـ یاخود، هوجامک دیدیکی کی، چوجوقلر سیرساعقه درلر. ایضاح فلسفیندن سوکره، تکرار کنندی بولش ایدی، یورنوع دده نودن فور تولوب کیجه لک انتاریتی کینک کی ایدی. اوتله کلدکاری وقت، ودرین هان اشایی حاشرفه قوبولدی، وکنندی هان عصرده بولدی.

واپورده بولندقلری وقت، هان بک سالوننه ایندیلهر. شکل ایچون کوکرتهه قلوب غروبی سیر اینکی تکلیف ایش، فقط قدین بوق رد ایشدی.

یمکده، قوجاسی اولا کنندی بکی آلدی، وغازسونه اککی قاجه آلدینی سوردی.

طوبدینی وقت، رفیق بیرانی آفرینه قالدوری، ورمنددر کنندی اکلادرین بر فکری کزلیمیدی؛ و آفرنی اویتهرق کنندینه دفع نظر ایش اولان فارسیسه یاقهرق: سـ ندر بک، آینه دیدی.

فقط قدین پارلاق و شینهان یوزینک تبسمه جواب ورمیدی؛ برشعله یله پارلایان کوزلری عظمتدن اوقدو ازیچی رافاده آلدی که، سیقلمش قالدی.

سحر قلمیاً یوزولش، معشوقه سـك ایزی ده سیلنش، شمدی چوجوقلرک آنسیله قارش قارشیه یولو یوردی، وکنندی عجوب حس ایندی ...

قادین جدی جدی: سـ بر آن کولنج اولشم، بی تحقیر ه حلق یوقدر، دیدی. فقط ارککلرک محبتده بر بویوک قم حقارت دائما موجود، بک شایان سراق برشی ...

سـ یا قادیلر ککنده ...

سـ دهان زیاده. طوغریدر. فقط اونلرک دهان زیاده حقاری وار.

سـ الله بیلیر. ایکی طرفکده عینی نوعدن اولماقده برابر بزچوق حقاری وار. فرض ایدیوردم که ایکی طرفکده حقاری بوق. مواضله مشکلا ندن لزومندن فضله حرمت ایدیلن شی حرمنسز لکه دوچار اولاق تمهله کسنده بولور.

سـ او حالده نیچون حرمت اینلی؟

سـ یا نیچون مواضله ی مشکلی طومالی؟
باشلرینک اوستده واپورک دودوی مکله به نهایت ویردی. کشلردی.

نوده بولندقلری وقایسی چوجوقلرک ارسنده کوردیکی وقت، اوزکا قارش محبتی سـك ایش، وهدفی دکشیرمش،

بویوک چوک یانره جیلرک ارمشده تقیم اولونش اولدینی کوردی. اخیال اولنک عتقه بر آت اولتی اوزره نائل اولمشدی. وطقیمسی اوقدر کیچی اولمشدی. بویوک ایچون برکناره آتش اولدینی حس ایدیوردی. اگر اکک نمارکی ایچون لازم اولماسه یدی، شهمسز شمدین رد ایدیلن بولنه جقدی.

ایش اوطسنه کیردی، زوب دوشامبری وترلکاری کیدی. پیوستی یافدی، وکنندی نودنه حس ایندی.

طیاریده روزکار پانخوری جاملره قارش آتور، وواجاعک یورینده اوغولدیوردی.

قادیسی چوجوقلرله مشغول اولوب یتردکن سوکره ایچری کیدی.

سـ ارتق چیلک طوبایقم وقتی دکل، دیدی.

سـ خایر، اختیار آنه چکم، یاز یدی واراق سوک بهار.

سـ اوت، سوک بهار، فقط ایدیا فیشر دکل، بوده برتسلیر.

سـ بر آنلی! بر کره یاندیقن سوکره ضعیف بر آنلی!

سـ چوجوقلری اولورسه ایکی کره، طورونلری اولورسه اویچ کره! ...

سـ اوت، و سوکره، ارتق ختام.

سـ مکرکه یونندن سوکره بر باشه حیات اوله ...

سـ هیچ امنیت بوق. هم کیم بیلیر! بن اینسانوردم، فقط اعتقادم بر اثبات دکلدر.

سـ فقط ایناق دهان، بویوک ایچون اینانلم، اینانلم که بزم ایچونده بهار کله بیلیر. اینانلم.

قوالی قاریسک بک اطرافته کچیررک:

سـ لکن اوت، اینانمجز، دیدی.

ارمنی ادبیاتی:

اومدیک اسحاقیان

بوددا

ساقیا موئی، بودایه تحول ایندیکی، سکوت کائناتک، او کونه قدر انسانیه مجهول اضطرابات خفیه ونجات وسلامت دائر بویوک حقیقلری روحده اولاندیران دیرین صالری ایندیکی وقت هیالاناک بیدار ابرولرندن، باتان وپالاسان مقری اولان بنارس شهرینه نازل اولدی.

سادری یشنه یورونش، حکمت ازیله ابله آسوده کوزلریله رهگذرانده بولنلری بشیر ایدیوردی:

سـ ملکوت حقیقی تأسیسه کیدیوردم، بوقرائق دنیاک آراستین، لم یزل ولایمونی اعلا مأمورم.

Avedik İsahagyan

BUDDHA

Ermeni Edebiyatı; Avedik İsahagyan'dan, Buddha,
Servet-i Fünun, No. 1122, 22 Teşrin-i sani 1328 [5 Aralık 1912].

Sakyamuni, Buddha'ya tahavvül ettiği sükût-u kâinâtın o güne kadar insaniyete mechûl ıztırâbât-ı hafiyeye ve necât ve selamete dair büyük hakikatleri ruhunda uyandıran derin manalarını işittiği vakit Himalaya'nın bîdâr-ı ebrularından banan ve palasan makarrı olan Benares şehrine nâzil oldu.

Sarı binişine bürünmüş hikmet-i ezeliye ile asude gözleriyle rehgüzarında bulunanları tebşir ediyordu:

“Meleket-u hakikatı te'sîse gidiyorum, bu karanlık dünyanın arasından Lemyezel ve Layemut'u ilana memurum.”

Benares'in bülend ve mükellef mabedi önünde müctemi izdihâma hitaben: “İşitmeğe kulakları olanların önüne, layemut-ı muazzamın ebvâbı kişâde bulunuyor.” İzdihâm feryâde-i agaz itdi. Bir velvele-i hay ve huy tannan oldu.

Sakyamuni, ıstırapların ve kurtuluşun o güne dek insanlığa meçhul kalmış büyük gerçekliklerini kâinatın derin sesinden duyup Buddha'ya dönüştüğünde, Himalaya'nın ormanlık yamaçlarından aşağı, muz ve balsam yurdu olan Benares şehrine indi.

Sarı harmanisine bürünmüş, sonsuz hikmeti ve huzurlu gözleriyle yolunun üstünde bulunanlara müjdeliyordu:

“Gerçekliğin krallığını kurmaya gidiyorum, bu karanlık dünyanın arasından Ezeli ve Ebedi'yi ilan etmekle yükümlüyüm.”

Benares'in yüce ve mükemmel tapınaklarının önünde toplanmış kalabalığa hitap etti: “İşitmeye kulakları olanların önünde Büyük Ölümsüzlük'ün kapıları ardına kadar açıktır.” Kalabalık feryada başladı. Bir velvele, bir hayhuy

Benares'in pür ihtişam ve vâsi' meydanlarında izdihâm ve feyr huzurunda işkence ve necâtın dört büyük hakikatini vaaz etti.

Fakat izdihâm tekrâr feryâda agaz etti. Bir velvele-i hay ve huy tekrâr tannan oldu.

Hekim, bir nigâh-ı şefkat ile tekrâr o cemm-i gafire baktı ve ıztırâbdan kurtulmanın sekiz büyük hakikatini söyledi.

Fakat izdihâm daha bülend-avaz feryâdlar çıkardı ve garibane haykırdı.

Hikmetinin başlangıcı şanlı, ortası hakimane, sonu münecci olan Sakyamuni cemm-i gafirin fikdan-ı imanından daha ziyade terehhüme gelerek tekrâr ona sefalet ve zucretde didinen bu kitle-i cahileye tevcih-i hitâb etti.

Nirvana'ya doğru giden yolları, bu kitle-i cahilenin pişgeh-ı enzarına açtı. İnsanı zincir-i bend-i safalet ve azâb eden, onu eşk-bar ve bî-ma'nâ hayata rabt eden "on zinciri" Nirvana'nın ebediyyen nimetbahş huzur ve asûde-gîsini nuş etmek için kırmak parçalamak lazım olduğunu bunların hepsini söyledi.

Bu defa cemm-i gafir daha şiddetle ve mecnûnâne haykırdı. İstihzâkâr işmizâzlarla el çırpı ve tehdîd-kârâne feryâd etti. "Şehzade tecennün etmiş, Şehzade tecennün etmiş" her taraftan bütün ağızlar kükrediler ve o zat-ı ek-meli istihkâr için kokmuş hurmalar atıyorlardı.

Müstagrık-ı tefekkür o şehre, hâb-ı gaflete dalmış olan o şehre, baktı. Ser-hikmetpenâhını şefkat ve merhametle salladı, yürüyordu.

Fakat insanlar şehrin mabedleri etrafında onunla istihzâda devam ettiler.

Budda bu defa hiddete geldi insanların kötülüğüne kar-

yankılandı. Benares'in ihtişamı ve geniş meydanlarında kalabalık içinde işkence ve kurtuluşun "Dört Büyük Gerçeklik"ini vaaz etti.

Fakat kalabalık tekrar feryada başladı. Tekrar bir velvele ve hayhuy yükseldi.

Bilge, ansızın beliren bir şefkatle tekrar o kalabalık topluluğa baktı ve ıstıraptan kurtulmanın "Sekiz Büyük Gerçeklik"ini söyledi.

Fakat kalabalık daha yüksek sesle feryat ediyor, garip bir şekilde haykırıyordu.

Hikmetinin başlangıcı şanlı, ortası bilge, sonu kurtarıcı olan Sakyamuni, kalabalığın iman yoksunluğunu görüp daha çok merhamet duygusuyla dolarak sefalet ve çileyle didinen bu cahil kitleye tekrar hitap etti.

Bu cahil kitlenin gözlerinin önüne Nirvana'ya doğru giden yolları açtı; onun sonsuz nimetler bahşeden huzurunu içmek için, insanı ıstırap ve azap zincirlerine vuran, onu ağlanası ve anlamsız hayata bağlayan "On Zinciri" kırmak gerektiğini söyledi.

Bu defa kalabalık daha şiddetle ve çılgınca haykırdı. Alaya alır gibi el çırpıtlar ve tehditkâr feryat ettiler. "Şehzade çıldırmış! Şehzade çıldırmış!" Her taraftan kükrüyor ve hakaret edip o Mükemmel'e kokmuş hurmalar atıyorlardı.

Ve gece indiğinde, alay etmekten yorgun düşen kalabalık Şer ve Yalan meydanlarından uzaklaşınca, Buddha meydana yapayalnız kaldı.¹

Düşünceler içinde, gaflet uykusuna dalmış olan şehre baktı. Hikmetli başını şefkat ve merhametle salladı, yürüyordu.

Fakat insanlar şehrin mabetleri etrafında onunla alay etmeye devam ettiler.

şı münfail oldu. Fakat en ziyade “on zincirin” sebep-i evvellisi dünyada en büyük cürm olan gaflet ve cehaletlerine karşı infial etti.

Mabedlerden tebâüd etti, hikmet-i şahrâhlarında yürüy-en ayaklarından cehalete pûyân olan şehrin tozlarını âlemin dört rûzgârına savurdu ve tekrâr Himalaya’ya i’tilâ’ etti.

Budda âlemin layetenahi esrarına daldığı günden beri hiddete geldiği yoktu. Fakat o günü ziyadesiyle hiddetlendi.

Vedat ve şefkat ile yüklü olan ruh-ı ekber âlem-şumûl bir gayz-i kin-i alûd ile doldu.

Uzletgâhında başı açık, kollarını yayarak Himalaya’ya semavata karşı durdu ve dedi:

“Ey Agni! Ey İndra! Ey Trimurti eski ilahlar, Ey Layezal, Ey layemut-u azimülşan, dinleyiniz. İnsanlar kötüdür, onların meramı fenadır. Riya ve kizbe harisdirler şehvet ve kana teşnedirler. Kötülüğe ve cehalete doymazlar.”

“Onlar zulmete mühteris, cinayete arzukeşdirler, hakikati istihkâr ediyorlar. Şahrâh-ı hakkaniyetini çamurluyorlar. Şefkat ve muhabbetten muradlar, gece gündüz cinayet tasmimindedirler. Size yalvarıyorum, bütün insanları mahv ve kemnâm ediniz, onların halası için diğer bir fürce yoktur. Çünkü hakikatler için kulakları tıkalı bulunuyor, yekdiğeri aleyhine kamalarını biliyorlar.”

“Dünya nedir? İnsanlarla, akrepler ve haşerat ile hayvanat ve layenkati yekdiğerini parçalayan yiyen sibâ’ ile dop dolu bir kaptır ki çamurdan mamul. Bunlar arasında kelim-ı necatı, muhabbet sözlerini, peyam-ı merhameti işiten var mıdır?”

“Bunlar menfûr şehvetperver ve cinaî mevcudiyetle-

Buddha bu defa sinirlendi. İnsanların kötülüğüne karşı, en çok da, “On Zincir”in ilki sayılan, dünyadaki en büyük suç olan cehaletlerine sinirlendi.

Mabetlerden uzaklaştı, hep bilgelik yolunda yürüyen ayaklarından, cehalet içinde debelenen şehrin tozlarını dünyanın dört rüzgârına savurdu ve tekrar Himalaya’ya döndü.

Buddha, âlemin sonsuz esrarına daldığı günden beri sinirlenmemişti. Fakat o gün fazlasıyla sinirlendi.

Sevgi ve şefkatle yüklü olan büyük ruhu tüm âlemi kaplayan bir hiddet ve kin karışımıyla doldu.

İnzivaya çekildiği yerde başı açık, kollarını yayarak Himalaya’ya, göklere karşı durdu ve dedi:

“Ey Agni! Ey İndra! Ey Trimurti, eski ilahlar; ey Ezeli, ey Büyük Ölümsüz, bana kulak verin. İnsanlar kötüdür, onların meramı fenadır. İkiyüzlülük ve yalana meraklıdır- lar, şehvet ve kana susamıştırlar. Kötülüğe ve cehalete doymazlar.”

“Onlar karanlığa meraklı, cinayete arzuludurlar, gerçeği küçümserler. Adalet yolunu kirletiyorlar. Şefkat ve muhabbetten uzaklaşıp gece gündüz cinayet tasarlamaktadırlar. Size yalvarıyorum, bütün insanları mahvedip adı sanı bilinmez hale getirin, onların kurtuluş için gidebilecekleri bir yer yoktur. Çünkü gerçekler için kulakları tıkalı bulunuyor, birbirlerine karşı hançerlerini biliyorlar.”

“Dünya nedir? İnsanlarla, akrepler, haşeratle hayvanat ve durmaksızın birbirlerini parçalayan, yiyen yırtıcı hayvanlarla dolu çamurdan bir kaptır. Bunlar arasında kurtuluş kelamını, sevgi sözlerini, merhametin haberini işiten var mıdır?”

“Bunlar iğrenç, şehvet düşkünü ve cinai mevcudiyetle-

rinden dolayı memnundurlar. Aralarında “on zinciri” kırmağa rızadâde olan var mıdır? Yoktur, hiçbir kimse yoktur.”

“Şimdi, büyük ilahlar, mes’ûlümü iştiniz: bu büyük çamur kabı parçalayınız.”

“Ey mucid-i kâinât, hûn ile muhammer, şehvet ve nefret çamurdan olan bu kabı ez, parçala! Sen onu bir dakika-i ihmâl veya dem-i infiâlinde halk etmişsin...”

“Yalvarırım, eğer resulunuz isem, peyâmdârınız isem ricamı is’af ediniz. Halas-ı beşer için diğer bir fürce yoktur. Madem ki onlar beni, yani, sizin peygamberinizin sözlerini iştirmek istemediler, madem ki hakaik-i azîmeyi istihkâr ettiler, ezelden ebede kadar insanların ve bilcümle mahlûkatın ömr-i süflisiyle gayr-ı müfârik nâkâbil-i ictinâb surette merbût olan ıztırâblardan şehvet-akin hevesattan cina-yet ve fezeyihden nasıl tahlis-i can edecekler?”

“İnsanlara karşı mugber olmama rağmen yalvarırım, insanlara merhamet edin, ferce-i necât âlemin inhidâm ve inkırazındadır. Bu heyulâ-ı zucret bu âlem-i menfûr mahv-ı abad hiçahiçe sürüklensin!”

Rüzgâr ağaçların yaprakları arasından fena-yı âlemden nişan veriyor gibi ah u zar ediyor ve Budda’nın eteklerini çekiyordu. Fakat Budda, etrafına lâ-kayd, başı açık ve kollarını yaymış semaya atf-ı nigâh ediyordu.

Dört etrafı tenhalaşmıştı. Mûnisleri olan gazallar, ahular, karacalar, çaylaklar ve kartallar senelerden beri istinâs peydâ ederek pirinç yemekleri yemekle tenavül ederlerdi.

Bugün dostlarının nige-h-i pür-gazabını görerek tebaüd etmişlerdi. Yalnız rüzgâr idi ki Budda’nın etrafında velvele-hiz griv olup etekleriyle istihzâkârane oynuyordu.

“Ey ilahlar! Mesulümün is’af edilmesine, âlemin bûs-

rinden hoşnutturlar. Aralarında “On zincir”i kırmaya niyet edecek olan var mıdır? Yoktur. Hiç kimse yoktur.”

“Şimdi, büyük ilahlar, derdimi işitiniz: bu büyük çamur kabı parçalayın.”

“Ey kâinatın yaratıcısı, kanla kıpkırmızı olmuş, şehvet ve nefret çamurundan olan bu kabı ez, parçala! Sen onu bir dakikalık ihmal veya kızgınlık anında yaratmışsın...”

“Yalvarırım, eğer resulünüzsem, habercinizsem ricamı yerine getiriniz. İnsanın kurtuluşu için kaçacak başka bir yer yoktur. Madem ki onlar beni, yani sizin peygamberinizin sözlerini işitmek istemediler, madem ki en büyük gerçekleri alaya aldılar, ezelden ebede kadar insanların ve bütün mahlukatın sefil ömrüne ayrılmaz, koparılmaz surette bağlı olan ıstıraplarla, şehvet dolu hevesler ve ayıplarla canlarını nasıl kurtaracaklar?”

“İnsanlara karşı küskün olmama rağmen, yalvarırım, insanlara merhamet edin. Kurtuluş, âlemin çöküş ve sönüşündedir. Bu yürek daraltan heyula, bu iğrenç âlem taş taş üstünde kalmamacasına hiçliğe sürüklensin!”

Rüzgâr ağaçların yaprakları arasından hiçliği işaret edercesine feryat ediyor ve Buddha’nın eteklerini çekiştiriyordu. Fakat Buddha, etrafına ilgisiz, başı açık ve kollarını açmış göğe bakıyordu.

Dört tarafı tenhalaşmıştı. Senelerden beri ürkekliklerini bırakarak pirinç yemekleri onunla yiyen, ona alışmış ceylanlar, ahular, karacalar, çaylaklar ve kartallar, bugün dostlarının gazap dolu bakışlarını görerek uzaklaşmışlardı. Yalnız rüzgâr, Buddha’nın etrafında feryat edip etekleriyle alay edercesine oynuyordu.

“Ey İlahlar! Derdimin işitilmesine, âlemin büsbütün sönmesine kadar size yalvaracağım. Sizden ısrarla isteyece-

bütün inkırâz edilmesine değin size yalvaracağım, sizden musırrâne tazarru edeceğim, rüzgârların önünde gece gündüz kollarım yayılmış kalacağım.”

O demde iki kuşçağız cik cik ederek Budda'nın etrafını aldılar ve gelip onun sağ avucunda oturdular. Bunlardan biri gidip çer çöp ve ot getirdi. Avucunda kalan kuşçağız ile Budda'nın parmakları arasında çer çöpü ve otu yapıştırıyordu. Yuva yapıyordu.

Budda müstagrık-ı tefekkürât, onların yaptıklarını görmez bir halde idi.

İnkırâz-ı âlem demm-i hevl-engizine muntazıran gece gündüz hal-i gaşîde iken, günler geceler geldi geçti. Budda kendine geldiği vakit kuşların avucunda yuva yapmış olduklarını orada yumurtaların bulunduğunu bunlar üzerinde küçücük kuşçağızın kuluçkaya oturduğunu gördü. Erkek ise hiç durmaksızın gidip geliyordu. Gagasında zevcesi için böcekler ve karıncalar taşıyordu.

Budda bir hande-i istihzâ ile:

“Divaneler ne yapıyorsunuz? Te'sîr-i şehvet ile bîhûş, işledikleri cinayetten gafildirler.” dedi, yuvayı silmek istedi.

“Niçin acıyorum? Bunlar kelime-i necâtı idrakten aciz değil midir? Ebediyyen teceddüd eden insâl, eza ve cefaya mahkûm değil midirler? İnkırâz yegâne mümkün olan ferce değil mi? Şefakat-ı asliye, inkırâza menût değil midir?”

Bununla beraber kuşçağızlara terahhum etti, yuvayı bozmadı ve avucunda bıraktı. Yumurtaların düşmemesi için bazen dikkat ediyor ve avucunu kemal-i itina ile kavi tutuyor, sarsmıyordu.

Tefkirât-ı gazubeye müstagrık, gözleri hasretkeşi olduğu dem-i tahribâta merkûz, günler ve geceler geçiyordu.

ğim. Rüzgârların önünde gece gündüz kollarım açılmış kalacağım.”

O anda iki kuşcağız cik cik ederek Buddha'nın etrafını sardılar ve gelip onun sağ avucuna kondular. Bunlardan biri çerçöp ve ot getirip diğerine verdi. Avuçta kalan kuşcağız da Buddha'nın parmakları arasında çerçöp ve otu yapııştırıyor, yuva yapıyordu.

Buddha, derin düşüncelere dalmış, onların yaptıklarını görmez bir haldeydi.

Âlemin yıkılacağı o felaket anının beklentisine odaklanmış bir halde, günler ve geceler geçti. Buddha kendine geldiği vakit kuşların avucunda yuva yapmış olduklarını, orada yumurtaların bulunduğunu, bunlar üzerinde küçük küçük kuşcağızın kuluçkaya oturduğunu gördü. Erkekse hiç durmaksızın gidip geliyordu. Gagasında zevcesi için böcekler ve karıncalar taşıyordu.

Buddha, alaycı bir gülümsemeyle:

“Divaneler ne yapıyorsunuz? Şehvetin tesiriyle şaşkın, işledikleri cinayetten bihaberler.” dedi, yuvayı elinden silmek istedi.

“Niçin acıyorum? Bunlar, kurtuluş sözünü anlamaktan aciz değil midirler? Ve ebediyen daima yenilenen nesillerle eziyete mahkûm değil midirler? Yok oluş tek mümkün çıkış yolu değil mi? Gerçek şefkat bu yok oluşa bağlı değil midir?”

Bununla beraber kuşcağızlara merhamet etti. Yuvayı bozmadı ve avucunda bıraktı. Yumurtaların düşmemesi için bazen dikkat ediyor ve avucunu tam bir itinayla sabit tutuyor, sarsmıyordu.

Gazap dolu düşüncelere dalmış, gözlerini hasretini çektiği tahribat anına dikmiş günler ve geceler geçiyordu.

Budda ne kadar zaman geçirdiğinin farkında değildi. Fakat avucunda baktığı vakit yumurtalardan üç tane küçücük tüysüz yavrucağın çıkmış olduklarını gördü. Bunlar nahif boyunlarını sallayarak ince ince civcivleniyordu.

Validi, böcekler ve sinekler taşıyor ve gagalarıyla neza-ket ve itina ile yavrucaklarının ağzına yerleştiriyordu. Bud-da, şiddetle baktı ve vicdanen muazzib oldu.

“Böcekleri ve sinekleri kıran, bu canileri hıfz eden ben miyim? Merhamet etmek mi? Bütün âmâl ve efâlin bir ce-za-yı istilzâm ettiği ihtiyârımın fevkinde bir kanun –garma kanunu– mevcut değildir? İrtikâb edilen bir seyyieyi bir eza bir ceza takib edecek değil mi? Arabanın tekerleği koşulan hayvanların arkasından gitmiyor mu?”

“Âlemin her bir köşesinde ebedi ve bî-amân bir adalet hükümrandır. Onun her hali gören gözlerinden seyyiât-ı efalini örtmek için bahr-ı mahiyetin âmâk-ı hafâsında dağ-ların derin uçurumlarından namütenahi vüsatlerinde ihti-fâ etmenin faidesi yoktur.”

“Kanun-i cezayı vaz eden Büyük Manu, aşk ve muhab-bet vaizi değil midir? Ceza, hâkim-i zi-iktidardır, müdeb-ber, mahir-i kanunun bir mürevvec hikmetpenahıdır. Ebnâ-ı beşeri idare eden cezadır. Herkes habîde-i gaflet iken o uyanık durur, ceza ayn-ı adaletdir.”

“Ey Agni! Mücazatın yetişsin! Ateş-i müdhiş ile eri-yen bakırını rû-yi zemîne dök! İnsanlar ve bilcümle ziruh-lar ve kizb ve duruhlarıyla mahv ve kemnâm olsunlar.”

“Ey İndra! Otağ-ı semavinin tezyinat-ı mükellefesini mahv et! Herşeyi harab et!”

Fakat o dakikada onun ruh-u mütehevvinin zulmeti arasından bir şule-i şefakat geçti ve dua-yı gazabına ki hi-tamında bir eda-ı hafif ile mırıldandı.

Buddha ne kadar zaman geçtiğinin farkında değildi. Fakat avucuna baktığı vakit yumurtalardan üç tane küçücük tüysüz yavrucuğun çıkmış olduğunu gördü. Bunlar çelimsiz boyunlarını sallayarak zar zor cıvıldıyorlardı.

Babaları, böcekler ve sinekler taşıyor, gagalarıyla nezaket ve özenle yavrucaklarının ağzına yerleştiriyordu. Buddha, şiddetle çelimsiz yavrucaklara baktı ve vicdanen rahatsız oldu.

“Böcekleri ve sinekleri kıran bu canileri koruyan ben miyim? Merhamet etmek mi? Bütün yapılanların bir cezası gerektirdiği, arzumun üstünde bir kanun –Karma kanunu– mevcut değil midir? İşlenen günahı da zulüm, ceza takip etmeyecek mi? Arabanın tekerleği koşulan hayvanların arkasından gitmiyor mu?”

“Âlemin her bir köşesinde ebedi ve amansız bir adalet hüküm sürmektedir. Denizlerin gizli derinliklerinde, dağların derin uçurumlarında, uçsuz bucaksız genişliklerde saklanarak kötü eylemlerini onun her şeyi gören gözlerinden gizleyemezsin.”

“Aşk ve muhabbetin vaizi ve de cezanın yarasını koyan Büyük Manu, bizzat şunu söylemişti: Ceza büyük hükümdardır, hakkaniyetli yöneticidir, yasanın bilge uygulayıcısıdır. İnsan soyunu yöneten cezadır. Herkes uyurken o uyanıktır. Cezanın kendisi adalettir.”

“Ey Agni! Cezan yetişsin! Dehşetli ateşle eriyen bakırını yeryüzüne dök! İnsanlar ve bütün canlılar eksiklikleri, ikiyezlülük ve yalanlarıyla mahvolsunlar ve adları silinsin.”

“Ey İndra! Göksel hükümdarlığın mükellef zenginliklerini mahvet! Her şeyi harap et!”

Fakat o dakikada onun öfkeli ruhunun karanlığı ara-

“Ey Lemyezel! Bu dünya-yı deniyi harab et! Fakat bu üç yavrucaklara dokunma! Bunların muhabbetini ve bunların ana babalarını esirge.”

Nâgehan alûd-u semaya ma’tûf, tahribâtın o müdhişini intizâr ediyor. Bununla beraber avucunda kımıldanan yavruların düşmemesine dikkat ediyordu. Yeniden günler ve geceler geçti. Günün birinde yavruların kanatlanmış olduklarını gördü, henüz o kadar nerm ve nazik idiler ki ancak Budda’nın omuzları üzerine uçuşabilirler ve yeniden avucuna inerlerdi.

Yavrular uçuyor ve bundan dolayı sevinç ile cıvıldıyorlardı. Budda’nın çehre-i sahtı üzerinde bir tebessüm gayr-ı ihtiyârî geçti. O güne kadar bu derece sevimli yavrucaklar görmemiş gibi idi. Ve yeniden gazabnâk ve dua-ı tahribât duasını tekrâr etmek isterken, bir fikr-i münci ruhunda berk ürüdü.

Ben avucumda yuva yapan, orada doğan büyüyen bu mahlûkata terahhum ediyorum. Bu dünya Layemut ve Lemyezel’in namütenahi kefi ilahiyesinde böyle bir yuva değil midir? Ben, ufacık vicdan-ı insaniyede bu kuşçağızlarla terahhum ediyor, onların fenalıklarını cinayetlerini görüyor ve afv ile ihtimal ediyorum. Lemyezel dahi alemşümûl muhabbet ve şefkatiyle insanlara ve mahlûkata merhamet etmez mi? Onların kabahatlerini görmekle beraber onlara mes’adetbahş Nirvana’nın tarikini, peyam-ı necâtı irsâl etmez mi?

“Ey Layemut ve Lemyezel! Kûtah-binliğimi afv et. Hepsini esirge bütün insanlara bütün mahlûkata merhamet et, hepsi yaşasınlar. Bizi harab etme, namütenahi parmaklarında bir aşiyane olan âlemi bozma.”

Günler ve geceler sonra yavrular o kadar büyüdüler ki

sından bir şefkat parıltısı geçti ve hiddet dolu duasının sonunda yumuşak bir sesle mırıldandı.

“Ey Ezeli! Bu soysuz dünyayı harap et! Fakat bu üç yavrucağa dokunma! Bunların muhabbetini ve ana babalarını esirge.”

Ansızın karmakarışık kinini göğşe yöneltip gözleri tahribatın o dehşetli anını aradı. Bununla beraber avucunda kımıldanan yavruların düşmemesine dikkat ediyordu. Yeniden günler ve geceler geçti. Günün birinde yavruların kanatlanmış olduklarını gördü, henüz o kadar yumuşacık ve naziktiler ki, ancak Buddha'nın omuzları üzerine uçuşabilirler ve yeniden avucuna inerlerdi.

Yavrular uçuyor ve bundan dolayı sevinçle cıvıldıyorlardı. Buddha'nın sert yüzünden istemeden de olsa bir tebessüm geçti. O güne kadar bu derece sevimli yavrucaklar görmemiş gibiydi. Ve yeniden hiddeti ve tahribatı davet eden duasını tekrar etmek isterken, bir kurtuluş fikri ruhunda şimşeklerini çaktı.

Ben avucumda yuva yapan, orada doğup büyüyen bu mahlukata merhamet ediyorum. Bu dünya Ezeli ve Ebedi'nin o sonsuz ilahi avucunda böyle bir yuva değil midir? Ben, ufacık insan vicdanında bu kuşçağızlara merhamet ediyor, onların fenalıklarını, cinayetlerini görüyor ve afla bağışlıyorum. Ezeli'nin kendi de âlemler dolusu muhabbet ve şefkatiyle insanlara ve mahlukata merhamet etmez mi? Onların kabahatlerini görmekle beraber iyilik bahşeden Nirvana'nın yolunu, kurtuluş haberini göndermez mi?

“Ey Ezeli ve Ebedi! Kısa görüşlü oluşumu affet! Hepsi ni esirge, bütün insanlara, bütün mahlukata merhamet et, hepsi yaşasın, bizi harap etme. Sonsuz parmaklarında bir kuş yuvası olan âlemi bozma.”

yuvalarını terk ettiler, uzaklara uçup güneşi selamladılar. Ancak o vakitdir ki Budda kollarını indirdi.

Ve Layemut ve Lemyezel'e tehlîl-hân olarak esasını eline aldı. Kelam-ı hakikatten peyam okuma ve rû-yi zemînde “çarh-ı kanuni”yi yuvarlatmak için tekrâr insanlar arasına karıştı.

Günler ve geceler sonra yavrular o kadar büyüdüler ki, yuvalarını terk ettiler. Uzaklara uçup güneşi selamladılar; ancak o zaman Buddha kollarını indirdi.

Ve Ezeli ve Ebedi'ye övgüler okuyarak esasını eline aldı. Hakikat kelamını iletme ve yeryüzünde “Kanun Çarkı”nı döndürmek için insanların arasına karıştı.

Not

- 1 Bu cümle Osmanlıca metinde yer almamaktadır.

طولاند بر عیاقی دهه یا یوب بش اون غروش فضله قازانمدر .
 خالوک اوروپاده موقت قازانن . رازوبون یوزلرجه دهمه
 وضع هغه ایدیلرک تیارونک حیاتی و ترونی تأمین ایشیک کی ،
 اویون اویسایهوق اظهار مهارت ایشیش اویونچیلرکده شهرتی
 وینه علیه استقبالی تأمین ایدر .
 وایسته تقدیمک بوقرق اسبابک فرق و اسبابک فرق نتیجهک
 فرق موجب اولهرق اصل نیستورلرله بزم تیارولرمن ارسته کی
 بویوک فرق تشکیل ایدیور .

اومنی ادبیاتی

آ. آ. جازوین

متروی

Fatigué de mourir dans un très long supplice.
 یک اوزون برانکس ایله اولکنک پیت
 آفرده دوموسه

برمتروی ایدی .

میلونلرجه سکیمی اولان یرشانت پارس شهرنده بالکنز
 ایدی ، بحر محیط سطحی کدی برطالاشدن بایسمن چو ایدیکی سیاحدن
 فرق یوق ایدی .

صبح ایزکنده مونیاناس بیلر بده ایلک دفعه اولارق کورونلای
 شیمی ساعت اوز ایدی ، او ، متوال آیدرله بولوار بن میشلک
 لوکس بوغ باغچه . نیک باشلا دینی قسمنه هنوز واصل اولمشدی .
 برار اوزاقدن آنک نه بگزمه بکی سوله ملک قابل دنگدی
 سیاه ، متحرک برکنه که سورت حرکتی مشکوک . آنک بجهردی .
 هیچ برجهرد انسان ، آنکی قدر فیض اولامازدی ، اولک
 سولنون اولوی آکدر بر دریمی آئنده آرتیق ذی حیات و متحرک
 برعضله قلماشدی و اورده نکر ، نادرک و ناشنکا ، نیاز
 نحدث ، نه عبادت نمایان اولموردی و اورده حاکم اولان ،
 اولدوزیجی برلاقدی ایدی ، دهها دوعهریمی اورده باقی قان
 بویوک حزمک دمدار مطابق اولان هیچ اعظم ایدی .

بالکنز برکوزیه باقوردی . جامدن معمول کی کورون تک
 کوزیک دامناز ریلنه منظمه بولموردی . فقط کوزوب کورمیکدی
 تمین ایلک مشکل ایدی . دیگر کوزی کندی جقورنده
 بر سیاه قطعدن عبارت ایدی . اورده کیریکلری بوقاریدن
 آتاشی به ، آتاشیدن بوقاریدی بکدیگری اوزرینه طولانمش ،
 بری برینه بوکولش کویا ایکنه ایله مخصوصاً دیکلش

بولمیدر و ایچماینده کندیت معاونت ایچون کوندلش اولان عسکرلی
 استعمالی الک صوک . رجاره خلاص اولق اوزده بیللمد .
 بونلر اکثریتله کجهلری بویولمده حاضر ایدر اما مودر ایدر ،
 ایچمینه باش فونطرولجی متین ویدرانه برطوره مالک اولماید .
 لوجه جیلری اوجاغر ، ایکشر ، ایکشر صره ایله اشغال ایدمیکلری
 موقعرلی اوتصین ایدر ، مشربلر علی العموم شکله مهیا اوله . فلری
 کی هر شیدن لوجه جیلری مسئول طووق اعتیادنده درلر ،
 پوشاکلری دیکلر ب حلق کیمک طرفه اولدینی تمین واکر
 مشربی قسمن اوله بیله اونی ادره ایدرک بر صدقایی به میدان
 ورمک لازمدر .

تیارولرده اونولموق لازم کلن برجهردی بولس قومینسیدر
 بونلر هغه . برقاچ دمه اویونده حاضر بولتورلر ، و عله ده موجود
 مرکترلر قومینسیری متساویه اجرا ایدرلر . بونلر نیستورلک
 عیندرلر ، هرکی طایرلر ، اویسانان اویونه و آقورلر علاقه دار
 اولورلر ، حسن ایله حاصلاتی اوکر تک ایستلر و ادره تک نیات
 و مقاصد بی مراقب ایدر ، آریستلرله متاسبده بولتورلر .
 دوقورلر کلنجه ، بونلرک جدوی علی العموم اوزوندی ،
 نوشلری ده سیرک اولدینی ایچون ده نادر اولهرق کیرلر و مهم
 اولان شی دوقورلر مخصوص لوجه بردانه دوقورلر موجود
 اولمیدر ، بوراده حاضر بونلر ایچمینه لازم کلن دواوی اجرا
 ایدر ، یانه بر قوطوسی بولوب لازم کلن هر شی بونلر ایچمینه
 موجود بولور ، بولرده آریستلرله تمین متاسب ایدرلر ، دوست
 اولورلر ، و اکثریتا هغه امرار وقت ایدرلر .

تیارو دینه ، بزم آکلا دیغیر تیارو ایله حقیق تیارولر
 ادرسته ، شهر ایچمیکلر نتیجه ، نه درین فرق موجود اولدینی
 بو مقاله لره کرکی کی تمین ایدیور تلق ایدم . پروملرک اصل
 اجرا اولدینی ، هر خصوصیه نله وقت نه در واصل اعتدال ایدمیکدی
 بو مقاله لک کوزل کوسر بوز . مکملک ، ایز حیران اولدینم
 موقعینلرک صنعتلرک نه تقسیملر ، نه بورولان غیرتورک ثمره سی
 و اعتسالی اولدینی ظاهر ایدیور .

آوروپاده تیارو ، هرشی کی ، ارکنک حیاتی ضبط و شتال
 ایش ، کندیلری کسجیر ایش رشیدر ، چونکه ، اوروپاده
 تیارو بزم بوراده کلامیه ضمن قدر مهم بر ایشدر و بوراده ،
 آقورلر ، آقورلر ، بش اون غروش آوب بش اون آفتش
 طولیامقدن بلشهره و شوشوغزلر استقبالیلر کلنجه کندیلری ده
 هرکی کی اوندن امین دکادرلر و ذاتارشی بکه ملر ، مدیرایه ،
 الشوق الشوق اوج بش کره اویانه جی کوتو بر اویونه هیچ اهمیت
 ورمش ، اولک مقصدی ، کورولای ایله ، طایردی ایله ، بر

Avedis Aharonyan

MÜNZEVİ

Ermeni Edebiyatı; A. Aharonyan'dan, Münzevi,
Servet-i Fünun, No. 1124, 6 Kanun-u evvel 1328 [19 Aralık 1912].

Fatigué de mourir dans un trop long supplice

Pek uzun bir işkence ile ölmekten bî-tâp¹

Alfred de Musset

Bir münzevi idi.

Milyonlarca sekenesi olan pür-şemâtet Paris şehrinde yalnız idi. Bahr-ı Muhît sathındaki bir talaşdan, ıssız çöldeki seyyahtan farkı yok idi.

Sabah erkenden Montparnasse tepelerinde ilk defa olarak göründü, şimdi saat on idi. O, mütevâlî adımlarla Bulvar-ı Saint Michel'in, Lüksemburg Bahçesi'nin başladığı kısmına henüz vâsıl olmuşdu.

Biraz uzakdan onun neye benzediğini söylemek kâbil değildi, siyah, müteharrik bir kütle ki suret-i hareketi meş-kuk. Onun çehresi... Hiçbir çehre-i insan, onunki kadar bî-ma'nâ olamazdı. Onun solgun, ölümü andırır derisi al-

Fatigué de mourir dans un trop long supplice

Pek uzun bir işkenceyle ölmekten bitap¹

Alfred de Musset

Bir münzeviydi.

Milyonlarca sakini olan pür şamata Paris'te yalnızdı. Akdeniz üstünde bir tahta parçasından, ıssız çöldeki seyyah-
tan farkı yoktu.

Sabah erkenden Montparnasse tepelerinde ilk defa göründü, saat ondu. Ağır adımlarla, Saint Michel Bulvarı'nın Lüksemburg Bahçesi'nin başladığı kısmına henüz ulaşmıştı.

Biraz uzaktan bakarak onun neye benzediğini söylemek mümkün değildi. Hareket ediş şekli muğlak siyah, hareket eden bir kütle. Yüzü... Hiçbir insan yüzü onunki kadar manasız olamazdı. Solgun, ölümü andıran derisi altında

tında artık zî-hayât ve müteharrik bir adale kalmamışdı. Orada ne keder, ne idrâk, ne iştikâ, ne niyâz, ne hiddet, ne adâvet nümâyân olmuyordu, orada hâkim olan, öldürücü bir lâ-kaydî idi, daha doğrusu orada bakî kalan, büyük hüznün dümdâr-ı mutlakı olan hiç-i âzam idi.

Yalnız bir gözüyle bakıyordu. Camdan ma'mûl gibi görünen tek göz bebeği daimâ zir-i pâyına mün'atîf bulunuyordu. Fakat görüp görmediğini ta'yîn etmek müşkil idi. Diğer gözü kendi çukurunda bir siyah noktadan ibâret idi. Orada kirpikleri yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya yekdiğeri üzerine toplanmış biri birine bükülmüş gûyâ iğne ile mahsusen dikilmiş, çekiştirilmiş müstekreh bir düğüm teşkîl ediyorlardı. Sarkık bıyıkları ve yukarıya fırlayan sakalı, yekdiğerine karışarak ağzını ve dudaklarını kâmilten setrediyorlardı. Gûyâ o ağız, yâbis ve metrûk bir kuyu gibi örtülmüş, kapanmıştı. Lâyenkati çekilen ve açılan burun delikleri teneffüs ediyordu. Çehresinde yegâne eser-i hayat bundan ibaret idi. Baştan ayağa kadar siyahlar giyinmiş idi. Eski püskü, yıpranmış, buruşmuş ve lekesi çok paltosu onun nahif vücûdunu örterek sırt tarafından omuz kemiklerini ve ön tarafından kadîd olmuş göğüs kemiklerini tersîm ediyordu. Eski püskü birçok paçavralara sarılı bir şeyi sağ koltuğunun altında tutuyordu. Bu acâib bohça eğildiği ve düşecek gibi olduğu vakitler onu kemal-i itinâ ile hemân düzeltir, yerleştirir, koltuğu altında sıkar ve yoluna devam ederdi.

Acaba yorgun mu, hasta mı idi? Yoksa bohça mı pek ağır idi? Bunu kesdirmek kolay değildi; ancak pek batî ve me'yûs-âne gayretlerle yürümekte olduğu göze çarpıyordu. Bir ayağını atar ve sonra batâ'etle öbürünü sürükler idi. İki ayak bir hizâyâ geldiği vakit tekrâr bir ayağını ileriye atar ve tekrâr öbürünü ileriye çekerdi; böyle ilâ-nihâye. Bu

artık canlı ve hareket eden bir adale kalmamıştı. Orada ne keder, ne idrak, ne şikâyet, ne istek, ne hiddet, ne de düşmanlık görünüyordu. Orada hâkim olan, öldürücü bir kayıtsızlıktı; daha doğrusu orada baki kalan, büyük hüznün asıl kaynağı olan büyük hiçlikti.

Yalnız bir gözüyle bakıyordu. Camdan yapılmış gibi görünen tek gözbebeği daima ayak uçlarına bakardı. Fakat görüp görmediğini anlamak zordu. Diğer gözü kendi çukurunda bir siyah noktadan ibaretti. Orada, kirpikleri yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya birbirleri üzerine toplanmış, birbirine bükülmüş sanki özellikle iğneyle dikilmiş, çekiştirilmiş iğrenç bir düğüm oluşturunuyordu. Sarkık bıyıkları ve yukarıya fırlamış sakalı, birbirine karışarak ağzını ve dudaklarını tamamen örtüyordu. Sanki o ağız, kuru ve terk edilmiş bir kuyu gibi örtülmüş, kapanmıştı. Durmaksızın çekilen ve açılan burun delikleri soluk alıyordu. Yüzündeki tek hayat belirtisi bundan ibaretti. Baştan ayağa kadar siyahlar giyinmişti. Eski püskü, yıpranmış, buruşmuş, leke içindeki paltosu onun çelimsiz vücudunu örterek sırt tarafından omuz kemiklerini ve ön tarafından seçilebilen göğüs kemiklerini gösteriyordu. Eski püskü birçok paçavraya sarılı bir şeyi sağ koltuğunun altında tutuyordu. Bu acayip bohça eğilip düşecek gibi olduğu zaman hemen dikkatle düzeltir, yerleştirir, koltuğu altında sıkar ve yoluna devam ederdi.

Acaba yorgun mu? Hasta mıydı? Yoksa bohça mı pek ağırdı? Bunu kestirmek kolay değildi. Ancak pek ağır ve ümitsiz gayretlerle yürümekte olduğu göze çarpıyordu. Bir ayağını atar ve sonra aynı yavaşlıkla diğerini sürüklerdi. İki ayak bir hizaya geldiği zaman tekrar bir ayağını ileriye atar ve tekrar öbürünü ileriye çekerdi. Sonsuza kadar böyle...

suretle her bir adım alışında, boynu, vücûdunun ön tarafı uzanır, gerilir ve omuz kemikleri, ağır bir arabaya koşulu mecâlsiz, bîtâb bir hayvanı andırırcasına acıklı bir hareket ile dışarıya uğrarlar idi.

Nereye gidiyordu?

Kim bilir?

O şeh-r-i bülend, bu insan-ı muazzebe lâ-kayd, tezelzü-lât-ı asabiyye ile çabuk yaşamak, çok yaşamak müsârâ'atında idi, hayat-ı hodgâmânesinin bil-cümle safa ve hevesâtını tatmîn etmek gayretiyle pûyân idi.

Bulvar-ı Saint Michel'in temiz yaya kaldırımları üzerindeki izdihâm, sefa-yı hayata ma'tûf ceng-i mecnûnânede bir hâhiş-i mâriz ile pür-ateş, kaynamakta idi. Herkes pür-harâret insan vücûdlarından müteşekkil o rengârenk küt-le arasından bir yol açmak, dâmen-alûde bir aşûfteyi takîb, bir başkasının nîm-üryan, etli koluna yavaşcacık sürtünmek, mükellef ve üryan sînelere bir nigâh-ı hasret atfetmek, şehvâni, soydurucu bakışlarla garâm-hiz vücûdların esrârına nüfûz etmek için pür-şitâb! Hevâ-perest karılar ve çâr-aktar âlemden Paris'e dökülen her sinnde şehvet-per-ver ve safâ-perest erkekler arasında sâ'ir yerlerde nâ-meş-hud âlem keşmekeşi baş göstermişti. Sokakları dolduran bu beyinlerle vücûdlar, yekdiğerine mültefit. Pür-ihtirâs ve ser-bâz bir cism-i devâsa gibi bükülüp kıvranmakta ve cerîha-dâr bir engerek yılanı gibi zehr saçmakta idi.

Bulvarlar, teşhîrgâh-ı vücûd idi. Orada nâz ve niyâz-ı nisvî ile safâ-yı marîz iştîyâkleri ve melâhat ve arsızlık, aşk-ı zevk-i acemî ile letâfete perestiş-i hakîkî yekdiğerine karışmış ve bu ma-fevk'et-tabî'ât üzerine fitne-dâr tebes-sümlerin setre-i mugfelesi atılmıştı. Safâ-perest cümle bahtiyârân, mütelezziz-i hayât olmağa şitâbân, gûyâ hayât,

Bu şekilde attığı her adımda boynu, vücudunun ön tarafı uzanır, gerilir ve omuz kemikleri, ağır bir arabaya koşulu, güçsüz, bitap bir hayvanı andırırcasına acıklı bir hareketle dışarıya uğrardı.

Nereye gidiyordu?

Kim bilir?

O yüce şehir, bu azap dolu insana kayıtsız, sinir sarsıntıları içinde, çabuk yaşamak, çok yaşamak acelesindeydi. Bencilce, hayatının bütün sefa ve heveslerini tatmin etmek gayretiyle koşuşturuyordu.

Saint Michel Bulvarı'nın temiz yaya kaldırımları üzerindeki kalabalık, gayesi hayatın sefasını sürmek olan çılgınca bir savaşa, hastalıklı bir hiddet ve ateşle kaynamaktaydı. Herkes hararetli insan vücutlarından oluşan o rengârenk kütle arasından bir yol açmak, alaca etekli bir aşüfteyi takip etmek, bir başkasının yarı çıplak, etli koluna yavaşca sıkıştırmak, süslü ve çıplak sinelere arzulu bir bakış atmak, soyan, şehvetli bakışlarla arzu uyandıran vücutların esrarına nüfuz etmek için koşturuyordu! Havalı kadınlar ve dört bir yandan Paris'e dökülen her yaştan şehvetli ve sefa düşkünü erkekler arasında çeşitli yerlerde, görünmez âlem keşmekeşi baş göstermişti. Sokakları dolduran bu vücutlar, birbirine iltifatlar etmekte; ihtiraslı ve cüretkâr, devasa bir cisim gibi bükülüp kıvrılmakta, yaralı bir engerek yılanı gibi zehir saçmaktaydı.

Bulvarlar, vücutların teşhir edildiği bir mekandı. Orada kadın istekleriyle hastalıklı arzular ve güzellik, arsızlık, aşk, zevk ve güzele gerçekten tapan, birbirine karışmış, bu doğaüstü aceleciliğin üzerine fitneli tebensümlerin aldatıcı örtüsü atılmıştı. Bu bahtiyar sefa düşkünleri sanki hayat kaçıyormuş gibi, hayatın lezzetlerinden tat almak için

ferceyâb-ı firâr olmakda, şehri dilârâ ise, soluyarak onu takibde ber-devâm!

O adam... Aynı bataet-i elemdâr ile yürüyüşünde devam ediyordu. O izdihâm-ı müzeyyenin, göz kamaştıran revnâkı ortasında, siyah bir leke gibi kımıldanıyordu. O lekenin görüldüğü yerde, in'âmı-ı hayattan bî-hoş kalabalık gûyâ bir ân için kendine gelir ve ipek fistânlar lâtif bir hıştı ile geriye çekilir, şapka tüyleri titriyorlar, şemsiyeler kımıldanıp ona yol açıyorlar, insanlar ona dokunmamak için uzakdan geçiyorlar ve serî bir nazâr atar gibi olarak tebaüd ediyorlardı. Bu adamın ahvâl-i zâhiresinde herkesi ihâfe eden ve herkesi mecbûr-u firâr eden bir şey var idi.

Onun umurunda değildi. Lâyenkati yürüyordu. Hiçbir şey, hiçbir kimse, o izdihâm ve feyr içinde yapılmış idi.

Lüksemburg Bahçesi'nin kapısı önünde birkaç çocuk, kol kola, onun yanı başından geçtiler, bunlar ferih-ü fücûr, bahçeye doğru koşuyorlardı. Orada başka çocuklar, beslemelerinin nezâreti tahtında sun'î göl kenârında eğlenmekte veyâhûd ağaçların sâye-i kesîfi altında avâze-i meserretleriyle ortalığı çınlatmaktaydı. O bir dakika ârâm etti, tek gözünün ölü nazârıyla koşuşan sevimli çocuklara baktı. Zannederim bir şeyler söyledi. Zîrâ ağzını kaplayan kılların kesîf yığını kımıldanır gibi oldu. Sonra tekrâr bohçasını düzeltti, koltuğu altında sıktı ve bir cenâze alayında bulunanlara mahsûs meşy-i batîsinde devam etti.

Taâm vakti idi. Birahaneler önünde bulunanlar, terli alınlarını silerek, soğuk veya iştiha açıcı meşrubat içmekte idiler. Müşterilerin ayakları altında, sandalyeler arasından birkaç pis ve paçavralar giyinmiş çocuk, ana ve babaları mevâsîz veya işsiz, serserî aç karınlı yavrucaklar bazen masalar üzerindeki kadehleri ihtiyâtla kavrayıp dibde kalmış

koşuşturuyorlardı. Bu güzel şehirse, soluk soluğa onları takibe devam ediyordu.

O adam... Aynı elemli ağırlığıyla yürüyüşüne devam ediyordu. O ışıltılı kalabalığın göz kamaştıran parıltısı ortasında siyah bir leke gibi kıvıldanıyordu. O lekenin görüldüğü yerde, hayatın nimetlerinden başı dönmüş kalabalık sanki bir an için kendine geliyor ve ipek fistanlarını latif bir hışırtıyla geriye çekip, şapka tüylerini titretiyorlar, şemsiyelerini kıvıldatıp ona yol açıyorlar, ona dokunmamak için uzaktan geçiyor ve seri bir bakış atar gibi yapıp uzaklaşıyorlardı. Bu adamda herkesi korkutan ve herkesi kaçmaya mecbur eden bir şey vardı.

Onun umurunda değildi. Durmaksızın yürüyordu. Hiçbir şey, hiç kimse umurunda değildi. O kalabalık içinde yapayalnızdı.

Lüksemburg Bahçesi'nin kapısı önünde birkaç çocuk, kol kola, onun yanı başından geçtiler; neşeyle, şımararak bahçeye doğru koşuyorlardı. Orada başka çocuklar, beslemelerinin gözetimi altında havuz kenarında eğlenmekte ya da ağaçların koyu gölgesi altında sevinçli bağırıltılarıyla ortalığı çınlatmaktaydı. Adam bir dakika durdu, tek gözünün ölü bakışıyla koşuşan sevimli çocuklara baktı. Zannederim bir şeyler söyledi. Zira ağzını kaplayan kılların yoğun yığını kıvıldanır gibi oldu. Sonra tekrar bohçasını düzeltti, koltuğu altında sıktı ve bir cenaze alayında bulunanlara özgü ağır yürüyüşüne devam etti.

Yemek vaktiydi. Birahaneler önünde bulunanlar, terli alınlarını silerek, soğuk veya iştah açıcı içecekler içmekteydiler. Müşterilerin ayakları altında, sandalyeler arasından, paçavralar giymiş birkaç pis çocuk, ana ve babaları evsiz ve işsiz, yersiz yurtsuz, serseri, karnı aç yavrucaklar bazen

meşrubatı bir yudum ile yutmakta ve bazân yerlere yuvarlanarak izmarît toplamakda idiler. Elem ve müzahrefât içinde neşv-ü-nemâ bulan bu çocuklar, hiddet ile perverde olurlar, hayât-ı siyâhın kurumuş sinesinden hiddet emerler ve bu hiddet iledir ki, kanlı muvakkat istihkâmlar üzerinde Paris ihtilâllerinin tâli'ni takrîr ederler. Bunlar, Paris Gavroşlarıdır.² Sefil ve gâmsız, bedbaht ve yüzsüz, şayân-ı şefkat ve duygusuz mini mini münharif ruhlar! Suret-i dâ'imede sefil ve suret-i dâ'imede ferîh-ü-fücûr zavâhiri altında mâhiyeti mechûl bir isyân bu rûhlarda meknûz ve mündemic bulunur.

Gavroşlar Paris sokaklarının hâkimidirler, onların gözünden iyi kötü, hiçbir şey kaçamaz. Bohçalı adamı en evvel gören, onlar oldular. Levha pek garîb ve câlib-i dikkat idi. Sekerek yanına koşuşdular. Bira bakıyyeleri ve izmarîtlar için aralarındaki arbedeleri bir anda unuttular. Bir yabancı köpek görünür görünmez, aralarındaki kavgayı bir ânda terk eden mahalle köpeklerini andırıyorlardı. Evvela yekdiğerinin kulağına bir şeyler fısıldadılar, sonra sigaralarını tütürerek yavaş yavaş onu takibe koyuldular. Biraz sonra onlardan biri, kedi ihtiyâtiyle adamın koltuğu altında bulunan bohçayı hızla çekti, bohça sarkdı, fakat yere düşmedi. Zîrâ sahibi pek sıkı tutmuştu. Sâkîn bir tavırla arkasına döndü, öldürücü bir bakışla çocuklara nigarân oldu. Çocuklar el ve dudaklarıyla evzâ-yı muhtelif ve işmi'zâzler yaparak kahkaha-zen oluyorlardı. Biri onun yürüyüşünü taklîd ediyor, diğeri gözünün birini kapıyor, üçüncüsü ona doğru tütün dumanı üfürüyordu, o biraz bakardı, dudaklarını örten kemal-i lâ-kaydî ile ve aynı tarzda yoluna devam etti.

Gavroşlar yakasını kavî vermediler, hatve hatve onu takîb ettiler. Kovalıyorlardı.

masalar üzerindeki kadehleri dikkatlice kavrayıp dipte kalmış içecekleri bir yudumda yutmakta, bazen de yerlere yuvarlanarak izmarit toplamaktaydılar. Elem ve pislikler içinde neşe bulan bu çocuklar, hiddetle terbiye olurlar. Kapkara hayatın kurumuş sinesinden hiddet emerler ve bu hiddetle oluşan kanlı ve geçici barikatlardan Paris ihtilalleri doğar. Bunlar, Paris'in Gavroş'larıdır.² Sefil ve gamsız, bedbaht ve yüzsüz, şefkate muhtaç, duygusuz, mini mini, yoldan çıkmış ruhlar! Daima sefil, daima neşeli ve şımarık görüntüleri altında mahiyeti bilinmez bir isyan saklıdır bu ruhlarda.

Gavroş'lar Paris sokaklarının hâkimidirler. İyi, kötü, onların gözünden hiçbir şey kaçamaz. Bohçalı adamı en önce gören onlar oldular. Görüntüsü pek garip ve dikkat çekiciydi. Sekerek yanına koşuştular. Bira artıkları ve izmaritler için yaptıkları arbedeyi bir anda unuttular. Bir yabancı köpek görünür görünmez, aralarındaki kavgayı bir anda terk eden mahalle köpeklerini andırıyorlardı. Önce birbirlerinin kulağına bir şeyler fısıldadılar, sonra sigaralarını tütürerek yavaş yavaş onu takibe koyuldular. Biraz sonra onlardan biri, kedi dikkatiyle adamın koltuğu altında bulunan bohçayı hızla çekti, bohça sarktı; fakat yere düşmedi. Çünkü sahibi pek sıkı tutmuştu. Sakin bir tavırla arkasına döndü, öldürücü bir bakışla çocuklara baktı. Çocuklar el ve dudaklarıyla tuhaf hal ve hareketler yaparak kahkahalar atıyorlardı. Biri onun yürüyüşünü taklit ediyor, diğeri gözünün birini kapıyor, üçüncüsü ona doğru tütün dumanı üfürüyordu. Adam biraz baktı, dudaklarını örten kayıtsızlıkla aynı şekilde yoluna devam etti.

Gavroş'lar yakasını kolay bırakmadılar, adım adım onu takip ettiler. Kovalıyorlardı.

Gavroşlardan biri: “Hırsızdır” dedi.

Diğerleri, “Evet, evet, hırsızdır!” diye tekrâr ettiler.

“Eşyâ kaçırıyor” dediler, sonra hepsi birden Paris avâmına has bir nakârât nağmesi üzere yek âhenk bağıştılar:

“Hırsızdır, hırsızdır, hırsızdır..!”

Adam işitdi ve tebessüm etdi gibi göründü, zîrâ bıyıkları altından dudakları büküldüler, gözlerinin altında iki marîz buruşuk hâsıl oldu. Arkasına döndü ve yavaş baygın bir ses ile söyledi:

“Sefiller! Çaldığımı size versem, belki dehşetten taş keşilirsiniz. Beni rahat bırakın!”

Edâ-yı telaffûzu o derece gâm-kîndi. Sözlerinde o derece amîk bir elem var idi ki Gavroşlar donub, kaldılar, sustular ve birahanelere doğru dağıldılar. Adam yolunda berdevâm oldu.

Bî-tâb ve nâ-tevân olarak Saint Michel Meydanı’na yettiği zamân tam öğle idi.

Saint Michel Havuzu’nun kenârında, bir ânistirâhat için oturdu. Su, iki sun’î kaya arasında feverân ile çağılıyor, parmaklık ile dolanmış havuzun içine dökülerek etrafa tarâvet neşr ediyordu. Kayalar üzerine yükselen, tunçdan mamûl âbîdeler, Meleküs-Sıyâne ile Şeytânın musara’asını ve hayrın şerre gâlibiyetini temsîl ediyordu. Şeytan, Meleküs-Sıyâne’nin zîr-i pâyında zebûn-zede-i kahr olmuş bükülüyor, gâlib eliyle ona semavâtı gösteriyordu.

Adam, havuzun demir kafesinin kenârında oturdu, bohçayı ayaklarının önüne koydu, şapkasını çıkardı, onu da yere bıraktı. Alnının terini za’if elleri ile sildi. Havuza bakıyordu. Suların zezeme-i lâtifisini dinliyor gibi görünüyordu, fakat hakîkât hâlde onun tek gözü âbîdelere

Gavroş'lardan biri: "Hırsız," dedi.

Diğerleri, "Evet, evet, hırsız!" diye tekrar ettiler.

"Eşya kaçırıyor" dediler, sonra hepsi birden Paris'in ayak takımına has nakaratıyla hep bir ağızdan bağıştılar:

"Hırsız! Hırsız! Hırsız..!"

Adam duydu ve gülümser gibi göründü; zira bıyıkları altından dudakları büküldü, gözlerinin altında iki hastalıklılı buruşukluk belirdi. Arkasına döndü ve yavaş, baygın bir sesle konuştu:

"Sefiller! Çaldığımı size versem, belki dehşetten taş keşilirsiniz. Beni rahat bırakın!"

Konuşması son derece gamlıydı. Sözlerinde o derece derin bir elem vardı ki Gavroş'lar donup kaldılar, sustular ve birahanelere doğru dağıldılar. Adam yoluna devam etti.

Bitap ve bitkince Saint Michel Meydanı'na vardığı zaman tam öğle vaktiydi.

Saint Michel Havuzu'nun kenarında, bir an dinlenmek için oturdu. Su, iki suni kaya arasında coşkuyla çağılıyor, parmaklıkla çevrelenmiş havuzun içine dökülerek etrafa tazelik yayıyordu. Kayalar üzerine yükselen, tunçtan yapılmış abideler, Melek Mikhail ile Şeytan'ın güreşini ve iyinin kötüye karşı zaferini temsil ediyordu. Şeytan, Mikha'il'in ayağı altında kahrından zayıf düşmüş bükülüyor; galip, eliyle ona gökleri gösteriyordu.

Adam, havuzun demir kafesinin kenarında oturdu, bohçayı ayaklarının önüne koydu, şapkasını çıkardı, onu da yere bıraktı. Alnının terini zayıf elleriyle sildi. Havuza bakıyordu. Suların tatlı şırıltısını dinliyor gibi görünüyordu; fakat aslında tek gözünü abidelere dikmişti. Uzun müddet baktı ve yüzünde garip bir tebessüm belirdi.

Yavaşçacık mırıldandı:

mün'atıf bulunuyordu, uzun müddet bakdı ve ibtisâm-ı garîbeyle tebessüm etti.

Yavaşcacık mırıldandı:

“Hayrın galebesi! Yalandır! Yalandır! Ayağa kalk ey sefil Şeytân! O kanadlı kadının ayakları altında niye böyle hayvan gibi kıvranıp bükülüyorsun? Dünya, senindir, ayağa kalk! Taş ve maden ile hiçbir şey tebeddül etmez, dünyaya hâkim olan, sensin Ey İblis-i zî-iktidâr ve pür-kuvvet! Ey boynuzlu ve kuyruklu ilahe, ayağa kalk!”

Beyhûde! Melek gâlib, balâdan tebessüm-nisâr olmakda, Şeytan mağlub, onun ayakları altında kıvranıp durmakta idi. İkisi de insân-ı muzdarîbden, sudan, kayadan pek bülend bir mevkide idiler.

Süslü, güzel bir kadın, bir elinde güneşe karşı ipek şemsiyesi, diğer elinde para ile dolu, şişkin çantası olduğu halde, ona yaklaştı. Etvâr-ı nezîhe ile çantasını açtı, on santimlik bir bakır çıkardı, yerdeki şapka içine attı. Ve memnûn, mütebessim geçip gitti.

Hemen o dakikada idi, adam yüzünü havuzdan çevirdi.

Kadının son hareketinin farkına vardı. Şapka içinde olan paraya, sonra tebâ'üd etmekde olan karıya baktı, birkaç dakika bî-hareket kaldı. Macerâyı anlamıyordu, sonra aklını toplar gibi oldu, bohçayı para ile beraber şapkayı kavradı. Ayağa kalktı ve var kuvvetiyle uzaklaşan kadının arkasından bükülerek, sekerek koşmaya başladı. Ona yetişmek pek de kolay değildi. Adam, takâtinin fevkinde gayretler döküyordu. Geçenler müteaccib bakakaldılar, bu garîb kemik yığınının yaralı bir hayvan-ı zâhif gibi kıvranması dâî-i ta'cîbleri oluyordu. Bazıları başı açık soluyarak koşmaya yeltenen, fakat hakîkat halde aynı noktada didinmekte olan bu sıska vücûda yol vermek için yaya kal-

“İyiliğin galibiyeti! Yalan! Yalan! Ayağa kalk ey sefil Şeytan! O kanatlı kadının ayakları altında niye böyle hayvan gibi kıvranıp bükülüyorsun? Dünya senindir, ayağa kalk! Taş ve madenle hiçbir şey değişmez, dünyaya hâkim olan sensin. Ey iktidar ve kuvvet sahibi! Ey boynuzlu ve kuyruklu ilahe, ayağa kalk!”

Beyhude! Melek galip, yukarıdan tebessüm etmekte; şeytan mağlup, onun ayakları altında kıvranıp durmaktaydı. İkisi de acı çeken insanlardan, sudan ve kayadan pek yüksek bir mevkideydiler.

Süslü, güzel bir kadın, bir elinde güneşe karşı ipek şemsiyesi, diğer elinde parayla dolu, şişkin çantası, ona yaklaştı. Nezih tavırlarla çantasını açtı, on sentlik bir bakır çıkardı, yerdeki şapkanın içine attı ve memnun halde, gülümseyerek geçip gitti.

Hemen o anda, adam yüzünü havuzdan çevirdi.

Kadının son hareketinin farkına vardı. Şapkadaki paraya, sonra uzaklaşmakta olan kadına baktı. Birkaç dakika hareketsiz kaldı. Ne olup bittiğini anlamamıştı. Sonra aklını toplar gibi oldu, bohçayı ve parayla beraber şapkayı kavradı. Ayağa kalktı ve var kuvvetiyle uzaklaşan kadının arkasından bükülerek, sekerek koşmaya başladı. Ona yetişmek pek de kolay değildi. Adam, gücünün üstünde bir gayret gösteriyordu. Geçenler garipseyerek bakakaldılar; bu garip kemik yığınının yaralı bir sürüngen gibi kıvranması dikkatleri çekiyordu. Bazıları başında şapkası olmaksızın, soluk soluğa koşmaya uğraşan; fakat aslında aynı noktada didinmekte olan bu sıska vücuda yol vermek için yaya kaldırımından geri geri çekiliyordu. Şansına kadın bir dükkânın camekânı önünde durup süs eşyalarına bakmaya başlamıştı. Adam yetişti, başı açık, titreyerek ve tüm ga-

dırımından geri geri çekiliyordu. Bahtından kadın bir dükkânın câmekânı önünde tevakkuf ile eşya-yı tezyineyi seyrediyordu. Adam yetişti ve başı açık, lertzân ve garibâne önüne dikiliverdi. Kadın, hâ'if, geriledi. Mûteheyyic ve nefesi kısılmış olduğu halde söyledi:

“Madâm korkmayınız, sizi yemem. Yalnız ricâ ederim, söyleyiniz, şapkama bu parayı siz mi bıraktınız?”

Kadın, mütelâşiyâne cevap verdi:

“Evet.”

“Niçin bıraktınız?”

“Niçin mi? Yâ Râbb, işte öyle... Bıraktım, şapkayı yere onun için koymamış mıydınız?”

Adam şapkayı uzatarak dedi:

“Hayır! Madâm, şapka onun için konulmuş değildir, paranızı geri alınız!”

Fakat kadın her ne olursa olsun, nermîn elini o pis, kokmuş şapkanın içine sokmağa râzı olmadı.

“Ben size sadaka verdim, o para sizindir.”

“Sadakanızı geri alınız!”

Kalabalık toplandı. Paris'te pek çabuk tecemmu' ederler. Kadın cüretlendi.

“Bakınız bu sefillere sadaka vermekte de tehlike varmış” diye seslendi.

“Merhametli Madâm! Bu sefîller sizin vesile-i sadakanız olmak istemezler... Yirmi para! Gündüz kemal-i istirâhat-ı vicdân ile taâm etmeniz ve gece, yumuşak yatakta mesûd ve müteyemmin uyumanız için yirmi para kafidir değil mi? Yirmi para ile bir hayr işlemiş oluyorsunuz. Bir bedbahtı teselli, tahfif etmiş oluyorsunuz... Hayır nazik madam, bu istirâhatı ben size bahşedemem, vesile-i sadakanız olamam, ben köpek gibi geberirim, tek siz bir hayr iş-

ribanlığıyla önünde dikiliverdi. Kadın, korktu, geriledi. Heyecanlı ve nefesi kesilmiş halde konuştu:

“Madam korkmayınız, sizi yemem. Yalnız rica ederim, söyleyiniz, şapkama bu parayı siz mi bıraktınız?”

Kadın, telaşla cevap verdi:

“Evet.”

“Niçin bıraktınız?”

“Niçin mi? Ya Râb! İşte öyle bıraktım. Şapkayı yere onun için koymamış mıydınız?”

Adam şapkayı uzatarak karşılık verdi:

“Hayır Madam! Şapka onun için konulmamıştı, paranızı geri alınız!”

Fakat kadın her ne olursa olsun, yumuşacık elini o pis, kokmuş şapkanın içine sokmağa razı olmadı.

“Ben size sadaka verdim, o para sizin.”

“Sadakanızı geri alınız!”

Kalabalık toplandı. Paris’te kalabalık pek çabuk toplanır. Kadın cüretlendi:

“Bakın, bu sefillere sadaka vermekte de tehlike varmış!” diye seslendi.

“Merhametli Madam! Bu sefiller sizin sadakanıza vesile olmak istemezler... Yirmi para! Gündüz vicdanınızı tamamıyla rahatlatarak kendinizi tatmin edip, gece yumuşak yatağınızda huzurla uyumanız için yirmi para kâfidir değil mi? Yirmi parayla bir hayır işlemiş olduğunuzu sanmayınız! Bir bedbahtı teselli etmeye çalışarak onu küçümsemiş oluyorsunuz. Hayır, nazik madam! Bu rahatlamayı size ben bahşedemem. Sadakanıza vesile olamam. Ben köpek gibi gebereyim, yeter ki siz bir hayır işlediğinizi sanmayınız. Artık yeter! Bu sefil paralarla çok yürüdünüz bükülmüş bellerimizin üzerinde... Sizi bütün elemelerinizden

lemiş olmak fikrinde bulunmayınız. Artık el verdi. Bükülmüş bellerimiz üzerinden bu sefil paralarla pek çok yürüdünüz... Sizin bütün mahy-ı âlâmınız olan sadakalara kin ve adâvetim vardır. Paranızı geri alınız!”

Madâm geri çekildi, kalabalık arasında gâ’ib olmak istiyordu adam tekrâr ona doğru ilerledi, şapkasını daima ona uzadıyordu.

Duvarlarını tahrîb eden bir seyelân gibi, uzun müddet-den beri müterakim kalan kîn ve adâvet, bir dakika evvel zavâllı ve makhûr olan adamın ağzından dökülüyordu. Onun nazârında evvel bu tesadüfî mechul kadın, bütün olanca zehr-i buğzunu dökdüğü bu heyet-i ictima’îyyeyi temsîl ediyordu.

“Makinelerden sakatlandığım günden beri dünyâ nâmını taşıyan bu cehennemde mevcûdiyyet-i elem-didemi sürüklüyorum. Sûretime bakınız, ben sefilim, korkunç bir hâlim var. Verdiğiniz para ahvâlimden hiçbir şeyi tebdîl edemez. Sizin gibilerin uykularını ihlâl edebilseydim, bin kere daha sefil, bin kere daha korkunç olmağı arzu edecektim. Fakat benim hâlimden daha beteri tasavvûr edebilir mi? Evet benim hâl ve kıyâfetim uykunuzu kaçıрмаğa kâfi değildir. Bâri bu sizi muazzeb etsin.”

Bunu demekle bohçayı çözdü, oradan bir küçük çocuğun za’if ve mosmor cesedini çıkardı. İki eliyle yukarıya kaldırdı, kadın feryâd etti ve kaçtı, kalabalık birbirine geçti:

“Ne oluyorsunuz? Bu benim evlâdımdır. Öz evlâdımdır. Vâldesi hastadır, veremdir. Bu çocuk sefaletten açlıktan açıktan kimsesizlikten öldü. İlâc ve muâvenet görmediğinden öldü.”

“Bakınız bu benim evlâdımdır. Bütün sefillerin, bütün zavâllıların halâs-kârının kucağında, merhametli Seine

kurtaran bu sadakalara kin ve düşmanlığım var. Paranızı geri alınız!”

Madam geri çekildi, kalabalık arasında kaybolmak istiyordu. Adam tekrar ona doğru ilerledi, şapkasını hâlâ ona uzatıyordu.

Duvarlarını tahrip eden bir sel gibi, uzun süredir biriken kin ve düşmanlık, daha bir dakika evvel değersiz bir zavallı olan adamın ağzından dökülüyordu. Onun nazarında bu kim olduğunu bilmediği, rastgele karşılaştığı kadın, olanca zehrini döktüğü, bütün toplumu temsil ediyordu.

“Makinelerden sakatlandığım günden beri dünya adını taşıyan bu cehennemde kederli mevcudiyetimi sürüklüyorum. Halime bakın, ben sefilim; korkunç bir halim var. Verdiğiniz para bu halimde hiçbir şeyi değiştiremez. Sizin gibilerin uykularına girebilseydim, bin kat daha sefil, bin kat daha korkunç olmayı arzu ederdim. Fakat benim halimden daha beteri tasavvur edilebilir mi? Evet benim hal ve kıyafetim uykunuzu kaçırmaya kâfi değildir. Bari bu size azap versin.”

Sonra birden bohçayı çözdü, bir küçük çocuğun zayıf ve mosmor cesedini çıkardı. İki eliyle yukarıya kaldırdı, kadın çığlık atarak kaçtı, kalabalık birbirine girdi:

“Ne oluyorsunuz? Bu benim evladım. Öz evladımdı. Annesi hasta, verem! Bu çocuk sefaletten, açlıktan, acıdan, kimsesizlikten öldü. İlaç ve yardım göremediğinden öldü.”

“Bakın, bu benim evladımdır. Bütün sefillerin, bütün zavallıların kurtuluşunun kucağına, merhametli Seine Nehri’nin dalgalarına benimle beraber gömmeye götürüyorum. Haydi! Elinizden gelirse, yirmi parayla ona hayatını geri verin!”

Nehri'nin dalgalarında benimle beraber gömmeğe götürüyorum. Haydi! Elinizden gelirse, yirmi para ile buna iade-i hayât ettiriniz.”

Sonra bakır parayı yere attı, şapkasını koydu cesedi tekrâr paçavralara sardı, bağladı, koltuğunun altına koydu.

Gitmek üzere iken polisler geldiler.

Birinci polis münzeviye sordu:

“Siz kimsiniz?”

“Ben mi? Görmüyor musunuz, cenâze alayına gidiyorum.”

“İsminiz?”

“Benim ismim insân-ı muzdaribdir.”

“İkâmetgâhınız nerededir?”

“Benim ikâmetgâhım haric-i â'lemdir, bir münzevîyim.”

Halkın arasında, “Bu adam delidir, bu adam deli olmalı!” sözleri işitildi.

“Elbette deliyim, böyle çocuğa mâlik olanlar elbette deli olurlar. Benim gibi olanların hepsi de delidirler. Onları bağlayınız. Yoksa sizi sokarlar, sonra yirmi para da kifâyet etmez, elinizden gelirse bağlayınız.”

Polis merkezine gideceğini söylediler. Adam sâkit ve mutî' ve polislerle muhât olarak, öne düştü. Kalabalık arasından bakıyordu. O, kalabalık arasında yine yalnız idi.

Sonra bakır parayı yere attı, şapkasını taktı; cesedi tekrar paçavralara sardı, bağladı, koltuğunun altına koydu.

Gitmek üzereyken polisler geldiler.

Birinci polis münzeviye sordu:

“Siz kimsiniz?”

“Ben mi? Görmüyor musunuz, cenaze alayına gidiyorum.”

“İsminiz?”

“Benim ismim mustarip insandır.”

“İkametgâhınız nerededir?”

“Benim ikametgâhım bu âlemin dışıdır. Ben bir münzeviyim.”

Halkın arasında, “Bu adam delidir, bu adam deli olmalı!” sözleri işitildi.

“Elbette deliyim, böyle bir çocuğa sahip olanlar elbette deli olurlar. Benim gibi olanların hepsi de delidir. Onları bağlayın. Yoksa sizi sokarlar, sonra yirmi para da yetmez, elinizden gelirse bağlayın.”

Polis merkezine gideceğini söylediler. Adam suskun ve etrafında polislerle, öne düştü. Kalabalık arasından bakıyordu. O, kalabalık arasında yine yalnızdı.

Notlar

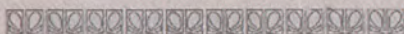
- 1 Çeviri S. Srents'e aittir.
- 2 Gavroche, Victor Hugo'nun ölümsüz eseri *Sefiller*'in ana karakterlerinden biri.

ایستہ اعتراف ایڈیورم ، بیلدیکم بر روح ایچون احقاقی ایتدم .
اونہ کیلر کی پائیمہ دیم ، مؤید اولاملاسهده هر حاله بر آن ایچون
مسود اولورده . قاین دگیلکز ؟ عاشق کزک بالکز . رستقیه ،
بالکز جان ورمکه آماده دوستقلریله اکتفا ایده مرسکز . ولو
بالان اولسون سیکرلر کزی کوشه چک ، روز کارلی دکرلر کی
فیقر دایان نیکسزی سوندره چک بالانز ، مسخره قناریسترسکز .
بونلریده بن پائیموردم . اونکی عاشق کز کی ، یاراسندن یزار ،
مشکی بر حیوان اضطراریله اکتفا یوردم ...

ایشته عشق شایان شکایت برزم درون بولدیقم ایچون
شیمدی بی برافورسکز . اوزاق ویلایچی بر بلدهک نال چرک
وسفاتنده مست سفاهت توجه کزی بولغه کیدیورسکز . آه ،
اوت فوجار با راتواب ایچین ، با بردر آغوش شورت ایچین معززد
بوکون اونی چچ ایڈیورسکز . اوچو کزده بیله اولماعلق ایچون
قلبرکی کیدیلیمجسکز . بالکز برلسان جسم الیه : « ایشته سکا
کندم . احقاقی ایتمه شیدی آز قادی کلمه چکم . هایدی سن
باری چاق اول ! » دیه بیله جسکز . اوخ ... دیمک که نهایت
سزده اونلر کیسکز . آه بولیه ایسه سزده سومن سولیزکن ،
طوفی برلقمه اکلک ، برکوشه ، برنام ایچون عزت سواتیلریله رابر
قلبریک مشتاق سرارزی عمان چرک وذلته آنان او معافه
دالافارندن سکز کیدیکز ، اویدیخته کیدیکز ، قاین قاین « دیه
قادیقندن آدیقم حریفه چا چوق بیله ، سزی ایتی او مطلقم »
او نکاحلی قبول ایده بیلر ...

آخبر

- موده -

اومنی ادیبانی

آ . احوالیان دن

زندانه

۱

حبسه ناله مدیری

کیجه یاریسی ایدی . محبده ازبچی برسکوت حکمفرما ایلدی .
آجماق قارداک مقرر آدیلریک طیفردیسی ایشتیبلوردی ،
یکسقی ، سوکیز ، زندانلرک قابولرنده آچیلش بولان کوچوک ،
یوراولاق دلیکار ، حویلنک نیم نعلنلری تقیقه خدمت ایڈیوردی ؛
نوبچی ، کوا کندیمسته نظر انداز اولوم کوزی ایشلر کی ،
بعضاً مرقب باقیشرله آنلره اماله نگاه ایڈودی .

براعتذاره ، نه اولور ؟ نراکه ، عایه اولسون بر اعتذاره مظهر
اولمیدرق کندی . سزی مست فکتر اولدیقم بر صرده تومک قدر
مختم برسمات دهه فرض ایده من بر آدم ایچون تومک نه حکمی
وازه سزک ایچون دگی ؟ سزک ایچون هر نی بدن آریلوب کیده بیلر .
سزک ایچون دیهرک کولتی سوندرمک ایسته دلم ، سزی الهام
ایدن نور والوانه شب مؤیدی ترجیح ایدرم ...

فقط بوکون ایشتیبلوردم که سزده کیدیور ایشسکز . آه
سوله بیکز ، بوخبر فلاکت صحیح اوله بیلیسی ؟ سزده کیدرسکز ،
بی بواقض آلام اوستده برافجی اولورسه کز آه بیلمورسکز ،
بوفراق نیم ایچون بقدر مدش بر فاجعه اوله جق در . قوزوم
سوله بیکز ، بر لطفه بونی دوشونمک اطفده اولسون بولفورمیسکز ؟
هراسکی بر شیک مطلق قیمندن دوشوش اوله جتی ، بالکز نیم تقدیس
ایده چکم امرادی هر سک کناه عد ایده چکنی بیله درک ناصل
کیدیورسکز ؟ آه بن سزه نه پایدیم ، بی برافورسکز ؟
سودم ، سودم ، اوقدر سودمک دیوانه اولدم . بلکه اوردیسکز ،
دیم ، زحم سینیه کوسفردم . آه بی شیدی ناصل برافه
چسکز ؟ سزکه بکا هر شیی وعد ایدن ، نیمله تشریک کناه ایدن
بر موجودسکز . نه نیم ، نه پلیم ، نه ایمان ، حتی نه الهام وار .
بومعزک فسق ورپاده سزدن بشقه بکا حامی آلام اوله جق کندم
بیله بوفکن سزده کیدرسکز ... رجا ایدرم ، بونی بر لطفه
دوشونمک ...

فقط نیچون دوشونمکسکز دگی ؟ ذاق صمیمی بر علاقه کز
یوقدی که ... فوجا کزک بوراده بولدیقم مدت سزه بر اکتجه
لازمی . تصادف کزکاکهره بی افاده ایتدی . سوله بیکی
هر شیدن ایی اکلایان هر قاین کی اکلادیکز . بن بونون
مناسیله مجلوب بر فرد ایدم . بر ایکی کون تدقیق ایتدیکز .
طاشناق کوستریمه چکی اکلادیکز . اکلنکه باشلادیکز .
بوفه سکان بیلی سوده چک دکلمی با ... ایکی سنه ، مقادیا ایکی
سنه نیم زوال بلقلمی اومقرس ذوقکزه دوشو ادیکز . شمدی ده
جسماً اکلنمک احتیاجیله فوجه کزه کیدیورسکز . آه اوت ،
عاشق قلبک ، فوجه چلدک اکلنجه می در . کچه بوکا بن ده سبیت
ویردم . « زیه بر عشق اولسون ، دیم . بیلمه بکه بوملکتهده
هر نی کی عشق ده یوقدر ؟ بیلمه سم که بوخاراده هر قلبک
اوشادایی ، عشق شیاریق مردار ریچی در ، بومرک باغاز .
بکا بر کون « ایتی استفاده ایده مدی . » دیه چککزی بیله بیله
سزی صافلام . هر عاشق کی سوچیه مطلق سولک ، سوچیه
مطلق عصمت متصرف اولوق لازم کایرمش کی تصدیق و تمیاته
لزم کوردم ، بی « فوجه بر ایتی » باقی ایتدیکز . اوت بن ده

Avedis Aharonyan

ZİNDANDA

Ermeni Edebiyatı; A. Aharonyan'dan, Zindanda,
Servet-i Fünun, No. 1129, 10 Kanun-u sani 1328 [23 Ocak 1913].

Habshâne Müdürü

Gece yarısı idi. Mahbesde ezici bir sükût hükümfermâ idi. Ancak gardiyanın muttarid adımlarının tıkırdısı işitiliyordu, yeknesak, sonsuz, zindanların kapılarında açılmış bulunan küçük, yuvarlak delikler, avlunun nim-zulmetlerini teftîşe hizmet ediyordu. Nöbetçi, güya kendisine nazar-endâz ölüm gözü imişler gibi bazen müterakkıb bakışlarla onlara imâle-i nigâh ediyordu.

Yalnız habshâne müdürünün odası aydınlık idi. Orada iki kişi, bir masanın karşısında oturmuş, yarın mahkeme huzuruna çıkacak olan mahbûsların isimlerini önlerindeki kağıd üzerinde arıyorlardı.

Zıring! Zıring! Zıring!

Hapishane Müdürü

Gece yarısıydı. Hapishanede ezici bir sessizlik hüküm sürüyordu. Sadece gardiyanın tereddütlü adımlarının tıkırtısı işitiliyordu; tekdüze, sonsuz. Zindanların kapılarındaki küçük, yuvarlak delikler, avlunun yarı karanlığını incelemeye yarıyordu. Nöbetçi, sanki kendisine bakan ölümün gözleriymiş gibi, bazen ölümü gözleyen bakışlarla onlara bakıyordu.

Yalnız hapishane müdürünün odası aydınlıktı. İki kişi, bir masanın karşısında oturmuş, önlerindeki kağıdın üzerinde yarın mahkeme huzuruna çıkacak olan mahpusların isimlerini arıyorlardı.

Zııııı! Zııııı! Zııııı!

Habshâne müdürü kurşun kalemini bırakarak:

“Ah! Yeniden mi?” diye söylendi.

Arkadaşı sordu:

“O nedir?”

“Yeni bir mahbûsdur, zincirlerinin usandırıcı şakırdısıyla birkaç gündür canımı çıkarıyor.”

“Niçin böyle gürültü çıkarıyor?”

“Ne bileyim? İt yuvasında daima kımıldanır, murdar gâvur, dönmeğe uğraşır ve beni rahat bırakmaz. Allah belasını versin bu memuriyetin.”

Burada yumruğunu şiddetle masaya vurdu:

“Bu kadar senedir burada bulunuyorum. Bu cehennemî sese bir türlü alışamadım.”

Zıring! Zıring! Zıring!

O menfûr şematet tekrâr işitildi, bu defa daha yüksek, daha vazih. Habshâne müdürü haykırdı:

“Bu ses işitildi mi, hiç, hiç bir şey yapamıyorum. Bu mel’ûn şakırdıdan dün gece gözlerimi kapıyamadım.”

Muavini bir kahkaha salıyordu.

“Niçin gülüyorsun?”

“Niçin mi gülüyorsunuz? Kurt koyun melemesinden titrer, denilse haşlanmış tavuk bile güler; adam sen de, neden hırslanayım da rahatsız olayım, susturursun vesselam!”

“Susturmak mı? Söylemesi kolaydır, nasıl susturayım?”

“Emret, uyusun.”

“Ya uyumazsa.”

“Uyut, çaren yok mu? Ya bunlar neye yarar?”

Muavin bunu söylerken elini divarda asılı uçları demir topuzlu kalın iplere doğru uzattı.

Muavin, memuriyetine yeni ta’yîn edilmişti. İtikab-ı cinayet gayret-i mücrim-ânesi kaplan gözlerinde parıldıyor-

Hapishane müdürü kurşun kalemini bırakarak:

“Ah! Yeniden mi?” diye söylendi.

Arkadaşı sordu:

“O nedir?”

“Yeni bir mahpus, zincirlerinin usandırıcı şakırtısıyla birkaç gündür canımı çıkarıyor.”

“Niçin böyle gürültü yapıyor?”

“Ne bileyim? İt yuvasında daima kımıldanıyor; murdar gâvur, dönmeye uğraşıyor ve bena rahat vermiyor. Allah belasını versin bu memuriyetin.”

Yumruğunu şiddetle masaya vurdu:

“Bu kadar senedir buradayım. Bu cehennemi sese bir türlü alışamadım.”

Zıring! Zıring! Zıring!

O nefret uyandıran gürültü tekrar işitildi, bu defa daha yüksek, daha belirgin. Hapishane müdürü haykırdı:

“Bu ses işitildi mi, hiç, hiçbir şey yapamıyorum. Bu lanet şakırtıdan dün gece gözlerimi kapayamadım.”

Muavin bir kahkaha koyverdi.

“Niçin gülüyorsun?”

“Niçin mi gülüyorsunuz? Kurdun koyun melemesinden titrediğini söyleseler, haşlanmış tavuk bile güler. Ne diye hırslanayım da rahatsız olayım, susturursun vesse-lam!”

“Susturmak mı? Söylemesi kolay, nasıl susturayım?”

“Emret, uyusun.”

“Ya uyumazsa.”

“Uyut, çaren yok mu? Ya bunlar neye yarar?”

Muavin, elini duvarda asılı uçları demir topuzlu kalın iplere doğru uzattı.

Muavin, memuriyetine yeni tayin edilmişti. Kaplan

du. Zâhir! Taravet-i cinayette dahi bir cazibe ve fûsun vardır.

Zıring! Zıring! Zıring! Paslı demirin ra'sedâr şakırdısı tekrâr işitildi.

Habshâne müdürü bu defa biraz düşündü. Dudaklarını buruşturdu ve hiddetle dışarıya çıktı. Sesin geldiği zindan kapısına doğru gitti. Kapıdaki küçük deliği açtı. Ve kükreyici bir sesle bağırdı.

“Köpek gâvur, rahat uyusana!”

“Ben bir şey yapmıyorum,” diye içeriden bir ses işitildi.

“Neye hiç durmayarak, gürültü ediyorsun?”

“Şakırdayan verdiğiniz zincirlerdir.”

“Kımıldanma ki ses çıkarmasınlar.”

“Ya ne yapayım?”

“Uyu, uyu diyorum. Yoksa...”

Mahbûs sükût ediyordu.

Mahbûs tefekküre dalmıştı. “Uyu!” demesi kolaydı. Fakat karanlık zindan içine sağ olarak gömülmüş vatan-ı mazlumenin bütün elemelerini, asır-dîde yaralarını, gözyaşlarını ve âh u zârlarını aynı mezara ebediyyen gömmüş olduğuna kanî olmayan bahtsız hürriyet fedâisi uyuyabilir mi?

Fedâinin sînesi bir yanardağ, başı bir derya-ı tefekkürat, zindanı dar, zincirleri ağır idi. Zincirlerin şakırdısı, İstibdad'ın, muzlîm, taş kemerler altında hilkat-i âlemden beri tannan olan terâne-i zaferi idi. O kemerler altında hürriyeti feryâd eder. Tefekkürat-ı münecciyesini âleme nakletmek vazifesini kâinâtın ruh-ı layemutuna tevdi ile, kıvrım kıvrım bükülür, feryâd eder.

Mahbûs bu halde idi, uyumuyordu.

Habshâne müdürü uzaklaştı. Mahbûs ise bir az bekledi, düşündü ve tekrâr kımıldandı. Zindan pek dar idi. Dö-

gözleri cinayete arzulu suçlu bir şekilde parıldıyordu. Öyle ya! Cinayetin tazeliğinde bile bir cazibe ve sihir vardı.

Zıring! Zıring! Zıring! Paslı demirin sarsıcı şakırtısı tekrar işitildi.

Hapishane müdürü bu defa biraz düşündü. Dudaklarını buruşturdu ve hiddetle dışarıya çıktı. Sesin geldiği zindan kapısına doğru gitti. Kapıdaki küçük deliği açtı ve kükreyen bir sesle bağırdı.

“Köpek gâvur, rahat uyusana!”

“Ben bir şey yapmıyorum,” dedi içerden bir ses.

“Niye hiç durmuyorsun, gürültü ediyorsun?”

“Şakırdayan verdiğiniz zincirler.”

“Kimıldanma ki ses çıkarmasınlar.”

“Ya ne yapayım?”

“Uyu, uyu diyorum. Yoksa...”

Mahpus susuyordu.

Mahpus düşüncelere dalmıştı. “Uyu!” demesi kolaydı. Fakat karanlık zindan içine sağ olarak gömülmüş, mazlum vatanın bütün acılarını, asırlar görmüş yaralarını, gözyaşlarını ve inleyişlerini aynı mezara sonsuza dek gömmüş olduğuna ikna olmayan şanssız hürriyet fedaisi uyuyabilir mi?

Fedainin göğsü bir yanardağ, başı bir düşünceler denizi, zindanı dar, zincirleri ağırdı. Zincirlerin şakırtısı, İstibdad’ın, karanlık, taş kemerler altında âlemin yaratılışından beri duyulan bir zafer marşıydı. O kemerler altında hürriyet, kendilerini kurtaracak düşünceleri âleme nakletmek vazifesini kâinatın ölümsüz ruhuna bırakarak kıvrım kıvrım bükülür, feryat eder.

Mahpus bu haldeydi, uyumuyordu.

Hapishane müdürü uzaklaştı. Mahpus ise biraz bekledi, düşündü ve tekrar kimıldandı. Zindan pek dardı. Dö-

nemiyordu. Duvarların altında ufak, pek ufak kazıntılar yapmağa çalışıyordu. Ve zincirler şakırdıyor, karanlığın sükûtu ihlâl ediliyordu.

Zıring! Zıring! Zıring!

Habshâne müdürü odasına girdiği vakit muavini sordu:

“Bu miskin herif geleli çok mu oldu?”

“Üç gün evvel Toprakkale’de avlandılar. Kötülerden-dir, uyuyamıyor, sanırım altında pek çok şeyler var, yalnız kimse onu tanımıyor. Kimdir! Nerelidir? Bilen yok.”

“Öyle ise sallanacak.”

“Dar ağacında mı? İsbât edilirse, şübhe yok, ama görsek ne babayiğit delikanlıdır!”

Sustular, bahis konuşmak için pek münâsib değildi. Cinyetlerden uzun bahs edilmez, zâhir, o saatte insanın kendi sesi menfûru olur.

Zincirlerin yeni bir şakırdısı sükûtu tekrâr ihlâl etti.

Habshâne müdürü mırıldandı:

“Sabaha kadar bekle gâvur, bekle...”

Muavin ayağa kalktı. “Geceler hayr olsun” dedi ve dışarı çıktı. Habshânede tekrâr sükût hâkim oldu, bu sükût daha uzun müddet zincirlerin dehşetli şakırdısıyla taktî ediliyordu.

Zıring! Zıring! Zıring!

Sabah oldu, mahbûslara tayin ekmeği verme vakti geldi.

“Seni gidi gâvur. Şimdi ebediyyen uyursun,” diye mırıldanarak habshâne müdürü elinde bir kap yemek olduğu halde mahbûsun bulunduğu odaya yaklaşıyordu.

Kapıyı açtı, içeriye girdi, pis yemeği yere koydu.

Mahbûs henüz uyuyordu. Yavaş yavaş yürüyerek dışarıya çıktı.

Kapıyı tekrâr kapadı fakat uzağa gitmedi. Daha doğru-

nemiyordu. Duvarların altında ufak, çok ufak kazıntılar yapmaya çalışıyordu. Ve zincirler şakırdıyor, karanlığın sessizliği bozuluyordu.

Zıring! Zıring! Zıring!

Hapishane müdürü odasına girdiğinde muavin sordu:

“Bu miskin herif geleli çok mu oldu?”

“Üç gün evvel Toprakkale’de avladılar. Kötülerdendir; uyuyamıyor, sanırım altında pek çok şeyler var; yalnız kimse onu tanımıyor. Kimdir, nerelidir, bilen yok.”

“Öyleyse sallanacak.”

“Darağacında mı? İspat edilirse, şüphe yok, ama görseydik ne babayiğit delikanlıdır!”

Sustular. Konu, sohbet için pek uygun değildi. Cina-yetlerden uzun bahsedilmez, öyle ya, o an insan kendi se-sinden nefret eder.

Zincirlerin yeni bir şakırtısı sessizliği tekrar bozdu.

Hapishane müdürü mırıldandı:

“Sabaha kadar bekle gâvur, bekle...”

Muavin ayağa kalktı. “Hayırlı geceler,” dedi ve dışarı çıktı. Hapishanede tekrar sessizlik hâkim oldu, bu sükût daha uzun müddet zincirlerin dehşetli şakırtısıyla kesilme-ye devam etti.

Zıring! Zıring! Zıring!

Sabah oldu, mahpuslara tayın ekmeği verme vakti geldi.

“Seni gidi gâvur! Şimdi ebediyen uyursun,” diye mırıl-danan hapishane müdürü, elinde bir kap yemek, mahpu-sun bulunduğu hücreye yaklaşıyordu.

Kapıyı açtı, içeriye girdi, pis yemeği yere koydu.

Mahpus henüz uyuyordu. Yavaş yavaş yürüyerek dışa-rıya çıktı.

Kapıyı tekrar kapadı; fakat uzağa gitmedi. Daha doğru-

su gidemedi. Mübhem fakat kuvvetli bir hiss onu bulunduğ u yerde mıhladı, gözünü kapıdaki ufak deliğ e koydu ve ricât edemeyerek, göz kırpmayarak içeriye bakıyordu. Mahbûsun çehresi cazibedâr ve ulvî idi. Açık, geniş bir cebhe, efkârı gibi âlî ve parlak, a'sâbî yüzü recla bir ihtişam ile kabaran göğsüne yayılmış geniş ve kesîf bir sakal ile dol anmış idi. O çehrede öyle bir hal vardı ki, huzurunda habshâne müdürü kendisini makhûr ve zebûn buluyordu. Havf-ı dindarâne gibi bir hiss kalbinde uyanıyordu. Bundan evvel kalbinde hiç uyanmamış olan yeni duyguyu kendisinden tard ve tebaüd etmek istiyordu. Hayır, hayır asla ona merhameti yoktu... İşte yavaşca kalkar, yemeğ e yaklaş ır, bir iki kaşık... Ve zehirin te'sîri görülür. Varsın artık uyumasın, elinden gelirse uyumasın! Habshâne müdürü, uyumakta olan delikanlıya baktı böyle düşünüyordu. Fakat niçin orada, ayakta duruyor, neden sıvışmıyor? Bunu kendisi de bilmiyordu. Ve bunun hakkında düşünmek istemiyordu, hatta kurbanının manzara-ı mevtiyle ve onun kıvranmalarından, onun iniltilerinden keyifleneceğ ine kendisini iknâ etmeğ e çalış ıyordu. Habshâne müdürü, nefsin i aldatıyordu.

İşte mahbûs kımıldandı, gözlerini oğ uşturdu, oturdu. Etrafına bakındı. Acaip hal! Habshâne müdürü titremeye başladı, dizlerinin bağ ları çözülüyordu... Öyle ise cinayetten lezzet almak ş ecaatı yalan mıydı? Fakat bir çoklarını zehirlemiş değ il miydi? Mahbûs ayağ a kalktı, zincirler ş ematit-i mutadelerini izhâr ettiler. Fakat habshâne müdürü artık hiddetlenmiyordu, o medhûş bulunuyordu. Neden? Bu gün ilk defa olarak eliyle birini zehirliyordu, ş imdiye kadar ancak zehirlemek emrini vermiş idi.

İşte mahbûs yemek kabına yaklaşt ı. Habshâne müdürü

su gidemedi. Belli belirsiz fakat kuvvetli bir his onu bulunduğ u yere mıhladı, gözünü kapıdaki ufak deliğ e koydu ve öylece kalıp, göz kırpmadan içeriye baktı. Mahpusun yüzü cazibeli ve eşsizdi. Açık, geniş bir alın, fikirleri gibi yüce ve parlak, asabi yüzü, erkeksi bir ihtişamla kabaran göğ süne yayılmış geniş ve sık bir sakalla dolanmıştı. O yüzde öyle bir hal vardı ki, karşısında hapishane müdürü kendisini kahırlı ve güçsüz buluyordu. Kalbinde dini korku gibi bir his uyanıyordu. Bundan evvel kalbinde hiç uyanmamış olan yeni duyguyu kendisinden kovmak, uzaklaşt ırmak istiyordu. Hayır, hayır, asla ona merhameti yoktu. İşte yavaşça kalkar, yemeğ e yaklaşır, bir iki kaş ık... Ve zehrin etkisi görülür. Varsın artık uyumasın, elinden gelirse uyu-masın! Hapishane müdürü, uyumakta olan delikanlıya bakarken bunları düşünüyordu. Fakat niç in orada, ayakta duruyor, neden sıvış mıyordu? Bunu kendisi de bilmiyor; bunun hakkında düşünmek istemiyordu. Hatta kendisini kurbanının ölüm manzarasından ve onun kıvranmalarından, onun iniltilerinden keyifleneceğ ine ikna etmeye çalış ıyordu. Hapishane müdürü, kendini aldatıyordu.

İşte mahpus kımıldandı, gözlerini ovuşturdu, oturdu. Etrafına bakındı. Acayip bir hal! Hapishane müdürü titremeye başladı, dizlerinin bağ ları çözülüyordu... Öyleyse cinayetle lezzet alma yiğ itliğ i yalan mıydı? Fakat birçokklarını zehirlemiş değ il miydi? Mahpus ayağ a kalktı, zincirler o alış ıldık ş angırtılarını yeniden gösterdiler. Fakat hapishane müdürü artık hiddetlenmiyordu, dehş ete kapılmış ı. Neden? İlk defa olarak eliyle birini zehirliyordu, ş imdiye kadar yalnızca zehirleme emrini vermiş ti.

İşte mahpus yemek kabına yaklaşt ı. Hapishane müdürü bunu da gördü, ayakları titredi; düş memek için duvara

bunu da gördü, ayakları titredi, düşmemek için duvara dayandı. Kurbanı güya pek mutad bir şey yapıyormuş gibi kemal-i sükûnetle kaşığı ele aldı. Habshâne müdürü artık bakamıyordu, gerilemek istedi, fakat yapamadı. Boğazı kuruyordu... O babayiğit delikanlı kendisine, habshâne müdürüne ne yapmıştı? O güzelim çehre, o nur-feşân gözler, o genç taze hayat o büyük cinayete, en menfûr bir usul olan bu zehre neden müstahak bulunuyordu?

Mahbûs, habshâne müdüründe serzede-i zuhur olan bu mübareze-i deruniyeden ve onun esbâbından haberdar değildi. Kaşığı yemeğe batırdı ve ağzına götürmek üzere idi. O anda demir kapı büyük bir tarraka ile açıldı. Habshâne müdürü içeriye koşarak onun elini tuttu ve haykırdı:

“Dur... Dur...”

Çehresi müdhiş bir hal almıştı. Mahbûs, mütehayyir, herife bakıyordu.

Habshâne müdürü tekrâr bağırdı:

“Dur.”

Soluyordu. Nefesi tıkanmış, boğuluyordu.

“Artık dayanamam... Dur, zincirlerini istediğin kadar kımıldat, zincirlerin ebediyyen şakırdasın, fakat onu yeme... Artık dayanamam...” Habshâne müdürü kabı ve kaşığı kaptı, hızla kapıyı kapadı ve kaçtı.

Mahbûs anladı. Çehresinde, şafak şule-i hazinini andıran bir tebessüm berk urdu. Bahtiyar idi. Taş kemerin altında, demir kapının arkasında, paslı zincirlerin içinde muzafferdi.

2

Arkadaş

Günler ve haftalar geçti. Gündüz idi. Zıring! Zıring! Zıring..! Mâhud zincirlerin şakırdısı idi, bu kere A şehrinin

dayandı. Kurbanı sanki hep yaptığı bir şey yapıyormuş gibi tam bir sükûnetle kaşığı ele aldı. Hapishane müdürü artık bakamıyordu, gerilemek istedi; fakat yapamadı. Boğazı kuruyordu... O babayiğit delikanlı kendisine, hapishane müdürüne ne yapmıştı? O güzelim yüz, o ılık saçan gözler, o genç taze hayat, o büyük cinayete, en iğrenç bir usul olan bu zehre neden müstahak bulunuyordu?

Mahpus, hapishane müdürünün başına vuran bu derin çekişmeden ve bunun sebeplerinden haberdar değildi. Kaşığı yemeğe batırdı, ağzına götürmek üzereydi. O anda demir kapı büyük bir gümürtüyle açıldı. Hapishane müdürü içeriye koşarak onun elini tuttu ve haykırdı:

“Dur... Dur...”

Yüzü dehşetengiz bir hal almıştı. Mahpus, hayretler içinde, adama bakıyordu.

Hapishane müdürü tekrar bağırdı:

“Dur.”

Soluyordu. Nefesi tıkanmış, boğuluyordu.

“Artık dayanamam... Dur, zincirlerini istediğin kadar kımıldat, zincirlerin ebediyen şakırdasın; fakat onu yeme... Artık dayanamam...” Hapishane müdürü kabı ve kaşığı kaptı, hızla kapıyı kapattı ve kaçtı.

Mahpus anladı. Yüzünde, hüznü gün batımı ısıltılarını andıran hafif bir gülümseme belirdi. Mutluydu. Taş kemerin altında, demir kapının ardında, paslı zincirlerin içinde muzafferdi.

2

Yoldaş

Günler ve haftalar geçti. Gündüzdü. Zıring! Zıring! Zıring..! Zincirlerin o alışıldık şakırtısı, bu kez A şehrinin so-

sokaklarında ötüyordu. Parlamakta olan süngülerin arasından bazen soluk bir çehre seçiliyordu, bildiğimiz mahbûs, mahkemeye sevk ediliyordu.

Zıring! Zıring! Gündüzün bu şakırtı dehşetliydi. Bazı kapılar, ihtiyât ve ihtirâz ile kapanıyor, bazı pencerelerin aceleden perdeleri çekiliyordu. Bütün bir memleketin şikâyeti, sokaklardan inleyerek geçerken, insanlar dehşet ve hîras ile kaçıyorlardı.

İşte mahkeme, reis, hâkimler, müdde-i umumi, kâtib vesaire...

Habshâne müdürü ve muavini de oradadırlar. “Ben yapmadım, ben berî-üz-zimmeyim, siz biliyorsunuz.” diyerek habshâne müdürü kendi kendine söylenip duruyordu.

Reis mütteheme hitab eder:

“A’lı A sen misin?”

“Hayır. Ben A’lı değilim.”

“Ke senin arkadaşın mıdır?”

“Onu tanımıyorum.”

“Ka’yı sen mi katlettin?”

“Evet, o benim aleyhimde geziyordu.”

“Silahları Ş’e nakl eden sen misin?”

“Hayır, ben değilim.”

O dakikaya kadar dik dik sanığa bakmakta olan muavin reise yaklaştı. Kulağına bir şeyler fısıldadı, sonra onun bir baş işareti üzerine müttehem önünde yakınında, ta yakınında durdu.

Mahkemede bir sükût-ı icrâ hükmetti. Herkes gayr-ı mutad ve dehşetli bir hale muntazır, nazarlar, senelerden beri yekdiğerine karşı kin ve adavet besleyen iki düşman gibi karşı karşıya duran bu iki adama ma’tûf bulunuyordu. Orada iki çehre değil, dört alev var idi ki çukurların-

kaklarında ötüyordu. Parlayan süngülerin arasından bazen soluk bir yüz seçiliyordu; aynı mahpus, mahkemeye sevk ediliyordu.

Zıring! Zıring! Gündüz vakti bu şakırtı dehşet vericiydi. Bazı kapılar, dikkatle kapanıyor, bazı pencerelerin alelacele perdeleri çekiliyordu. Bütün bir memleketin şikâyeti, sokaklardan inleyerek geçerken, insanlar dehşet ve korkuyla kaçıyorlardı.

İşte mahkeme; reis, hâkimler, savcı, kâtip vesaire...

Hapishane müdürü ve muavini de oradalar. Hapishane müdürü, “Ben yapmadım, ben aklandım, siz biliyorsunuz.” diyerek kendi kendine söylenip duruyordu.

Reis sanığa sordu:

“A’lı A sen misin?”

“Hayır. Ben A’lı değilim.”

“Ke senin yoldaşın mıdır?”

“Onu tanımıyorum.”

“Ka’yı sen mi katlettin?”

“Evet, o bana karşı hareket ediyordu.”

“Silahları Ş’ye nakleden sen misin?”

“Hayır, ben değilim.”

O dakikaya kadar dik dik sanığa bakmakta olan muavin reise yaklaştı. Kulağına bir şeyler fısıldadı, sonra onun bir baş işareti üzerine sanığın karşısına geçip yakınında, ta yakınında durdu.

Mahkemede bir sessizlik hüküm sürdü. Herkes alışmadık ve dehşetli bir şeye hazır; gözler, senelerden beri birbirine karşı kin ve düşmanlık besleyen iki düşman gibi karşı karşıya duran bu iki adama bakıyordu. Orada iki yüz değil, [sadece dört göz, veya] çukurlarından dışarıya fırlayıp düşmanını yakıp kavurmak isteyen dört alev vardı.

dan dışarıya uğrayıp hasmını yakıp kavurmak istiyordu.

Hazırûn, ra'şeler hissediyordu, vukû bulacak olan şey pek fevkâlade, pek müdhîş idi. Hasımlar yekdiğerini süzmekte ber-devam idi. Onların nazarları kıpırdamıyor, sım-sıkı olmuş dudakları kımıldamıyor, kaşlar çatılmış, ses işidilmiyor, söz söylenmiyordu. Onlar ancak soluyor, bakıyor, bakıyor ve soluyordu. Biri zincir-bend, fakat ser-bâz ve kudsî bir tehevvr ile pür-ateş, diğeri memur üniformasıyla, fakat işleyeceği cinayetden herc ü merc ve lertzân...

Kızgın bir demirin vicdanları dağladığı mahkeme-i hakikîye burada cereyan ediyordu.

Birden bire mahbûs geriledi, zincirlerini şakırdattı ve yüzünü hasmından o derece bir nefret ile çevirdi ki hasmı sırtında soğuk bir ra'şe hissetti, titredi ve ancak kekeleyebildi:

“Ben... Ben... Seni tanırım. Sen A'sın.”

“Evet... Sen benim ‘Arkadaş’ım olmuşsun” diye kükredi.

“Arkadaş mı...? Dehşet..!” Bu kelime tecessüm etti. Ve kâbusî bir garabet ile muavinin gözü önünde dikiliverdi. O şimdi nefsinî, teferruat-ı menfûresiyle görüyor, görüyor ve nefsinden korkuyordu. Parlak düğmeleri uğrunda ne kadar canlar yaktı.

Elini gayr-ı ihtiyârî surette düğmelerinden biri üzerine koydu.

Pek soğuktu. Geri çekti. Bir çok seneler bu zincir-bend kahraman ile refik-i fikr olmuş, yılan desiseleriyle ne kadarını aldatmıştı. Fakat şimdi... Kılıcına dokundu, elini tekrâr geri çekti ve bî-ihtiyâr eski arkadaşının ağır zincirlerine baktı.

Hangisi iyi idi. Hâdim-i istibdad memurun kılıcı mı yoksa necât-ı vatan şühedasının paslı zincirleri mi... Çok-

Salondakiler titreyişleri hissediyordu; gerçekleşecek şey pek fevkalade, pek dehşet vericiydi. Düşmanlar birbirini süzmeye devam ediyordu. Gözleri kıpırdamıyor, sımsıkı olmuş dudakları kımıldamıyor, kaşlar çatılmış, ses işitilmiyor, söz söylenmiyordu. Onlar sadece soluyor, birbirlerine bakıyor ve soluyorlardı. Biri zincir vurulmuş, fakat korkusuz ve kutsal bir öfkeyle ateşli; diğeri memur üniformasıyla, fakat işleyeceği cinayetten allak bullak olmuş ve titriyor...

Kızgın bir demirin vicdanları dağladığı gerçek mahkeme burada cereyan ediyordu.

Mahpus birdenbire geriledi, zincirlerini şakırdattı ve yüzünü düşmanından o derece bir nefretle çevirdi ki, hasmı sırtında soğuk bir titreyiş hissetti, titredi ve ancak kekeleyebildi:

“Ben... Ben... Seni tanırım. Sen A’sın.”

“Evet... Sen benim ‘yoldaş’ımdın” diye kükredi.

“Yoldaş..!” dehşet vericiydi. Bu kelime vücut bularak muavinin gözü önünde acayip bir yaratık gibi şekillendi. O şimdi benliğini, nefret uyandıran detaylarıyla görüyor, görüyor ve benliğinden korkuyordu. Parlak düğmeleri uğruna ne kadar can yaktı.

Elini istem dışı bir şekilde düğmelerinden birinin üzerine koydu.

Pek soğuktu. Geri çekti. Senelerce bu zincire vurulmuş kahramanla fikir yoldaşı olmuş, yılan hileleriyle kaçınıl-datmıştı. Fakat şimdi... Kılıcına dokundu, elini tekrar geri çekti ve istemsizce eski yoldaşının ağır zincirlerine baktı.

Hangisi iyiydi. İstibdad’a hizmet eden memurun kılıcı mı yoksa vatan için kurtuluş mücadelesi veren şehitlerin paslı zincirleri mi... Çoktan beri hallettiğini zannettiği bu

tan beri halletmiş zannettiği bu mesele tekrar gözü önünde dikildi. Niçin? İnsan kalbinin, cinayatin yanı başında ekseriya bin bir türlü esrar-âmîz muammaların uyukladığı a'mâk-ı mazlumesini kim ölçebilir?

Tekrâr gece, karanlık gece! Asuman-ı siyahın zirinde, rüzgâr bî-ârâm, zulmetlerin derin sükûnetlerinde velvele hayyiz!

Muavin mahbese doğru gidiyordu, habshâne müdürü kendisini istetmişti. Onun yürüyüşünde evvelki günlerin çevikliği yoktu. Karanlık fena, dışarıda her şey fena idi. Öyle şeyler düşünüyordu ki düşünmemegi sevecekti. Bu sabah A dar ağacına getirilirken gizlenmek için pek çok çalıştı, bir türlü yapamadı. O, sanki hasseten kendisini arıyordu, buldu, ve mahkemede attığı nazar-ı nefretle baktı. Güya ölmezden evvel kanî-i tebrîd etmekte olan nigâh-ı zehr-alüd ve müdhîşini onu alnı üzerine yapıştırmak istedi. İşte karanlık arasından iki ziyadâr nokta... Gözler... Durdu, "Arkadaş"ının gözlerini hatırladı, tefekküratının teli kesildi. Tıbkı mahkemedeki bakışlar idi... Büyük, geniş... Korkuyordu. Nasıl ileri gidebilsin..? Biraz düşündü, gözlerini yumdu, gözlerini tekrâr açtığı vakit ziyadâr noktalar orada idi, daha büyük daha şaşadar... Çâresi tükendi, noktaların üzerine koştu, gözler na-bedîd oldu. Bir kedi idi, kaçtı. Korkaklığına güldü, bununla beraber çabuk, çabuk yürüyüverdi.

Nihayet habshâne avlusunda idi. Bu sabah dar ağacının dikilmiş bulunduğu tarafa baktı. Cesedin defn edilmiş, her şeyin ölmüş, bitmiş olduğuna kanmış bulunuyordu. Fakat... Dondu kaldı. Cesed karanlıklar arasından beyaz heyulasını sallıyordu ve rüzgâr şiddetle çarptığı vakit dar ağacının direkleri sevgililerinin üzerine ah u zar eden ma-

mesele tekrar gözünün önündeydi. Niçin? Cinayetlerin yanı sıra genellikle bin bir türlü esrarengiz belirsizliklerin uyukladığı insan kalbinin mazlum derinliğini kim ölçebilir?

Tekrar gece, karanlık gece! Gökyüzü siyahın altında, rüzgâr durmaksızın esiyor, karanlıkların derin sessizliklerinde velvele var!

Muavin hapishaneye doğru gidiyordu, hapishane müdürü kendisini istetmişti. Yürüyüşünde önceki günlerin çevikliği yoktu. Karanlık fena, dışarıda her şey fenaydı. Öyle şeyler düşünüyordu ki, düşünmemeyi tercih ederdi. Bu sabah A darağacına getirilirken gizlenmek için pek çok çalıştı, bir türlü yapamadı. O, sanki özellikle kendisini arıyordu, buldu ve mahkemede attığı nefret dolu bakışla baktı. Sanki ölmeden önce, kanı donduran zehirli ve dehşet saçan bakışlarını onun alınına yapıştırmak istemişti. İşte karanlık arasında iki ışıklı nokta... Gözler... Durdu, yoldaşının gözlerini hatırladı, düşüncesinin teli koptu. Tıpkı mahkemedeki bakışlardı... Büyük, geniş... Korkuyordu. Nasıl ileri gidebilsin..? Biraz düşündü, gözlerini yumdu, gözlerini tekrar açtığı zaman ışıklı noktalar oradaydı, daha büyük, daha şaşkın... Çaresi tükendi, noktaların üzerine koştu, gözler kayboldu. Bir kedydi, kaçtı. Korkaklığına güldü, bununla beraber hızlı hızlı yürüyüverdi.

Sonunda hapishane avlusundaydı. Bu sabah darağacının dikildiği tarafa baktı. Cesedin defnedilmiş, her şeyin ölmüş, bitmiş olduğuna kanmıştı. Fakat... Dondu kaldı. Ceset karanlıklar arasından beyaz heyulasını sallıyordu ve rüzgâr şiddetle çarptığında darağacının direkleri sevgililerinin üzerine ağlayan matemliler veya acıklı kederleriyle figan eden mazlumlara gibi, ağır ağır, inil inil çığtırdamaktaydı.

temzedeler veya âlâm-cigersuz ile figan eden mazlumlara gibi, ağır ağır, inil inil çatırdamakta idi.

Yolu, tam dar ağacının altında idi. Yukarıya bakmadan koştu, fakat dar ağacına yakalaştıkça adımları ağırlaşıyordu. “Rüzgâr koy vermiyor” diye düşündü. Yavaş yürümeğe mecbur oldu. Fakat gözlerini dar ağacından ayıramıyordu... Ra’ş’e tekrâr bütün cisminde koştu. Nihayet haif ve lerzân habshâne müdürünün yanına gitti. Orası iyi idi. Hiç olmazsa zî-hayat bir insan vardı. Habshâne müdürü başını kaldırmadı, tefekküre dalmıştı. İkisi de sâkit ve sâmit idiler.

Muavin ezici sükûtu kesmek için söz açtı:

“Artık rahatsın değil mi? İşte artık ses seda yok.”

“Nasıl yok? İşitmiyor musun? Kulak versene!”

Dışarıdan rüzgârın feryâdıyla beraber direklerin çıtırdısı işitiliyordu. Gamgîn ve hemvâr, güya ebediyyen uyuyan şehid-i hürriyete muazzam bir ağıttı.

“Niçin defn ettirmedik?”

“Zaten seni bunun için istettim, yarın onu defn ettireceksin. Madem ki onun ‘arkadaş’ı bulunmuşsun...”

Muavin sükût ediyordu. Nigâh, öldürücü idi. Tekrâr... Habshâne müdürü mırıldanıyordu:

“Ben onu zehirlemedim.”

Devam etmek istiyordu, hemen sustu. “Acaba ağlıyor mu?” diye muavin düşündü ve korktu... Habshâne müdürü, başını önüne eğmiş idi. Gözleri yaşıyordu. Muavin, yavaşca ayağa kalktı, lambayı kaldırdı ve titreye titreye habshâne müdürünün yüzüne yaklaştırdı. Habshâne müdürü başını kaldırdı, muavinin elinden hiddetle lambayı kavradı, yere vurdu ve parça parça ederek haykırdı.

“Hain! O senin ‘arkadaşın’ idi...”

Odaya karanlık çöktü, her bir köşeden on, on beş ka-

Yolu, tam darağacının altındaydı. Yukarıya bakmadan koştu; fakat darağacına yakalaştıkça adımları ağırlaşıyordu. “Rüzgâr koyvermiyor,” diye düşündü. Yavaş yürümek zorunda kaldı. Fakat gözlerini darağacından ayıramıyordu... Korku tekrar bütün vücudunu sardı. Nihayet korkuyla titrer bir halde hapishane müdürünün yanına gitti. Orası iyiydi. Hiç olmazsa hayat dolu bir insan vardı. Hapishane müdürü başını kaldırmadı, düşüncelere dalmıştı. İkisi de suskun ve sessizdiler.

Muavin ezici sessizliği bozmak için söz açtı:

“Artık rahatsın değil mi? İşte artık ses seda yok.”

“Nasıl yok? İşitmiyor musun? Kulak versene!”

Dışarıdan rüzgârın feryadıyla beraber direklerin çıtırtısı işitiliyordu. Gamlı ve sakin, sanki ebediyen uyuyan hürriyet şehidine muazzam bir ağıttı.

“Niçin defnettirmedik?”

“Zaten seni bunun için istettim, yarın onu defnettireceksin. Madem ki onun ‘yoldaş’ıymışsın...”

Muavin susuyordu. Bakışı öldürücüydü. Tekrar... Hapishane müdürü mırıldanıyordu:

“Ben onu zehirlemedim.”

Devam etmek istiyordu, hemen sustu. “Acaba ağlıyor mu?” diye düşündü muavin ve korktu... Hapishane müdürü, başını önüne eğmişti. Gözleri yaşıyordu. Muavin, yavaşca ayağa kalktı, lambayı kaldırdı ve titreye titreye hapishane müdürünün yüzüne yaklaştırdı. Hapishane müdürü başını kaldırdı, muavinin elinden hiddetle lambayı kavradı, yere vurup paramparça etti ve haykırdı.

“Hain! O senin ‘yoldaş’ındı...”

Odaya karanlık çöktü, her bir köşeden on, on beş kadar parlak göz ışıldar oldu, sonra büyüdüler, büyüdüler...

dar parlak gözler şa'saa-pâş oldular, sonra büyüdüler, büyüdüler... Muavin kapıyı bulamıyordu, birkaç defa öteye beriye dolaştı.

Nihayet tâb ve takâtı kesilmiş, kan tere batmış, kapıyı buldu ve kemal-i ihtirâz ile başını dışarıya çıkardı. Dışarı-sı korkunç idi, karanlık, rüzgâr, dar ağacı muttarid çıtırdısıyla inliyor, cesed havada sallanıyordu. Nereye gitmeli... Tekrâr koşup geçmeği kararlaştırdı, fakat birkaç adım atmadan, gözlerini yukarıya kaldırdı... Önünde iki göz, karanlıkta, hûnîn ve parlak, parlıyordu, dizlerinin bağı çözül-dü... Lerzân, habshâne müdürünün yanına avdet etti, bütün kâinât onun ağzıyla ifhâm-ı meram ediyordu. Muavin döndü ve hızla koştu. Rüzgâr daha ziyade ilerilemeye kavî vermedi. Dar ağacının altında durdu. Ter üzerinden akıyor, titriyordu, dişleri birbirine çarpıyordu. Sonra yukarıya baktı. Artık cesed evvelki gibi gazûb değildi, gözler rakik, müşfik ve hûnîn. Bakıyor ve kırpıyordu. Dudakları bir eda-yı hazîn ile "Arkadaş, arkadaş, arkadaş" diye zemze-me-hân oluyordu. O, bu kelimededen ise, başına patlayan ra'd ü berkin tarrâkasını işitmeği ehven buluyordu. Canını kurtarmak için nereye kaçmalı? Ayakları kendisine itaat etmiyordu. Dar ağacının direğine yaslandı, sallanmakta olan cesede haif ve hâsîr uzun uzun bakakaldı, dar ağacının feryâd-ı nalekârı tannan oluyordu.

Her şeyi yad etti... Başının üzerinde sallanan o cesed "arkadaş"ı idi... Kendisi nerede idi, nerelere kadar indi?

Ağlamak isteyecekti, fakat ruha sefa veren gözyaşı yoktu. Şişkin sinesi yanıyordu. Sallanmakta olan direğe daha ziyade yaklaşıp sıkışıyordu. Ateş-i derunisini söndürmek için göğsünü dövüyordu... Beyhude!

Yaralı bir yılan gibi karanlık ortasında uzun müddet

Muavin kapıyı bulamıyordu, birkaç defa sağa sola dolaştı.

Nihayet ateşi ve dermanı kesilmiş, kan ter içinde, kapıyı buldu ve sakınarak başını dışarıya çıkardı. Dışarısı korkunçtu; karanlık, rüzgâr, darağacı tereddüt eden çıtırtısıyla inliyor, ceset havada sallanıyordu. Nereye gitmeli? Tekrar koşup geçmeyi kararlaştırdı; fakat birkaç adım atmadan, gözlerini yukarıya kaldırdı... Önünde iki göz, karanlıkta, kanlı ve parlak, parlıyordu, dizlerinin bağı çözülüydü... Titreyerek hapishane müdürünün yanına döndü. Bütün kâinat onun ağzıyla derdini anlatıyordu sanki. Muavin döndü ve hızla koştu. Rüzgâr daha fazla ilerlemeye imkân vermedi. Darağacının altında durdu. Ter üzerinden akıyordu. Titriyordu, dişleri birbirine çarpıyordu. Sonra yukarıya baktı. Artık ceset evvelki gibi acılı değildi; gözler sevimli, şefkatli ve kanlı. Bakıyor ve kırpıyordu. Dudakları hazin bir edayla “Yoldaş, yoldaş, yoldaş” diye mırıldanıyordu. O, bu kelimedense, başına patlayan şimşegin güm-bürtüsünü işitmeyi yeğliyordu. Canını kurtarmak için nereye kaçmalı? Ayakları kendisine itaat etmiyordu. Darağacının direğine yaslandı, sallanmakta olan cesede korkarak ve hüsrarla uzun uzun bakakaldı; darağacının inleyen feryadı yankılanıyordu.

Her şeyi hatırladı... Başının üzerinde sallanan o ceset ‘yoldaş’ıydı. Kendisi neredeydi, nerelere kadar indi?

Ağlamak isteyecekti, fakat ruha sefa veren gözyaşı yoktu. Şişkin sinesi yanıyordu. Sallanmakta olan direğe biraz daha fazla yaklaşıp sıkışıyordu. İçindeki ateşi söndürmek için göğsünü dövüyordu... Beyhude!

Yaralı bir yılan gibi karanlık ortasında uzun müddet çırpındı. Birdenbire direği bıraktı, başını iki avucunun arasına aldı, biraz durdu, sarhoş hareketlerle yaklaştı. Merdi-

çırpınıyordu. Birden bire direği bıraktı, başını iki avucunun arasına aldı, bir az durdu, humâr-alûd hareketler ile yaklaştı. Merdiveni kaldırdı, dayadı, yükseldi ipi boğazına geçirdi ve havada sallandı... Rûzgârın feryâdına birkaç hırıltı karıştı... Her şey olmuş bitmişti...

Bu iki cesed patlak gözlerle biri yukarıdan, diğeri aşağıdan yekdiğerine bakıyor idi ve karanlıklar arasından habs-hâne müdürünün hıçkırıkları işitiliyordu.

Ve ruh-i hürriyet bu iki cesedin üzerinden geçiyordu: Birine mütebessim, diğesine pür-hiddet!

veni kaldırdı, dayadı, yükseldi, ipi boğazına geçirdi ve havada sallandı... Rüzgârın feryadına birkaç hırıltı karıştı... Her şey olmuş bitmişti...

Bu iki ceset patlak gözlerle biri yukarıdan, diğeri aşağıdan birbirine bakıyordu ve karanlıklar arasından hapishane müdürünün hıçkırıkları işitiliyordu.

Ve hürriyet ruhu bu iki cesedin üzerinden geçiyordu: Birine gülümseyerek, diğeri hiddetle dolu!

طافه‌ك جهله‌ی ده اورابه النجا
ایده‌ك اولش کون مدت هوا
و اوراق ندرک ایله یاشایلاق
تمکن ولجق خصوصی قاماره
تربی فکری موجوده ، برده
انکاره بخریه‌سنده ، تحت البحر
چیچیلینه چوق نا کهای قضیق
نیده‌لریته‌قوت ایده‌جک مفقر
کیده‌رایور .

بویله اولقه برار ، بتون بو
تکاملات ایل برار ، متلاوایده‌ی
تحت البحر سیک فورولسی نه‌تمکن
اواناز ، عناصرک خصوصت مقترسه
سده‌ق شی انسانک وسائیک تحفلی
یک عاجزده ، بویله وغده برار
اوتونماییده‌ک ، فرانسه‌سوا حاشیه
الی عده تحت البحر حرک و تحریر
حالیده ، و بونلرک برسنه
ظرفسده ۱۶۰۰ کرم دالمسری
ایجاب ایدر ، و بو مقدرله نظراً
قضاک عده‌ی یک جزئی بر
نیده‌ده .

اطرافل درشو نیله‌جک
اولورسه تحت البحر سیر وسفرک
ته‌کمی سطح بحر ده‌کی سیر
وسفرک ته‌کمی نظارده‌چوق
دکدر ، بالکیز شو قرق وارک ،
بونلر فکره ده‌ایزه نا‌ایر ایدیو .
ولر ، بزی راحتسز ایدن بر حاک
وطبشاری وار ، و بو ته‌کملری
سناکی بر غیرت ایله استعمار
ایده‌ک یه چکنه‌مین قهرمانلره
حیران اولق و اونلری تقدیر ایتمک
زرم‌اییمون بریوک احتیاج اولیور .

فرانس زرهلیسی «پاریس» ک دریای نازل
Le cuirassé français «Paris» glisse à la mer.

ارمنی ادیبانی :

مادام زابل اسایان دن

عاشق

روح دودانلر نه متایل ،
اولی ایلک باغچه‌دیرینه‌مودت ایلک اییمون
سی برده‌ده داما کورمک ایتمه‌یور .
حافظ

عاشقک نغمه‌سی ، سباحک شور یاسمیتدن داهای لطیف .

حتی دوسیه‌ده سیله ، ۱۹۱۰ سنه‌سنک مایسک اوتوزنجی
انسانس ولادیووتوق آچقنده باطیش اولان بر تحت البحر
جق اولدی و طاقه‌سی تعلیم ارمادی .
فقط دوبلر ، زنجیرلر ، ماجونه‌لرله ایش یئمهز ، کینلرده بر
فرانسز کیمجیسی کی افاضی نمرودلده کشف اییمون یواسه‌قاندیق
آلی کشف ایتمشدی . بوکون بو آنلک بحیره‌سیله مشغول اولیورلر .
بوندن باشقه تحت البحرلره ایدلک ایدله‌جک و اضا حالده

Zabel Yesayan

ÂŞIK

Ermeni Edebiyatı; Madam Zabel Yesayan'dan, Âşık,
Servet-i Fünun, No. 1125, 13 Kanun-u evvel 1328 [26 Aralık 1912].

*Ruhum dudaklarıma mütemayil
Uful etmek, yâhûd yerine avdet etmek için
Seni bir defa daha görmek istiyor*

Hafız

Âşıkın nağmesi, sabahın münevver yasemininden daha lâtif, havayı ta'tîr eden keskin ve nâfiz rayihalarından daha heyecan-bahş, ufukta bayılmakta olan elvân-ı şafaktan daha nâzik olarak sâbah erkenden i'tilâ' ediyordu.

Mahallenin evlerinde uykularını henüz terk etmiş kızların gölgeleri kafeslerin arkasında titriyordu.

Nağmesini dinleyiniz... Buhûr-dândan suûd eden nefis ve kutsî bir râyiha gibi ruhundan i'tilâ' ediyor. Kuşlar, sedasının ihtizâzât ve temevvücâtından mebhût ve mütehayyir, dallarda ihtiyâr-ı sükût ediyorlar ve servilerin mazlum zirveleri berrak kebûdî fezada yavaşca eğiliyordu. Yasemin, lerzân, çiçeklerini yere döküyor ve nefha-i muattarını âşıkın nağmesine karışdırıyordu.

Zîrâ demm-i subhda, kızlar, rüyâdâr gözlerini henüz açmış bulunur. Minareler, şafak ziyalarından gül-feşân olur. Beyaz yeşil türbeler, zerîn-i hudud ile buruşmuş cep-

*Ruhum dudaklarıma meylediyor
Uçuş gitmek yahut yerine geri dönmek için
Seni bir defa daha görmek istiyor*

Hafız

Âşıkın nağmesi, sabahın aydınlık yasemininden daha güzel, havayı ıtırlayan keskin ve içe işleyen kokularından daha heyecan verici, ufukta bayılmakta olan şafağın renklerinden daha nazik olarak sabah erkenden yükseliyordu.

Mahallenin evlerinde uykularını henüz terk etmiş kızların gölgeleri kafeslerin arkasında titriyordu.

Nağmesini dinleyin... Tütsülükten yükselen kıymetli ve kutsal bir koku gibi ruhundan yayılıyor. Kuşlar, sesinin ferahlığı ve dalgalanışlarından sersem ve şaşkın, dallarda hareketsiz duruyorlar ve servilerin karanlık zirveleri berrak masmavilik içinde yavaşçacık eğiliyordu. Yasemin fidanı, titriyor, çiçeklerini yere döküyor ve ıtırli esintisini âşığın nağmesine karıştırıyordu.

Çünkü sabah vaktinde, kızlar rüyalı gözlerini henüz açarlar. Minareler, şafak ışıltısından güller saçar. Beyaz yeşil türbeler, yaldızlı hatlarıyla buruşmuş cephelerini gök-

helerini semaya doğru fırlatır iken, onun nağmesi ruhun ve sür'atle ilerleyen yakazanın demm-i evveliyatında bir terâne-i aşk olur.

Ruhunun meraretini ve teşnegî-i garamını elbette do-laştırmış olduğu hangi diyar-ı baîdeden, henüz ihtizâz et-mekte olan sedasından çırpınan ve zerîn cümlelerinin gi-rân-bahâ akislerini dağlarının sırtlarında hıfz eden hangi memleketlerde sair ve zair olarak buraya gelmiş gına-yı ru-hu ile hayalatı alevlendiriyordu?

Şâh-nişînlerde yapraklar ile müstetir, yaşmaklarından daha beyaz solgun kızlar, sihr-âmîz nağmelerinden pür-he-yezan, kametlerini büklerler. Perde-dâr-ı hüzn, mütereddid nazarlar, o sihrin te'sîriyle lertzân kalblerin darabânını uzaktan izhâr ederler. Ve cebinlerini güneşe doğru çevi-rerek, kendi yâd-ı terânesiyle dem-güzâr-ı intizâr oldukları hangi memalik-i baideden, sedef gibi berrak derinliklerinde onun ayak izlerini henüz saklayan hangi esrar-engîz kıyılar-dan, meshûr yılanların meflûc ve a'mâ bükülüp kaldıkları yuvalarının bulundukları yollardan mı, acaba hangi mem-leketlerden der-beder ve serseri gelip bize kavuşur?

Havayı ta'tîr eden yaseminlerin son ve mutenâ rayiha-larından, âşıkın nağmesinden daha cazibedar, beyaz ve uzun bir el, kafesin altından ona doğru uzanıyordu.

Âşık, müezzinin sedası havada söner sönmez, minare alemlerinin şu'lebâr-ı şafak olarak elvân-ı ufukta eridikle-ri anda, ahestepâ ve bergüzariş merasimperverâne ile her sabah mahalleden geçer.

Yeni açmış çiçekler, güneşin ilk nevâzişlerinden lertzân, taze kokularıyla, şehvet-i hayatı medh ederler, küçücük

yüzüne fırlatırken, onun nağmesi ruhun ve hızla ilerleyen uyanışın hemen öncesinde aşk rüyası olur.

Kederini ve aşka susamışlığını dolaştırdığı hangi uzak diyarlardan, henüz duyulmakta olan sesinden çırpınan ve altın cümlelerinin kıymetli yankılarını dağlarının sırtlarında saklayan hangi memleketlerden göçebe olarak buraya gelmiş, ruhunun doygunluğuyla hayalleri alevlendiriyordu?

Cumbalarda yapraklarla gizlenmiş, yaşmaklarından daha beyaz, solgun kızlar, sihirli nağmelerinden heyecan dolu, boyunlarını bükerek. Hüznü perdeleyen tereddütlü gözler, o sihrin tesiriyle titrek kalplerin atışlarını uzaktan gösterirler. Ve alınlarını güneşe doğru çevirerek onun nağmelerinin hatırasıyla beklemeye koyuldukları hangi uzak memleketlerden, sedef gibi berrak derinliklerinde onun ayak izlerini henüz saklayan hangi esrarengiz kıyılardan, büyüye tutulmuş yılanların felç olmuş ve kör bir halde bükülüp bekledikleri yuvalarının bulundukları yollardan mı, acaba hangi memleketlerden derbeder ve serseri, gelip bize kavuşmuş?

Havayı ıtırıla dolduran yaseminlerin son ve dikkat çeken kokularından, âşığın nağmesinden daha cazibeli, beyaz ve uzun bir el, kafesin altından ona doğru uzanıyordu.

Âşık, müezzinin sesi havada söner sönmez, minare alemlerinin şafağın ışıyla aydınlanarak ufkun renklerinde eridikleri anda, yavaş adımlarla, törenleri hatırlatırcasına, her sabah mahalleden geçer.

Yeni açmış çiçekler, güneşin ilk okşayışlarından titrek, taze kokularıyla, hayat şehvetini methederler; küçücük kelebekler, havada uçuşur, gözlerini hayretle gökyüzüne di-

kelebekler, havalarda pervâz ile semaya atf-ı nigâh-ı hayret ve kadife kanadlarını silkerek ilân-ı meserret ederler.

Her gün kafeslere tutunarak bir az daha yükselen ve taze yeşillikleri arasından salkımlarını, beyaz güller, fersiz yaseminler uzatarak, binalardan dışarı uğrayan şâh-nişîn-lere birer çiçek sepeti şeklini veren sarmaşıklara bürünen hanelerin saff-ı muntazamı ve yosunlar ile yüklenmiş kiremitleri güneş banyosundan sararırlar.

Âşık terane-saz olarak ilerler, şerâre ve şule-i elmas ile mülteni' gözleri, fezâ-yı lâ-tenâhiye ma'tûf, hiçbir tarafa bakmazlar.

Evlerin ortasında, ufak makberelerin bülend-kamet servileri, siyah boylarıyla kıvranırlar, güya mezar taşları bulundukları yerde sarsılır, yolda, uzaktan, rengârenk mütemevvic çarşafılara sarılmış kadınlar bir an tevakkuf ederler ve heyecandan mütereddid gibi bulunurlar.

Âşık, ser-mest-i terâne, onları görmez. Bütün iklimlerden müteessir olan nuhâs cildi üzerinde garîb ve hâsir dolaştığı diyarın îrâs ettiği bereler mütesadif olurlar, çehresini ihâta eden siyah sakalı, bu anda daha ziyade sararan dudaklarını kâmilten setr eder.

Kürkten kalpağının üzerinde tam cebhesinin ortasında bir zümrüd taşı, vahşî ve yeşil bir bakış gibi bakınır, kulaklarında asılı iki gümüş halkalar baygın akislerini likasına vaz' ederler.

Tılsımlar ve hamâiller, her biri birer mana-yı hatırayı temsîl eden zî-kıymet taşlar ile boyununda asılmışlar ve göğsünde yekdiğerine karışırlar. Sol elinin parmakları altın halkalar ile yekdiğerinden ayrılmış, göğsü üzerinde dururlar.

Bî-nihâye hatlar, kelimât-ı kudsiyye ve esrar-engîz tasâvîr ile mahkûk siyah kaşkülü dirseğinden sarkar, entarisi-

kip kadife kanatlarını silkerek mutluluklarını ilan ederler.

Her gün pencere kafeslerine tutunarak biraz daha yükselen ve taze yeşillikleri arasından salkımlarını, beyaz güller, fersiz yaseminler uzatarak, binalardan dışarı uğrayan cumbalara birer çiçek sepeti görünümü veren sarmaşık бүрүлү sıra evler ve yosunlarla yüklenmiş kiremitleri güneş banyosundan sararırlar.

Âşık şarkısını söyleyerek ilerler, sonsuz göğе dikilmiş elmas ısıltısı ve parlaklığıyla pırıldayan gözleri, hiçbir tarafa bakmaz.

Evlerin ortasında, ufak kabirlerin uzun boylu servileri, siyah boylarıyla kıvrılırlar, sanki mezar taşları bulundukları yerde sarsılır, yolda, uzaktan, rengârenk dalgalanan çarşafılara sarılmış kadınlar bir an duraklar ve heyecandan terreddüde kapılmış gibi olurlar.

Âşık, kendi nağmesinden sarhoş, onları görmez. Bütün iklimlerden etkilenmiş bakır rengi cildi, garip ve çaresizce dolaştığı diyarlardan kalma yara izleriyle doludur; yüzünü çevreleyen siyah sakalı, o anda daha çok sararan dudaklarını tamamen örtmektedir.

Kürkten kalpağının tam ortasında yeşil vahşi bir bakış gibi duran bir zümrüt taşı vardır; kulaklarında asılı iki gümüş halka, baygın yansımalarını yanaklarının üzerine döker.

Her biri bir hatıranın manasını temsil eden tılsımlar ve muskalar, boynunda asılı kıymetli taşlarla göğsünde birbirlerine karışırlar. Sol elinin parmakları altın halkalarla birbirinden ayrılmış, göğsü üzerinde dururlar.

Sonsuz hatlar, kutsal kelimeler ve esrarengiz tasvirler kazınmış siyah kaşkolu dirseğinden sarkar, elbisesinin бүклүmleri beli üzerine geniş ve madeni bir kuşakla top-

nin b kl mleri beli üzerine geniş ve maden  bir kuşak ile toplanmış, bunun üzerindeki yakut taşlar, kan damlalarını andıran şu'le-p ş kızıllıklarını akıdırlar.

Bütün hüviyetinin ilkâ-yı hürmet eden sek netiyle yürür ve nağmesi, dudaklarından daha lâtif, daha nazik akar, siyah kaşları bakır renginde alnı üzerine bir elem-i işveper-ver ne ile  atışmışlardır.

Acaba sedasını yasemin fidanı altında titreden, d r -dur ve p r-bed ih bir âlemin y d-ı nevaziş-g rı mıdır? Sedasının baygın ihtiz z tı ş h-nişinlerdeki hayalperver kızların enzâr-ı l t fesine m ltemi' ah u zarlar gibi gölge saldırıyor.

Bunların kamet-i tıflanesinde daha nezîh, kalblerinden galeyan eden m bh m-i tahass s ttan daha nazik bir ruh, kafes arkasında muntazır durur ve beyaz eli, sadaka-i mu't desini  şıka vermek için her sabah uzanır.

“ ehreni daima kafes altında kaldığından göremiyorum. Be's yok, orada olduğunu biliyorum, hüviyet-i mechulenin cazibesini medh etmem için huz r-i dil-fir bin kafidir.”

“Her sabah, en mil-i g l-f mın hararet-i ilahiyelerini bana isâle etmiyorlar mı? Bir bakış kadar s z n olan temaslarında gam ve işve ile kıvranıyorum.”

“Artık cildim, nev zişlerden b -t bdir. En p r-vaad bakışları bile ruha bahş-ı teşneg  edemezler. Her sabah hararet-i gar ziyesini ceb nimde hiss ettiğim nigâh-ı pür-ateşin, benim bakışımla mezc edilmeyecek, gölgesini hayal meyal seçtiğim kamet-i nezahetperverin bana mechûl kalacak mış. Ne be's var?”

“Ey güzelim, bilirim, elin her sabah yasemin fidanı altından uzanacak ve nağmem, nefha-i nefisen ile muattar havada daha hafif ve daha lâtif olacaktır.”

lanmış, bunun üzerindeki yakut taşlar, kan damlalarını andıran ışıklar döken kızılıklarını akıtırlar.

Bütün kimliğinin hürmetini belli eden sakinliğiyle yürür ve nağmesi, dudaklarından daha yumuşak, daha nazik akar, siyah kaşları bakır renginde alnı üzerinde işveli bir elem ifadesiyle birbirine kavuşur.

Acaba sesini yasemin fidanı altında titreten, uzak mı uzak ve güzelliklerle dolu bir âlemin okşayan eli midir? Sesinin baygın yayılışı, kesik kesik hıçkırıklar gibi, cumbalardaki hayalperest kızların güzel gözlerini sürmeliyordu.

Bunların çocukça endamlarından daha nezih, kalplerinden taşan bulanık hislerden daha nazik bir ruh kafes arkasından gözler ve beyaz eli, her zamanki o sadakasını âşığa vermek için her sabah uzanır.

“Yüzünü daima kafes ardında kaldığından göremiyorum. Dert değil, orada olduğunu biliyorum, meçhul kimliğinin cazibesini methetmem için gönül aldatan huzurun kâfidir.”

“Her sabah, ilahi sıcaklıklarını bana aktaran gül rengi parmaklarının yakıcı dokunuşlarıyla keder ve şehvetten kıvranıyorum.”

“Artık cildim, okşayışlardan yorgundur. En vaat dolu bakışları bile ruhumu susatamazlar. Her sabah sıcaklığını alnımda hissettiğim ateşli bakışın, benim bakışımla karışamayacak, gölgesini hayal meyal seçtiğim narin endamın bana meçhul kalacakmış; ne gam?”

“Ey güzelim, bilirim, elin her sabah yasemin fidanı altından uzanacak ve nağmem, nefis kokunla ıtırlanmış havada daha hafif ve daha latif olacaktır.”

“Kafesin hiç açılmasın, gölgen daha hafif ve benim için görünmez olsun, benim nağmemden ruhunun müteheyyic olup da sana başkasını düşündüreceğinden gam yemem... Zîrâ, ah, o pür hararet parmakların bana rüyâlar ile bî-ârâm gecelerden ve baîd-ül-imkân mes’adet iştihaklarından bahs ederler.”

Saçaklara tırmanan yaprakların sararmasına kadar, yuvalarını yapan kuşların bizim memleketlerden tebaüd etmelerine kadar, siyah servilerin rüzgârlarla kamçılanarak, meraret-i ebediyyelerini ağladıkları ana kadar, âşık geldi ve terennüm etti.

Her sabah nağmesi, gittikçe daha lâtif oluyor ve yase-min fidanı arkasından uzanan el gittikçe sararıyor, gittikçe zayıflanıyordu.

Bir sabah, kafes artık açılmadı ve kafesleri kapalı kalan boş hane, âşıkın terane-i me’yûs-ânesine göz açmadı.

Sonra o bahar rüzgârlarından solgun beyaz kızlar, su-kut eden yaprakların üzerinden aheste aheste yürüdüler ve uryân şah-nişinlerin üzerinden onların mestûr başları hüzn ile intizâr ettiler.

Âşıkın nağmesini dinleyiniz. Zîrâ ses seda çıkarmayan haneye merbût zayıf dallarıyla kadîd gibi kıvrım kıvrım olan yasemin fidanının altında terane-i vâpesinini terennüm ediyor.

“Ormanda çam ağaçlarının zir-sayesinde تنها ve ler-zân bir şükûfe, ke’sini açıyor... Müteharrik gölgeler onun evrâkını parlatmışlar ve güneşin eşi’a-yı gürizânı ona en nazik elvânını bahş etmişler.”

“Ey muattar ve pür nezahet küçük çiçek! İnce ve ner-

“Kafesin hiç açılmasın, gölgen daha hafif ve benim için görünmez olsun, benim nağmemden ruhunun heyecana kapılıp da sana başkasını düşündüreceğinden gam yemem... Zira, ah, o ateşli parmakların bana rüyalarla cebelleşilen geceleri ve imkânsız bir mutluluk arzusunu anlatırlar.”

Âşık, saçaklara tırmanan yaprakların sararmasına kadar, yuvalarını yapan kuşların bizim memleketlerden göç etmelerine kadar, siyah servilerin rüzgârlarla kamçılanarak, sonsuz kederlerine ağladıkları ana kadar geldi ve şarkı söyledi.

Nağmesi her sabah daha güzel oluyor ve yasemin fidanı arkasından uzanan el gittikçe sararıyor, gittikçe zayıflıyordu.

Bir sabah, kafes artık açılmadı ve kafesleri kapalı kalan boş ev, âşığın ümitsiz nağmesine göz açmadı.

Sonra, o bahar rüzgârlarından solgun beyaz kızlar, düşen yaprakların üzerinden yavaş yavaş yürüdüler ve örtülü başlarıyla çıplak cumbaların üzerinde, hüznü bakışlar attılar.

Âşığın nağmesini dinleyiniz. Zira ses seda çıkmayan eve dolanmış zayıf dallarıyla iskelet gibi kıvrım kıvrım olan yasemin fidanının altında son nağmesini söylüyor.

“Ormanda çam ağaçlarının gölgesi altında تنها ve titrek bir tomurcuk, çanağını açıyor... Hareketli gölgeler yapraklarını parlatmış ve güneşin uzaklaşan ışıkları ona en nazik renklerini bahşetmişler.”

“Ey ıtırılı ve zarif küçük çiçek! İnce ve yumuşacık dalların üzerinde boşuna sallandın. Güneşten sarhoş olmuş ke-

min sâkın üzerinde beyhude sallandın. Kelebekler, sermest-şümus havada raks ederler ve helezonî in'ikâsatı arasında kan renginde çiçekler üzerinde arâm ederlerken, sana asla yaklaştılar.”

“Gece kuşları, gırtlaklarını tehzîz eden kıymetdâr hisleleriyle mütehassıs oldukları vakit, beyaz ve kapalı kirpikleri altında senin nazik tasvîrini taşıyorlardı.”

“Evrakın beyhude yerde titredi ve bayıldı. Nesîm, senin üzerinden geçmedi... Sabahları, ağaçlar, şebnemlerle mahmûl, ilk ziyalar altında eşk-bâr iken, seni iktitâf edecek ve تنها, hazîn çamların gölgesi zîrinde çiçeklerle uğurunda donattığın eli beyhude davet ettin.”

“Artık benim nağmem, bî-semere ve güneşin hasretiyle solgun çiçektir. Zîrâ artık senin elin, hararet-i şehvet-âmîze ruhumu ısıtamayacaktır.”

“Bundan sonra, gül-fâm tırnaklar ile müzeyyen ve müştâk teması olduğum o parmaklar cazibe-i füsunkâranelerini kime tevzî' ediyorlar?”

“Önümde uzanan yoldan tebaüd ettiğim vakit yad-ı firâkınla mahmûl harâret-i kalbiyyemi kime tagannî edeceğim?”

“Yolum üzerinde beni tevkîf eden ruhumun ıztırabât-ı ebediyyesinin nagamâtını dinleteceğim bir el, müsâdif-i reh-güzârım olacak mıdır?”

“Saf ve rüyâperver ruhlar, enzâr-ı işvebârlarını kaparlar ve mebhût ve mütehayyir ‘Hangimiz için?’ diye sorsalar, benim nağmem senin için olacaktır, zîrâ şübhe-i merâret-engîz daima ruhumda feryâd ve figân edecektir.”

“Bundan sonra, gül-fâm tırnaklar ile müzeyyen ve müştâk-ı nevazîşleri olduğum o parmaklar cazibe-i füsûnkâranelerini kime tevzî' edecekler?”

lebekler, havada oynayıp sarmal akisleri arasında kan renginde çiçekler üzerinde eğlenirlerken, sana asla yaklaştırmadılar.”

“Gece kuşları, gırtlaklarını titreten kıymetli hisleriyle hassaslaştıkları zaman, beyaz ve kapalı kirpikleri altında senin nazik tasvirini taşıyorlardı.”

“Yaprakların boşuna titredi ve bayıldı. Hafif ve tatlı meltem senin üzerinden geçmedi... Sabahları, şebnemlerle yüklü ağaçlar, ilk ışıklar altında gözyaşı dökerken, bir başına ve üzgün, çamların gölgesinde uğruna çiçek açtığın, gelip seni koparacak olan eli boşuna davet ettin.”

“Artık benim nağmem, güneşin hasretiyle solmuş meyvemiz bir çiçektir. Zira artık senin elin, şehvetin hararetiyle ruhumu ısıtamayacaktır.”

“Bundan sonra, gül rengi tırnaklarla ve dokunma arzusuyla süslenmiş o parmaklar sihirli cazibelerini kimlere dağıtacaklar?”

“Önümde uzanan yoldan uzaklaştığım vakit ayrılığın hatırasıyla dolu kalbimin hararetini kime okuyacağım?”

“Yolum üzerinde beni rehin alan ruhumun sonsuz ıstıraplarının nağmelerini dinleteceğim bir el, karşılaşacağım biri olacak mıdır?”

“Saf ve rüyalı ruhlar, işveli gözlerini kapatıp sersem ve şaşkın bir halde ‘Hangimiz için?’ diye sorsalar birbirlerine, benim nağmem senin için olacaktır; zira acı veren şüphe daima ruhumda feryat ve figan edecektir.”

“Bundan sonra, dokunuşlarını onca arzuladığım, gül rengi tırnaklarla süslü o parmaklar sihirli cazibelerini kimlere dağıtacaklar?”

Dikran Gamsaragan

HARO

Bir Tulumba Hikâyesi

Ermeni Edebiyatı; Dikran Gamsaragan'dan, Haro,
Servet-i Fünun, No. 1127, 27 Kanun-u evvel 1328 [9 Ocak 1913].

Haro, ayaklarını aynı istinâd-gâha dayamış, tulumba-
nın çarhını muttarid ve nihayetsiz bir devr ile çeviriyordu.

Kamondo Hanı'nın, yeni te'sîs edilen makinesiydi. Sa-
bahtan beri kimse, hiçbir kimse onu çevirememişti. Gala-
ta seyyar hamallarının milel-i muhtelifeden mümessilleri o
makinenin önünden geçmişler, cümlesi de a'sâbi gayretler
ile onu çevirmeyi tecrübe etmişler ve bî-tâb kalarak bıra-
kıp kaçmışlar ve arlarından zahmetlerinin ücretini talep
etmekten istinkâf etmişlerdi.

Makine, birkaç muarızı devirdikten sonra bir başkasını
bekleyen bir pehlivan-ı galib gibi, orada dikilirdi. Gala-
ta'nın, bilemediğim hangi daracığından bulup Haro'yu ge-
tirmişlerdi. Haro'nun Trabzon vapurundan İstanbul kaldı-
rılmaları üzerine atılması daha iki gün olmamıştı.

Haro, ayaklarını dayanaktan ayırmadan, tulumbanın çarkını düzenli ve sonsuz bir devirle çeviriyordu.

Kamondo Hanı'nın yeni tesis edilen su tulumbasının çarkıydı. Sabahtan beri kimse, hiç kimse onu çevirememişti. Galata'nın seyyar hamallarının çeşitli milletlerden temsilcileri, hepsi de makinenin önüne geçip öfkeli gayretlerle onu çevirmeyi denemiş; yorgun düşerek bırakıp kaçmış ve utançlarından zahmetlerinin ücretini talep etmekten çekinmişlerdi.

Makine, birkaç rakibini devirdikten sonra bir başkasını bekleyen galip bir pehlivan gibi orada dikiliyordu. Galata'nın, bilemediğim hangi dar sokağından bulup Haro'yu getirmişlerdi. Haro'nun Trabzon vapurundan İstanbul kaldırımlarına atılmasına daha iki gün olmamıştı.

Haro kendisini o devasa çarh önünde bulduğu vakit, köylü fıkdan-ı itimadından mütevellid bir sevk-i tabîî ile mübhem bir korku hissetmişti. Tulumba, çarhının büyük dairesi bir devin fal taşı gibi açılmış müdevver gözünü andırırcasına orada yayılıyordu.

Ah, memlekette tarlaları böyle bir çarh ile sulamazlardı. Bu çarhdan şüphe ediyordu. Bu makinede acaba bir dü-bârâ mı vardı. Kendisini oraya getirmiş olan Yahudi korkumasını tenbih etmişti. Yerinden fırlayıp göğsünü makinenin manivelasına dayayarak, çarhı bir iki defa çevirmişti. Haro, an be an kesb-i cesaret ederek, tulumbaya yaklaşmış binecek atı ohşadıkları gibi onu birkaç defa eliyle sıgırmıştı. Sonra muhteriz bir tavır ile pençesini ona atmıştı.

Şimdi çarh, muttarid, bî-zevâl ve me'yûs bir devr ile dönüyordu.

Makinenin anûd mukavemetlerinden sonra Haro'nun karşısında o muannid kütle-i aheninin, bin tevazular ve işvebaz naz u niyazlar ettiğini görmekte bir lezzet-i intikam ve hayvanî bir nisbetçilik vardı.

Dönüyordu, güya esrarengiz, gayr-ı meşhud bir kuvvete ram, nihayetsiz, tükenmez devirleriyle havayı yararak bir daire-i nâzenin teşkil ediyordu. Halbuki Haro faaliyet-i Rüstem pesendanesinden gafil, orada dikilip durmuş, güya bir hareket-i ebediye için kurulmuş bulunuyordu. Fakat bu kuvve-i gafilanesi, bilhassa böyle bî-kayd ve mebzûl bir tezahürde bulunuyorken hakikaten cazibedar, calib-i hayret bir hali haiz idi.

Fakat ne? Acaba lâ-kayd mıydı?

Ah! Sakin cildi altında, Haro İstanbul'da Galata piyasasında ilk işi, ilk kazancı olan o demir kütleye bir şevk-i heyecan-âmîz ile yaklaşmıştı. Hayır, o çarh, biçimsiz bir demir

Haro, kendisini o devasa çark önünde bulduğunda, köylü güvensizliğinden kaynaklanan içgüdüyle gizli bir korku hissetmişti. Tulumba, çarkının büyük dairesi bir devin fal taşı gibi açılmış yuvarlak gözünü andırırcasına orada yayılıyordu.

Ah, memlekette tarlaları böyle bir düzenekle sulamazlardı. Bu çarktan şüphe ediyordu. Bu makinede acaba bir hile, hurda mı vardı. Kendisini oraya getirmiş olan Yahudi korkmamasını tembih etmiş, yerinden fırlayıp göğsünü makinenin manivelasına dayayarak, çarkı bir iki defa çevirmişti. Haro, yavaş yavaş cesaret toplayarak, tulumbaya yaklaşmış, binilecek atı okşadıkları gibi, onu birkaç defa eliyle sıvazlamış ve çekingen bir tavırla pençesini ona atmıştı.

Şimdi çark, düzenli, sonsuz ve kederli bir devirle dönüyordu.

Makinenin, inatçı ayak direyişlerden sonra, nihayet Haro'nun karşısında bin boyun eğmeler ve işveli kıvırtmalar yaptığını görmekte kibrin ve nispetin hayvani sevinci vardı.

Dönüyordu, sanki esrarengiz, görünmez bir kuvvete boyun eğmiş, sonsuz, tükenmez devirleriyle havayı yararak bir daire oluşturunuyordu. Halbuki Haro, yaptığı bu Herkülvari işten habersiz, orada dikilip durmuş, sanki sonsuz bir hareket için kurulmuştu. Fakat farkında olmadığı bu kuvvetinin, özellikle böyle kayıtsız ve çokça göze çarpıyorken hakikaten cazip, hayret uyandırıcı bir hali vardı.

Fakat neydi? Acaba kayıtsızlık mı?

Ah! Sakin teninin altında, Haro, İstanbul'da, Galata piyasasında ilk kazancını getiren o demir kütleye heyecanla, şevkle yaklaşmıştı. Hayır, o çark, biçimsiz bir demir yığını değildi; fazla, daha fazla bir şey, geçiminin ete kemiğe

yığını değildi, bir şeyler, fazla bir şeyler, tecessüm-i maîşeti, tahayyül-ü mesaisi idi ki işte artık yakalamış, kucaklamıştı.

Uzakta, evde sevimli yavrucaklarını, cahil gelinini,¹ ocağında bir derenin sırtında, muhâfazasız ve yıkık evciğinde bırakmıştı. Binlerce sayılan sair vatandaşları gibi İstanbul'a gelmiş, tâlî'-i ebedisini bu zavallılardan ebediyyen firar eden tâlî'i aramaya gelmişti. Ve şimdi bu çarhın önünde, manivelasını sıkı sıkı tutmakta olduğu bu çarhın önünde çarh-ı tâlî'i zabt etmiş gibi değil miydi? Fakat çarh dönüyordu. Belki çarh dönüyordu, zîrâ bu devin derununda mütehevvir bir peder saklanmıştı. Öyle bir peder ki ciğerparelerinin muhabbetinden çıldırmış ve şaşırılmış, Galata denilen cehenneme atılmış, helecanlarına tâb'i olduğu bu cemm-i gafîre karışmış ve pür hararet ve mecnûnâne müsabıka-i maîşete saf ve sadedil faaliyetiyle iştirak ediyordu.

Onun dört etrafında kalabalık, mariz bir faaliyet-i takat ber-endâzane ile kaynıyordu. Bir izdihâm-ı insaniyenin, deniz kenarına savlet ile ricat eden emvacın zemzeme-i muttaridesini andıran bir hay ve huy faaliyeti tannan oluyordu. Haro, bu izdihâmın mütekattî' teneffüsünü işiterek alışmadığı bir fısıltıdan tahaşşi eden bir cins at gibi hiddetleniyor, ve güya etrafında bî-nihaye teâlî eden faaliyet-i divaneyi çarhın çağlıtıyla boğmak istiyormuş gibi onu bir gayret-taze ile çeviriyordu.

Fakat o hay ve huy arasında bu Ermeni muhacirinin mesai-i cesuranesinde tesellî-bahş bir hal vardı. Bu anda, orada her tarafta fikr-i insan maîşet-i dağ-i ateşininin temasıyla sar'a-i takallüsâtıyla kıvranır, denî ve hain desiseler ile yerlere sürünür. Didinirken belki yalnız o Ermeni muhaciri idi ki o takat ber-endâz ceng-i mukadderatına tabî ve helal emeğini tevkîl ediyordu.

bürünmüş hali, bir iş hayalidi ki, artık yakalamış, kucaklamıştı.

Uzakta, sevimli yavrucaklarını, cahil karısını,¹ ocağında, bir derenin sırtında, korunaksız ve yıkık evciğinde bırakmıştı. Diğer binlerce vatandaşı gibi İstanbul'a gelmiş, sonsuz talihini, bu zavallı insanlardan sonsuza dek firar eden talihi aramaya gelmişti. Ve şimdi bu çarkın önünde, manivelasını sıkı sıkı tutmakta olduğu bu çarkın önünde, talih çarkını kavramış gibi değil miydi? Fakat çark dönüyordu. Belki de bu devin içinde öfkeli bir babanın saklandığını bildiğinden dönüyordu çark. Öyle bir baba ki evlatlarının sevgisinden çıldırmış ve şaşırmış, Galata denilen cehenneme atılmış, heyecanlarına kapıldığı bu büyük kalabalığa karışmış ve hararetle, delice geçim kavgasına saf ve temiz kalpli emeğiyle iştirak ediyordu.

Dört yanını sarmış kalabalık, güç tüketen, hastalıklı bir faaliyetle kaynıyordu. Bir insan kalabalığının, deniz kenarına şiddetli dönüşler yapan dalgaların tekdüze nağmelerini andıran bir hayhuy faaliyeti kulaklara çalınıyordu. Harro, bu kalabalığın kesik solumalarını işiterek, alışmadığı bir fısıltıdan korkan bir cins at gibi hiddetleniyor, ve sanki etrafında sonsuzca yükselen bu çılgın faaliyeti çarkın çağışısıyla boğmak istiyormuş gibi onu yenilenen bir gayretle çeviriyordu.

Fakat o hayhuy arasında bu Ermeni muhacirinin cesur mücadelesinde teselli edici bir hal vardı. Bu anda, orada, her tarafta insan aklı geçim derdinin ateşten damgasının temas edişleriyle saralı gibi kıvranıyor, alçakça ve hain hilelerle yerlerde sürünüyordu. Belki yalnız o Ermeni muhaciriydi ki, doğal ve helal emeğiyle, o kuvvet tüketen kader mücadelesinde çarpışıyordu.

Yekdiğerine karşı gerilmiş olan bu faaliyet gayr-ı afifane muhâtinde makinenin önünde kuvve-i bedeniyenin bu halisane ve mebzulane feveranı, insan-ı ibtidai yontulmamış, fakat hilesiz sarfiyatı tevessüm edemediğim bir ulviyet ihtiva ediyordu. Bu adamı Galata piyasasında en büyük bir adam telakki ettirecek demm-i tefekkürlerimiz olacaktı. Bu dağlı bizi meclub-ı hayret edecekti. Çünkü kuvveti var, şayeste-i merhametimiz olacaktı. Çünkü kuvve-i bedeninden başka bir şeyi yoktur. Ah! Hakikatdır ki Galata piyasasında bu Ermeni muhacirinin takdiri, o anda muttasıl kaldırım üzerinde ayak tepirtilerini işittiğimiz tramvay beygirleriyle hemhal olmaktı. Safderun rençber (zîrâ hamallığı burada başlıyor) bağını bahçesini sulayacak yerde neden Yahu-di'nin havuzunu dolduruyor? Açık havada mağrûr sinisini kara ve tipiye karşı gererek, yâhûd alnından damla damla ter akıtan bele ve kazmaya yapışarak yanı başında cıvılda-yan şu yalınayak, başı açık vahşiler etrafını aldıkları halde neden tarlalarının güzel çiçeklerinin nağmesini teneffüs etmiyordu. Galata'nın bu heva-i müfsidini yutuyor. Neden zevcesinin, tabîatın bergüzarı olan mahbubesinin sine-i mahcubuda yorgun başını dinlendirmeyecek ve kendisi o tabîat adamı için bir lüzum olan aşk-ı vefadar ile ser-mest-i garam olmayacaktır? Efsûs! Burada da dimâğı şarab dumanıyla muattal bir halde, karanlık basar basmaz gidecek, fakat... Sefa satan bir zen-i işvebazın koynunda kuvve-i hayatiyesini kurutmak, bütün günün kazancını ve yarının kazancı olan kuvvetini orada terk etmek için olacaktır.

Ah! İstanbul..! Taşralı safvet için ne cazibe ve ne garib bir fitneyi haizdir.

Bugün Haro'ya çevirmesi için bir tulumba vermişler. Fakat belki yarın bir yük verecekler, ve-yâhûd omuzlarına

İnsanların birbirlerine karşı gerilmiş oldukları bu ahlaksız faaliyet ortamında, makinenin önünde beden kuvvetinin safça ve bolca coşkusu, ilkel insana has yontulmamış fakat hilesiz sarfiyatı, anlayamadığım bir yücelik gizliyordu. Bu adamın Galata piyasasının en büyük adamı olduğunu düşüneneğimiz anlar olacaktı. Bu dağlı bizi hayrete düşürecekti. Çünkü kuvveti var. Merhamet edecektik. Çünkü beden kuvvetinden başka bir şeyi yok. Ah! Bu Ermeni muhacirinin kaderinin Galata piyasasında o anda bitişik kaldırım üzerinde ayak tapırtılarını işittiğimiz tramvay atlarınınkinden farklı olmadığı gerçektir. Saf kalpli rençper (hamal diye burada anılır oldu çünkü), bağını bahçesini sulayacağı yerde neden Yahudi'nin deposunu dolduruyor? Açık havada kibirli sinisini kara ve tipiye karşı gererek, yahut alnından damla damla ter akıtan bele ve kazmaya yapışarak yanı başında cıvıldaayan şu yalınayak, başı açık [küçük] vahşiler [ki kendi veletleridir] etrafını sardıkları halde neden tarlalarının güzel çiçeklerinin nağmesini solumuyor da Galata'nın bu fesat havasını yutuyor. Neden karısının, doğanın hediyesi olan sevgilisinin mahcup sinisinde yorgun başını dinlendirmiyor ve doğanın bağrından gelen bu adam için lazım olan vefalı aşkla sevda sarhoşu olmuyor? Heyhat! Burada da, zihni şarap dumanıyla bulanmış, karanlık basar basmaz gidecek. Fakat bu, sefa satan işveli bir kadının koynunda, hayat kuvvetini kurutmak, bütün günün kazancını ve yarının kazancı olan kuvvetini orada terk etmek için olacaktır.

Ah! İstanbul..! Taşralı saflığı için ne cazip ve ne garip bir fitnessi var!

Bugün Haro'ya çevirmesi için bir tulumba vermişler. Fakat belki yarın bir yük verecekler veyahut omuzlarına

bir kirec sandığını yükleyecekler, Haro hamal veya kendi tabiri vechile “rencber” olacaktır. Eğer hamal ise günün biri kaypak kaldırımlar üzerine kayacak, ezilecek ve yaralarını tedavi eden, karısının parmakları olmayacaktır. Eğer rencber ise bir yapının tepesinden iskele üzerinde yanlış bir adım neticesi yuvarlanarak düşdüğünü tasavvur ederim. Ve burada, İstanbul’da hiçbir kimseye lazım olmayan beyni kaldırım taşları üzerine dağılacaktır. Zavallı rencber!

Fakat çarh dönüyordu ve şimdi bu tefekkürat-ı elime arasından makine önündeki babayiğidi seyrettiğimiz vakit hakkında bir şefkat-ı pür-muhabbet ile meşbu olacaktık. Onun adalatının kıvrandığını gördüğünüz vakit bu makinenin önünde nefsinizden bir şeylerin muzdarib, muazzeb olduğunu hissedecektiniz.

Fakat Haro birden bire durdu. Artık çevirmeyecek miydi? Sakin bir hareket ile saltasını serpuşunu çıkardı. Bir pencere köşesine sıkıştırdı. Çarh işte yeniden avuçlarında!

Soyunmak için zayi ettiği vakti telafi mi etmek istiyordu? Yoksa artık önünde nihayetsiz tevazular, tabasbuslar eden bu asi demir kütlesini görmek, kendisi için bir zevk, şehvet mi idi? Artık onun harekâtında mütehevvir ve gazûb bir şeyler ihtifa ediyordu. Puladdan pençesiyle, damarları şişkin ve mafsalları dışarı uğramış olan yanık bileğiyle bir yılanın yakasına yapışır gibi manivelayı yakalamıştı. Ve çarh o bazu-yı devasanın tazyikat-ı akurânesi tahtında makhur ve mağlub, inler gibi feryâd ediyordu.

Başı açık, göğsü mukavves, kuvvetli bazuları, gergin adaleleri robelerinin aralarından dışarıya fırlamış olduğu halde, Haro kan ter içinde oraya dikilmiş, şahsından makineye doğru emvac-ı havaiden nebeân eder gibi görünen seyyal bir kuvvet isale ediyordu.

bir kireç sandığını yükletecekler; Haro, hamal veya kendi tabiriyle, “rençper” olacaktır. Eğer hamalsa, günün biri kaygan kaldırımlarda kayacak, ezilecek ve yaralarını tedavi eden, karısının parmakları olmayacaktır. Eğer rençperse, bir yapının tepesinden, iskele üzerinde yanlış bir adım neticesinde yuvarlanarak düştüğünde olacakları zihnimde canlandırıyorum: İstanbul’da hiç kimseye lazım olmayan beyni kaldırım taşları üzerine dağılacaktır. Zavallı rençper!

Fakat çark dönüyordu ve şimdi bu kederli düşünceler arasından makine önündeki babayığidi seyrettiğimiz vakit, ona sevgi dolu bir şefkat duyacak; kaslarının kıvrandığını görerek, bu makinenin önünde kendimizden de bir şeylerin muzdarip olduğunu, azap çektiğini hissedecektik.

Fakat Haro birdenbire durdu. Artık çevirmeyecek miydi? Sakin bir hareketle ceketini ve başlığını çıkardı. Bir pencere köşesine sıkıştırdı. Çark işte yeniden avuçlarında!

Soyunmak için kaybettiği zamanı telafi mi etmek istiyordu? Yoksa artık önünde durmadan eğilip bükülen, yaltaklanan bu asi demir kütlesini görmek, kendisi için bir zevk, bir şehvet miydi? Artık onun hareketlerinde öfkeli ve hiddetli bir şeyler saklıydı. Çelikten pençesiyle, damarları şişkin ve eklemleri dışarı uğramış olan yanık bileğiyle bir yılanın yakasına yapışır gibi manivelayı yakalamıştı. Ve çark o devasa pazısının acı veren kasılışları altında kahrolmuş ve mağlup edilmiş gibi feryat ediyordu.

Haro, başı açık, kemerli göğsü, kuvvetli pazıları, gergin kasları elbisesinin yırtıklarından dışarıya fırlamış halde, kan ter içinde oraya dikilmişti. Vücudundan makineye doğru hava dalgalarıyla yayılır gibi görünen bir kuvvet cereyan ediyordu.

Bakır rengi yüzü belli belirsiz bir gülümsemeyle örtül-

Bakır renginde olan yüzü mübhem bir tebessüm ile mestûr, gözleri bir şehvet-i mazbuta ile mün'akis, dudakları güya bir sevda-yı gürizanî takîb ediyormuş gibi bir istihfaf ile yarılmış, burunları teneffüs-i cereyan şedidiyle kumral bıyıklarını titretmekte bir kıl korusuyla kabarmış donanmış olan göğüs, bir şeye sarılmağa mahya etvâr-ı mübhemedede, o göğsü zahmetle soluyor, çarh üzerinde mağrûr ve güzel bükümler tersim ediyor, şişiyor, iniyor ve kuvvetli teneffüsü arasında kuvve-i muharrikenin nebeân ettiği buhar ile tazyik edilen kazandan fırlayan ıslığı andıran bir feryâd salıveriyordu.

Artık çarh gıcırdamıyor, nihayetsiz şelaleler ile çağıldayordu. Duvarlara tutturulan kurşun borular arasında suyun yukarıya doğru feveranından mütehasıl çağıltılar işitiliyordu. Kuyunun a'mâk-ı dûrâ-dûrundan su urganları, seyyâle-i berkiyye sür'atiyle sürülüyor, o bülend binanın inanılmaz irtifalarına doğru revan oluyor, havuzu doldurup, taşıtıyordu.

"Yahu, yahu, Hro!" diye bağırmakta olan bir ses işitildi. Fakat makinenin feryâdıyla boğuluyordu. Ve Haro, hareketine teslîm-i nefis etmiş, o sesi işitmemişti.

Fakat ses yükseliyor, şiddetleniyordu.

"Yahu, yahu, Hro!"

Haro, bu defa durdu, batî bir hareket ile başını dört tarafına gezdirdi. Kimseler yok! Sonra yukarıya baktı, Yahudi idi. Yahudi, yarı belinden sarkmış, gözlerini fal taşı gibi açmış başının ve kollarının bütün hareketleriyle ve zeytinyağından çatlak sesinin bütün kuvvetiyle, artık devam etmemesi için işaretler ediyor, bağırıyordu.

Havuz taşmıştı...

müş, gözleri zapt altına alınmış bir şehveti yansıtıyordu. Dudakları sanki kaçan bir sevdayı kovalıyormuş gibi bir küçümseyişle yarılmıştı ve burun delikleri nefes alışının şiddetiyle kumral bıyıklarını titretmekteydi. Bir kıl ormanı ile kaplı olan göğsü bir şeye sarılmaya çalışırmış gibi belli belirsiz bir tavırla, zahmetler içinde soluyor; çark üzerinde kibirli ve güzel bükümler çiziyor, şişiyor, iniyordu. Ve güçlü nefes alış verişleri arasında buhar gücüyle hareket eden bir kazandan fırlayan ısılgı andıran bir feryat salınıveriyordu.

Artık çark gıcırdamıyor, sonsuz şelaleleriyle çağlıyordu. Duvarlara tutturulan kurşun borular arasında suyun yukarıya doğru fışkırmasından gelen çağlıtlar işitiliyordu. Sudan sütunlar kuyunun ta derinliklerinden yıldırım hızıyla yükseliyor, o yüksek binanın inanılmaz irtifalarına fışkırarak depoyu doldurup taşıyordu.

“Yahu! Yahu! Hro!” diye bağırmakta olan bir ses işitildi. Fakat Haro, nefisini hareketlerine teslim etmiş, makinenin feryadıyla boğulan sesi işitmemişti.

Fakat ses yükseliyor, şiddetleniyordu.

“Yahu! Yahu! Hro!”

Haro, bu defa durdu, ağır hareketlerle başını dört tarafına gezdirdi. Kimse yoktu! Sonra yukarıya baktı; Yahudi yarı belinden sarkmış, gözlerini fal taşı gibi açmış, başının ve kollarının bütün hareketiyle ve zeytinyağından çatlamış sesinin bütün kuvvetiyle, artık devam etmemesi için işaretle ediyor, bağırıyordu.

Depo taşmıştı...

Not

- 1 Ermenice metinde yer alan “karısını” ifadesine sadık kaldık.

ذاتاً جیقمی امکان ده یوقدر یا ... هالیا جیقمی فکیرنه دوشه .
مه لیدر دیه جگم . انسالرده حیثیت ده برحدودی واردور . دیدیکم
کچی کیسه نه :
— ولوک سکا اون بیک مثل قیمت و برسرار سنینه مالکی
وربم جگسک ...

دیکم صحیح اولماز ؛ فرضا اولسده کیسه دیکم من ؛ هرکس
استفاده مادیسی قولایچه فدا ایدم من ... اوله ایسه مایوس و ملول
موقیتدن امیدمنی کسه لمی ... غایر ، دلداده هریشته برچاره
واردور . بونک ده نیجه منفرد برچارسی وار . اگر اوجاچه تطبیقه
مقتدر ایسه ک مقصدنه واسل ، املنه نائل اولورز ؛ اوده ؟

ادراب نروت و یسار ، مهمجه بر مبلغ وضع ایلر براراضی
باطمنی تأسیس ایدلر ؛ قطعه ک من طرفده مخصوص مأمورلر
کندیرور ، غنایارلده اعلان ایدلر و دیرلرک :

« هرکیم صیونیلر اراضی صانه جی اولورلر سه ، کدینسه
تکلیف ایدلر صونک ؛ لی یوزده ، ایکی مدینه باقمه من آهبرق
اراضیسی یاقچه نقرغ ایدم بیلر ... »

ایشه شوسورنه هم مترشک استفاده منه خلل کتیرلمش ؛
بلکه شمت ایدلش ، متفرغ لک ، بنی صیونیک امانه طیبی ،
اقتصادی برسد جگلمش اولورک بونک قرضی کیسه ک شکایته ،
اعتراضه حق قائلار ؛ زیرا قانون اقتصادک ؛ عرض و طلب ؛
و « رقابت » قاعده لری دائرمنسده حرکت ایدلش دیکمکده بو
معامله هر نوع تدابیر اذارینک ، حتی هر قانونک فوقده بر مقابله
طبیقه و مؤثر دور ...

همچما حقیق وطن محافظی مدعیلری ، صیونیلرک مخاصم
صونک لارلری بو تدبیره مراجعت و احراز موقیت ایدم بیلر .
جگرمی ؛ یوقه بو حقیقت ممرالک قارشینسده یایفاره جملقه سی
اکتفا ایدم جگلمر ...

ع - سنی -

اورمنی ادبیاتی

مادام زایل آسادیور (سپیل) دن

بوا

ماقریغ اوصباح شفق سوکر سوکر ، اوياغش و متادی
وجهله ساتلرجه یانوب رؤیایره داله چشته ، یانانندن فیرلاشیدی .
سیسه و رعنا ، نرم و نازک جلدی اییون او قدر احتیاط ایتدیکی قوش
صاحلرینک مؤنذبیریمی سوخته رعنا ، اولکی آتشمادن بری
آتشرا ایلیمده بولان کوچوک قزجغزیه برهکیم بولق اییون سواقعه
دوششیدی .

برداکشی اولان زوچی اورتاق آقابر آقارماز ایشه کیدردی .

●●●
اوله ایسه ضرورتی کوردیکمز اهالی اسلیه مملکتی آتیا
تهدید ایدن بو آتجیرک اولکی آلهامایه جیمنی ... جمانده بر
سکوت و تسلیمینله می مقابله ایدم جگر ؟ بونک قارشی هیچ رفقه
مانده من یوقی ... دیکم ک حقیقه « حلول داخل و حلول خارج »
قانون طبیعیتی حرکات اجتماعیه دمه تطبیق می ایدم جگر ؟

برکره حکومتک اداره « یوجریانه مانع اوله مایه جیمنی بویایده
اوله دول شاهانه می قارشی تصدیق و بخش ایش برستی
استرداد ، بویوک رفاقون دخی وضع ایدم مایه جی قبول اولدقن ،
بو خصوصیه قوه اداره من برنی بیکلمه مک لازم کله جکی ایجه
آکلاشیلدقن صوکره . اگر مطلقا بوسیل خروشانه قارشی
طورمق جسانسه مالک بولنیورسه ق . بوماجه قی موقیت اییون
نمایله بیله جکی پیش ناعله آتقی ، بویه برصدعه می طوردریمق
قوه مقاومت مک زده ، وکیلرده تمثیل ایشکده اولدینق تعیین ایتک
ایجاب ایدر .

طیبی آره من حکومت چیکلیجه ، بوجیکلمه می ضرورت
الجابیه اولدینق قبول ایدلنجه ایش اولاده وونک عهده من
و غیرت قایلر ... بر حقیقه صیونیلرک بوقطعه من برلسمه سی
آرزو ایتجوریمنی ؟ ... اونلرک بورالده چوغالاسی منافع اولاد
وطنه مغایری کوردیورز ؟ ... اولحاده بونک قارشی نه کی برسلاجه
قارشی طوردریم بیله جکی ایجه ملاحظه ایتلی یز .

اونو تاملیدرک کاشات برجدلکام مسافه در ، بومیدان رقابتده
حق حیات ، قوتیکدر ، انساار کی جعینلرده علنا مصارعه
ایدلر ؛ کیمک قوتی غالب کایره حق ده اوقازانیر . یاقه کنز آ :
ایکی دولت حرب ایدر ؛ غلبه من تأمین ایدن ، فضله اولدقن ده -
تضییات مایه آلیز ؛ بوه عاذنا قوت سایه مند تأمین ایدلش رستی ،
امیر غایمانجه بر « دیش کرامی » در .

ایشه بونک کی ، سوریه مهاجرت ایدن ، فقط کیسه مک
مالی غصب ، ملکیتی نزع ایتمین ، آنجق ضلای صادی آلتیلر
کوسته درک برملک صاحبی اطعام و اتاع ایلر حسن رضا دائره
سنده مالی اشترا ایلرین رصب یوقی قارشی حدت و غضب حقته
مالک دکاز ... عینی زمانده قیمت حاضرمنسندن فضله بریل
قارشینسده رام اولان منعه غده خارمنه حقمن یوق ؛ زیرا برآدمه
ناسل :

— سن ، بیک غروش درکدرکی ملککی ، اوج بیلک
غروشده و برسرار ساتما جگسک ...

دیلله بیلر ... برانسان حقوق تصرف مندن ناسل منعه ،
مهم بر استفاده من محروم ایدم بیلر ... بویه برمصامیه
دنیا مک هیچ رفاقونی مساعده ایدم من ... بویاده قانوندن استنامه
ایدم جگر ... اولحاده نه یایم ؟ ... نیم خاطر مه یالکر بر نقطه
کایرک : معاملات اقتصادیه ده قانون اقتصادک خارمنه جیقماه لیدر .

Zabel Asadur (Sibil)

BOA

Ermeni Edebiyatı; Madam Zabel Asadur (Sibil)'den, Boa,
Servet-i Fünun, No. 1133, 7 Şubat 1328 [20 Şubat 1913].

Makrig o sabah şafak söker sökmez, uyanmış ve mutadi vechle saatlerce yatıp rüyâlara dalacağına, yatağından fırlamıştı. Sise rağmen, nerm ve nazik cildi için o kadar ihtirâz ettiği kış sabahlarının dondurucu soğuşuna rağmen evvelki akşamdan beri ateşler içinde bulunan küçük kızcağızına bir hekim bulmak için sokağa düşmüştü.

Bir dükkâncı olan zevci ortalık ağarır ağarmaz işine giderdi. Köyden daha yeni gelmiş olan hizmetçi kız ise Be-yoğlu'nun hiçbir tarafını bilmiyordu.

Ayine önünde kaybettiği bir iki çaryeki telafi etmek için Pangaltı'ya doğru yolun yaya kaldırımı üzerinden sür'atle yürüyor ve nezâhetperver bir kadın fikr-i batılıyla daima istihkâr ettiği tramvaya binmeği fikrinden geçirmi-

Makrig o sabah şafak söker sökmez uyanmış ve alıştığı üzere saatlerce yatıp rüyalara dalacağına, yatağından fırlamıştı. Sise ve nazik cildini o kadar sakındığı kış sabahlarının dondurucu soğuşuna rağmen önceki akşamdan beri ateşler içinde bulunan küçük kızcağızına bir doktor bulmak için sokağa düşmüştü.

Bir dükkâncı olan kocası ortalık ağarır ağarmaz işine giderdi. Köyden daha yeni gelmiş olan hizmetçi kız ise Beyoğlu'nun hiçbir tarafını bilmiyordu.

Ayna önünde kaybettiği birkaç çeyrek saati telafi etmek için Pangaltı'ya doğru yolun yaya kaldırımını üzerinden hızla yürüyor ve gösteriş düşkünü bir kadının önyargısıyla daima küçümsediği tramvaya binmeyi aklından geçirmi-

yordu. Ve gözleri sisin iğne gibi batan rutubetinden yaşarak, giryе-rîz hazinle kalbinin rencide olduğı ufukta loş, ratıb bir kefen görerek, gamkîn ve endişenâk yürüyordu.

Geniş cadde üzerinde uzaktan uzağı birkaç kişı geçiyorlardı. Odun yüklü bir araba, tekerleğinden yüzüne bir çamur fırlatıyordu. Ve bazen bir tramvayın düdüğü kulağında keskin, acı bir nâle gibi şeamet-engîz, ötüyordu.

Makrig bir aralık durdu ve gayr-ı ihtiyârî arkasına döndü. Her taraf kesîf bir sis ile muhât bulunuyordu. Dizlerinin bağı çözülüyor zannetti, âmâk-ı kalbinde, o muhît-i havaya atılmak, orada boğulmak, mahv ve kemnâm olmak gibi divanece arzular uyandı...

Mağmûm, siyah ve kabl-el-vuku' hisler kendisini herc u merc ediyordu. Havada ve mevsimde bulunan hüzün, a'sâbını son derece tahrîk ediyordu. Kızının, kendi nazarında vahim olmayan hastalığı, yirmi iki yaşında olan bu kadının ruhu için bir bahane-i temevvüc ve teheyvüc idi. Zîrâ bu kadın teheyvucat-ı fevkalâdeye dil-dâde idi ve sürdüğü hayat-ı muttaridenin îrâs ettiğı kelâlden ölüyordu. Üç senelik kızcağızının çığlıklarından başka ses seda işitilmeyen sönük hanesinde bir vak'â-i felaket-âmîzin bile bir tagayyür hasıl edeceğini düşünmekle, kalbinin derinliklerinde ekseriya vak'âyi-i müellime temenniyâtında bulunmuştu.

Nice defalar bir bekçinin kaba sesinden uyanarak, harîk-zede olanların tâli'ne hasret çekmiş ve böyle bir tâli'in bahş edeceği mes'adeti tahayyül ile sabahlara kadar yatağında yuvarlanmıştı. Kendisini, beyaz geceliğıyle, altın saçları omuzlarından mütemevvic, yangının kızıl ve pertev-efşân alevlerinde bir izdihâm-ı vefîr önünde "İmdat! İmdat!" diye feryâd eder bir halde tasavvur etmek onun için

yordu. Ve gözleri sisin iğne gibi batan rutubetinden yaşarak, gözyaşları döken hüznüyle kalbinin rencide olduğu ufukta loş, ıslak bir kefen görerek, gamlı ve endişeli yürüyordu.

Geniş cadde üzerinde uzaktan uzağa birkaç kişi geçiyordu. Odun yüklü bir araba, tekerleğinden çamur fırlatıyordu yüzüne. Bazen de bir tramvayın düdüğü kulağında keskin, acı bir haykırış gibi şiddetle ötüyordu.

Makrig bir aralık durdu ve farkında olmadan arkasına döndü. Her taraf yoğun bir sisle kuşatılmıştı. Dizlerinin bağı çözülüyor zannetti, kalbinin derinliklerinde, o hava okyunusuna atılmak, orada boğulmak, mahvolmak ve tükenmek gibi delice arzular uyandı...

Gamlı, siyah ve belirsiz hisler kendisini hırpalıyordu. Havada ve mevsimdeki hüznün, asabını son derece olumsuz etkiliyordu. Kızının, kendince vahim görmediği bu hastalığı, yirmi iki yaşındaki bu kadının ruhu için bir heyecanlanma, bir dalgalanma bahanesiydi. Zira bu kadın büyük heyecanları severdi ve sürdüğü tekdüze hayatın verdiği bıkkınlıktan ölüyordu. Üç yaşındaki kızının çığlıklarından başka ses seda işitilmeyen sönük evinde, bir felaketin bile değişiklik yaratacağını düşünmüş, kalbinin derinliklerinde özellikle kederli bir olay yaşanması dileğinde bulunmuştu.

Birçok kere bir bekçinin kaba sesinden uyanarak, yangınzedelerin yaşadıklarına özenmiş ve bunu yaşamanın bahşedeceği mutluluğu hayal ederek sabaha kadar yatağında uyuyamamıştı. Kendisini, beyaz geceliğiyle, altın saçları omuzlarından dalgalanmış, yangının kızıl ışıklar saçan alevlerinde bir kalabalık önünde “İmdat! İmdat!” diye fer-yat eder bir halde hayal etmek ne kadar tatlı geliyordu. Ve

ne kadar tatlı geliyordu. Ve bir kahraman, hayatını kendisi için muhataraya ilkâ edecekti, ve daha bir çok divanelikler ki, sabaha kadar ser-i hafifinde raks ederek gecenin yıldızlarıyla sönüp giderlerdi.

Başka vakitlerde kendisini hasta diye tahayyül ederdi, bilhassa verem olmak arzusu kendisini pek muazzib ederdi. Ah! Zavallı gibi olmak, solgun, füsunkâr..!

Ve bütün bunlarda bir su-i nîyet, diğerlerine karşı bir şemme-i su-i kasıd yoktu. Hatta bir safvet-i sadedilâne ile ahlâksızlığından gafil idi.

Fakat bu felaketlere ancak kendisinin ma'rûz olmasını istiyor, ciğerparesinin ıztırâbâtından kalben tahazzün ediyordu. Zîrâ onu bir çocuğun kuklasını sevdiği gibi seviyordu, ve kendisini kurtarmak için denize atılacak küçücük bir kız gibi onun uğurunda feda-yı can edecekti. Onun havaic-i hayatiyesiyle müştâgil olacak yerde teferruat-ı telebbüsiyesine mukayyed idi, ve eğer yoksul olsa idi onun için mükellef bir şapka parasını tedarik etmek için hiçbir azab-ı vicdanî hiss etmeden ona günlerce kuru ekmek yedirecekti. Bu öyle bir fevkalâde bir inhimâk-ı işve idi ki onun en kutsî, en ulvî hissiyatına karışıyordu. Çiredest-i tabîat bu mahlûk pür-bedayii halk ettiği zaman onun hararet-i gayretini bir az tefekkür ile ta'dîl etmemiş ise kendisi kabahatli midir? Ebeveyni onun zevk ve tabîatını tehzîb ettikleri vakit, zihn ve ruhunu dahi tenmiye etmeği düşünmemişler ise kendisinde kabahat var mıdır?

Makrig şimdi çocuğuna hekim getirmeğe gidiyordu. Fakat onun hastalığının ağırlığını ölçmüş olduğundan değildi, ona feda olmağa bir lüzum-ı derunî, onun için yorulmak, üşümek, vücûd-u naziğini sislere ma'rûz etmek arzusu, bu küçücük meleği ne kadar sevdiğini kendi nefesine is-

hayatını kendisi için tehlikeye atacak bir kahraman... Sabaha kadar hafif aklında dönerek gecenin yıldızlarıyla sö-nüp giden daha birçok delilik...

Başka zamanlarda kendisini hasta olarak hayal ederdi; özellikle verem olma arzusu kendisini pek cezbederdi. La-martine'in Julie'si gibi olmak istiyordu.¹ Ah! Zavallı, sol-gun, büyüleyici..!

Ve bütün bunlarda birinin kötülüğünü istemek, diğer-lerine karşı en ufak bir kötü niyet yoktu. Hatta iyi niyetli bir saflıkla, arzularının ahlaksızlığından bihaberdi.

Fakat bu felaketlere sadece kendisinin maruz olmasını istiyor, kızının acılarından kalben üzüntü duyuyordu. Zira kızını bir çocuğun kuklasının sevdiği gibi, belki de kedisi-ni kurtarabilmek için denize atlayıp canını feda edebilecek kadar çok seviyordu. Onun hayati ihtiyaçlarıyla ilgile-nece-ğine giyim kuşamının ayrıntılarıyla uğraşıyordu. Eğer yok-sul olsaydı, onun için mükellef bir şapka parasını bulmak adına vicdan azabı hissetmeden ona günlerce kuru ekmek yedirebilirdi. En kutsal, en yüce hislerine karışan büyük bir ahmaklıktı bu. Doğanın becerikli eli, bu mahlûku ya-rattığı zaman onun gayretinin hararetini biraz düşünceyle değiştirmemişse kendisi kabahatli midir? Ebeveyni onun zevk ve doğasını süslerlerken, zihin ve ruhunu da yetiştir-meyi düşünmemişlerse kendisinde suç var mıdır?

Makrig çocuğuna doktor getirmeye gidiyordu. Fakat onun hastalığının ağırlığını ölçmüş olduğundan değil... Ona feda olmaya bir içten lüzum, onun için yorulmak, üşümek, nazik vücudunu sislere maruz bırakmak, bu küçücük mele-ği ne kadar sevdiğini kendine ispat etmek arzusu ve özelli-kle de ruhi ihtiyacının hareket ve heyecana olan aşındırıcı, tüketici arzularını tatmin etmek isteğiydi bunu yaptıran!

bât ve ba-husus ihtiyâc-ı ruhiyesini ruhunun hareket ve heyecana olan aşındırıcı, tüketici temayülatını tatmin etmek hahişleri!

Böylece, kalben muazzeb olduğu halde, başını eğerek yürüye yürüye Taksim'e kadar gelmiş bulunuyordu. Burada gözlerini kaldırdığı vakit, gökyüzündeki setre-i siyah, incelmış, incelmış, süt gibi beyaz bir tül şeklini almıştı. Gittikçe tulû' etmekte olan güneşin pürtüleri sayılmaz altın iğneler gibi onu delik deşik ediyor ve o deliklerden bir gubar-ı şule eleniyor ve an-be-an tebârûz eden bir ziya-yı handan havada perran oluyordu. Sonra bulutlar atılmış pamuk gibi kopup ayrılıyor ve bir kuğu kümesini andırarak havada yayılıyordu. Bunların fevkinde, ötede beride, sima-yı kebûd-fâmın bir parçası görünüyor ve sisin gölgelerinden uyuşmuş gözlerine berrak, derin ve rüyâ-perver lerzîşler gönderiyodu.

Tabîatın bu tagyirât-ı meserret-bahşâsı önünde, Makrig bir sayha-i teselli salıvermekten kendisini alamadı, güya bir pertev, ta a'mâk-ı kalbine nâzil oldu, onun gam ve gussasını su gibi eritti, sonra onu içti, tüketti, onun sayesinde galeyana geldi, kalbinde ümidler belirmeğe başladı.

Sokakta kalabalık artıyordu. Arabaların gidip gelmesi, etrafını velvelelerle dolduruyordu, dükkânların vitrinleri parlak, temiz, mütebessim, henüz o yanmakta olan tabîatıyla kendisine gülümsüyordu. Kadınların mütehayyir, erkeklerin takdîr-hân nazarları kendisini okşuyor, taltîf ediyordu. Şimdi artık yürüyüşünde bir bataet vardı. Tenez-zühe çıkmış bir lâ-kayd tavrı takınmak istiyordu, bazen mağazaların önünde tevakkuf ediyor, vitrinlerde teşhir edilen mükellef kumaşlar, müzeyyenat ile muhat pertev-bâr olmakta olan çehresini temâşâ ediyordu.

Böylece, kalben azap duyarak, başı önde yürüye yürüye, Taksim'e kadar gelmişti. Gözlerini kaldırdığında gökyüzündeki siyah örtünün incelmış, incelmış, süt gibi beyaz bir tül şeklini almış olduğunu gördü. Gittikçe yükselmekte olan güneşin ışıkları sayılmaz altın iğneler gibi onu delik deşik ediyor; o deliklerden parıltılı bir toz bulutu eleniyor ve yavaş yavaş beliren, gülümser bir ışık havada uçuşuyordu. Sonra bulutlar, atılmış pamuklar gibi kopup ayrılıyor ve bir kuğu kümesini andırarak havada yayılıyordu. Bunların üstünde, ötede beride, masmavi bir gökyüzü parçası görünüyor ve sisin gölgelerinden uyuşmuş gözlerine berak, derin ve rüyalı titreyişler gönderiyordu.

Doğanın bu mutluluk veren değişimleri önünde, teselli arayan bir feryat salıvermekten kendisini alamadı; sanki bir ışık, ta kalbinin derinlerine indi, onun gam ve tasesını su gibi eritti, sonra onu içti, tüketti, onun sayesinde galeyana geldi, kalbinde ümitler belirmeye başladı.

Sokakta kalabalık artıyordu. Arabaların gidip gelmesi, etrafını karmaşayla dolduruyordu. Henüz uyanmakta olan dükkânların temiz ve parlak vitrinleri kendisine gülümsüyordu. Kadınların hayretli, erkeklerin beğenen bakışları kendisini okşuyor, gönlünü alıyordu. Şimdi artık yürüyüşünde bir yavaşlık vardı. Dolaşmaya çıkmış gibi, vurdumduymaz bir tavır takınmak istiyor, bazen mağazaların önünde duraklayarak vitrinlerde teşhir edilen muhteşem kumaşlar ve süs eşyalarından çıkan ışıkla parıldayan yüzünü izliyordu.

Yanından açık bir arabada gösterişli elbisesiyle çirkin bir kadın geçti. Ateşli bir sohbetle birbirleriyle meşgul olan genç bir çift kol kola önünden yürüyorlardı. Karıkoca olmalıydılar. İki kız öğrenci, kitapları koltuklarında, yüksek

Yanından açık bir arabada mükellef bir telebbüs ile çirkin bir kadın geçti. Hâr bir hasbihâl ile yekdiğeriyle meşgul genç bir çift kol kola oldukları halde önünden yürüyorlardı. Karı, koca olmalıydılar. İki mektebli kız, kitapları koltuklarında, yüksek sesle kahkahalar ederken yanından yürüyorlardı. Demek oluyor ki herkes bahtiyardı. Herkes arzu ettiği gibi meşgul oluyor, eğleniyordu yalnız kendisi metrûk ve yalnızdı. Kendisini teshîr eden bir maksadı, bir zevki yoktu. Evde çocuğunun, hizmetçi kızın tatsız kaygılarıyla demgüzâr bulunuyordu, evinin haricinde hüzn ve gamın mevcut olmadığına kanî oluyordu. Ah! Arabadaki kadının tezyînât-ı mükellefesini, ya o zevc ve zevcenin sadetini ve-yâhûd o küçücük mekteb yavrularının hürriyetini elde etmek için neler, neler feda etmeyecekti? Ve fakat kendisinde feda edecek bir şey var mıydı? Sualî ağzında kaldı... O anda yanından iki delikanlı geçiyordu. “Muhayyir! Şayan-ı peresttir” diye Fransız lisanıyla fısıldadılar, böylece ilân-ı hayret ettikten sonra, kendisini temâşâ için arkalarına dönüyorlardı.

Böyle herkesin enzârında güzelliğini okumak ihmal edilecek bir hal değildir diye düşünmeğe koyuldu. Rehgüzârında bu kadar asar-ı hayret bulduğu halde neden kendisini metrûk addedecekti. Bütün meserretini, olanca mes’adeti ni böyle yalnız letafet ve melahatine medyûn bulunuyordu, güzellik, tâlî’i tarafından kendisine bırakılan bir hayr-ı yegâne oluyordu. Haiz olduğu cazibeler hakkında hüsn-ü nevaziş ile kabarıyordu. Onu hıfz ve sıyânet etmek için kendisinde bir ihtiyâc bir meyelan-ı tahassul ediyordu.

Bu tefekkürat-ı lâtîfe ile “Kamelya” mağazasının önüne kadar gelmişti. Orada durdu. Vitrinde dil-firib “boa”lar

sesle kahkahalar atarak yanından yürüyorlardı. Demek ki herkes mutluydu. Herkes arzu ettiği gibi davranıyor, eğleniyordu; yalnız kendisi terk edilmiş ve yalnızdı. Kendisini büyüleyecek bir maksadı, bir zevki yoktu. Evde çocuğunun, hizmetçi kızın tatsız kaygılarıyla vakit öldürüyordu. Evinin dışında hüznün ve kederin olmadığına inanıyordu. Ah! Arabadaki kadının muhteşem süslerini, ya da o karıkocanın mutluluğunu veyahut da o küçücük öğrenci yavruların özgürlüğünü elde etmek için neler, neler feda etmezdi? Fakat kendisinde feda edecek bir şey var mıydı? Sorusu ağzında kaldı... O anda yanından iki delikanlı geçiyordu. Fransızca, “Muhteşem! Övgüye layık!” diye fısıldıyorlar; hayranlıklarını böyle ilan ettikten sonra, kendisine bakmak için arkalarına dönüyorlardı.

Herkesin gözünde güzelliğini okuyor oluşunun ihmal edilecek bir şey olmadığını düşünmeye başladı. Yolu üstünde bu kadar hayret uyandırıcı şey bulduğu halde neden kendisini terk edilmiş saysındı ki? Bütün sevincini, olanca saadetini yalnız güzelliğine borçluydu. Güzellik, talihinin kendisine bıraktığı yegâne iyilikti. Sahip olduğu cazibeler hakkındaki hoş iltifatlarla kabarıyor, onları muhafaza etmek isteği duyuyordu.

Bu güzel düşüncelerle “Kamelya” mağazasının önüne kadar gelmişti. Orada durdu. Vitrinde insanın aklını çelen, sıra sıra boalar teşhir edilmişti. Bunların arasında bir tanesi vardı, süt rengine, *panaché*... Gözü bunda kaldı, onu yakından görmek, eline alıp bakmak istedi ve dükkâna girdi.

Aynanın karşısına geçti. Nazik kıvrımlarla yapılmış, o büküm büküm olan köpüklerle bezeli, yepyeni yüzü haki-

mecmuası teşhir edilmişti. Bunların arasında bir tanesi vardı, süt renginde, panaşe... Gözü bunda kaldı, onu yakından görmek, eline alıp bakmak istedi ve dükkâna girdi.

Ayinenin karşısına geçti. Nazik kıvrımlarla masnu', o büküm büküm olan köpükler ile muhât ter ve taze çehresi hakikaten bedî idi. Dükkânda bazen müşteriler bile "Boa"nın temevvücatı arasından in'ikâs ile mukavemetsuz bir cazibe kesb eden bu güzelliği hayret ile temâşâ için işlerini bırakmışlardı. Tüylerin uçları, beyaz köpükleri kopmuş yasemin yaprakları gibi likasına doğru uçuşuyordu. Yüzleri, o zarif, oyukların arasından yeni açmış gül goncaları gibi hafif bir kızılılıkla inkişaf ediyordu. Saçlarının altın bükümleri ensesi üzerinde onun hafif ve mütelatım halkalarına karışıyordu. Güya yekdiğerlerine sarılarak artık ayrılmak istiyorlardı. Mâî gözleri mes'adet-i derunenin güzel kadınlara bahş ettiği bî-misal tezahürât ile tatlı ve lâtif bir hal alıverdi.

Makrig, bir mes'adet-i alya nailiyeti ile bekâm oldu. "Boa"yı artık boynundan çıkarmağa niyet etti. Ve bir tavr-ı lâ-kaydâne ile fîâtını sordu. İki lira idi. Çantasında da tam bu kadar para vardı. Fakat yarım lira doktora ayak teri verecekti. Fîât da maktû idi. Bir yabancıya veresiye vermeyeceklerdi. Zaten kendisinin add etmekte olduğu bu "Boa"dan yarım lira gibi dırıltı bir meblah için mahrum mu kalacaktı?

Dükkânın memurları, ayakta, kendisini bekliyorlardı.

Kibar bir kadının etvâr-ı ahraranesinden bî-behre bu-lunarak haddinden ziyade vakit geçirmiş olduğunu düşündü. Na-gehân, ufacık yatağında yatan, ayakları örtülü, ateşler içinde kıvrım kıvrım olan yavrucağı gözünün önüne geldi. Üzerine bir baş dönmesi ârız oldu, lerzân par-

katen güzeldi. Dükkândaki müşteriler bile boanın dalgaları arasında yayılan bir akisle insanın mukavemetini kıran bu güzelliği hayretle izlemek için işlerini bırakmışlardı. Tüylerin uçları, beyaz köpükleri, kopmuş yasemin yaprakları gibi yüzüne doğru uçuşuyordu. Boanın tüylerinin yüzleriye zarif, oyuklar arasından yeni açmış gül goncaları gibi hafif bir kızılıkla açılıyordu. Saçlarının altın kıvrımları ensesi üzerinde, boanın hafif ve karışık halkalarına karışıyordu. Sanki birbirlerine sarılmak ve bir daha ayrılmamak istiyorlardı. Mavi gözleri, içlerindeki mutluluğun güzel kadınlara bahsettiği o emsalsiz görünüşle tatlı ve güzel bir hal alıyordu.

Makrig, büyük bir mutlulukla tüm dertlerini unuttu. “Boa”yı artık boynundan çıkarmaya niyet etti. Ve kayıtsızca bir tavırla fiyatını sordu. İki liraydı. Çantasında da tam bu kadar para vardı. Fakat yarım lira doktora ayak teri verecekti. Fiyat da kesindi. Bir yabancıya veresiye veremeyeceklerdi. Zaten kendisinin saydığı bu “Boa”dan yarım lira gibi önemsiz bir para için mahrum mu kalacaktı?

Dükkân çalışanları, ayakta, kendisini bekliyorlardı.

Kibar bir kadının rahat tavırlarından mahrum bulunarak haddinden fazla zaman geçirmiş olduğunu düşündü. Birdenbire, ufacık yatağında yatan, ayakları örtülü, ateşler içinde kıvrım kıvrım olan yavrucağı gözünün önüne geldi. Üzerine bir baş dönmesi geldi, titrek parmaklarıyla “Boa”yı boynundan çıkardı. Bir bahane bulmuştu. Kekeledi. Sonunda biraz kısa olduğunu söyleyerek dışarıya çıktı. Ve kendini kaybettiği bu yerden bir an önce uzaklaşmak için süratle yürümeye başladı. Fakat adımları ilerlemiyordu. Dükkânda bir şey unutmuş gibi hissediyor ve daima bakmak için arkasına dönüyordu. Şüphesiz ertesi günü de

maklarıyla “Boa”yı boynundan çıkardı. Bir bahane bulmuştu. Kekeledi. Velhasıl biraz kısa olduğunu söyleyerek dışarıya çıktı. Ve agvagâhdan bir an evvel uzaklaşmak için sür’atle yürümeğe başladı. Fakat adımları ilerlemiyordu. Kendisine dükkânda bir şey bırakmış gibi geliyordu ve daima bakmak için arkasına dönüyordu. Şüphesiz ertesi günü alabilirdi. Fakat bir tane kalmış ve onun da vitrine konulmuş olan olduğunu hatırladı. Şüphesiz bunun da bütün gün kendisi gibi meftûnları bulunacaktı, ya ertesi günü gelse ve o da satılmış olsa idi âlemde hayr-ı yegâne olarak güzel bir çehreye malik olmak ve onun lazımesini ifâ etmemek, ne büyük mahrumiyet!

Fakat çocuğunda o kadar telaş edecek bir hal yoktu. Bir az hararet, hekim ferdasi günü de gelebilirdi. Ve belki de o vakte kadar buna lazımı da kalmazdı. Ya gece hararet artarsa? Böyle, iki heyecan arasında bî-karar kalıyor ve kalbi terazi gibi bir bir tarafa, bir diğer tarafa temayül ediyordu. Birdenbire hatırladı. Yazın da çocuğa böyle bir hal olmuş, fakat hastalığı hekime muhtac olmadan geçirmişti. Bu defa da niçin böyle olmayacaktı ve böyle ufak bir işten dolayı bu kadar telaşa düşdüğünden kendi kendine hayret ediyordu.

Bunları düşünüyorken gayr-ı mahsus surette avdet etmiş, “Kamelya”ya yaklaşmıştı. Acele ile içeriye girdi. “Boa”yı boynuna geçirdi. Parayı tediye etti. Yeniden fikrinden nûkûl eder vahimesiyle sür’atle tebaüt etti.

Bu defa rehğüzârında hakikî bir heyecan hasıl etti. Bir hâkime-i hırâmân ve nâzân gibi başını yukarıya kaldırmış bir meşî-i batî ile yürüyordu. Güya geçenler tarafından kendisine arz edilen perestîş ve taabbüdden katre katre mütelezviz olmak istiyordu. Hanesinin kapısına kadar, it-

alabilirdi. Fakat tek bir tane kaldığını, onun da vitrindeki olduğunu hatırladı. Şüphesiz, bütün gün kendisi gibi başka tutkunları çıkacaktı... Ya ertesi günü geldiğinde o da satılmış olsaydı? Hayatındaki yegâne hayır olarak güzel bir yüze sahip olmak ve onun gereğini yerine getirememek, ne büyük mahrumiyet!

Fakat çocuğu için o kadar telaş edecek bir durum yoktu. Biraz ateş... Hekim ertesi gün de gelebilirdi. Ve belki de o vakte kadar buna da lüzum kalmazdı. Ya gece ateş artarsa? Böyle, iki heyecan arasında kararsız kalıyor ve kalbi terazi gibi bir o tarafa, bir diğer tarafa yatıyordu. Birdenbire hatırladı. Yazın da çocuğa böyle bir hal olmuş, fakat hastalığı doktora muhtaç olmadan geçirmişti. Bu defa da niçin böyle olmayacaktı? Böyle ufak bir işten dolayı bu kadar telaşa düştüğü için kendi kendine hayret ediyordu.

Bunları düşünürken farkında olmadan dönmüş, “Kamelya”ya yaklaşmıştı. Aceleyle içeriye girdi, “Boa”yı boyuna geçirdi. Parayı verdi. Yeniden fikrinden vazgeçer diye telaşlanarak süratle uzaklaştı.

Bu defa yol üstünde gerçek bir heyecan sardı. Nazlı nazlı, salınan bir hâkime gibi başını yukarıya kaldırmış, ağır ağır yürüyordu. Sanki geçenlerin kendisine sunduğu övgü ve beğeniden damla damla lezzet almak istiyordu. Evinin kapısına kadar, güzel kokular ve buhurluklar arasından ilerleyen bir ilahe gibi yürüyordu.

Çocuğu hiç uyanmamış, derin, kendinden geçerek uykuya dalmış ve çocuklara özgü, insanın canına dokunan bir solumayla hırıldıyordu. Zavallı anne küçük karyolanın yanı başında diz çöktü. Elini onun alnına koydu. Ateşi ay-

riyat ve buhûr-dânlar arasından ilerleyen bir ilahe gibi yürüyordu.

Çocuğu asla uyanmamış, derin, kendiliğinden çıkmış bir uykuya dalmış ve çocuklara mahsus cangüzar bir soluma ile hırıldıyordu. Zavallı valde küçük karyolanın yanı başında diz çöktü. Elini onun alnına koydu. Hararet aynı idi. Çocuk en rakik, en muhabbet-âmîz seslerine cevab veremedi, gözlerini bile açamadı.

Bütün gün sirkeler ile ovdu, kolonyalar ile şakaklarını, alnını, bileklerini oğuşdurdu, fakat bir netice hasıl edemedi. Akşama doğru hastanın nöbeti arttı. Ve zabt ve rabt olmayan feryâdlar ile sayıklamağa başladı.

Makrig'in bütün mesruriyeti ber-hevâ olmuştu. Sokakta ihrâz etmiş olduğu muvaffakiyeti unutmuştu. "Boa"nın çehresine vermiş olduğu yakışıklığa alışmış, artık nazarında bütün cazibeden mahrum bulunuyordu, tehalükle kocasının vürudunu intizâr ediyordu.

Zavallı adam evden içeri girer girmez, mütegayyir çehresiyle, istikbâline koştu, fakat yorgun ve üşümüş olduğunu görerek bir şey söylemedi. Her gün İstanbul'dan Pangaltı'ya kadar yürüyerek gelir ve hanesine ancak saat birde yetişebilirdi. Makrig ona terahhum etti.

Agop Ağa, çocuğunun hasta olduğunu evvelki akşamdan biliyordu, nasıl olduğunu sordu, valde, hakikatı ketmetmekte muztarr kaldı.

Geceyi nasıl geçirdi. Bunu, sevgililerin sebep-i felaketi olmak ıztırâb-ı vicdaniyesiyle muazzeb olmuş olanlara sormalı. Ne buhranlar, ne azaplar ile kıvrandı! Ne kadar ağladı! Gece yarısına kadar gözünü yumamadı. Bir aralık yorgunluk, âlâmına galebe etti ise de bir çaryek sonra ye-

nıydı. Çocuk en şefkatli, en sevgi dolu seslerine cevap veremedi, gözlerini bile açamadı.

Bütün gün sirke ve kolonyalarla şakaklarını, alnını, bileklerini ovuşturdu; fakat bir netice elde edemedi. Akşama doğru hastanın nöbeti arttı. Kontrol altına alınamayan feriyatlarla sayıklamaya başladı.

Makrig'in bütün sevinci uçup gitmişti. Sokakta eriştiği başarıyı unutmuştu. "Boa"nın yüzüne vermiş olduğu güzelliğe alışmıştı. Artık bütün cazibesini kaybetmişti onun için. Heyecanla kocasının dönüşünü gözlüyordu.

Zavallı adam evden içeri girer girmez, bozulmuş yüzüyle, kızına koştu; fakat yorgun ve üşümüş olduğunu görerek bir şey söylemedi. Her gün İstanbul'dan Pangaltı'ya kadar yürüyerek gelir ve evine ancak saat birde² yetişebilirdi. Makrig ona acıdı.

Agop Ağa, çocuğunun hasta olduğunu önceki akşamdan biliyordu, nasıl olduğunu sordu. Anne, gerçeği söylemeye mecbur kaldı.

Geceyi nasıl geçirdi. Bunu, sevdiklerinin felaketine sebep olanların vicdan azabını çekmiş olanlara sormalı. Ne buhranlar, ne azaplarla kıvrandı! Ne kadar ağladı! Gece yarısına kadar gözünü yumamadı. Bir aralık yorgunluk, kederine galip geldiyse de bir çeyrek sonra yeniden uyandı ve deli gibi yavrusunun karyolasına koştu. Çocuğun harareti gittikçe artıyor ve boğuk bir hırıltı boğazına azap veriyordu.

Genç kadın, kocasının rahat uyuduğunu gördükçe ona karşı hiddetleniyordu; kendi kabahati sonucu mahrum kaldığı sükûnet ruhunu kıskanıyordu.

Sabaha karşı artık dayanamadı, onu uyandırdı. Çocuğunun halini anlattı ve doktora koşturdu. Fakat artık geçti. Doktor anlattı. Şiddetli bir kuşpalazıydı. Evvelki gün

niden uyandı ve deli gibi yavrusunun karyolasına koştı. Çocuğun harareti tedricen artıyor ve boğuk bir hırıltı boğazını ta'zîb ediyordu.

Genç kadın, zevcinin rahat uyuduğunu görmekle ona karşı hiddetleniyordu. Onun kendi kabahatiyle mahrum bulunduğu sükûn ruhuna hased ediyor gibiydi.

Sabaha karşı artık dayanamadı, onu uyandırdı. Çocuğun halini anlattı ve hekime koşdurdu. Fakat geç idi. Doktor anlattı. Şiddetli bir kuş palazı idi. Evvelki gün haber verilmiş olsa idi, belki bir şey yapabilecekti. Fakat artık iş işten geçmişti.

Ferdasi gün zavallı çocuğun tabutu evden çıkarıldığı vakit bîçare valde, aklı başından gitmiş, odasına çıktı, ve âciz ve me'yûsiyyet ile kan ağlayarak "Boa"yı aldı, parça parça etti ve sokağa döktü.

O hengâme-i hevl-nâkta yağmur gibi pencereden dökülen o ıslak tüy parçalarının ne olduğunu hiç kimse bilmedi.

haber verilmiş olsaydı, belki bir şey yapabilecekti. İş işten geçmişti.

Ertesi gün zavallı çocuğun tabutu evden çıkarıldığı vakit zavallı anne, aklı başından gitmiş, odasına çıktı, aczi ve ümitsizliği içinde kan ağlayarak “Boa”yı aldı, parça parça etti ve sokağa döktü.

Hiç kimse, o dehşetli anda pencereden yağmur gibi dökülen o ıslak tüy parçalarının ne olduğunu bilemedi.

Notlar

- 1 Bu cümle Osmanlıca metinde bulunmuyor. Ünlü şair, yazar ve politikacı Alphonse de Lamartine’in (1790-1869) Bourget gölü yakınlarında tanıştığı Julie Charles, şairle tanıştıktan kısa bir süre sonra hastalanarak hayatını kaybetmiş ve şairin ünlü Göl şiirine ilham kaynağı olmuştur.
- 2 S. Srents, Ermenice metindeki “saat sekizde” ifadesini, Gurubi (Ezani) saat sistemine çevirerek “saat birde” ifadesini kullanmayı tercih etmiş. Gurubi saat sistemi güneşin battığı anı 12:00 olarak kabul eder.

Zabel Asadur (Sibil)

SERENA¹

Ermeni Edebiyatı; Madam Zabel Asadur (Sibil)'den, Serina,
Servet-i Fünun, No. 1135, 21 Şubat 1328 [6 Mart 1913].

Serina İstanbul'a geleli ancak bir sene olmakla beraber mahzûn ve nevmîd, memleketini, bir çiçek demeti gibi rayi-hapâş, mahsuldâr ve letaif-pirâ Bursa'yı tahayyül ediyordu.

Beyoğlu'nun en mu'tenâ sokaklarının birisinde, mü-kellef bir hanenin kalın perdelerinin arkasında melûlâne oturmuş, bir takım mektupların, fotoğraflerin tükenmez sahifelerini bir hareket-i asabiyye ile yoklarken fikri, penceresinden Setbaşı Deresi'nin, yosunlu kayaların geniş rahneleri arasından şelale şamataları işitilen hanesine pervâz ediyor ve yeşil bir parmaklık ile arz-ı endam eden şah-nişinini² düşünüyordu. Oradan geceleri bütün şehir-i mü-kellef, bir düğün evi gibi kandiller, lambalarıyla tenvîr edilmiş görünüyordu. Keşiş Dağı'nın³ şahikasına ateşin

Serena İstanbul'a geleli ancak bir sene olmasına rağmen hüzünlü ve ümitsiz, memleketini; bir çiçek demeti gibi kokan, bereketli ve latif Bursa'yı hayal ediyordu.

Beyoğlu'nun en meşhur sokaklarından birinde, gösterişli bir evin kalın perdelerinin arkasında hüzünle oturmuş, birtakım mektupların ve fotoğrafların tükenmez sayfalarını öfkeli bir hareketle yoklarken, aklı, penceresinden Setbaşı Deresi'nin, yosunlu kayaların geniş gedikleri arasından şelale sesleri işitilen evine gidiyor ve yeşil bir parmaklıkla boy gösteren şahnişinini² düşünüyordu. Oradan geceleri bütün şehir mükellef bir düğün evi gibi kandiller ve lambalarla aydınlatılmış görünürdü. Keşiş Dağı'nın³ doruğuna ateşli bir taş gibi şaşaa veren sabah güneşini ha-

bir taç şa'saa-bahş olan sabah güneşini tahattur ediyor, ve şimdi düz, ta karşıda hisar gibi dikilen binanın simsiyah duvarına bakıyordu. Burada ise ışıklar pek geç yakılıyor ve kat kat perdelerin arkasından cenaze fenerleri gibi sönük ve solgun görünüyordu.

Evini, barkını, ailesini, taalukatını, namzedleri, her şeyi neden orada bırakıp gelmişti? Kendisiyle ünsiyeti olanları, sevgili babasının vefâtından mütehassıl gam ve kedere tahammül edememiş, matemini birinci senesini hal-i uzlette geçirmek için tebaüd ediyor zehabında idiler.

Hakikaten Serina, pederinin vefâtından iki ay sonra vatanını bırakarak bütün yazı Kadıköyü'nde valdesiyle birlikte bir yas-ı basit ve sade içinde geçirdikten sonra bahar ibtidalarında Beyoğlu'na nakl-i ikamet etti ve ikametgâhını değiştirdiği gibi tarz-ı maişetini de tebdil etti.

Bütün bu tebdilatta valdesinin hakk-ı kelam ve ihtiyârı yok idi. O sade-dil, hissiyatına mağlup, tatlı bir kadın idi, kızının üstüne titrerdi.

Kilisesine inandığı gibi ona da i'tikad ve i'timâdı vardı. Bütün ömründe kocasına itaat ettiği gibi kızına da muta-vaat ediyordu.

Serina bu perestîşe laik idi. Bursa güzelleri gibi muhteşem ve müheykel, likası Bursa şeftalileri gibi kadifeli, Bursa'nın evrak-ı eşcarı gibi uzun ve mebzûl saçlar ve Bursa kızlarının hemen cümlesinde bulunan beyaz ve müdevver kollar, tırnakları gülfâm ve cihanın bütün yüzüklerine layık parmaklar...

Yerli bir muallimden az çok okumak yazmak tahsil etmiş idi. Ve on sene mütemadiyen *Arevell*⁴ gazetesini okuyarak şimdi Ermeniceyi epeyce anlıyor, fakat tekellüm edemiyordu. Buna mukabil Türkçeyi, Bursa kadınlarına mah-

tırılıyor ve şimdi düz, tam karşıda hisar gibi dikilen binanın simsiyah duvarına bakıyordu. Buradaysa ışıklar pek geç yakılıyor ve kat kat perdelerin arkasından cenaze fenerleri gibi sönük ve solgun görünüyordu.

Evini, barkını, ailesini, yakınlarını, taliplerini, neden her şeyi geride bırakıp gelmişti? Yakınları, sevgili babasının vefatından duyduğu gam ve kedere dayanamayarak matem birinci senesini inziva halinde geçirmek için uzaklaşıyor zannetmişlerdi.

Hakikaten Serena, babasının vefatından iki ay sonra memleketini bırakarak bütün yazı Kadıköy’de, annesiyle birlikte basit ve sade bir yas içinde geçirdikten sonra bahar başlarında evlerini Beyoğlu’na taşımıştı. İkametgâhlarını değiştirdikleri gibi hayat tarzlarını da değiştirmişlerdi.

Bütün bu değişikliklerde annesinin söz hakkı yoktu. O temiz kalpli, duygularına yenik, tatlı bir kadındı, kızının üstüne titrerdi.

Kilisesine inandığı gibi kızına da inancı ve güveni vardı. Bütün ömründe kocasına itaat ettiği gibi ona da baş egiyordu.

Serena bu sevgiye layıktı. Bursa güzelleri gibi muhteşem ve biçimli, teni Bursa şeftalileri gibi kadifeli; Bursa’nın bol yapraklı ağaçları gibi uzun ve gür saçlar ve Bursa kızlarının hemen hepsine özgü beyaz ve yuvarlak kollar, gül renkli tırnaklar ve cihanın bütün yüzüklerine layık parmaklar...

Yerli bir öğretmenden az çok okuma yazma öğrenmişti. Ve on sene sürekli *Arevelk*⁴ gazetesini okuduğundan, konuşmasa da Ermeniceyi epey anlıyordu. Buna karşılık Türkçeyi, Bursa kadınlarına özgü bir telaffuzla, ruhu okşayan büyüleyici bir naziklikle konuşurdu. Tiyatro sahnele-

sus telaffuz ile fasahatle tekellüm ederdi, öyle bir telaffuz ki işve-dâr bir nevazîş-i rehavetbahşâ ile ruhu okşar, tiyatro sahnelerine has öyle nida-ı istiğrâbları vardı ki dudakları üzerinde ruhani ra'seler ile söner, erirdi.

Serina'da, tahsil görmüş kadınların deli dolu, intizamsız kırâatler ile bî-tâb fikri yoktu. Fikri zinde ve taze idi. Muhâkemesi doğru, amelîyi nazariye tercih eder, hissiyatını fedaya hazır idi. Sıhhat ve afiyetini vasıta-i lezaiz-i hayat edecek yerde, ona ihtimamkâr taşralı ciddiyetperver bir kız idi. Pederinin vefâtından miras kalan on bir lira ile mücehhez bir refik-i hayat aramak üzere bütün taşralı kızların nuhbe-i âmâli olan İstanbul'a gelmişti.

İstanbul'un kibar âlemi, her sene Mayıs ayında Bursa'ya şitâb eder. Alel-umum Avrupalılardan müteşekkil Beyoğlu sınıf-ı kibarı, debdebe ve tantanasını tam bir ay –Setbaşı'ndan kaplıcalara– oradan Mudanya Limanı'na kadar dümdüz, geniş uzanan Acemler yolu üzerinde dolaşdırır. Beyaz, siyah, doru atlara rakib veya lândolarda⁵ mes'ûdâne yaslanan genç kız ve kadınlar reh-gûzarlarında tüylerden, dantellerden fitne-âmîz temevvücler saçarak, selamlaşmanın yeni tarzlarını, etek kaldırmanın son evzâ'ını, o zamana kadar mechûl kalmış yeni sözler, yeni telaffuzlar, fevkalâdeliklerin esrar-âmîz bedaatlerin mukavemetsüz cazibelerini oralarda isâr eylerler.

Bu seri-üz-zeval bir, iki aylık zaman geçtimi, Keşiş Dağı'nın eteğindeki kızlar bütün bir sene boyunca bunlardan bahs ederler. Tıbkı bizim unfuvân-ı şebâbemizden bir kandil-i sehharın arasından meşhûd ve güzeran olan hayallerden elvâhdan bahs ettiğimiz gibi! Reftâr ve hıramları harekât ve evza'ı, tarz-ı telebbüsleriyle onları taklide cehd eder-

rine özgü öyle ünlemeleri vardı ki, dudaklarında ruhani titreyişlerle söner, erirdi.

Serena'nın zihni eğitim almamış kadınlara özgü bir tazelik ve zindelik taşıyordu; saçma sapan okumalarla yorgun düşmemişti. Muhakemesi doğrudu, pratiği teoriye tercih ederdi. Hissiyatını söylemekten çekinmezdi. Sağlığını hayatın tadını çıkarmanın aracı olarak göreceği yerde ona özen gösteren, ciddiyeti seven, taşralı bir kızdı. Babasının vefatından miras kalan on bin lirayla uygun bir hayat arkadaşı aramak üzere bütün taşralı kızların hayallerini süsleyen İstanbul'a gelmişti.

İstanbul'un kibar âlemi, her sene Mayıs ayında Bursa'ya koşar. Hemen hepsi Avrupalılardan oluşan Beyoğlu kibar sınıfı, debdebe ve tantanasını tam bir ay Setbaşı'ndan kaplıcalara, oradan Mudanya Limanı'na kadar dümdüz, genişçe uzanan Acemler Yolu üzerinde dolaştırır. Beyaz, siyah, doru atlara binmiş veya lândolarda⁵ saadette yaslanan genç kız ve kadınlar yol boyunca tüylerden, dantellerden fitne uyandıran dalgalar saçarak, selamlaşmanın yeni tarzlarını, etek kaldırmanın son hallerini, o zamana kadar meçhul kalmış yeni sözleri, yeni telaffuzları, aşırılıkları, esrareniz güzelliklerini, karşı konulmaz cazibelerini oralarda ikram ederlerdi.

Bu süreklilik arz etmeyen, bir, iki aylık zaman geçti mi, Keşiş Dağı'nın eteğindeki kızlar bütün bir sene boyunca bunlardan bahsederler. Tıpkı bizim pırıl pırıl gençliğimizde büyümlü kandilin içinden gelip geçen hayallerden bahsettiğimiz gibi! Salınarak yürüyüşleri, hareket ve tavırları, giyinme tarzlarıyla onları taklit etmeye çabalarlar. Bursa kızları öyle zannederler ki İstanbul, nezaket ve zevkin, me-

ler. Bursa kızları öyle zann ederler ki İstanbul, nezaket ve hüsn-ü tabîatın, medeniyet ve terakkiyenin son kelimesidir, bu kelimeler ise fistan, raks u naz ve işve manasındadır.

Şüphesiz, Serina bu tarz tefekkürden ve idrakten baid kalamazdı. Fakat muttasıf olduğu fikr-i salim ve misal olduğu zevk-i vazih iktizâsıyla onların debdebe ve mükellefiyetine değil, hayatın hakayık-ı ahvâline ve şerait-i hakikîyesine münhemik idi. Her gün *Arevelk* gazetesi okumasının sırrı, bir takım saf-dillerin zühul ettiği gibi arzu-u tahsilden değil, işte bu inhimaktan mütevellid idi.

Zengin idi. Nazarında en büyük darat olan İstanbullu bir zevci olmasını tasmim etmişti. Şeban-ı haziranın efkâr ve mutaalatına, zevklerine, temayülâtına vâkıf olmak ve bunların mukteziyyatına alışmak için “*Arevelk*” gazetesini okurdu. Tecrübesiz kız sâf-derûnluğuyla, okuduğu güzel şeylerin kaffesine inanırdı. Efâl ve akvâl arasındaki mes’afeyi henüz ölçmemiş idi. Uzaktan güzel gelen davulun sesini henüz tanımıyordu.

Tevzi-i mükafat resimlerinde inşad edilen âsâr-ı edebiyeyi, içtimalarda, velime cemaatlerinde kıraat edilen nutukları, kiliselerde irâd edilen vaazları, makaleleri, muharebeleri, hikâyeleri okurdu. Bunların kaffesi de yek-meal idi. Ermeni kızı bir sahib-ül beyt, iyi bir valde olmak için hazırlanmalıdır.

Ve Serina hazırlanıyordu. Evin bütün tatlılarını, Anjelika’yı,⁶ salebi, beyaz kirazı kendisi yapardı. Hamurları, gözlemeyi kendi eliyle açardı. Senelik sucuğu, pastırmayı hazırlardı. Hesablara bakardı, elbisesini dikerdi, alîl babasının hasta bakıcısıydı. Ömrünün yirmi yedinci senesini böylece geçiriyordu ve fakat İstanbullu züvvardan hiç biri dest-i izdivâcına talib çıkmıyordu. Halbuki Bursalı genç-

deniyet ve ilerlemenin son kelimesidir. Bu kelimelerse kıyafet, dans, naz ve işve manasındadır.

Şüphesiz Serena bu tarz düşünce ve idrakten uzak kalamazdı. Fakat sahip olduğu sağlam fikir ve göze çarpan zevki gereği onların görkem ve muhteşemliğine değil, hayatın gerçek hal ve şartlarına kafa yormaktaydı. Her gün *Arevelk* okumasının sırrı, birtakım saf gönüllülerin sandığı gibi eğitim arzusunda değil, işte bu merakta saklıydı.

Zengindi. Nazarında en büyük gösteriş olan İstanbullu bir kocanın hayalini kurmuştu. Zamane gençlerinin fikir ve meşguliyetlerine, zevklerine, ilgilerine vâkıf olmak ve bunların gereklerine alışmak için *Arevelk* gazetesini okurdu. Tecrübesiz kız saflığıyla, okuduğu güzel şeylerin tümüne inanırdı. Fiillerle sözler arasındaki mesafeyi henüz ölçmemişti. Uzaktan güzel gelen davulun sesini henüz tanı-mıyordu.

Ödül törenlerinde okunan edebi eserleri, toplantılarda, düğünlerde okunan nutukları, kiliselerde verilen vaazları, makaleleri, haberleri, hikâyeleri okurdu. Bunların hepsi de aynı anlama geliyordu. Bir Ermeni kızı iyi bir ev sahibesi, iyi bir anne olmak için hazırlanmalıdır.

Ve Serena evliliğe hazırlanıyordu. Evin bütün tatlılarını, Anjelika'yı,⁶ salebi, beyaz kirazı kendisi yapardı. Hamurları, gözlemeyi kendi eliyle açardı. Senelik sucuğu, pastırmayı hazırlardı. Hesaplara bakardı, elbisesini dikerdi, hasta babasının bakıcısıydı. Ömrünün yirmi yedinci senesini böylece geçiriyordu fakat İstanbullu ziyaretçilerden hiçbir talibi çıkmıyordu. Hâlbuki Bursalı gençlerden her biri kendisini istedikten ve ret cevabı aldıktan sonra evleniyordu.

İstanbul gençlerinin gelmekte geciktiklerini gördüğü

lerden hiçbirini kendisini istedikten ve cevap red aldıktan sonra evleniyordu.

İstanbul gençlerinin gelmekte te'hîr ettiklerini gördüğü vakit onları bizzat gidip bulmağı kararlaştırdı ve Kadıköy'nde Mühürdar'da orta halli bir ev istîcâr etti. Ne hizmetkâr ne hizmetçi kız ne aşçı götürdü. Maksadına bir an evvel vasil olmak, bütün istidad ve makalelerini izhâr etmek için evin bütün iş ve güçlerini deruhde etti.

Komşularından sevimli delikanlılar, bu güzel kız ile peydâ-ı münasebet ile yeşillenmek için pek çok gayretler sarf ettiler. Tezevvic niyetleri asla yoktu. Serina, akıllı kadın keskin nazarıyla, işin farkına vardı ve kapısını onlara karşı kapalı tuttu. Babasının şöhret-i servetini işidenler uzak yerlerden koşup geldiler, lakin bu orta halli evi hizmetkârsız, külfetsiz gördükleri vakit "babasından bir şey kalmamış" diyerek artık bir daha evine ayak basmadılar. Yemekleri kim pişirir, evi kim idare eder diye soran olmadı. Hatta valdesi kızının işgüzarlığını komşularına ta'rîf etmek istediği vakitler, yüzlerini döndürdüler ve işitmek bile istemediler.

Günün birinde zavallı Serina anladı ki o güzelim ellerini yemek kaplarını oğuşdurmakla boş yere bozmuş idi. Lakin pek çabuk yeise kapılan kadınlardan değildi. Azminde sabit, yeni bir tecrübe yapmağı düşünüyordu. Kadıköy'ndeki haneyi bıraktı ve gelip Beyoğlu'nda, kalın perdeleri arkasında, bir Şubat bulutlu akşamının nim-zulmet-i nuraniyesinde mektubların, fotoğrafların mecmuasını yoklayarak sevgili Bursa'sını tahayyül etmekte bulduğumuz o mükellef haneye nakl-ı ikamet etti.

Şimdi bütün kış geçirdiği hayatı teemmül ediyordu.

zaman onları bizzat gidip bulmayı kararlaştırdı ve Kadıköy’de, Mühürdar’da orta halli bir ev kiraladı. Ne hizmetkâr, ne hizmetçi kız, ne aşçı götürdü. Maksadına bir an evvel ulaşmak, bütün maharet ve yeteneklerini göstermek için evin bütün işini gücünü üstlendi.

Komşularından sevimli delikanlılar, bu güzel kızla iletişim kurabilmek için pek çok gayret sarf ettiler. Asla evlenmeye niyetleri yoktu. Serena, akıllı kadınların keskin muhakemesiyle işin farkına vardı ve kapısını onlara kapalı tuttu. Babasının servetinin şöhretini işitenler uzak yerlerden koşup geldiler, lakin bu orta halli evi hizmetkârsız, gösterişsiz gördükleri vakit “Babasından bir şey kalmamış!” diyerek artık bir daha evine ayak basmadılar. Yemekleri kim pişirir, evi kim idare eder diye soran olmadı. Hatta annesi kızının hamaratlığını komşularına anlatmak istediğı zaman, yüzlerini döndüler, duymak bile istemediler.

Günün birinde zavallı Serena anladı ki o güzelim ellerini yemek kaplarını ovuşturmakla boş yere bozmuştu. Lakin pek çabuk umutsuzluğa kapılan kadınlardan değildi. Kararlı duruşuyla, yeni bir deneme daha yapmayı düşünüyordu. Kadıköy’deki evi bıraktı ve gelip Beyoğlu’nda, kalın perdeleri arkasında, bulutlu bir Şubat akşamının yarı karanlık ışığında mektupların, fotoğrafların tümünü yoklayarak, sevgili Bursa’sını hayal etmekte bulduğumuz o gösterişli eve taşındı.

Şimdi bütün kış geçirdiğı hayatı düşünüyordu.

Beyoğlu’na geldiğı günden beri evlenmek isteyen bütün gençlere, bütün ihtiyaçlara (Zira İstanbul’da ihtiyaçlar da evleniyorlar) gözünün önünde birer birer resmigeçit yaptı-

Beyoğlu'na geldiği günden beri dest-i izdivâcına müsterhim olan bütün gençlere bütün ihtiyarlara (zîrâ İstanbul'da ihtiyarlar da evleniyorlar) birer birer pîş-enzârında resm-i geçit yaptıran bu mektupları bu fotoğrafleri elinde tutmuş idi. Doktorlar, dava vekilleri, tüccarlar, memurlar, her sınıftan, her halde ve her cinsten ve hatta Kadıköyü'nde ikameti esnasında yüzüne bile bakmayanlar şimdi ayakları altında sürünüyorlardı.

Ve kemal-i hüzn ile düşünüyordu, cins-i nisvân, hukuk ve vazaif-i nisvâniye, terbiye-i nisaiyye hakkında serd edilen bütün o güzel nazariyat yalan mı imiş? Bunlar bayağı sözlerdir ki, medeniyet, eşiğinden bile geçmelerine müsaade etmiyor. Altunları sayesinde pîş-i enzârında açılan bu âlem-i cedide muhatî olduğu bu kadınlar tütün içiyorlar, küfür ediyorlar, kumar oynuyorlar, hukuk ve vazaif-i nisvâniyeden bir şey çaktıkları yok!

Demek oluyor ki, senelerle öğrenmesi, yorulması, çalışması, beyhûde zahmet imiş. Hiç bir kimse, aile için perverde ettiği muhabbet-i azimeti, tehâlûk-ü fedakâranesini takdir etmek istememişti. Ve bütün bu nâm-zâd efendiler bir dilenci, parasının etrafında dolaşan birer sefil, birer çingene idi.

Ve makalenüvîslerin ve tabiblerin kaffesi birer şarlatan, birer yalancı idi, kendisiyle istihzâ etmişlerdi. Meğerse İstanbul'da bir kızın kıymeti, terbiyesi ancak ve ancak para sahibi olması imiş, bu efendiler, kendi şahsıyla izdivâc etmek istemiyorlardı, madem ki mâlen ve maddeten fakir ve zayıf görüldüğü vakit kendisini istihkâr etmiş idi.

Nisvânî izzet-i nefsinde cerîha-dâr, âmâlinde muğfl, bütün necâbetler, maaliyyat hakkında beslediği umdeleri mütezelzil, yerinden kalktı.

ran bu mektup ve fotoğrafları elinde tutmuştu. Doktorlar, avukatlar, tüccarlar, memurlar, her sınıftan, her halden ve her cinsten ve hatta Kadıköy'de oturduğu sırada yüzüne bile bakmayanlar şimdi ayakları altında sürünüyorlardı.

Ve hüznün içinde düşünüyordu, kadın cinsi, kadınların hak ve vazifeleri, kadının terbiyesi hakkında söylenip duran bütün o güzel düşünceler yalan mıymış? Bunlar bayağı sözlerdir ki, medeniyet, eşîğinden bile geçmelerine müsaade etmiyor. Altınları sayesinde gözleri önünde açılan bu yeni âlemdede etrafını çevreleyen bütün bu kadınlar bütün içiyorlar, küfür ediyorlar, kumar oynuyorlar. Kadınların hak ve vazifelerinden bir şey çaktıkları yok!

Demek oluyor ki, senelerce öğrenmesi, yorulması, çalışması boşunaymış. Hiç kimse, aile için beslediği büyük sevgiyi, fedakârca kendini paralamasını takdir etmek istememişti. Ve bütün bu namılı efendiler bir dilenci, parasının etrafında dolaşan birer sefil, birer çingeneydi.

Makale yazarları ve doktorlar tümü birer şarlatan, birer yalancıydı. Kendisiyle alay etmişlerdi. Meğerse İstanbul'da bir kızın kıymeti, terbiyesi ancak ve ancak para sahibi olmasıymış. Bu efendiler, kendi şahsıyla evlenmek istemiyorlardı. Mal mülk bakımından fakir ve zayıf görüldüğü zaman kendisini küçümsememişler miydi?

Kadınlığı ruhunda yaralı, emelleri aldatılmış, bütün soylu bildikleri, merak ettikleri hakkında beslediği prensipler sarsılmış halde yerinden kalktı.

Bütün bu yalancı mektuplar, bu sahte maskeli fotoğraflar, hayatın en büyük acısı, hayal kırıklığıyla kendisine azap veren bu şehirde durmasına imkân bırakmadılar.

Kendisiyle alay edenlerle eğlenme sırası, şimdi ona gelmişti.

Bütün bu yalancı mektublar, bu sahte nikâb takınan fotoğrafler, hayatın en büyük acısı, sükût-u emeli ile kendisine azab veren bu şehirde durmasına imkân bırakmadılar.

Kendisiyle istihzâ edenler ile eğlenmek sırası, şimdi ona gelmişti.

Ve gitti, o niyazkâr sözlerin, o mütebasbıs nazarların mecmuasını sobaya attı. Alev, onların son parçalarını yakup kül edinceye kadar, orada bekledi. O sırada, valdesi odanın kapısını açıp içeri girdi.

“A kızım, karanlıkta ne yapıyorsun?”

“Şu sobanın ateşlerini seyr ediyorum. Görüyor musun?”

Karanlıktan aydınlık ve aydınlıktan karanlık hâsıl oluyor.

Sonra ilave etti.

“Anne! Gözün aydın, kararımı verdim, yarınki vapur ile gideceğiz, Bursa’ya avdet edeceğiz.”

Ve gitti, o yalvaran sözlerin, o yaltaklanan bakışların hepsini sobaya attı. Alev, onların son parçalarını yakıp kül edinceye kadar, orada bekledi. O sırada, annesi odanın kapısını açıp içeri girdi.

“A kızım, karanlıkta ne yapıyorsun?”

“Şu sobanın ateşini seyrediyorum. Görüyor musun?”

Karanlıktan aydınlık ve aydınlıktan karanlık doğuyor.

Sonra ilave etti.

“Anne! Gözün aydın, kararımı verdim, yarınki vapurla gideceğiz, Bursa’ya döneceğiz.”

Notlar

- 1 Ermenice metinde: “Serena”. Dizgi hatası sonucu karakterin adının Osmanlıcaya “Serina” olarak geçtiği düşünülebilir.
- 2 Eski evlerde cumbaya benzer çıkkma.
- 3 Uludağ’ın eski adlarından.
- 4 *Arevelk* (Doğu). 1884-1915 yılları arasında İstanbul’da yayımlanan gazete.
- 5 Dört tekerlekli, iki oturma sırası bulunan, üstü açılıp kapanabilen çift körüklü binek arabası.
- 6 Melek otundan yapılan, Bursa yöresine özgü bir reçel.

مرکب ذخيره بل بانکيز اوږدنده اوچ دمېو حالته تقسيم اولئدی .
يو دمېو بل صندق صندق بوزلک اوږدینه پېغلش . و ٨٠ ، ٨١ ،
٨٢ مخي دارملر اوږدنده رافغلش دی ، بونل یاز کلوبده بويوک
سفره باشلانیدنی وقت ، چوق اغیر یوک طایفه قدن اولنری
قورنارمچي قيمتدار احتیاط ارزاق ایدی .
ایک دفعه فرامایه اوږاق ایچون عودت ایډن بو کشافلر
نیسانک ایلک کونلرند خاتمه قضی اولهرق قبشله مخ ایچون عودت
ایچملر ایدی .

..

آنی آلیق قلوب کچه سی

شمعی ایسته قیش پاشلا یور ، بویک مشروب کچه سی ده قلیور ،
آموئندن یازیورکه :
ه کوند کونه کوش ایډور . نیسانک اونجی کونی ، بریاقین
قیزلری ایچیده تله غایب اولی .
شمعی تکرار ظهوریه قدر ، فرامایه قلیورق هر کدار
اوله حقلر ، موطوقز کشی ایچون بویوک دکل : بری الی متره
طولنده سالون ، یکت صالونی ، ویا قضاخانه خدمتی کورن ، وکیارده کی
یانافره مشابه یاقالارله مجوز اولان بر اوطله ، دیکری ایکی متره
طولنده مطبخ ، اشپانک فضا پېغلش اولدینی وایر قایان ایله
چیقان براتیاردن عبارت ایکی اوطله سی وارایدی . فقط فرامایم
پتول صوبلری ولایه لر ایله او قدر لطیف رصورتده مسخوندا
سوکرده ، بر طاقاری سربست هوالی ، پی کویک لک چادرلری
وخته خانه لری ، دیکری ایسه ، تخت الارض ، بانکیزک ایچنده
قازلش خانه ایله متصق و برلری نونگلره مرمر ایچنده آچلش
بولار کی کیدلرله مربوط مشتملاتده وارایدی .

— مایندی وار —

ارمنی ادبیاتی

هراند آصادور (آواکس) دن :

بالو

— ١ —

یو کدره بیاسنده چوق آقشملر بولوشورلدی . صانیک
یکی ، مجھول وعده لرله قادیترک اعصابی خارسان چاغده ، اون
آنی پاشنده وار ، یوقدی ، چهره سنده توبلرک ثنائت وجاذبه
رجلیتی اظهار ایتمک باشلا دقلری او سویلی کنج ، دقتی ایلک
کونده جلب ایتمشدی . دیرانک پدري مأمورین حکومندن ایدی ،
وکنیدی اوسنه قاضی کوی قهر مکتبدن مآذون اولمشدی .
اونک حقدنه معلوماتی یودن عبارت ایدی ، بونکه برابر دیرانی

کودمک ایچون آقشملری برادری پروانت ایله دیشاری بیچمقی
کنیدی ایچون راجتیاج قلی اولمشدی .

اوللری دیران ، اون کورمشمشدی . فقط برکیچه روسیه
سفراتی اوکنده اجرای موسیقی ایباریک ، بر لامبمک سونی
آشده ، پشیل ، بوش سندالیرک اوږزیدن ، دیرن و بایفین
پافیشلر حصار نظاهرات غرام ایله کنیدیسه مطوق اولان او ایکی
مائی کوزی ناکهان کورمش ایدی . قزک کیم اولدینی دیران
دخی صورمش ورنجیلرک قیزی اولوب سفت آسیری مکتبدن
اوسنه مآذون اولدینی او کرشم ، صانیکی بکنش وقلی پشله ده کی
ذی حیات و دینچ نیانک ناقابل ضبط وسریع نشو و نما یه مقاوم سوز
سحر سوتیک طائفه لقی اراز ایډن اسرار آمیز خطاطک تریم
و توضیح ایلمکاری او کوریه جسمک مفتونی اولمشدی .

— ٢ —

کوزل برصوک یاز صاحبده ، بر قاج قایق ، اون قدر ارمنی
عالمه سی یو کدره دن بکفوزه نقل ایډیورده ، معروف برادری
نجماری ، او کونی ، حنکار اسکله سنده بر صافت دیریدوردی .
مدعوین آرمنده لیر بویوک غایه آمالی قراولنریلک ایلک بولوملری
ویا پالغانلارنریلک یودورلری هر دودلو تنقیددن فائق بولمقن
عبارت صفا برست دلقانلیر ، طرز تابیلری حسن طبیعت موافق
کوزلی پاشنده جیرکی جلشک سبسی پشوش و جوال ، فقط
پک آرتنک فکری یوخاصلری حائز قیزلر ، اشیا انکیر قادسلر
ایله بوزلری بوروشش اختیارلر ، دلقانلیر قیزلر رفاقتده
کنیدلری کنجکشمش و نازده لیش بولاری او یوم صفادن وایه دار
نعم اولمه حاضر و آماده بر طبق جذبینور آدملر ، مأمورلر ، تجارلر
بوشوردی . دیران ، پدربه اوواده اییدی ، لکن صانیلک باسی
کله مکیندن قیزری ورواتی کوکدرمشدی .

حنکار اسکله سنده کلدیار ، صاغ طرفلرینه بکفوز قصر سفیدی
و آرقه لرینه دکترک رکود لاجوردی بیراقهوق ایکی سیمه کستانه
آغاچلری آراشنده اوزانان پیاده کوملر ایریدیلر و لیمچریلر
دوغری ایلریله دیرلر ایرماکک کنارنده قوجه بر آغاچک آلتنده
طوردیلر کلیملر سربلری و مجول قومه چی کلوب اوق اسکله لر
دیزدی . ذاتا بورغون اولان اختیارلر بر آز استراحت ایتمک
ایسته دیلر ، دیکری ایسه قیزلره یایلدیلر .

دیران صانیلک قریب ایندی و رودسی طرفدن تقدیم ایلیدی .
ذاتاً اسکی مونسر ایدی ، قلوب و کوز مونسری ! فقط نه بویوک
صمیمیت و رنجواز ایله یکدیگرینک الی سقیدیلر ، صانیلک خقیقجه
بر رنژامت باشی اگنی ، دیران قامت پلندینه بر میل پروقار
وردی که مکتی هنوز توك ایډنلرک جولایق و قوروقا قلمدن بوس

Hrand Asadur

BALO

Ermeni Edebiyatı; Hrand Asadur (Araks)'tan, Balo,
Servet-i Fünun, No. 1138, 14 Mart 1329 [27 Mart 1913].

Büyükdere piyasasında çok akşamları yekdiğerine tesa-
düf ederlerdi. Satenik yeni, mechûl ra'şelerle kadınların
asâbını sarsan çağda, on altı yaşında var, yoktu. Çehresin-
de tüylerin metânet ve cazibe-i recülliyeti izhâr etmeğe
başladıkları o sevimli genç, dikkatini ilk günde celb etmiş-
ti. Diran'ın pederi memurîn-i hükümetten idi. Ve kendisi
o sene Kadıköy Frère Mektebi'nden mezun olmuştu.
Onun hakkında ma'lûmâtı bundan ibaret idi. Bununla be-
raber Diran'ı görmek için akşamları biraderi Yervant ile
dışarıya çıkmak kendisi için bir ihtiyâc-ı kalbî olmuştu.

Evvelleri Diran, onu görmemişti. Fakat bir gece Rusya
Sefareti önünde icra-yı musikî edilirken, bir lambanın sü-
tunu altında yeşil, boş sandalyelerin üzerinden, derin, bay-
gın bakışlar ve hâr-ı tezahürât-ı garam ile kendisine ma'tûf
olan o iki mâî gözü nâ-gehân görmüş idi. Kızın kim oldu-

Birçok akşam Büyükdere’de birbirlerine rastlarırdı. Satenik on altı yaşında ya var, ya yoktu. Yeni, belirsiz titreyişlerin kadınların duygularını sarsan yaşlar. Yüzündeki tüylerin diriliği ve erkeksi cazibesi görünmeye başlayan o sevimli genç, dikkatini ilk günde çekmişti. Diran’ın babası hükümet memurlarındandı. Kendisi o sene Kadıköy Frère Okulu’ndan mezun olmuştu. Onun hakkında bildikleri bundan ibaretti. Bununla beraber, Diran’ı görmek için akşamları ağabeyi Yervant’la dışarıya çıkmak Satenik için kalbi bir ihtiyaç haline gelmişti.

Önceleri Diran, onu görmemişti. Fakat bir gece Rusya Elçiliği önünde müzik icra edilirken, bir lambanın direği altında yeşil, boş sandalyelerin üzerinden, derin ve baygın bakışları, aşk ateşiyle kendisine kilitlenmiş olan o iki mavi gözü ansızın görmüştü. Diran da kızın kim olduğunu sor-

ğunu Diran dahi sormuş ve bir tüccarın kızı olup Saint Esprit Mektebi'nden o sene mezun olduğunu öğrenmiş, Satenik'i beğenmiş ve kalbi kışladaki zî-hayat ve dinç nebâtın nâkâbil zabt ve seri neşv u nemâsıyla mukavemetsiz sihr-i nisvanın taşkınlığını ibrâz eden esrar-âmîz hututun teressüm ve tevdî ettikleri o körpe cismın meftûnu olmuştu.

2

Güzel bir sonbahar sabahında, birkaç kayık, on kadar Ermeni ailesini Büyükdere'den Beykoz'a nakl ediyordu. Ma'rûf bir Ermeni tüccarı, o günü, Hünkâr İskeleyi'nde bir ziyafet veriyordu. Med'uvvîn arasında en büyük gaye-i âmâli kravatlarının ipek bükümlerini veya pantolonlarının borularını her türlü tenkîdden faik bulmaktan ibaret sefâperest delikanlılar tarz-ı telebbüsleri hüsn-i tabîata muvaffık güzeli yanında çirkini cümlesinin simâsı beşûş ve cevval, fakat pek azının fikri bu hassaları haiz kızlar, iştiâ-engîz kadınlar ile yüzleri buruşmuş ihtiyarlar, delikanlılar kızlar refakatında kendilerini gençleşmiş ve tazelenmiş bularak o yevm-i sefadan vayedâr-ı nâm olmağa hazır ve amâde bir takım ciddiyetperver adamlar, memurlar, tüccarlar bulunuyordu. Diran pederiyle orada idi. Lakin Satenik'in babası gelemediğinden kızını ve Yervant'ı göndermişti.

Hünkâr İskeleyi'ne geldiler. Sağ taraflarına Beykoz kasr-ı sefîdini ve arkalarına denizin rûkûd laciverdini bırakarak iki sıra kestane ağaçları arasında uzanan caddede kümelere ayrıldılar ve içerilere doğru ilerlediler. Irmağın kenarında koca bir ağacın altında durdular. Kilimler serildi ve acûl kahveci gelip ufak iskemleler dizdi. Zaten yorgun olan ihtiyarlar bir az istirâhat etmek istediler. Diğerleri ise kırlara yayıldılar.

muş ve bir tüccarın kızı olduğunu, Saint Esprit Okulu'ndan o sene mezun olduğunu öğrenmişti. Satenik'i beğenmişti ve kalbi, seradaki hayat dolu ve dinç bitkinin zaptedilmez büyümesiyle, esrarengiz hatlarını ortaya sererek o karşı konulamaz kadınlık sihrinin taşkınlığını gösteren körpe vücuduna tutulmuştu.

2

Güzel bir sonbahar sabahında, birkaç kayık, on kadar Ermeni aileyi Büyükdere'den Beykoz'a götürüyordu. Tanınmış bir Ermeni tüccarı, Hünkâr İskeleyi'nde bir ziyafet veriyordu. Davetliler arasında, hayattaki en büyük amaçları kravatlarının ipek bükümlerini veya pantolonlarının borularını her türlü eleştirinin üzerinde tutmak olan sefa düşkün delikanlılar; giyim tarzları zevke uygun, güzeli ve çirkini, hepsinin yüzü pırıl pırıl ve canlı, ama pek azının aklı bu özellikleri de olan kızlar; arzu uyandıran kadınlarla yüzleri buruşmuş ihtiyarlar; delikanlıların ve kızların yanında kendilerini gençleşmiş ve tazelenmiş bularak bu güzel günün tadını çıkarmaya hazır birtakım ciddiyet düşkün adamlar, memurlar, tüccarlar bulunuyordu. Diran babasıyla birlikte oradaydı. Fakat Satenik'in babası gelemediğinden kızını ve Yervant'ı göndermişti.

Hünkâr İskeleyi'ne geldiler. Sağ taraflarına Beykoz Kasrı'nı ve arkalarına denizin durgun laciverdini bırakarak iki sıra kestane ağaçları arasında uzanan caddede kümelele ayrıldılar ve içerilere doğru ilerlediler. Irmağın kenarında koca bir ağacın altında durdular. Kilimler serildi ve kahveci aceleyle gelip ufak iskemleler dizdi. Zaten yorgun olan ihtiyarlar biraz dinlenmek istediler. Diğerleriyse kırlara yayıldılar.

Diran Satenik'e takarrüb etti. Ve bir dostu tarafından takdîm edildi. Zaten eski muvânîsler idi. Kalb ve göz muvânîsleri! Fakat ne büyük samimiyet-i ruh-nevaz ile yekdiğerinin elini sıktılar. Satenik hafifce ve nezihâne başını eğdi. Diran kamet-i bülendine bir meyl bir vakar verdi ki mektebi henüz terk edenlerin çolpalık ve korkaklığından büsbütün vareste etti. Satenik muhabbelerinden biri ile idi. Delikanlı onlara refâkat etti. Satenik ile arasında son derece samimi ve tükenmez bir hasbihâl başladı. Delikanlı, mektebten yeni çıkan bu kızın müterakki fikrini ve sinni ile gayr-ı mütenasib kuvve-i muhâkemesini kemal-i hayretle görüyordu. Hayatlarının ilk hatvelerinde mürâîlik idmanıyla mütevaggil kızlardan kâmilten farklı huluskâr, ser-bâz ve hür bir kızdı. Zemîn-i mükalemeleri olan bütün mevâdd hakkında bir Amerikalı kızın olanca istiklâliyle, bilâ-tekellüf, nukat-ı nazarını bast ve temhîd ediyordu. Edebiyattan bahs ederken görüyorlardı ki aynı âsârı okumuşlar ve aynı edibâyı takdir ve tercih ediyorlardı. İnsanlar ve ahvâl hakkında aralarında mübayenet-i efkâr yoktu. Güya uzun müddet hafî bir mukarenet-i kalbiye ile hayat-güzâr olmuşlardı.

Diran, kendisini göstermeğe mukaddem idi. Bütün hazain-i müktesebâtını izhâr etmek istiyordu. Âmâk-ı kalbinden zaten sevmekte olduğu bu kızın üzerine natika-perdâz ve zarif-ül fikr bir delikanlı intibainı bırakmak arzularını takib ediyordu.

İkisi de mektepten yeni çıkmışlardı. Mektep hayatının hatıratını kurcalıyor, muallimleri ve mektep arkadaşları hakkındaki efkâr ve te'sîrâtını müdavele ediyorlardı. Pederrinin kararı kendisini tabip yapmak olduğundan Paris Tıp Fakültesi'nde talebelik hayatını daha ahrarâne şerait tahında seveceğini söylüyordu. Ve fakat Fransa'ya gitmeği

Diran, Satenik'e yaklaştı. Bir dostu tarafından ona tanıtıldı. Zaten eski tanıdıktilar. Kalpten ve gözden tanıdık! Fakat nasıl da ruhları okşayan büyük bir samimiyetle birbirlerinin elini sıktılar. Satenik hafifçe ve safça başını eğdi. Diran uzun boyuna öyle bir meyil, öyle bir vakar verdi ki okulu henüz terk edenlerin acemilik ve korkaklığından eser dahi yoktu. Satenik arkadaşlarından biriyleydi. Diran onlara eşlik etti. Satenik'le arasında son derece samimi ve tükenmez bir sohbet başladı. Delikanlı, okuldan yeni mezun olan bu kızın ilerici fikri ve yaşından beklenmeyecek yorum gücünden dolayı büyük hayrete düşüyordu. İlkgençlik yıllarını ikiyezlülükte uzmanlaşmaya harcayan kızlardan tamamen farklı, samimi, cesur ve özgür bir kızdı. Konuşmalarına zemin oluşturan bütün maddeler hakkında görüşlerini, Amerikalı bir kız gibi rahat, zorlanmadan, gayet kaygısızca ortaya koyabiliyordu. Edebiyattan bahsederken aynı eserleri okuduklarını ve aynı yazarları takdir ve tercih ettiklerini gördüler. İnsanlar ve olaylar hakkında aralarında fikir ayrılığı yoktu. Sanki uzun müddet gizli bir kalbî yakınlıkla geçirmişlerdi hayatlarını.

Diran, kendisini göstermeye hevesliydi. Biriktirdiğı bütün hazinelerini göstermek istiyordu. Zaten kalbinin derinliklerinden sevmekte olduğı bu kızın üzerinde güzel konuşan ve inca fikirli bir delikanlı izlenimini bırakmak arzusu duyuyordu.

İkisi de okuldan yeni mezun olmuşlardı. Öğrencilik hayatının hatıralarını kurcalıyor, öğretmenleri ve okul arkadaşları hakkındaki fikir ve izlenimlerini paylaşıyorlardı. Diran, babasının kararı kendisini doktor yapmak olduğundan, Paris Tıp Fakültesi'nde daha özgür koşullarda sürececek öğrencilik hayatını sevebileceğinden bahsediyordu.

birkaç ay evvel delicesine arzu ettiği halde bu son günlerde demm-i müfarakatta intizâr etmekte sabırsızlık göstermiyordu, İstanbul'dan beş sene gaybubet edecekti. Bu hal, kalbini sıkıyor, kendisine ağır geliyordu...

Satenik'in refikası uzakta, bir Çingene obası önünde durmuş seyr ediyordu; zavallı bir kadın, sıska çocuğuna süt veriyordu, kocası sepet örüyordu, ve iki küçük çocuk akşam ateşini hazırlamak için çalı çırpı topluyorlardı.

Kendileri, sonbahar yağmurlarından ıslanmış toprağın üzerindeki yeşil çimenler üzerinde yavaş yavaş yürüyorlardı.

Satenik, bir kadının sevdiği, fakat henüz ilan-ı muhabbet etmediği delikanlının yanında bulunduğu zaman hiss ettiği garam-ı haif ile Diran'ın yanından gidiyordu. Diran onu, orada yalnız, kalbine yakın bulmakla bahtiyar idi.

“Acaba niçin İstanbul'dan ayrılmak fikri canınızı sıkıyor?” diye Satenik sordu.

Bu suali irâd ettiği vakit gözlerini eğmişti, sedasında fark edilen ra'se kalbinin endişesini teslîm ediyordu. Bu sözü söyler söylemez nâdim oldu. Bu sualin cevabı bir i'tirâf olabilir diye hiss etti. Ve bu i'tirâfı icab eden kendisi olacaktır diye düşünmekle kızardı. Öyle olmakla beraber onlara mütehallik ve pür endişe muntazırı idi.

Diran vârid olan sualin manasını derk etti. O mahcûb simaya, müsadif-i enzârı olmaktan haif o gözlere baktı. Satenik'in refikası o anda yetişmemiş olsa idi belki bir i'tirâf-ı küstahanede bulunacaktı. Bununla beraber heyecanı, tereddüdü, sükûtu her şeyi arz etti. O kalbin ikrâr-ı sâkiti idi. Satenik anladı ve dudakları görünmez bir lerziş ile takallüs ediyordu, göz bebekleri nemnâk ve hemen ıslak oluyor gibi parıldıyordu.

Ve avdet edip öbürlerine karıştılar.

Fakat, Fransa'ya gitmeyi birkaç ay önce delicesine arzu ettiği halde bu son günlerde ayrılık zamanını beklemekte sabırsızlık göstermiyordu. İstanbul'dan beş sene uzak kalacak oluşu kalbini sıkıyor, kendisine ağır geliyordu...

Satenik'in arkadaşı uzakta, bir Çingene obasını seyre dalmıştı. Kocasını sepet ören zavallı bir kadın, sıska çocuğuna süt veriyor ve iki küçük çocuk akşam ateşini hazırlamak için çalı çırpı topluyordu.

Kendileri, sonbahar yağmurlarıyla ıslanmış toprağın üzerindeki yeşil çimenlerde yavaş yavaş yürüyorlardı.

Satenik, henüz sevgisini ilan etmemiş bir kadının, sevdiği delikanlının yanındayken hissettiği o gizli aşkla Diran'ın yanından yürüyordu. Diran onu, orada yalnız, kalbine yakın bulmakla bahtıyordu.

"Acaba niçin İstanbul'dan ayrılmak fikri canınızı sıkıyor?" diye sordu Satenik.

Bu soruyu sorduğu zaman gözlerini eğmişti, sesinde fark edilen titreme kalbinin endişesini ortaya koyuyordu. Bu sözü söyler söylemez pişman oldu. Bu sorunun cevabı bir itiraf olabilir diye hissetti. Ve bu itirafa zorlayanın kendisi olacağını düşünerek kızardı. Yine de, endişeli ve sabırsız, cevabı bekliyordu.

Diran ortaya çıkan sorunun anlamını kavradı. O mahcup yüze, göz göze gelmekten utanan o gözlere baktı. Satenik'in arkadaşı o anda gelivermemiş olsaydı belki cüretkâr bir itirafa bulunacaktı. Bununla beraber heyecanı, tereddüdü ve suskunluğu her şeyi ortaya koydu. Bu, kalbin sessiz tasdikiydi. Satenik anladı, dudakları görünmez bir titreyişle büzülüyor, gözbebekleri nemlenip ıslanacakmış gibi parıldıyordu.

Ve dönüp öbürlerine karıştılar.

Taâm vakti idi. Köyvarî bir sofra hazırlanmış, etrafına konulan iskemleler üzerinde sıralandılar. Büyük bir şişe geçirilmiş olan koyun eti dönüyordu. Ve ufacık kuvvetsiz alevler çıkaran yağın kokusu, boş midelerin a'sâbını igvâ' ediyordu. Yemek pek mükellef oldu. Kadimi yalancı dolma ve helva nefasetperestlerin şayan-ı şâpâşı oldu. Bordeaux şarabından sonra şampanya kadehleri tesadüm etti, cümlesi ferih, fahûr ve cevval idi. Diran'a, Satenik'e gelince, bunlar yan yana oturmuş, yekdiğeriyle meşgul sofrada bulunanların çekilmez refakatlerine tahammül ediyorlardı.

Akşama doğru, Hünkâr İskeleyi'nden ayrıldılar ve kayıktan Satenik'in gözleri Yuşa Dede tepesini, Anadolu kavak yamaçlarını dolaşp, Büyükdere korularına ve Mahmud bendlerine rücû ederken fikri pek uzaklarda mubhem, mazlum ufuklarda seyrediyordu. Zavallı kendisini Diran'dan tefrîk edecek olan o bî-amân beş seneyi düşünüyordu.

3

Diran, tıp fakültesinin imtihanlarını muvaffakiyetle geçirdiğinden, hükümet hastanelerinde hidmet ettiğinden, parlak bir tez yazdıktan sonra doktor diplomasıyla İstanbul'a avdet etmişti. Ermeni gazeteleri, hakkında takdirler bezl etmiş, Paris Darülfünunu'nda ihrâz ettiği "parlak muvaffakiyet"den "Ermeni sınıf-ı etıbbasında işgal edeceği mevki-i müstesna"dan bahs etmişlerdi. Diran ciddiyetle çalışmış ve sanatını pek güzel tahsil etmişti.

Beyoğlu'nda ihtiyâr-ı ikamet etmiş ve kendisini zir-himayesine alan ma'rûf bir doktorun tavsiyeleri sayesinde az çok iş yapmağa başlamıştı. Güzel başı, vakarı, etvârı, sühûlet-i tekellümü ilkâ-yı teveccüh ve emniyet ediyordu. Kat'i muvaffakiyet artık zamana mütevakkıf idi.

Yemek vaktiydi. Köyvari bir sofra hazırlanmıştı, etrafındaki iskemlelere sıralandılar. Büyük bir şişe geçirilmiş olan koyun eti dönüyordu. Ve ufacık kuvvetsiz alevler çıkaran yağın kokusu, boş midelerin asabını ayartıyordu. Yemek muhteşemdi. Başlangıç olarak verilen yalancı dolma ve helva, ağzının tadına düşkünlerin beğenisini kazandı. Bordeaux şarabından sonra şampanya kadehleri tokuşturuldu. Herkes sevinçli, hoşnut ve coşkundu. Diran ve Satenik ise, yan yana oturmuş, birbirleriyle ilgileniyor, sofradakilerin çekilmezliğine tahammül ediyorlardı.

Akşama doğru Hünkâr İskeleyi'nden ayrıldılar. Kayıkta Satenik'in bakışları Yuşa Dede tepesini, Anadolu Kavağı yamaçlarını yalayıp Büyükdere korularına ve Mahmut Bentleri'ne yönelirken, aklı çok uzaklarda, alacakaranlık ufukları seyrediyordu. Zavallı, kendisini Diran'dan ayıracak olan o amansız beş seneyi düşünüyordu.

3

Diran, tıp fakültesinin sınavlarını başarıyla geçirdikten, devlet hastanelerinde hizmet edip parlak bir tez yazdıktan sonra doktor diplomasıyla İstanbul'a dönmüştü. Ermeni gazeteleri övgüler düzmüş, onun Paris Üniversitesi'nde gösterdiği "parlak başarı"dan, "Ermeni doktorları arasında işgal edeceği özgün konum"dan bahsetmişlerdi. Diran ciddiyetle çalışmış ve sanatını en iyi şekilde öğrenmişti.

Beyoğlu'na yerleşmeyi seçmiş ve kendisini himayesi altına alan tanınmış bir doktorun tavsiyeleri sayesinde az çok iş yapmaya başlamıştı. Güzel başı, ağırbaşlılığı, tavırları, tatlı dili, yakınlık ve güven hissettiriyordu. Kesin başarı artık zamana bağlıydı.

Fransa, Diran'ı çok değiştirmişti. Muhibb, har kalbi sanki Paris talebelik hayatında körelmiş, katılanmıştı. Bir çok tecrübeler geçirmiş bir çok heyecanlara ma'r z kalmış, aşk ile mütehasis olmak için lazım olan derunî şevk ve kuvveti orada, o pay-i taht-ı şehvette, dikenli çalılar üzerinde tiftiklenerek kalan y n gibi bırakmış ve-yâhûd kendisi öyle zann ediyordu. Ve fakat fakr-ı hissiyatı, hilkatının levazım-ı gayr-ı m farikesi olan o güzide savaık-ı tabiyyesini, ulüvv-i cin yeti, hul sunu imh  edememişti. Mevcudiyetinden belki kendisinin de b -haber olduğu şiiriyet,  m k-ı ruhunda efkâr-ı m sebbitesiy le mahfûz ve mektûm kalıyordu.

Ya Satenik? O, İstanbul'dan m farakatından henüz bir sene geçmeden o k     , sevimli kızın hatırası kalbinden silindi. O hatıra azar azar zayıflamış ve s nm ş, filvak  İstanbul'dan hareket ettiği gün, avdetine kadar onun ölmemiş bulunmasına derin bir arzu hissetmiş ise de Paris hayatı, girdabların şiddetiyle o arzuların enkazını pek çabuk alıp götürmüştü. İstanbul'a avdetinde o kızın ne olduğunu anlamak merakına düştü ve pederinin işinin bozulduğu,    sene evvel bütün sermayesini kaybedip işten el çektiğini ve şimdi ise Beşiktaş'ta küçük bir ev istic r ettiklerini ve hav yic-i beytiyeyi bir kâtib maaşıyla Yervant'ın tedarik etmekte olduğunu anladı. Diran bütün bunları l -kayd  ile dinlemişti. Satenik ile izdivâc etmek fikri bir dakika bile hatırına gelmedi. Para mukabilinde tezevv c, fikr-i muhasibince taht-ı elzemiyette idi. Zaten zengin olmayan pederi birkaç sene evvel memuriyetten el çekmiş ve tekaüd maaşıyla geçiniyordu. Kendisi de daha yeni müşteriler edinmekte idi. Lezaiz-i hayatiyeden olanca incelikleriyle m tenaim olabilmek için paranın elzem olduğunu düşünüyordu.

Fransa, Diran'ı çok değiştirmişti. Sevecen, sıcak kalbi sanki Paris öğrencilik hayatında körelmiş, katılaşmıştı. Birçok deneyim geçirmiş, birçok heyecana maruz kalmış, aşkı hissedebilmek için lazım olan içten şevk ve kuvveti orada, o şehvet başkentinde, dikenli çalılar üzerinde tiftiklenip kalan yün gibi bırakmıştı. Ya da kendisi öyle zannediordu.

Ve fakat duygu yoksunluğu, yaradılışının ayrılmaz parçası olan o seçkin içgüdülerini, yüce gönüllülüğünü, içtenliğini yok edememişti. Varlığından belki kendisinin de habersiz olduğu şiirsellik, ruhunun derinliklerinde yerleşik fikirlerle korunup saklı kalıyordu.

Ya Satenik? İstanbul'dan ayrılmasının üzerinden henüz bir sene geçmeden o küçücük, sevimli kızın hatırası kalbinden silindi. O hatıra azar azar zayıflamış ve sönmüştü. Aslında İstanbul'dan hareket ettiği gün, dönüşüne kadar onun ölmemiş olmasına derin bir arzu hissetmişse de, Paris hayatı girdapların şiddetiyle o arzuların enkazını pek çabuk alıp götürmüştü. İstanbul'a dönünce o kıza ne olduğunu anlama merakına düştü ve babasının işinin bozulduğunu, üç sene önce bütün sermayesini kaybederek işi bıraktığını, şimdi ise Beşiktaş'ta küçük bir ev kiraladıklarını ve evin ihtiyaçlarını da Yervant'ın katip maaşıyla karşılamakta olduklarını öğrendi. Diran bütün bunları kayıtsızca dinlemişti. Satenik'le evlenme fikri bir dakika bile aklına gelmedi. Para karşılığında evlilik fikri, onun hesabınca öncelik taşıyordu. Zaten zengin olmayan babası birkaç sene önce memuriyeti bırakmıştı ve emekli maaşıyla geçiniyordu. Kendisi de daha yeni müşteriler edinmekteydi. Hayatın lezzetlerinden olanca incelikleriyle faydalanabilmek için paranın vazgeçilmez olduğunu düşünüyordu.

Diran zenginler sınıfının toplantılarına girip çıkmaya

Diran sınıf-ı ağniyâ ictimailerine girip çıkmaya başladı. Pek büyük hüsn-i kabule mazhar oluyordu. Müsamerele-re, ziyafetlere davet ediliyordu. Evlendirecek kızları olan pederler onu elden ele kapışıyorlardı. Nükte-perdâz ve dil-bâz idi. Paris'te bulunduğu vakit tababet derslerine çalışmak ile beraber Fransızların hayat-ı edebiyyesinden ve sanatından sarf-ı nazar etmemişti. Buna mebnî bir kibar delikanlının bütün hasailini haiz idi. Cem'iyetlerde hakkıyla aranılıyordu. Lakin zevk ve tabîatın kesb-i nezahet etmesiyle adeta müşkülpesent olmuş şimdi ve tesadüf ettiği kızları beğenmiyordu. Bir aralık, cevahircinin birinin muallimler elinde büyüyen nazende ve garam-hîz bir kızını takib etmişti. Fakat yıldız altında kaba bakırın setr edilmiş olduğunu ve terbiye hususunda olan nevakıs-ı ibtidaiyenin iktizâsından çekilmez bir mahlûk olduğunu bir iki mülakattan sonra derk etti. Bir zengin mimarın kızının peşinde dolaştı. Fakat o derece zann edilecek kadar sâf-derûn ve cahil bir mahlûk idi ki muaşeret-i adeta bir işkence olacaktı. Başka bir kız, ter ve taze, sevimli bir mahlûk, dikkatini celb etmişti. Lakin pek çabuk kanî oldu ki Beyoğlu ictimalarında ekseriya mevzu-bahs olan vefasızlıklarıyla meşhûr valdesinde mevrûs bir kalbi, mütelevvin, daimül tagayyûr bir kalbi vardı. Diran, alacağı kızdan fazail-i âliye intizârında değildi. Fakat dest-i izdivâcını bila-hazer teklif edebileceği kadını henüz bulmamıştı.

Müdavimi olduğu âlemlerde Satenik'e asla tesadüf etmemişti. Fakat bir akşam, İstanbul'a avdetinden birkaç ay sonra, bir Mayıs akşamı bir dostu ile Taksim Bahçesi'nde tenezzüh ederken, ona rast gelmişti. Satenik pederiyle beraber idi. Diran onu anında tanıdı. Geçen beş sene, simasının ve cisminin cazibelerini tezyîd etmişlerdi. Paris nev-a-nev

başladı. Çok iyi karşılanıyordu. Tiyatrolara, ziyafetlere davet ediliyordu. Evlendirecek kızları olan babalar onu elden ele kapşıyorlardı. Konuşkan ve tatlı dilliydi. Paris'te tıp derslerine çalışmakla beraber Fransızların edebiyat ve sanat hayatından da uzak kalmamıştı. Bu yüzden kibar bir delikanlının bütün özelliklerine sahipti. Toplantı ve davetlerin aranan ismi haline gelmişti. Fakat zevk ve tabiatının hassasiyet kazanmasıyla adeta zor beğenir olmuştu. Şimdi karşılaştığı kızları beğenmiyordu. Bir ara, öğretmenlerin elinde büyüyen nazlı ve âşık olunası bir kuyumcu kızına takılmıştı. Bir iki görüşmeden sonra, kızın temel terbiye eksiklikleri yüzünden katlanılamayacak bir mahluk olduğunu, yıldızların altında işlenmemiş bakırın gizlendiğini anlamıştı. Bir zengin mimarın kızının peşinde dolaştı. Fakat o kadar saf ve cahil di ki, birlikte yaşamak adeta bir işkence olacaktı. Başka bir kız, pek güzel, sevimli bir mahluk, dikkatini çekmişti. Ne var ki, Beyoğlu toplantılarında özellikle konuşulan, vefasızlıklarıyla meşhur annesinden miras bir gönlü, kararsız, durmadan değişen bir kalbi olduğuna çok çabuk ikna oldu. Diran, alacağı kızdan çok yüksek meziyetler beklemiyordu. Fakat gönül rahatlığıyla evlenme teklif edebileceği kadını henüz bulmamıştı.

Müdavimi olduğu âlemlerde Satenik'e asla rastlamamıştı. Fakat bir akşam, İstanbul'a dönüşünden birkaç ay sonra, bir Mayıs akşamı bir dostuyla Taksim Bahçesi'nde dolaşırken ona rastlamıştı. Satenik babasıyla beraberdi. Diran onu hemen tanıdı. Geçen beş sene, yüzünün ve bedeninin cazibesini daha da artırmıştı. Paris'te türlü türlü tecrübeler edinerek inceleyen zor beğenir zevkine rağmen genç kız, yüz hatlarının güzelliğinde vücut bulan nazik gü-

tecrübelerinin haddesinden geçmekle inceleşmiş olan müşkülpesend zevk-i tabîâtına rağmen genç kız, hutut-u simaiyenin necâbetinde tecessüm eden melahat-ı nâzekî ile nazar-ı dikkatini celb etti. Aynı mahzûn tebessüm, aynı ter u taze cild, aynı baygın gözler! Şimdi kadın gözleri! Hassas, fettan, kamed-i levendanesi, nazik bedeni, vazî bir telebbüsün müdâhin iltifatlarına mazhâr olamayan sinisinin füsunu Hünkâr İskeleyi'nde bulduğu haif, yeni beliren kızıdan mübhem hatıralar uyandırıyorlardı. Fakat bu letafet, ancak gözlerine ve sedasına hitab etmişti. Satenik Diran'ı görmüştü, verdiği selamı hafif bir baş eğmesiyle reddetmişti. Muhabbe-i kadimesi göze çarpacak kadar dûçâr-ı heyecan ve helecan olmuştu. Fakat Diran ona yaklaşmadı. Ayrılmayacağı bir dostu vardı. Bundan başka, tanımadığı pederinin refakat ettiği bir kıza bu kalabalık arasında yaklaşmak münasebetsiz ve manasız bir hareket olacak idi.

O günün tesadüfünden sonra artık onu görmemişti.

4

Satenik, maddeten dûçar oldukları tebeddül hale mütevekkilâne tahammül ediyordu. Daha çocuk iken valdesini zayî' etmişti. Bunun için şimdi umur-u beytiye ile meşgul olmakla ihtimamkâr bir sahibet-ül-beyt fezailini izhâr ediyordu. Mektep refikaları olan ba'zı mahremleriyle konuşarak, başlıca medar-ı tesellisi olan âsâr-ı edebiyeyi mütâlaa ile bir hayat-ı münzeviye imrar ediyordu.

Ermeni kadınları tarafından ahyaren te'sîs edilen Maarifperveran Cemiyeti'ne intisâb ederek bir hidmet-i faale der-uhde etmişti. Faaliyet-i ciddiyesi sayesinde cemiyetin kıymetdâr bir uzvu olmuştu. Bütün âzânın muhabbet ve hürmetini kazanmıştı. Sebat ve metanetten mahrum ol-

zelliğiyle dikkatini çekmişti. Aynı mahzun tebessüm, aynı güzel cilt, aynı baygın gözler! Artık bir kadının gözleriydiler! Hassas, fettan, uzunca boyu, nazik bedeni, adi bir giyimin sahte iltifatlarına yüz vermeyen göğsünün sihri, Hünkâr İskeleyi'nde bulduğu ürkek, yeni beliren kızıdan belirsiz hatıralar uyandırıyorlardı. Fakat bu güzellik, ancak gözlerine ve sedasına hitap etmişti. Satenik Diran'ı görmüştü. Verdiği selamı hafif bir baş eğmesiyle reddetmişti. Eski aşkı, göze çarpmak kadar bariz bir heyecana kapılmıştı. Fakat Diran ona yaklaşmadı. Ayrılmayacağı bir dostu vardı. Bundan başka, tanımadığı babasının eşlik ettiği bir kıza bu kalabalık arasında yaklaşmak uygunsuz ve anlamsız bir hareket olacaktı.

O günkü rastlantıdan sonra artık onu görmemişti.

4

Satenik, maddi olarak içine düştükleri bu değişik hale şükrederek tahammül ediyordu. Daha çocukken annesini kaybetmişti. Bu yüzden şimdi ev işleriyle meşgul oluyor, özen gösteren bir ev sahibesi erdemlerini layıkıyla gösteriyordu. Okul arkadaşları olan bazı yakınlarıyla konuşarak, başlıca tesellisi olan edebiyat eserlerini okuyarak bir münzevi hayatı sürüyordu.

Ermeni kadınları tarafından hayır işleri için tesis edilen Eğitimseverler Cemiyeti'ne katılarak faal bir hizmet üstlenmişti. Çalışkanlığıyla cemiyetin değerli bir üyesi olmuştu. Bütün üyelerin sevgi ve saygısını kazanmıştı. Kararlılık ve sağlamlıktan mahrum olmayan pratik aklıyla ağırlık ve öncelik kazanmıştı. Herkesten çok, fazla dirençle karşılaşmadan kabul gören, genellikle kendi görüşü oluyordu.

Fakat evin ve cemiyetin gaileleri arasında daha büyük

mayan fikr-i ameliyesi rüchân ve tefevvukunu temin ediyordu. Ve ekseriya cümlesinden ziyade bilâ-mukavemet nail-i kabul olan, kendi nokta-i nazarı idi.

Fakat gavail-i beytiye ve gavail-i cemiyet arasında bir gaile-i faikası var idi ki kendisi için aynı zamanda bir gam ve bir nimet idi. Kalbinin en mahfî köşelerinde daima yaşayan, Diran'a olan muhabbeti idi. Onu, ilk defa rast geldiği günde sevmişti. İftirakları muhabbetini tahfif edememişti. İzdivâc için iki teklif vârid olmuştu. Peder ve biraderinin arzularının hilafına ikisini de red etmişti. Diran'ın Paris'te ne yaptığını anlamayı daima merak etmiş ve imtihanlarını muvaffakiyetle vermekte olduklarını işitmekle sevinmişti. Avdetine sabırsızlıkla intizâr ediyordu.

Ve şimdi, bir seneden beri İstanbul'da ikamet etmekte idi. İşe başlamıştı. Ve kendisine yaklaşmak için bir gayrette bulunmamıştı. Bir vakitler hassas a'sâbına o kadar tatlı heyecanlar bahş eden tezahürât-ı muhabbeti Taksim Bahçesi'nde tesadüf ettiği gün gözlerinde bulmamıştı. Fakirlenmesi, acaba onun da muhabbetinin fakrını mı intac etmişti? Acaba şimdi başka bir kız mı seviyordu? Ve-yâhûd Paris hayatı, onun hissiyatını ibdâl mi etmişti?

Satenik, kalbini hiçbir kimseye, hatta altı seneden beri sevdiğine bile açmamış, gam ve gussanın, yavaş yavaş kendisini istila ve teshir etmesine müsaade ediyordu. Cerîhâdâr bir izzet-i nefsin zehirlediği gam-ı mütehevvir değil, o sakın saf gam ki müstecâb olmamış bir aşk-ı metinden tenmiye edilir! Aşk bir şekl-i daimide layetezelzel bir surette kök salmıştı. Öyle bir aşk ki maşukun lâ-kaydîsi huzurunda, ve-yâhûd bilhassa bu lâ-kaydîden dolayı daha ziyade teannüd, tenemmüv, teşeddüd eder.

Fakat derin bir arzu ile Diran'ı görmek, onunla konuş-

bir gaillesi vardı ki kendisi için aynı zamanda bir gam ve de bir nimetti: Kalbinin en gizli köşelerinde daima yaşayan, Diran'a olan aşkı. Onu, ilk defa rastladığı gün sevmiştir. Ayrılıkları sevgisini hafifletmemiştir. İki evlenme teklifi almıştır. Babası ve kardeşinin arzularına rağmen ikisini de reddetmiştir. Diran'ın Paris'te ne yaptığını daima merak etmiş ve sınavlarını başarıyla vermekte olduğunu duyunca sevinmiştir. Dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu.

Ve şimdi, Diran bir seneden beri İstanbul'da yaşamaktaydı. İşe başlamıştı. Kendisine yaklaşmak için bir çaba göstermemiştir. Taksim Bahçesi'nde onunla karşılaştığı gün bir zamanlar hassas duygularına tatlı heyecanlar bahşeden o sevgiyi gözlerinde bulamamıştır. Yoksullaşması, acaba onun da aşkını yok mu etmişti? Acaba şimdi başka birini mi seviyordu? Ya da Paris hayatı, onun hissiyatını mı değiştirmişti?

Satenik, kalbini hiç kimseye, hatta altı seneden beri sevdiğine bile açmadan, gam ve kederin, yavaş yavaş kendisini istila edip ele geçirmesine izin veriyordu. Yaralı bir onurun zehirlediği öfke dolu bir gam değil, kabul görmemiş sağlam bir aşktan beslenen o saf ve sakin gam! Aşk sürekli, sarsılmaz bir surette kök salmıştı. Sevgilinin kayıtsızlığı karşısında, özellikle bu kayıtsızlıktan dolayı, daha çok inada binen, büyüyen ve şiddetlenen bir aşk.

Fakat derin bir arzuyla Diran'ı görmek, onunla konuşmak, onun ruh haline nüfuz etmek istiyordu. İşte fırsat doğuyordu. O gece Beyoğlu'nda Eldorado salonunda Ermeni Eğitimseverler Cemiyeti'nin balosu vardı. Yervant'ın patronu, kendisine bir bilet vermişti. O gece Satenik kardeşiyle baloya gidecekti. Diran'ın da baloda bulunması, ona rastlaması, onunla konuşması ihtimali vardı.

mak, onun halet-i ruhiyesine nüfuz etmek istiyordu. İşte fırsat düşüyordu. O gece Beyoğlu'nda Eldorado salonunda Ermeni Maarifperveran Cemiyeti'nin balosu vardı. Yervant'ın efendisi, kendisine bir bilet vermişti. O gece Satenik biraderi ile baloya gidecekti. Diran'ın da baloda bulunması, ona tesadüf etmesi, onunla konuşması pek muhtemel idi.

Akşama doğru, odasına çekilmiş, sedir üstüne uzanmıştı. Gözleri orada, yukarıda, ihtisâsât-ı kalbiyesi gibi kesif ve muzlim top top olan ve sonra parçalanan bulutların seyrini pencerelerin ötesinden görüyordu. Sabahtan beri yağmur çiseliyordu. Mağmûm bir hava ki ruh-i kesel ve fütûr ile imla idi. Satenik müsamereyi tefekkür ediyordu. Bu mülakata arzu-keş olmasının sebebi raz-ı kalbini Diran'a tebli' için değildi. Bu arzu, kendisi için bir ihtiyâc-ı ruh idi. Onun sesine hasret çekiyordu. Hayır, ona kalbinden bahs etmeyecekti. Asla şikâyet de etmeyecekti. Bil-akis raz-ı derunini ifşa etmemeğe cehd edecekti. Artık, Diran, kendi hakkında lâ-kayd değil miydi? Ve fakat niçin lâ-kayd olacaktı? Nesi eksik idi? Evet zengin değildi, fakat çirkin de hiç! Aklı vardı, terbiye görmüştü, Diran'ı seviyordu. Onun zevcesi olsaydı onu bahtiyar edemez miydi?

5

Gece, kardeşinin kolunda, Eldorado'nun balo salonuna girerken, kalbi dehşetli endişeler ile malî idi. Heyecanı arasında tahlil edemediği havf ve ümit ile mümtezic bir his! Satenik ilk defa olmak üzere bir umumî baloda bulunuyordu. Yüzlerce havagazı dillerinden fışkıran ziyalar ile fûrûzân olan tiyatro, halılar, bayraklar, çiçekler ile donatılmıştı. Aşağıda, salonda, levnalevn kıyafetler, siyah elbise ve beyaz ko-

Akşama doğru, odasına çekilmiş, sedir üstüne uzanmıştı. Gözleri orada, yukarıda, kalbindeki hisler gibi yoğun ve karanlık, top top olan ve sonra parçalanan bulutların hareketini pencerelerin ötesinden görüyordu. Sabahtan beri yağmur çiseliyordu. Hava, ruhu miskinlik ve bezginlikle dolduruyordu. Satenik gece eğlencesini düşünüyordu. Kalbinin sırlarını Diran'a ilan etmek değildi bu görüşmeyi bu kadar arzulamasının sebebi. Bu arzu, kendisi için ruhi bir ihtiyaçtı. Sesinin hasretini çekiyordu. Hayır, ona kalbinden bahsetmeyecekti. Asla şikâyet de etmeyecekti. Aksine, içindeki sırrı açıklamamaya çalışacaktı. Diran artık kendisiyle ilgilenmiyor muydu? Fakat niçin ilgilenmeyecekti? Nesi eksikti? Evet, zengin değildi; fakat çirkin de değildi! Aklı vardı, terbiye görmüştü, Diran'ı seviyordu. Onun karısı olsaydı onu mutlu edemez miydi?

5

Gece, kardeşinin kolunda, Eldorado'nun balo salonuna girerken, kalbi dehşetli endişelerle doluydu. Heyecandan çözemediği, korku ve ümitle karışık bir his! Satenik ilk defa geniş katılımlı bir baloda bulunuyordu. Yüzlerce havagazı kandilinden fışkıran ışıklarla aydınlanmış olan tiyatro, halılar, bayraklar, çiçeklerle donatılmıştı. Aşağıda, salonunda, rengârenk kıyafetler, siyah elbise ve beyaz kolalı gömleklere karışıyordu. Danslar henüz başlamıştı ve her yerde hayhuy, koşuşturma hâkimdi.

Parter ve birinci kattaki localar gittikçe doluyordu. Orada oturan kadınların göğüsleri ve başları mücevher ve çiçeklerle parıldıyordu. Tülbentlerin ancak yarısını örtebildikleri göğüsler, etin tatlı ve güzel rengini teşhir ediyorlardı.

lalı gömleklere karışıyordu. Rakslar henüz başlamış ve her yerde hay ve huy, tehâlûk hükümrân idi.

Parter ve birinci kat localar gittikçe doluyordu. Orada oturan kadınların göğüsleri ve başları mücevherat ve ezhâr ile mültemi idi. Tûlbentlerin ancak setr ettikleri nîm-kişâ-de sineler, etin tatlı renk-i lâtifini teşhîr ediyorlardı.

O zamanlar, milli balolar¹ henüz aile müsâmerâtına mahsus cazibeyi hıfz ediyorlardı, ve maskeli kadınların kısm-ı azimini teşkîl edenler Ermeni kibar ailelerin kadın ve kızları idiler. “Etiket” aşağıda, salonda, ilk “repos”dan² pek evvel, hatta ilk “dans”dan³ başlayarak, raks etmekten asil delikanlıları men etmemişti. Henüz o eski hayırlı zamanlarda idi ki, heyet-i mertebe a’zâsı, tiyatronun kapısında, içeri dâhil olan kadınları tecessüs eder ve bazen bir kaçını salona girmekten men ederlerdi. Yalnız fahişelerden en mahirleri tiyatrodan içeri girmeye muvaffak olurlardı ve bunlar da vazî-i telebbüs ve etvâr-ı mütevâzî’ taşıyanlardı, zîrâ “komiser”ler rakkaselerin kolları arasında perran olacak yerde, vazife-i nezaretlerini ifâ ederlerdi.

Yervant ve Satenik dahi rakslara iştirâk ettiler. Birinci kadril⁴ daha hitam bulmamıştı. Satenik Diran’ı, parter localarından birisinde gördü. Çirkin bir kız ile, o kadar nezaket ve nezahat ile konuşuyordu ki adeta celb-i muhabbetine çalışıyor gibi görünüyordu. Kızı tanıyordu. Onunla Saint Esprit Mektebi’nde bulunmuştu. Bir zengin akarât sahibinin kızı idi. Fakat çirkin, pek çirkin, küstah bir burun, istihfakâr bir bakış, dışarıya uğramış yanaklar, bu kız kendisine tercih edebilmesi kâbil miydi?

Bir çaryek geçmişti, o daha oradaydı, söylüyor, gülüşüyordu. Kalbinde dehşetli haller hiss ediyordu. Amik, nâ-kâbil-i zabt, bî-amân bir hased, o kız saçlarından tutup lo-

O zamanlar, milli balolar¹ aile eğlencelerine özgü cazibeyi hâlâ koruyorlardı. Ve maskeli kadınların büyük bir kısmını oluşturanlar, Ermeni kibar ailelerin kadın ve kızlarıydılar. *Etiket*, o zamanlar asil delikanlıları *reposdan*² çok önce, hatta ilk *danstan*³ itibaren dans etmekten men etmezdi. Düzenleme heyetinin tiyatro kapısında içeri girmek isteyen kadınları incelediği, bazılarını salona girmekten alıkoyduğu, o eski hayırlı zamanlardı. Yalnızca en yetenekli fahişeler, onların da mütevazı giyinip mütevazı davrananları, içeri girmekte başarılı olabiliyorlardı; zira komiserler dans eden kadınların kolları arasında uçacakları yerde, gözetim vazifelerini yapmayı sürdürüyorlardı.

Yervant ve Satenik de danslara katıldılar. Birinci *Quadrille*⁴ daha bitmemişti. Satenik Diran'ı, parter localarından birinde gördü. Çirkin bir kızla, büyük nezaket ve incelikle konuşuyor, adeta kendini sevdirmeye çalışıyor gibi görünüyordu. Kızı tanıyordu. Onunla Saint Esprit Okulu'nda birlikte okumuştı. Bir zengin gayrimenkul sahibinin kızıydı. Fakat çirkin, pek çirkin... Küstah bir burun, küçümser bir bakış, dışarıya uğramış yanaklar! Bu kıızı kendisine tercih edebilir miydi?

Bir çeyrek geçmişti, o halen oradaydı, söyleşiyor, gülüşüyordu. Kalbinde dehşetli duyguyar hissediyordu. Derin, zapt etmesi imkânsız, amansız bir kıskançlık duyuyor, o kıızı saçlarından tutup locadan aşağıya çekmek ve Diran'ın yanında, onun yerinde oturmayı karşı konulmaz biçimde arzuluyordu... Orkestranın çınlattığı Faust'un sihirli valsine ve salonda hüküm süren delice eğlenceye rağmen, kalbi acıyor, kanıyordu.

Diran, başka locaları da ziyaret etti. Fakat daha az kaldı. Ve Satenik onu, aşağıda, salonda, kendisinden biraz

cadan aşağıya çekmek ve gidip orada, Diran'ın yanında, onun yerinde oturmak için mukavemetsiz bir arzu ve bandonun çınlattığı Faust'un sihr-âmîz "vals"ine rağmen, raks-ı füsûnkâra ve salonda hükümrân olan beşâset-i mec-nûnâneye rağmen, kalbi muzdarib oluyor, kanıyordu.

Diran, başka locaları da ziyaret etti. Fakat daha az kaldı. Ve Satenik onu, aşağıda, salonda, kendisinden bir az uzakta gördü. Çingene kıyafetinde maskeli bir kadın ona fal açıyordu. O serseri kadınların tarz-ı tekellüm ve etvâr ve evzânı laikiyle taklîd ediyordu.

Yervant ve Satenik onlara takarrüb ettiler.

Genç kız sordu:

"Doktor, falınızdan memnun kaldınız mı?"

Diran başını çevirdi. Maskeli bir kadın idi. Şahane bir kamet, kumral saçlar, o pür-bedayi, bembeyaz gerdan tecessüsünü ikaz ve kendisini teshir ettiler. Onu tanıyamadı ve altı seneden beri görmediği biraderine de dikkat etmedi. Fakat o maskenin altında cazibedâr bir kadının mevcudiyetini keşf etti, ve kendisine edilen sualden müstefid olarak cevaben dedi: "Evet, ve ba-husus onun için ki, bu fal, sizinle mülakat şerefine nailiyetime bir vesile oluyor. Koluma girmeğe lütf eder misiniz ve ilk "lansiye"yi⁵ benimle raks etmeğe inayet buyurur musunuz?"

Satenik davete icâbet etti ve Yervant'ı bırakarak bilâtereddüd Diran'ın koluna girdi. İhtiyâtsiz şitâbıyla onunla bulunmak hususunda olan arzusunu izhâr etti.

Salonda bir devr icra ettiler. Bir aralık müteheyyic olan Satenik i'tidâl demmini iade etti. Diran'ın kendisini tanımadığını anladı ve kendisini tanıtmamak için bütün gayretlerini sarf etti. Fransızca konuşuyorlardı. Yek-nazarda delikanlı anladı ki, refİKası Fransızcayı ana lisanı kadar

uzakta gördü. Çingene kıyafetinde maskeli bir kadın ona fal açıyordu. Kadın, o serseri kadınların konuşma tarzlarını, tavır ve hallerini layıkıyla taklit ediyordu.

Yervant ve Satenik onlara yaklaştılar.

Genç kız sordu:

“Doktor, falınızdan memnun kaldınız mı?”

Diran başını çevirdi. Maskeli bir kadındı. Şahane bir endam, kumral saçlar, o büyüleyici bembeyaz gerdan ilgisini çekip onu fethetti. Satenik’i tanıyamadı ve altı sene-den beri görmediği kardeşine de dikkat etmedi. Fakat o maskenin altında cazibeli bir kadının varlığını keşfetti. Ve kendisine sorulan bu soruyu fırsat bilerek, “Evet,” dedi, “Özellikle de bu fal sizinle sohbet etme şerefine ulaşabilme fırsatı verdiği için. Koluma girmeyi lütfeder, ilk *Lancier*’yi⁵ benimle yapma iyiliğinde bulunur musunuz?”

Satenik davete icabet etti ve Yervant’ı bırakarak tereddüt etmeden Diran’ın koluna girdi. Ölçüsüz çabukluğuyla, onunla olma arzusunu göstermiş oldu.

Salonda bir tur döndüler. Bir ara çok heyecanlanan Satenik, yavaş yavaş sakinleşti. Diran’ın kendisini tanımadığını anladı ve kendisini tanıtmamaya özen gösterdi. Fransızca konuşuyorlardı. Delikanlı ilk bakışta, genç kızın Fransızca’yı ana dili kadar kolaylıkla konuşan, terbiye görmüş, seri, tatlı dilli ve hazırcevap bir kız olduğunu anladı. Balo salonundakilerin çoğunu tanıyor ve onlar hakkında fikirlerini söylüyordu.

Diran, beş sene, yaramaz öğrencilerle, söz zarafetinin başkentinde yaşamış olmasına rağmen partnerinin düşünce ve sözlerini bambaşka bir zevkle dinliyordu. Onun muhakemesinin kendine haslığı, ruhu tanıdık gelen bir düşünme yeteneğinin keskin, cesur görüşleri Diran’da hay-

suhuletle tekellüm ediyor ve terbiye görmüş, cevval, nâtıkaperdâz, ve hazır-cevab bir kız idi. Balo salonunda bulunanların ekserisini tanıyor ve onlar hakkında beyan-ı mülâhazât ediyordu.

Diran beş sene, yaramaz talebeler ile, zarafet-i nutk payitahtında yaşamış iken, refikasının mülâhazât ve nüktelelerini bir zevk-i mahsus ile işitiyordu. Onun istiklâl-i muhakemâtı, mütefekkir, ruh aşına bir müfekkirenin hâd, cesur mütâlaatı câlib-i hayreti oluyordu. Hatta “lansiye”yi raks ettikleri vakit, ufak tatillerde, yekdiğeriyle meşgul iken, mutlaka zarif ve bazen zararsızca bedhâh bir söz bulur, hasbihâlin kesb-i batâet etmesine müsaade etmezdi. Onu tanımıyor idi. Ve tanımak hususunda sarf ettiği gayretler heba oldu. Ve fakat o kızın nezdinde, fevk-al-mutad, bir mahzuziyyet-i faika hiss ediyordu.

Rakstan sonra, teskin-i hararet edecek bir içki almak için “Fuaye”ye gittiler. Bir kalabalık kendilerini ihâta ediyordu. Maskeliler, maskesizler, kakhaha, hay ve huy, ka deh müsademeleri, zik-ı hava, gaz u tütün ile mülevves boğuk bir muhît! Beyaz mermerden bir masa önünde, önlerinde birer limonata kadehi, konuşmaya devam ettiler, ne havanın fesadından, ne de hay ve huy şamatadan müşteki değillerdi. Doktor, muvâcehesinde oturan kızın, namuslu bir familyaya mensûb olduğunu fehm ediyor, ihtiramkârane nezaketlerin kaffesini hakkında ibzâl ediyordu.

Satenik, “Paris Grand Opera balolarını görmüş olduğunuzdan bu akşam canınız sıkılmış olacaktır.” dedi.

“Bil-akis burada, her tarafta tanıdık simalara tesadüf ediyorum. Çokları selam veriyor, yaklaşıyor, söz atıyor, halbuki orada insan bûs bütün metruk ve mechûl kalır.”

“Ba-husus ki burada localarda tanışdıklarınız, maskesiz

ranlık uyandırıyor. Hatta *Lancier* dansında, ufak duraklamalarda, birbirleriyle meşgulken, mutlaka zarif ve bazen zararsızca yaramaz bir söz buluyor, sohbetin kesilmesine izin vermiyordu. Onu tanımamıştı. Ve tanımak için sarf ettiği gayretler işe yaramamıştı. Fakat kızın yanında, alıştığının dışında bir mutluluk, olağanüstü bir yücelik hissediyordu.

Danstan sonra, hararetlerini dindirecek bir içki almak için fuayeye gittiler. Kendilerini bir kalabalık kuşatıyordu. Maskeliler, maskesizler, kahkaha, hayhuy, kadeh tokuşturmalar, havasızlık, gaz ve tütünle kirlenmiş boğuk bir ortam! Beyaz mermerden bir masa önünde, önlerinde birer limonata kadehi, konuşmaya devam ettiler. Ne havanın fenalığından, ne hayhuydan, ne de şamataadan şikâyetçilerdi. Doktor, karşısında oturan kızın, namuslu bir aileye mensup olduğunu anlıyor, hürmetkâr ve nazik olmak konusunda cömert davranıyordu.

Satenik, “Siz Paris Grand Opéra balolarını görmüşsünüz, bu akşam canınız sıkılmıştır.” dedi.

“Aksine, burada her tarafta tanıdık yüzlere rastlıyorum. Çoğu selam veriyor, yaklaşıyor, konuşuyor; halbuki insan orada büsbütün yalnız ve kimsesizdir.”

“Özellikle burada, localarda, maskesiz kızlarla tanışabilirsiniz, onlarla konuşmak elbette maske taşıyanlarla konuşmaya tercih edilir. Değil mi?”

“Fakat bu, onları bırakıp sizinle konuşmama engel değil.”

Ve birbirlerinin gözlerine baktılar. Delikanlı kendisinde onu tanımak için karşı konulamaz istekler uyandıran bu dokundurmayı anlıyordu. Kızsa delikanlının gözlerinde merak ve dikkatten başka bir şey bulmayı umuyordu.

kızlar bulabilirsiniz, onlar ile konuşmak elbette maske taşıyanlar ile konuşmağa tercih edilir. Değil mi?”

“Fakat bu, onları bırakıp sizinle konuşmama mani değildir.”

Ve gözleri yekdiğerinin gözlerine bakıyordu. Delikanlı kendisinde onu tanımak için mukavemetsiz hâhişler uyardıran bu tâ'rîzi anlıyordu. Kız ise refikinin gözlerinde merak ve tecessüdden başka fazla bir şey bulmak ümidindeydi.

“Fakat, Matmazel, beni daha ta'zîb edecek misiniz? Beni, sizden ancak siyah ipek maskenizin hatırasını saklamağa mı mahkûm edeceksiniz?”

“Beni tanımamanız evlâdır. Benim kim olduğumu bilseniz, belki memnun olmayacaksınız.”

Mesele kesb-i iğlâk ediyordu. Diran, hatıratını kurcalıyor ve karanlıkta tekâpû ediyordu.

O aralık Yervant fuaye salonundan içeriye girdi. Kendilerine yaklaştı. Satenik'in kulağına bir şeyler fısıldadı, ayrıldı. Diran onu dikkatle süzdü. O simayı görmüş olacaktı. Fakat nerede? Ve bağıteten tahattur etti, Yervant Satenik'in biraderi idi. Acaba refikası da, Satenik miydi? Ona baktı, saçları kumral, gözleri mâî idi. Alâ Fransızca konuşuyordu.

Hiçbir hareketini kaçırmamak için gözlerini kıpırdatmaksızın enzârına atf etti ve sordu:

“Matmazel Hünkâr İskelesi'nde hiç bulundunuz mu?”

Bu, nâ-gehânî sual, zavallı kızı teşvîş etti. A'sâbından bir ra'se koşuştu ve tavr-ı hulusundan muarrâ bir ses ile şu cevabı verdi:

“Ben mi? Hayır, bulunmadım.”

Diran bir şey söylemedi. Büyükdere piyasasını hatırla-

“Fakat, Matmazel, bana azap vermeye devam ederek beni sizden kalan siyah ipek maskenizin hatırasını saklamaya mı mahkûm edeceksiniz?”

“Beni tanımamanız daha iyi. Benim kim olduğumu bilseniz, belki memnun olmayacaksınız.”

Konu giderek muğlak, bulanık bir hal alıyordu. Diran, hatıralarını kurcalıyor ve karanlıkta bir o yana bir bu yana koşuşturup aradığı şeyi bulmaya çalışıyordu.

O aralık Yervant fuayeye girdi. Kendilerine yaklaştı. Satenik’in kulağına bir şeyler fısıldadı ve uzaklaştı. Diran onu dikkatle süzdü. Bu yüzü görmüş olacaktı. Fakat nerede? Ve birdenbire hatırladı, Yervant Satenik’in kardeşiydi. Acaba genç kız da, Satenik miydi? Ona baktı, saçları kumral, gözleri maviydi. Mükemmel Fransızca konuşuyordu.

Hiçbir hareketini kaçırmamak için gözlerini kıpırdatmaksızın gözlerine bakarak sordu:

“Matmazel, Hünkâr İskelesi’nde hiç bulundunuz mu?”

Bu, ansızın gelen soru zavallı kızı şaşırttı. Sinirinden bir titreme geldi ve halis tavrından beklenmeyecek bir sesle şu cevabı verdi:

“Ben mi? Hayır, bulunmadım.”

Diran bir şey söylemedi. Büyükdere piyasasını hatırladı. Altı sene evvel orada ona rastlayarak gönlünü kaptırmış ve o sessiz aşkın ilk kıvılcımlarını olanca mutluluğuyla yaşamıştı. Sonra, Hünkâr İskelesi’nde, bütün bir gün, o güzel genç kadının cazibesıyla büyülenmişti. Sonra... Sonra Paris’te onu unutmuştu. Taksim Bahçesi’nde ona rastladığı vakit onun güzel hatırası bir an için tazelenivermişse de zengin bir kızla evlenmek kararında ısrar ettiği için Satenik’le görüşmeyi düşünmemişti. Şimdi tekrar onunla konuşuyordu. Paris’ten döndüğünden beri İstanbul’da gördüğü

di. Altı sene evvel orada ona tesadüf ederek meclûbu olmuş ve o garam-ı sakâtânede ilk yakazanın olanca mes'adetiyle tena'um etmişti. Sonra, Hünkâr İskeleyi'nde, bütün bir gün, refakât-ı lâtîfesinin meshûr-u cazibesi olmuştu. Sonra, sonra, Paris'te onu hatırdan çıkarmıştı. Taksim Bahçesi'nde ona tesadüf ettiği vakit onun hatıra-ı melahatı bir an için teceddüd etmiş ise de zengin bir kız ile evlenmek kararında sabit olduğu için Satenik ile muaşeret fikri vârid olmamıştı. Şimdi tekrâr onunla konuşuyordu. Paris'ten avdetinden beri İstanbul'da gördüğü ve âlâyış-i zahirîlerinden bir ân-ı muvakkat için meczûb olduktan sonra inkisâr-ı hayalini mûcib olan kızlardan ne kadar farklı idi. Bu kız, onlardan kat kat zeki, vazih, samimi, onlara pek faik idi.

“Bir az da balo salonuna gitmek ister misiniz?” diye Diran sordu ve aşağıya indiler. Raks salonunda bir hay huy, tannan hükümrân idi. Kavalyeler ve damalar terlenmiş, soluyarak, bir “vals” dönüyorlardı. Diran ve Satenik de onlara karıştılar. Onlar kadar pür-heves iştiyâk diğer bir çift yoktu. Kollarını açmış güya havada perran idiler, dönüyorlar, dönüyorlar, aheng-i musikî ve raksın mûcib olduğu halet-i asabiyye ile ser-mest! Ancak musiki kesilince durdular, soluyorlardı, bîtâb, harab!

Valsden sonra tiyatronun bir köşesinde bir kadife koltukta gidip ârâm ettiler.

Diran iki saatten beri bu kızın seda ve efkârının sihri altında bulunuyordu. Kalbini onun muhabbetiyle meşhûn hissediyordu. Ona söylemek için mukavemetsûz bir arzu, bir kalb-i hâbîdenin bir yakaza-i işvetperveri ki unutulmuş tahassüsâtı yeniden tahattur eder! Onunla kemal-ı şevk ile musâhabe ediyor, Paris hayatını, mesaisini, dûçar olduğu

ve gösterişine geçici bir süre kapıldıktan sonra hayal kırıklığına uğradığı kızlardan ne kadar farklıydı. Bu kız, onlardan kat kat zeki, ölçülü, samimi ve üstündü.

Diran, “Biraz da balo salonuna gitmek ister misiniz?” diye sordu ve aşağıya indiler. Dans salonuna hayhuy hâkimdi. Kavalyeler ve damlar terlemiş, soluk soluğa vals yapıyorlardı. Diran ve Satenik de onlara karıştılar. Onlar kadar heves ve arzuyla dans eden başka bir çift yoktu. Kollarını açmış, sanki havada uçuyorlardı. Dönüyorlar, dönüyorlardı; müziğin ahengi ve dansın verdiği coşkuyla sarhoştular! Ancak müzik kesilince durdular, soluyorlardı, bitkindiler!

Valsten sonra tiyatronun bir köşesinde kadife bir koltuğa oturdular.

Diran iki saatten beri bu kızın sesinin ve söylediklerinin sihri altındaydı. Kalbini onun aşkıyla dolmuş hissediyordu. Uyuyan kalbinin uykudan sıçrayıp unutulmuş onca hissi yeniden hatırlatmasından doğan, karşı konulmaz bir konuşma arzusu duyuyordu. Onunla büyük bir şevkle sohbet ediyor, Paris hayatını, yaptıklarını, yaşadığı zorlukları, İstanbul’a döndüğünde bir konum edinmek için duyduğu endişeleri, ilk başlarda maruz kaldığı sıkıntılarını ayrıntılarıyla anlatıyordu. Sanki bir mahremine, sevdiğine kalbini açıyormuş gibi, konuştukça konuşuyordu. Bir senelik vefasızlığını, kayıtsızlığını Satenik’e istemeden unutturmakta olduğunun farkında değildi.

Satenik, Diran’ın kendisini tanıdığını anlıyordu. Ve yanında aldığı hazzı görmekten derin bir mutluluk duyuyordu. Onun sözlerini tahlil ediyor, söylemek istediklerini anlıyordu. Bu mazeretler, af bekleyen hal, bu mahremce sözler, hayal meyal seçilen bir mutluluğun verdiği hisler-

taableri, İstanbul'a avdetinde bir mevki edinmek için giriftâr olduğu endişeleri, ilk hatvelerinde ma'rûz olduğu müşkilatı an'anâtıyla nakl ediyordu. Bir mahreme, samimi bir muhabbe ifşa-yı kalb ettiği gibi söyleyip duruyordu. Bir senelik vefasızlığını kayıtsızlığını gayr-ı ihtiyârî surette Satenik nezdinde tebrîe etmekte olduğunu farkında değildi.

Satenik, Diran'ın kendisini tanımış olduğunu anlıyordu. Ve refakatinde mahsus olan mahzûziyeti görmekle âmâk-ı kalbinden mesrûr idi. Onun sözlerini tahlîl, telmihlerini fehm ediyordu. Bu mazeretler, bu cest-i cuy-u itizâr, bu mahremâne sözler, hayal meyal seçilen bir mes'adetin tahassusat-ı işvebâzını ilhâm ederek âmâk-ı kalbinde yeniden filizlenmekle tahayyûlatına bir şekl-i hakikat veren ümidleri ilan ediyordu. Diran'ın refikasının kendisi olduğunu, bir vakit aşkını teşvîş ettiğini, uzun seneler intizâr ile, ümid ile, serabın bütün meraretlerine tahammül ederek, bir seneden beri lâ-kaydîsinden saburâne, bî-şekvâ muazzeb olanın kendisi olduğunu söylememek için nefsinı icbâr ediyordu. Ah! Bütün bunları söylemek için bir arzu-yu şedîd ile kıvranıyordu. Fakat hayır, seda-yı kalbini boğmak lazım idi. Belki bir başkasıyla izdivâc edecekti, belki, bir az evvel locada o kadar hararetle, o kadar ihtiramkâr bir şitâb ile musâhabe ettiği çirkin kız ile evlenecekti.

Zavallı kız, Diran'ın kendisini tanıdıktan, kendisiyle konuşduktan sonra, başkalarını takib etmekle divanelik etmiş olduğunu düşünmekde olduğunu bilse idi! Tanıdığı Ermeni kızları arasında, kendisine zevce olmağa onun kadar layık bir başkası var mıydı? Lakin zengin değildi, ne ehemmiyeti var? Şimdi epeyi para kazanıyordu ve bir kadına bakabilirdi. Hayır bu divanelik idi. Bu kızın dest-i izdivâcını çoktan istirhâm etmeliydi. Onunla mes'ûd olacak-

den ilhamla kalbinin derinliklerinde yeniden filizlenerek gerçek bir şekil alan ümitleri ilan ediyordu. Diran'ın sevdiği kadının kendisi olduğunu, bir ara aşkıyla ilgili kafasının karışmış olabileceğini, uzun seneler bekleyişle, ümitle, bu mahremiyetin bütün zorluklarına tahammül ederek, bir seneden beri kayıtsız kalışına karşı sabırla, hiç sızlanmadan azap çekenin kendisi olduğunu söylememek için kendisine hâkim olmaya çalışıyordu. Ah! Bütün bunları söylemek için şiddetli bir arzuyla kıvranıyordu. Fakat hayır, kalbinin sesini boğması lazımdı. Belki bir başkasıyla evlenecekti, belki biraz önce locada o kadar hararetle, o kadar heyecanlı bir coşkuyla sohbet ettiği çirkin kızla evlenecekti.

Zavallı kız, Diran'ın kendisini tanıdıktan, kendisiyle konuştuğundan sonra, başkalarıyla ilgilenmenin delilik olacağını düşündüğünü bilseydi! Tanıdığı Ermeni kızları arasında, kendisine eş olmaya onun kadar layık bir başkası var mıydı? Zengin değildi, ne önemi var? Şimdi iyi para kazanıyordu ve bir kadına bakabilirdi. Hayır, delilikti bu. Bu kıza çoktan evlenme teklif etmeliydi. Onunla mutlu olacaktı. Akıllı başındaydı, nazik zevkliydi; Avrupai terbiyesiyle pek uygun bir hayat arkadaşı olacaktı. Dahası var. Onun tarafından sevilleceğine emindi. Paris'te geçirdiği beş sene boyunca eline ücret karşılığı aşkların okşayışlarından başka bir şey geçmemiş, hiçbir samimi alakasının olmadığı mahluklarla cismi, zavallı, hayvani hırslardan ötesini yaşamamıştı.

Diran'ın kalbi bunu düşününce sevinçle doluyordu.

Delikanlının sustuğunu gören Satenik sordu:

“Niçin böyle dalgınsınız. Acaba kalbinizde hazin hatıralar mı uyandı?”

tı. Ciddiyetperver fikri, zevk-i nâzekî, Avrupaî terbiyesiyle pek münâsib bir refika-ı hayat olacaktı. Dahası var. Onun tarafından sevilecekti, buna emin idi. Paris'te, beş sene, ücretli aşkların nevazışından başka bir nailiyyeti olmayan, hiçbir alâka-i deruniyeleri olmayarak cismi, miskin, hayvani itmâ'dan başka bir şey veremeyen mahlûkat ile muaşeret eden Diran bunu düşünmekle kalbi lebrîz-i hubur oluyordu.

Refikinin sükût ettiğini görerek Satenik sordu.

“Niçin böyle dalgınsınız. Acaba kalbinizde hazin yadlar mı uyandı?”

“Hayır, lâtif yadlar. Frère Mektebi'nden mezun olduğum sene Büyükdere'de geçirdiğim yazı düşünüyordum.”

Bu telmihle iktifâ ediyordu. Kendisini tanıdığını açığa söylemek istemiyordu. Böyle bir ifşâda bulunmakla zavallı kızı teşvîş edeceğini düşünüyordu.

Hünkâr İskeleyi'nde bulunduğunu inkâr ettiği gibi elbette bunu da red edecekti. İnkâr da etmese idi, Diran kendi kendisini müşkil bir hale koymuş olmayacak mıydı? Bir senelik hareket-i lâ-kaydânesini ne ile te'vîl edecekti.

Kadrlide raks ettiler. Büyük tatili haber veren boru işildi. Demm-i iftirâk gelmişti. Satenik Diran'a söyledi:

“Rica ederim, lütfen beni kavalıyemin nezdine götürünüz. Benim için gitmek vaktidir.”

“Fakat matmazel, daha erkendir.”

“Hayır, doktor, gitmeğe mecburum.”

Bu sözü öyle bir sebat ile söyledi ki Diran ısrar etmedi. Onu Yervant'ın nezdine götürdü. Ve Satenik elini uzatarak ona veda ettiği zaman, nigâhında bir mana-yı hüzn mündemic idi. Diran bunu gördü. Onun koyu mâî eldiveni altında saklı küçücük sevimli elini büyük elinde sıkıyor

“Hayır, güzel hatıralar. Frère Okulu’ndan mezun olduğum sene Büyükdere’de geçirdiğim yazı düşünüyordum.”

Bu imayla yetinmişti. Kendisini tanıdığını açıktan açığa söylemek istemiyordu. Böyle birdenbire açığa vurmakla zavallı kızın kafasını karıştıracaklarını düşünüyordu.

Hünkâr İskeleyi’nde bulunduğunu inkâr ettiği gibi elbette bunu da reddedecekti. İnkâr da etmeseydi, Diran kendi kendisini zor bir duruma sokmuş olmayacak mıydı? Bir senelik kayıtsızlığını nasıl telafi edecekti?

Quadrille’de dans ettiler. Büyük arayı haber veren boru işitildi. Ayrılma vakti gelmişti.

Satenik, “Rica ederim,” dedi, “Lütfen beni kavalýemin yanına götürünüz. Benim için gitme vakti.”

“Fakat matmazel, daha erken.”

“Hayır doktor, gitmeye mecburum.”

Bu sözü öyle bir kesinlikle söyledi ki, Diran ısrar etmedi ve onu Yervant’ın yanına götürdü. Satenik elini uzatarak ona veda ettiği zaman, bakışında bir hü­zün belirdi. Diran bunu gördü. Onun mavi eldiveni altında saklı küçücük sevimli elini büyük elinde sıkıyordu. Kararlı, kendinden emin bir sesle, “Allah’a ısmarladık.” dedi.

Yervant, kız kardeşini koluna aldı, gitmek için hazırlanırken iki maskeli kız kendilerine yaklaşıp onları lafa tuttular. Diran gözleriyle onları takip ediyordu. Gidip tiyatro kapısında beklemeyi, Satenik’in Yervant’la gidip gitmeyeceğini ve hangi tarafa gideceklerini anlamak istedi. Balo salonundan dışarı çıktı, şapkasını taktı, paltosunu giydi, yakalarını kaldırdı ve karanlık bir köşede, arabaların durduğu yere yakın bir noktada bekledi. Biraz sonra, kol kola, Eldorado’nun kapısından çıktıklarını gördü. Kendisinden azıcık ötede bir arabanın yanında durdular. Yervant Beşik-

idi ve metin, recla' bir ses ile dedi ki: "Allaha ısmarladık."

Yervant, hemşiresini koluna aldı, harekete hazırlanırken maskeli iki kız kendilerine yaklaştılar, ve söze tuttular. Diran gözleriyle onları takib ediyordu. Gidip tiyatro kapısında beklemeyi, Satenik'in Yervant ile gidip gitmeyeceğini ve hangi tarafa gideceklerini anlamağı istedi. Balo salonundan dışarı çıktı, şapkasını koydu, paltosunu giydi, yakalarını kaldırdı ve karanlık bir köşede, arabaların durduğu mahale yakın bir yerde bekledi. Bir az sonra, kol kola, Eldorado kapısından çıktıklarını gördü. Kendisinden azıcık ötede bir araba yanında durdular. Yervant arabayı Beşiktaş için icâr etti. Arabanın kapısını tutarak dedi ki: "Satenik çabuk ol, üşürsün."

Diran işitti. Artık şübheye mahal yok idi. Ve Satenik zevcesi olacaktı.

Arabanın yola çıkmasını bekledi. Kamçının şakırdısı, tekerleklerin dönmesi, hayvanların tıkırdısı işitildi ve araba kendisini orada, kalbi aşk müceddidiyle meşbû', karar-katîsinde sabit olduğu halde yalnız bıraktı.

Artık baloya avdet etmedi.

taş'a gitmek için bir araba tuttu. Arabanın kapısını tutarak "Satenik çabuk ol, üşürsün." dedi.

Diran bunu duydu. Artık şüpheye yer yoktu. Satenik karısı olacaktı.

Arabanın yola çıkmasını bekledi. Kamçının şakırtısı, tekerleklerin dönmesi, hayvanların tıkırtısı işitildi ve araba kendisini orada, kesin kararını vermiş ve kalbi yepyeni aşkıyla dolmuş halde, bir başına bıraktı.

Baloya geri dönmedi.

Notlar

- 1 Ermeni toplumunda düzenlenen balolar kastediliyor.
- 2 Fransızca, "ara, fasıla, mola."
- 3 Fransızca, "danse", metindeki özgün haliyle bırakılmıştır.
- 4 18. yüzyılda Fransa'da, 19. yüzyılla birlikte tüm Avrupa'da moda olan bir balo dansı türü.
- 5 Eşli Avrupa salon dans(lar)ı.

تراجم احوال

کرفور زهراب : تولدی استانبولده ۱۸۶۱ تاریخنده در. جوال
وکسکین برذکا . بوداهی ادبی ریاضیاته اولان قابلیتی بک کنج یاشنده
مهندسک شهادتنامه سنی احراز ایله اثبات ایتدی .

قوه بلاغتی ، شجاعتی ، ومنطقنک قوتی ایله عثمانلی دعوی
وکیلاری آرمسند کندیسنه حقیله قازانلش بر شهرت تأمین ایتمشدر .
دارالفنون فا کولته سنده ویردیکی « حقوق جزا » درساری
وبو وسیله ایله ایلک دفعه اوله رق مملکت مزده نشر ایتدیکی نظریات
فلسفه جدیده ایله مداومین حقوق تزدنده بویوک بر توجه اکتساب
ایتمشدر . دها اول تورکجه اوله رق حقوق جزا مرور زمانلری
وفرانسزجه اوله رق « اختلاف دار » عنوانیله مهم آثار حقوقیه سی
نشر اولمشیدی .

ایکی دفعه استانبول مبعوثلغنده بولنه رق بلاغت سیاسیه ده
بهره سنی دخی کوسترمش وتبعات عمیقّه اوزرینه مواد جزائییه
دائر قلمه آلدینی قانون لایحه لری مظهر تقدیر اولمش . وبعضیسی
اکتساب قانونیت داخی ایتمشدر .

همان یکر می یاشندن برو استانبول ارمنی عالم ادیبسند بلا
فاصله چالیشور . ارمنیلرک حیات اجتماعیه سنی واو حیاتده مستور
اولان اخلاق سزلقلری تصویر و تشهره معطوف اولان ودائما

Terâcim-i Ahvâl
Biyografiler

Krikor Zohrab: Tevellüdü İstanbul'da 1861 tarihinde-
dir. Cevvâl ve keskin bir zeka. Bu deha-yı edebî riyâzâta
olan kabiliyetini pek genç yaşında mühendislik şهادetna-
mesini ihrâz ile isbât etti.

Kuvve-i belâgatı, şecâatı, ve mantığın kuvveti ile Os-
manlı dava vekilleri arasında kendisine hakkıyla kazanıl-
mış bir şöhret temîn etmiştir.

Darülfünûn fakültesinde verdiği “hukuk-i cezâ” dersle-
ri ve bu vesile ile ilk defa olarak memleketimizde neşr et-
tiği nazariyat-ı felsefe-i cedide ile müdavimîn-i hukuk nez-
dinde büyük bir teveccühe iktisâb etmiştir. Daha evvel
Türkçe olarak “hukuk-i cezâ mürûr-i zemânları” ve Fran-
sızca olarak “ihtilafdâr” ünvanıyla mühim âsâr-ı hukuki-
yesi neşr olunmuştu.

İki defa İstanbul mebusluğunda bulunarak belâgat-ı si-
yaside behresini dahi göstermiş ve tettebbuât-ı âmike üze-
rine mevâdd-ı cezâiyyeye dair kaleme aldığı kanun lâyhala-
rı mahzâr-ı takdîr olmuş. Ve bazısı iktisâb-ı kanuniyyet da-
hi etmiştir.

Krikor Zohrab: Doğumu İstanbul 1861. Hareketli ve keskin bir zeka. Bu edebiyat dehası matematiğe olan yeteneğini pek genç yaşta mühendislik diploması olarak ispatladı.

Nutuk verme konusundaki kabiliyeti, cesareti ve mantığının kuvvetiyle Osmanlı avukatları arasında haklı bir şöhrat elde etmiştir.

Darülfünûn [Hukuk] Fakültesi'nde verdiği "ceza hukuku" dersleri ve bu vesileyle ilk defa olarak memleketimizde yayınladığı yeni felsefe bakış açısıyla hukuk camiasında büyük ilgi görmüştür. Daha önceleri Türkçe olarak "ceza hukuku zaman aşimleri" ve Fransızca olarak "İhtilafdar" adıyla önemli hukuki eserleri yayınlamıştı.

İki defa İstanbul milletvekilliğinde bulunarak siyasi nutuk alanında da kendini göstermiş ve derinlemesine incelemeler neticesinde ceza kanunlarına dair kaleme aldığı kanun taslakları takdir kazandı. Ve hatta bazıları kanunlaştı.

Hemen hemen yirmi yaşından beri İstanbul Ermeni

Hemen yirmi yaşından beri İstanbul Ermeni âlem-i edebiyesinde bilâ-fâsıla çalışıyor. Ermenilerin hayat-ı içtimaisini ve o hayatta mestûr olan ahlâksızlıkları tasvîr ve teşhîre ma'tûf olan ve daima zebunları muhâfaza ve mütegalibeye taaruz sadediyle kaleme alınan küçük hikâyeleriyle iştihâr etmiştir.

Hrand Asadur'un idaresiyle intişâr eden "Masis" risale-i edebiyesinin baş muharirliğinde bulunduktan sonra bir aralık idaresini dahi der-uhde etti. İstanbul Ermeni gazetelerinin hemen kaffesinde neşr ettiği makalât-ı edebiyeye ve tenkidîye ve içtimaisinde büyük bir kuvve-i edebiyeye ile büyük bir cesaret-i medeniye ibrâz etmiştir. En evvel neşr ettiği eser "nâ-bûd olmuş bir nesil" dir.

Meşrutiyetin ilânından sonra edebiyat ile pek o kadar iştigal edemiyor. Yalnız "Azadamard" gazetesıyla neşr ettiği "Seyahat notları" deha-yı edebiyesinin henüz zinde olduğunu gösterir. Şimdiki hidmet-i edebiyesi perişan eserlerini toplamağa münhasır kalır gibidir. Küçük hikâyelerini, "Vicdan Sedaları", "Hayat, Olduğu Gibi", "Sâkit Elemler" nâmlarıyla üç ciltte cemm etti. Bunlardan başka "Rengârenk", "Evrâk-ı Perişân", "Be-nâm Simalar" derdest-i ihzârdır. Âsârının bir kısmı Fransızcaya terceme edilmiştir. "Hayat, Olduğu Gibi" eseri Türkçe olarak intişâr etmek üzere bulunuyor.

Avedis Aharonyan: Kafkasya Ermenilerindendir. Tevellüdü 1866'da Iğdır kasabasındadır. Taşnaktsutyun'a mensubiyet ile ithâm edilerek Rusya'nın Metekhi zindanında habs edildi. Tahliye edilmesi için Avrupa'nın en benâm-ı şuarâ ve edibâsı Rus Hükümeti'ne müracaat ettiler. Büyük bir kefâlet-i nakdiye ile tahliye edildi. Erzurum ta-

edebiyat âleminde aralıksız çalışıyor. Ermenilerin toplumsal hayatını ve o hayatta gizli olan ahlaksızlıkları tasvir ve sergilenmesiyle ve daima güçsüzleri muhafaza edip zorbalığa karşı savaşmak amacıyla kaleme alınan küçük hikâyeleriyle tanınmıştır.

Hrand Asadur'un idaresiyle yayınlanan "Masis" adlı edebiyat dergisinin başyazarlığında bulunduktan sonra bir ara idaresini de üzerine almıştır. İstanbul Ermeni gazetelelerinin hemen hepsinde yayınladığı edebi ve toplumsal makaleler ve eleştiriler büyük bir edebi kuvvetle büyük bir medeni cesaret göstermiştir. İlk yayınladığı eseri "Yok Olmuş Bir Nesil"dir. Meşrutiyetin ilanından sonra edebiyatla pek meşgul olamamıştır. Yalnız *Azadamard* Gazetesiyle yayınladığı "Seyahat Notları" edebi dehasının hâlâ canlı olduğunu göstermiştir. Şimdiki edebi hizmeti dağınık haldeki eserlerini toplamakla uğraşmaktır. Kısa hikâyelerini, *Vicdan Sedaları*; *Hayat, Olduğu Gibi*; *Suskun Elemler*, isimlerini taşıyan üç ciltte toplamıştır. Bunlardan başka *Rengârenk*; *Evrâk-ı Perişan*; *Namlı Simalar* adlı derlemeleri mevcuttur. Eserlerinin bir kısmı Fransızcaya tercüme edilmiştir. *Hayat, Olduğu Gibi* Türkçe olarak yayınlanmak üzere-
dir.

Avedis Aharonyan: Kafkasya Ermenilerindendir. 1866 yılında Iğdır kasabasında doğmuştur. Taşnaktsutyun'a üye olduğu iddiasıyla Rusya'nın [Gürcistan] Metekhi zindanına hapsedilmiştir. Tahliye edilmesi için Avrupa'nın en meşhur şair ve edebiyatçıları Rus Hükümeti'ne müracaat etmişlerdir. Büyük bir para kefaletiyle tahliye olmuştur. Erzurum tarafından bin türlü zahmetle sınırı geçip Türkiye'ye iltica etmiştir. Şimdiyse Avrupa'da yaşamaktadır.

rafından bin türlü mezâhim ile ser-haddi geçti. Türkiye'ye ilticâ etti. Şimdi Avrupa'da bulunuyor.

Abdülhamid devrinde Türkiye ırkdaşlarının düçâr oldukları mezalim ve Rusya'ya firar eden Ermeni mültecilerinin sefalet hali kendisi için büyük bir menba-ı ilhâm olmuştur. Bir çok âsâr-ı edebiyyesi vardır: "Hürriyet Yolunda", "Sefiller", "Sükût", "Hikâye-i Hayat". Bu âsârda bir çok hikâyeler vardır. En kıymetdâr eseri "Valde" nâmıyla küçük tasvîrdir. Şiirleri dahi vardır. Piyesleri şunlardır: "Vadi-i Zalim", "Siyah kuş", "Fedailer".

Aharonyan'ın âsârından bir çoğu Avrupa lisanlarına terceme edilmiştir. Kafkasya'nın hemen bil-cümle müterakkî gazetelerinde neşr ettiği makalât-ı siyasiye ve edebiyede büyük bir deha izhâr etmiştir. Ermeniler arasında en ziyade şöhet-i iktisâb eden edîbâdan biridir ve bî-hakkın.

Avedik İshagyan: Kafkasya Ermenileridendir. Tevellüdü 1875 tarihinde Aleksantirabol'dadır (Eski Gümrü). Esbâb-ı siyasiyeden daha doğrusu Taşnaktsutyun'a mensubiyetinden dolayı bir müddet mahbus kaldıktan sonra kefalet-i nakdiye ile tahliye edildi. Erzurum cihetinden hududu geçerek bir müddet İstanbul'da ikamet etti. Şimdi Avrupa'dadır. Kafkasya Ermenileri'nin en meşhur şuarâsındandır.

Kendisine mahsus bir mevki-i edebi ihrâz edebileceğini ilk yazdığı âsâr-ı şiiriyesiyle isbât etti. Kafkasya'nın bil-cümle Ermeni müterakkî gazetelerine iştirâk-ı kalemiyesini ihdâ etmiştir. Âsârını "Yareler ve Teraneler" nâmıyla iki ciltte cemm etmiştir.

Dikran Gamsaragan: Tevellüdü 1866'da İstanbul'dadır. Türkiye Ermenileri'nin en mükemmel nâsirlerindendir. İlk

Abdülhamid devrinde Türkiye'deki ırkdaşlarının maruz kaldığı mezalim ve Rusya'ya firar eden Ermeni mültecilerinin sefaleti kendisi için büyük bir ilham kaynağı olmuştur. Birçok edebi eseri vardır: *Hürriyet Yolunda*; *Sefiller*; *Sükut*; *Hayat Hikâyesi*. Bu eserlerde birçok hikâye vardır. En kıymetli eseri *Anne* adını verdiği küçük tasvirdir. Şiirleri de vardır. Piyesleri şunlardır: *Zulüm Vadisi*; *Siyah Kuş*; *Fedailer*.

Aharonyan'ın eserlerinden birçoğu Avrupa dillerine tercüme edilmiştir. Kafkasya'nın hemen hemen bütün ilerici gazetelerinde yayınladığı siyasi ve edebi makaleler büyük bir dehayı ortaya koyar. Ermeniler arasında şöhreti en çok yakalayan ve bunu hak eden edebiyatçılardan biridir.

Avedik İsağyan: Kafkasya Ermenilerindendir. 1875 yılında Aleksandrapol'de (Eski Gümrü) doğmuştur. Siyasi sebeplerden, daha doğrusu Taşnaktsutyun'a üyeliğinden dolayı bir süre hapis yattıktan sonra para kefaletiyle tahliye olmuştur. Erzurum yönünden sınırı geçerek bir süre İstanbul'da ikamet etmiştir. Şimdi Avrupa'dadır. Kafkasya Ermenileri'nin en meşhur şairlerindendir.

Kendisine özgü bir edebi konum edinebileceğini yazdığı ilk şiirlerle ispat etmiştir. Kafkasya'nın bütün ilerici Ermeni gazetelerine kalemiyle katkıda bulunmuştur. Eserlerini *Yaralar ve Şarkılar* adıyla iki ciltte toplamıştır.

Dikran Gamsaragan: 1866 yılında İstanbul'da doğmuştur. Türkiye Ermenileri'nin en mükemmel yazarlarından-
dır. Ermenilerde ilk defa romantizm okuluna karşı realist romanı ortaya koyan Dikran Gamsaragan'dır. Öğretmenin Kızı yeni bir edebi dönemin kapılarını açmıştır. *Hayrenik*,

defa romantik mektebine karşı realist roman usulünü Ermeniler’de ihdâs eden, Dikran Gamsaragan’dır. “Muallimin Kerimesi” yeni bir devre-i edebiyenin ebvâbını açmıştır. “Hayrenik”, “Masis”, “Arevelk” gazetelerine itinâ ve ihtimâm ile yazılmış makâlat-ı tenkidiye ve hayat-ı hakikîyeden hikâyeler ile iştirak-ı kalemiyede bulunmuştur.

Rupen Zartaryan: 1874 tarihinde Harput’ta tevellüd etmiştir. Ermeni Mekteb-i İptidaisi’nde bir az tahsîl gördükten sonra sia-i zatiyesiyle pek serî terakkî ile Ermeni muallimleri arasında bir mevki-i muhterem ve mümtâz ih-râz etmiştir. Anadolu’nun bir köşesinden İstanbul gazetelerine ve resâil-i edebiyesine gönderdiği makâlat, hikâyât ve mensûr şiirler büyük bir deha-yı edibînin belirmekte olduğunu hemen herkes ihsâs etti. Ermeni kıtalinden sonra kıtalden kurtulanları habs ile ifnâ etmek siyaseti her yerde tatbîk edildiği gibi Mamurat-ül Aziz’de dahi tatbîk edildi. Zartaryan habs olundu. Fakat mahkumiyetini mûcib bir delil bulunmadığından şebil-i tahliye edildi. Manisa’da ve İzmir’de muallimlik ile meşgul olduğu vakit takîbat-ı zabıta nefis aldırmadığından Bulgaristan’a ilticâ ve Filibe’de ikamet ile “Razmik” gazetesini neşr etti. Şimdi “Azadarnad” gazetesinin ser-muharrirliğindedir. Yazdığı baş makaleler bu dahi-i edibînin pek vüs’atli ma’lûmât-ı içtimaiyeye mâlik, ve nâfiz bir nazar-ı siyasiyi haiz olduğunu göstermektedir. Âsâr-ı edebiyesinin kısm-ı a’zamı “Gece Ziyaları” nâm ciltte cemm edilmiştir. Bu eser bugünlerde “Clartés Nocturnes” ismiyle Fransızcaya terceme edildi.

Madam Zabel Asadur: Madam Zabel Asadur en ziyade “Sibil” nâm-ı edebîsiyle meşhurdur. Tevellüdü 1863 tari-

Masis, *Arevelk* gazetelerine özen ve önemle yazılmış eleştiri yazıları ve gerçek hayattan hikâyeleriyle kalemiyle katkıda bulunmuştur.

Rupen Zartaryan: 1874 tarihinde Harput'ta doğmuştur. Oranın Ermeni ilkokulunda bir süre eğitim aldıktan sonra kişisel gayretiyle hızlı bir ilerleme kaydederek Ermeni öğretmenler arasında saygıdeğer ve seçkin bir yer edinmiştir. Anadolu'nun bir köşesinden İstanbul gazetelerinin edebiyat eklerine gönderdiği makale, hikâye ve mensur şiirlerle büyük bir edebi dehanın belirmekte olduğunu hemen herkes hissetmişti. Ermeni katlinden sonra katliamdan kurtulanları hapsederek yok etme siyaseti her yerde olduğu gibi Elazığ'da da uygulandı. Zartaryan hapse atıldı. Fakat mahkûmiyetini gerektirecek delil bulunmadığından tahliye edildi. Manisa'da ve İzmir'de öğretmenlikle meşgul olduğunda polis takibinden nefessiz kalarak Bulgaristan'a iltica etti, Filibe'ye yerleşti ve burada *Razmig* gazetesini çıkardı. Şimdi *Azadamard*'ın başyazarıdır. Yazdığı başyazılar bu edebi dehanın çok geniş bir toplumsal bilgiye ve etkili bir siyasi bakışa sahip olduğunu göstermektedir. Edebiyat eserlerinin büyük bir kısmı *Gece Ziyaları* adını verdiği ciltte toplamıştır. Bu eser bugünlerde *Clartés Nocturnes* ismiyle Fransızca'ya çevrilmiştir.

Zabel Asadur: Madam Zabel Asadur daha çok Sibil mahlasıyla tanınmıştır. 1863 tarihinde Üsküdar'da doğmuştur. Pek küçük yaşında kalemi eline almış ve edebi tartışmalarda büyük cesaret göstermiştir. Ermeni kadınlarının eğitim ve öğretiminin gerekliliğini konu ederek yaklaşık çeyrek asır önce çaba harcamış ve edebi gayretine

hinde Üsküdar'dadır. Pek küçük yaşında kalemi eline almış, münakaşât ve mücadelât-ı edebiyede bir şecâat-ı merd-âne ibrâz etmiştir. Ermeni kadınlarının talim ve terbiyesi luzumunu mevzuu-bahs ederek hemen rub' asr evvel ictihadatta bulunmuş ve gayret-i edebiyesine idrâk ve faaliyet-i içtimaisini terdîf ederek Anadolu Ermeni kızlarının talim ve terbiyesi için "Ermeni Maarifperver Kadınlar" cemiyetini te'sîs etti ve en faal a'zâsından biri oldu. "Bir Kızın Kalbi" romanından başka hemen İstanbul'un ve İzmir'in bütün Ermeni gazetelerinde büyük bir kudret-i şi'riye ile yazılan mensûr-ve manzûm şiirleri ve hikayâtı vardır. Manzûm şiirlerinden bir kısmı "İn'ikasât" nâm ciltte cem' edilmiştir. Hikâyelerini ayrıca bir cilde tab' etmeğe iştigâl etmektedir.

Madam Zabel Yesayan: Tevellüdü Üsküdar 1878 tarihindedir. Daha pek genç iken, doksan tarihlerine doğru, "Zabel Ohannesyan" imzasıyla yazdığı mensûr şi'rlerde istikbâl-i edebiyesinin pek parlak olacağını gösterdi. Paris'te Sorbon Darülfünunu'nun edebiyat derslerini takîb ile Türkiye kadınlarından hemen hiçbir kimsenin irtika' edemediği bir nokta-i kemâliyeteye yükselmiştir. Gerek Türkiye, gerek memalik-i ecnebiye bil-cümle Ermeni gazete ve resâilinde derc ettirdiği âsâr-ı şi'riye ve makâlat-ı edebiyeye ile rasîn bir şöhet iktisâb etmiştir. "İntizâr Salonunda", "Mu'teber Adamlar", "Sahte Dehalar" ve "Üsküdar Gurubları" en mükemmel âsârındandır. Âhiren Türk hayatından "Azadamard" gazetesine tefrikâ ettirerek bir roman neşr etti. Adana faciasından sonra Ermeni sâlib-i ahmer cemaati tarafından Adana harâbe-zâr hûnîni ziyaret ettiğinde intibât-ı elemiyyesini öyle hakikî, öyle büyük bir

ilaveten toplumsal faaliyetinin peşisıra Anadolu Ermeni kızlarının eğitim ve öğretimi için Ermeni Maarifperver Kadınlar Cemiyeti'ni [Milletperver Ermeni Kadınlar Cemiyeti] kurmuş ve en etkin üyelerinden biri olmuştur. *Bir Kızın Kalbi* romanından başka İstanbul'un ve İzmir'in hemen bütün Ermeni gazetelerinde büyük bir şairane güçle yazılan mensur ve manzum şiirleri ve hikâyeleri vardır. Manzum şiirlerinden bir kısmı *Yansımalar* adlı ciltte toplanmıştır. Hikâyelerini de ayrıca bir ciltte toplamak ve bastırmakla meşgul olmaktadır.

Zabel Yesayan: 1878 Üsküdar doğumludur. Daha genç yaşlarda, doksan tarihlerine doğru, Zabel Ohannesyan imzasıyla yazdığı mensur şiirlerde edebiyat geleceğinin çok parlak olacağını gösterdi. Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nin edebiyat derslerini takip ederek Türkiye kadınlarından neredeyse hiç birisinin ulaşamadığı bir noktaya yükselmiştir. Gerek Türkiye, gerek bütün ülkelerdeki Ermeni gazete ve dergilerine yazdığı şiir ve edebi makalelerle büyük bir şöhret yakalamıştır. *Bekleme Salonunda*; *Erdemli İnsanlar*; *Sahte Dehalar*; *Üsküdar Gurubları* en mükemmel eserlerindendir. Daha sonra Türkiye'de geçirdiği süre zarfında *Azadnamard* gazetesinde bir roman tefrika etmiştir. Adana faciasından sonra Ermeni Kızılhaç Cemiyeti tarafından görevlendirilerek Adana harabelerini ziyaret ettiğinde edindiği elemli gözlemlerini öyle gerçekçi, öyle büyük bir şiirsel hassasiyetle resmettiği *Harabeler Arasında* eseri Ermeni edebiyat sanatı açısından en ölümsüz eseridir denilebilir.

Hrand Asadur: 1862'de Boyacıköy'de doğmuştur. Tahsilini Robert Kolej'de ve Paris Hukuk Fakültesi'nde yap-

hassasiyet-i şî'riye ile tersîm etti ki “Harabeler Arasında” eseri Ermeni edebiyatının sanat-ı edebiye nokta-i nazarında en layemut eseridir denilebilir.

Hrand Asadur: 1862’de Boyacıköy’de doğmuştur. Tahsilini Robert Kolej’de ve Paris Hukuk Fakültesi’nde yapmıştır. Henüz pek genç iken neşr ettiği “Gençlik İlhamları” ile edebî hüsn-i tabîatını izhâr ve iştihâr etmiştir. “Masis” haftalık gazetesinin ve bilahare “Masis” ve “Arevelk” yevmi gazetelerinin ser-muharrirliğinde bulunmuştur. Ermeni Patrikhane’sinin tarihini büyük bir rûh-i tetebbu’ ile izhâr ve neşr etmiştir. Lisanının nefâset ve intizâmına en ziyade ihtimamkâr bulunan ashâb-ı kalemdendir. Bir vakitler da’vâ vekaletiyle iştigal ederdi. Ba’de-l-meşrutiyet ticaret-i bahriye mahkemesine a’zâ ta’yîn edilmiştir.

mıştır. Henüz pek gençken yayınladığı *Gençlik İlhamları* ile güçlü edebî kişiliğini göstererek şöhret kazanmıştır. *Masis* haftalık gazetesinin ve daha sonra *Masis* ve *Aravelk* günlük gazetelerinin başyazarlığında bulunmuştur. Ermeni Patrikhanesi'nin tarihini büyük bir ruhla ortaya koyarak yayınlamıştır. Dilinin güzellik ve düzenine en çok önem veren kalem sahiplerindendir. Bir zamanlar dava vekilliğiyle de meşgul olmuştur. Meşrutiyet'ten sonra Deniz Ticaret Mahkemesi üyeliğine tayin edilmiştir.

Կրկոր շհրաբ

ԱւհԵԻՑ Ահարոնյան

ԴԻԿրան ԴամսարաԴան

ԱւհԵԻԿ ԻսահաԴյան

مادام زابل آسادور (سینیل) معلم زابل یسایان

روپن زارتاریان

هراند آسادور

– EK –

*Beğence ve Öykü Yazarlarının
Biyografileri*

Süleyman Nazif (1869, Diyarbakır - 1927, İstanbul)

Servet-i Fünun Edebiyatı'nın başlıca temsilcilerinden olan şair ve yazar Süleyman Nazif özel eğitim almıştır. Farsça, Arapça, Fransızca ve Ermenice dersleri aldı. II. Abdülhamit'e karşı sert muhalefet edebilmek için 1897 yılında yurtdışına çıktı fakat sekiz ay sonra İstibdat yönetimiyle müzakere ederek Bursa'ya vilayet mektupçusu olarak atandı. 1908 yılına kadar bu görevini sürdürdü.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla İstanbul'a döndü, İttihat ve Terakki Partisi'ne üye oldu. Ancak düşüncelerini özgürce ifade etmeyi tercih ederek partisine muhalif yazılar da kaleme aldı. İttihat ve Terakki'nin kontrolündeki *Hak* gazetesinde başyazarlık yaptı. Musul ve Bağdat valiliklerinde bulundu (1913-14). 1915'te devlet memurluğundan istifa ederek tümüyle edebi çalışmalara yöneldi.

1918 yılında Cenap Şahabettin'le birlikte *Hadisat* gazetesini çıkardı. İstanbul'un işgalini sert bir dille eleştirdiği "Kara Gün" başlıklı yazısı nedeniyle İttihatçılarla birlikte Malta'ya sürüldü. Sürgünde geçirdiği yirmi ay boyunca vatan sevgisi ve gurbet temalarının yoğun olduğu şiirler kaleme aldı. Düzyazı ve şiirlerinde yabancı sözcük ve tamlar-

malardan faydalanarak süslü, ağır bir dil kullanan Süleyman Nazif, Kurtuluş Savaşı sonrası, Cumhuriyet dahil, yeniliklere tavır almıştır.

1927’de zatürreeden hayatını kaybetti. Cenaze namazı Ayasofya Camii’nde kılındıktan sonra Edirnekapı dışında toprağa verildi.

Abdullah Cevdet (1869, Arapgir - 1932, İstanbul)

Siyasetçi, düşünür, göz hekimi, şair ve çevirmen Abdullah Cevdet, Elazığ Askeri Ortaokulu, Kuleli Askeri Lisesi ve Askeri Tıbbiye’de eğitim aldı.

Henüz Tıbbiye’de öğrenciyken daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti adını alacak olan İttihad-ı Osmanî Cemiyeti’nin kurucularından biri oldu. 1894’te Tıbbiye’yi bitirip Diran Acemyan Efendi’nin asistanı olarak Haydarpaşa Hastanesi’ne atandı. 1895’te bozguncu olduğu iddiasıyla tutuklanarak Trablusgarp Merkez Hastanesi’ne gönderildi. Örgütsel faaliyetleri nedeniyle Fizan’a sürüleceğini anlayınca Fransa’ya kaçtı (1897). Cenevre’ye geçerek Jöntürklerin çıkardığı *Osmanlı* gazetesinde yazılar yazdı. II. Abdülhamit’le yapılan müzakereler sonucu maaş bağlanması karşılığında muhalif yazılarını durduranlar arasındaydı (1898). Gizliden gizliye yazmayı sürdürdüğü anlaşılınca maaşı kesildi. Trablusgarp ve Fizan’daki siyasal tutukluların serbest bırakılması karşılığında mesleği dışında yazı yazmayacağına dair bir taahhütname imzaladı ve Viyana Elçiliği doktorluğuna getirildi. 1903’te Cenevre’ye geçti, *İçti*had yayınevini ve *İçti*had dergisini kurdu (1904), Doğu ile Batı arasında düşünce alışverişi yaratmayı amaçlıyordu. Abdullah Cevdet bu amaç çerçevesinde, Sadi, Mevlana, ve Hayyam’ın yanı sıra Shakespeare, Schiller, Byron’dan çe-

viriler yapmaya başladı. Reinhardt Dozy'nin *Essai sur l'Islamisme* adlı eserini *Tarih-i İslamiyet* adıyla yayımladı. Kitap, Hz. Muhammed'e ilişkin yalan ve iftiralar içerdiği gerekçesiyle büyük tepkiler aldı; Şubat 1910'da yasaklandı ve mevcut nüshalar Galata Köprüsü'nden atılarak yok edildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan milletlerin ortak bir vatan için birleşmesi gerektiğini, kendi öz kültürlerini geliştirmeleri ve bağlı bulundukları milletin çıkarlarını gözetmeleri gerektiğini savunan Abdullah Cevdet'e göre Kürtler Kürtçeyi, Ermeniler de Ermeniceyi koruyup geliştirebilmelidir ve "Bundan Türkiye'ye mazarrat [zararlar] geleceğine zahib [bir fikre kapılan] olan ancak kabak kafalı, yâhûd hain ruhlu kimselerdir."

Abdullah Cevdet, Cumhuriyet dönemindeki reformlardan çok önce Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kullanılmasını ve kadınlara toplumda hak ve olanakların sağlanması gerektiğini savunmuştur.

Abdullah Cevdet, 1932'de İstanbul'da kalp krizi geçirerek hayata veda etti. Dinsizlikle suçlanan Cevdet'in cenazesi kaldırılmak istenmediyse de dönemin tanınmış yazarı Peyami Safa'nın girişimleriyle cenaze namazı kılındı ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi.

Şahabettin Süleyman (1885, İstanbul - 1921, İsviçre)

Şahabettin Süleyman, "Sanat şahsi ve muhteremdir" görüşünü savunan Fecr-i Ati topluluğunun kurucularındandır. Ortaöğrenimini İzmir İdadisi'nde tamamladı. Daha lise yıllarındayken öğrendiği Fransızca sayesinde Batı edebiyatını yakından takip etme fırsatı buldu. 1903'te İzmir'de çıkan *Ahenk* dergisinde yayımlanan *Cerîha-i Namus* adlı hikâyesi ile genç yaşta edebiyat dünyasına adım attı.

Yüksek öğrenimini İstanbul'daki Mülkiye Mektebi'nde tamamladı (1908). Vefa Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yaptığı yıllarda II. Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'da yayın hayatına başlayan birçok dergi ve gazetede yazarlığa devam etti.

Başlangıçta İttihat ve Terakki Cemiyeti taraftarı olmasına rağmen, Fecr-i Ati topluluğundan arkadaşı olan gazeteci-yazar Ahmed Samim'in İttihatçılar tarafından öldürülmesi üzerine bu partiye karşı bir tavır aldı ve Osmanlı Demokrat Fırkası'na katılarak *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yazmaya başladı. Fecr-i Ati ile Nesl-i Ati toplulukları arasındaki kalem savaşına yer vermesi açısından Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan *Rûbab* dergisinin 1912'den itibaren başyazarlığını yaptı.

Dönemin tanınmış şairlerinden olan eşi İhsan Raif Hanım ile yaz tatilini geçirmek için gittiği İsviçre'de İspanyol gribine yakalanarak hayatını kaybetti (1921).

Harutyun Şahrigyan (1860, Şebinkarahisar - 1915, ?)

İlköğrenimini Şebinkarahisar'da tamamlayarak İstanbul'a geçti ve Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Kısa bir süre için memleketine dönüp öğretmenlik yaptı; İstanbul'da Ermeni okullarında çalıştı. 1890'lı yıllarda Hovhannes Şahnazar'ın *Hayrenik* gazetesinde çalıştı. Trabzon'da evlendi ve orada, 1896 katliamında Nemlizade Hacı Osman'ın gazabından kurtulabilmek için Osmanlı Bankası'na sığındı. Üç gün sonra tutuklanıp hapsedildi. On üç ay sonra yabancı ülkelerin müdahalesiyle serbest kaldı. Hapishanede geçirdiği süre zarfında İngilizce öğrendi. 1897'de Rusça öğreneceği Batum'a, oradan da, üniversiteye devam edip avukatlık diploması alacağı Tiflis'e geçti.

Bir süre avukatlık yaptıktan sonra bu mesleği bıraktı ve Rusya Ermenisi sanayici-hayırsever Mantaşev'in yanında idareci olarak çalışmaya başladı. Hukuk bilgisi ve analiz gücüyle Ermeni Devrimci Federasyonu'nun (Taşnaksutyun) önde gelen isimlerindendi. II. Meşrutiyet'le birlikte İstanbul'a döndü ve aktif siyasete atıldı. Gerek Üsküdar mebusluğu yaptığı Ermeni Milli Meclisi'nde, gerekse Osmanlı basınında ileri sürdüğü fikirlerle dikkatleri çekti. Partisinin yayın organı olan *Azadamard*'da ve başka yayın organlarında ilginç yazı dizileri hazırladı. Gazete yazılarında Ninni, Vağınag ve Adom takma isimlerini kullandı. İttihat ve Terakki yöneticilerinden aldığı Şura-yı Devlet üyeliği teklifini reddetti.

Nisan 1915'te tutuklanarak öldürülen Ermeni aydınlarından biri olan Harutyun Şahrigyan'ın yayımlanmamış eserlerini Beyoğlu'nda bir Rum vatandaşa emanet ettiği bilinmektedir.

Eserlerinden bazıları: *Devlet Reformu ve Toprak Sorunu*; *İmanımız*; *Ermeni Nizamnamesi*; *Islahat Sorunu*; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılışının Tarihi*; *Evlilik Meselesi*.

Krikor Zohrab (1861, İstanbul - 1915, ?)

İlköğrenimine Beşiktaş'taki Makruhyan Ermeni Okulu'nda başladı; babasının ölümü ve sonra annesinin tekrar evlenmesiyle taşındıkları Ortaköy'deki Tarkmançats Ermeni Okulu'nda eğitimine devam etti. Okul maddi sıkıntılardan dolayı eğitime ara verince, Katolik Lusavoriçyan Okulu'na geçti. 1876'da Galatasaray Mekteb-i Sultani'si bünyesindeki Mühendislik Enstitüsü'ne girdi. 1879'da yol ve köprü mühendisliği diploması aldı.

1880 yılında, üvey babası Avedis Yordanyan'ın avu-

katlık bürosunda çalışmaya başladı ve Galatasaray Sultani Hukuk Bölümü'ne kaydoldu. 1881'de Darülfünun'da yeni açılan Mekteb-i Hukuk'a geçti ve üç yıllık eğitimini tamamladı. *Yergrakunt* adlı edebiyat dergisini çıkartmaya başladı. 1884'de Edirne'ye gidip vilayet nezdindeki özel kurul önünde verdiği sınavla "birinci sınıf avukat" diplomasını aldı. 1888'de Klara Yazıcıyan'la evlendi, Kandilli'ye yerleşti, dört çocuğu oldu. *Hayrenik*, *Masis* gibi gazete ve dergilerde yazılar yazdı, öyküleri yayınlanmaya başladı.

1899 tarihinde Dreyfus davası için Fransızca geniş bir savunma hazırlayıp Dreyfus'u savunan Yahudi Komitesi'ne gönderdi. 1908'de iki yıldan beri avukatlığı engellendiği için ülkeyi terk ederek Fransa'ya gitti. II. Meşrutiyet'le birlikte İstanbul'a döndü.

Avukatlığın yanı sıra Darülfünun'da Ceza Hukuku dersleri verdi; Ceza Kanunu'nda değişiklik yapacak komitede üye olarak yer aldı. 1909'da *Azadamard*'da yazmaya başladı. *Eçer Ugeveri Mı Orakren* (Bir Yolcunun Güncesinden Sayfalar) başlığı altında Avrupa gezi notlarını tefrika etti.

Osmanlı Hürriyet ve Teavün-ü Milli Cemiyeti'ne üye oldu. Ahrar Partisi paralelinde, liberal fikirleri ve etnik grupların eşitliğini savundu. Ermeni Milli Meclisi'ne üye seçildi; Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında İstanbul mebusluğu yaptı. Milletler arasında dost ve kardeşçe ilişkilerin ve toplumsal eşitliğin kökleşmesi anlayışına bağlılığıyla, bu yönde düzenlemeler yapılması için uğraş verdi. Doğu vilayetlerinde can ve mal güvenliği sağlayacak reformların önemini savundu; güçlü bir donanma kurulması, bedelli askerliğin kaldırılıp gayrimüslimlerin de askere alınması, "gayrimeşru çocuk" kavramının terk edilmesi, kadınlar le-

hine yasal değişiklikler yapılması üzerine verdiği etkili meclis nutuklarıyla tanındı.

Krikor Zohrab, 1915’de Erzurum mebusu Vartkes Serengülyan’la birlikte tutuklanıp önce Konya’ya, ardından Adana ve Halep’e gönderildi. Zohrab’dan alınan son haber, karısına yazdığı 15 Temmuz 1915 tarihli mektuptur. Halep’ten Diyarbakır Harp Divanı’na sevk edilirken yolda çete başı Çerkez Ahmet ve Nazım tarafından öldürölmüştür.

Rupen Zartaryan (1874, Siverek - 1915, ?)

İlköğretimini tamamladığı Harput Amerikan Koleji’ne devam etti. 1890’larda *Dzağig*, *Masis*, *Arevelyan Mamul* gibi İstanbul Ermeni gazetelerinde yazıları ve öyküleri yayımlandı. 1892-1903 yıllarında Mezre’de [Elazığ] öğretmenlik yaptı. Siyasi faaliyetlerinden dolayı tutuklanarak hapsedildi (1903-1904). Serbest kalınca Bulgaristan’a geçti ve Filibe’ye yerleşerek *Razmig* gazetesini çıkardı.

1908’de II. Meşrutiyet’in ilanıyla İstanbul’a döndü. 1909 yılında yayın hayatını 1915’e dek sürdürecekt olan *Azadamard* gazetesini kurdu ve saygın gazetecileri, yazarları etrafında topladı.

1910’da öykülerini *Tsaykaluys* (Seher) adıyla kitaplaştırdı. Bu eseri 1912’de Fransızca olarak Paris’te yayımlandı. *Megraked* [Bal nehri, Karasu] başlığı altında Ermenice ders kitapları hazırladı. Halkların barış içinde yaşamaları, birbirlerini anlamaları ve sevmelerinde çevirinin büyük rolü olduğunu düşünen Zartaryan, Fransızca, İngilizce ve Osmanlıcadan çeviriler yaptı.

24 Nisan 1915’te tutuklandı. Bir süre Ayaş Hapishanesi’nde tutulduktan sonra Teşkilat-ı Mahsusa için çalışan Çerkez Ahmet çetesi tarafından öldüröldü.

Avedik İsağyan (1875, Gümrü - 1957, Erivan)

Eçmiyadzin'deki Kevorkyan Cemaran'da eğitim aldı (1889-1892). Leipzig Üniversitesi'nde serbest öğrenci olarak öğrenim gördü (1893-94). Ermenistan'a döndü ve 1896'da rejime yönelik eleştirileri nedeniyle tutuklandı; bir yıl hapiste kaldıktan sonra Odessa'ya sürgün edildi. 1897'te Avrupa'ya geçerek Zürih Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe tarihi okudu. 1902'de Ermenistan'a döndü ve 1908'de aynı suçlamayla hapse atıldı. Kafkasya'da daha fazla kalamayacağını anlayınca 1911'de Ermenistan'ı terk etti. Uzun yıllar, vataniyle olan bağını kopartmadan, İstanbul, Viyana, Zürih, Berlin, Venedik, Cenova, Paris gibi çeşitli şehirlerde yaşadı. 1936'da Sovyet Ermenistanı'na yerleşti. 1944-1957 yıllarında Ermenistan Sovyet Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yaptı.

Avedis Aharonyan (1866, Iğdır - 1948, Marsilya)

1866'da Iğdır'ın Mava köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde tamamladı, daha sonra 1885'te Eçmiyadzin'deki Kevorkyan Cemaran'dan mezun oldu ve öğretmenliğe başladı. 1898'de Lozan Üniversitesi'nde başladığı felsefe eğitimini 1901'de tamamladı. Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nin Edebiyat Tarihi bölümünün derslerini takip etti. 1907-1909 Tiflis'teki Nersesyan okulunun müdürlüğünü yürüttü. Çarlık rejimine yönelttiği eleştiriler nedeniyle 1909'de tutuklanarak hapsedildi. 1911'de serbest kalınca Avrupa'ya kaçtı.

Lahey II. Barış Konferansı'na gönderilen Ermeni heyetinde yer aldı. 1917'de Ermeni Ulusal Konseyi üyesi seçildi. 1918'de Ermenistan Ulusal Meclisi'ne üye, daha sonra başkan seçildi. Ermenistan I. Cumhuriyeti'nin üyesi ola-

rak İstanbul görüşmelerinde (1918) ve Paris Barış Konferansı'nda (1919-1920) Ermenistan heyetlerinin başkanlığını yürüttü. Sevr anlaşmasını imzaladı (1920). Londra (1921) ve Lozan Konferansları'na (1922-1923) katıldı. Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) siyasetine yön verenlerden biri olarak, Sovyet Ermenistanı'na muhalif kaldı. Yaşamının son yıllarını felçli ve yatağa bağımlı olarak geçirdi.

Aharonyan, yazın hayatına 1887 yılında başladı, ilk dönem romatik akımının etkisinde kaldı. Öykü, roman, anı, şiir türünde eserler verdi: *Badgerner Verçin Darineri Dacghayots Gyankits* (1900); *Artsunki Hovidı* (1902); *Lrutyun* (1903); *Sev Trçun* (1910). İlerleyen yıllarda kaleme aldığı ürünler realizm akımının etkisindedir: *İm Pandı* (1912); *Badmıvadžner* (1913); *Şveytzaragan Küğü* (1913). *İm Kırkı* adlı anı romanını ise iki cilt halinde 1927 ve 1931 yıllarında yayımladı.

Zabel Yesayan (1878, İstanbul - 1943, ?)

Üsküdar'da doğdu. 1892'de Üsküdar'daki Surp Haç Ermeni İlkokulu'nda eğitimine başladı. İlk yazıları Arşag Çobanyan yönetimindeki *Dzağig* dergisinde yayımlandı. Siyasi kaos ortamı nedeniyle 1895'te Paris'e gitti. Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe derslerini takip etti; böylelikle üniversiteye giden ilk Ermeni kadını oldu. 1900'de, Paris'te İstanbul doğumlu ressam Dikran Yesayan ile evlendi. Sofi adında bir kız, Hrand adında bir erkek çocukları oldu. 1902'de İstanbul'a döndü. Yazıları *Masis* ve *Arevelyan Mamul* gibi dönemin önde gelen Ermenice gazetelerinde yer aldı ve büyük ses getiren eserleri arka arkaya yayımlandı. 1905 yılında Ermeni aydın portrelerinin

hicvedildiği *Geğdz Hancarnar* (Sahte Dahiler) adlı tefrika romanı tepkiler nedeniyle yarım kaldı. Aynı yıl tekrar Paris'te yaşamaya başladı ve 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilene dek orada kaldı.

1909'da, Adana'da yaşanan katliamın sonuçlarını, özellikle de Ermeni yetimlerinin durumunu yerinde izlemek üzere Kilikya'ya giden heyette yer aldı. İzlemlerini 1911'de yayımladığı *Averagnerun Meç* (Yıkıntılar Arasında) adlı kitabında dile getirdi. Eserlerinde savaş ve şiddet karşısı bir söylem geliştirdi. 1915'te Ermeni aydınlarına yönelik tutuklamalardan, güç koşullarda Bulgaristan'a kaçarak kurtuldu. 1918'den sonra uzun yıllar, Mısır, Beyrut ve Kafkasya'da Ermeni yetimleri ve göçmenleriyle ilgili yardım faaliyetleri örgütlemekle uğraştı. 1933'te Fransa'dan ayrılarak daha önce ziyaret ettiği Sovyet Ermenistanı'na yerleşti. 1937'de Stalin kovuşturmaları sırasında tutuklanıp Sibirya'ya sürüldü. 1942 ya da 1943'te, tam olarak bilinemeyen koşullar altında öldü.

Dikran Gamsaragan (1866, İstanbul - 1941, Vichy)

Kadıköy'deki Aramyan Ermeni Okulu'ndan mezun oldu (1884). Genç yaşta Fransızcadan çeviriler yapmaya başladı. Daha sonra çeşitli makaleler ve öyküler yazdı. 1886-1887 yılları arasında *Masis* gazetesinde yazıları çıkmaya başladı ve büyük ilgi gördü. Başyapıtı *Varjabedin Ağcığı* (Öğretmenin kızı), 1888'de tefrika halinde *Arevelk*'te yayımlandı ve aynı yıl kitaplaştırıldı. 1892-1893 yıllarında Krikor Zohrab'ın editörlüğünde yayınlanan *Masis* haftalık gazetesinde öyküleri yayımlandı. 1894'de Gamsaragan ailesi Mısır'a yerleşerek İstanbul'daki işlerini, sigara üreticiliğini devam ettirdiler. Dikran Gamsaragan bu sebeple edebi ça-

lışmalarına zaman zaman ara vermek zorunda kaldı. Meşrutiyetle birlikte değişen siyasi ortamın da etkisiyle 1910 yılında tekrar İstanbul'a geldi. Yeni hikâyeleri, romanları ve piyesleriyle üretmeye devam etti. Tutkulu bir realizm mücadelesi verdi. 1919'da Fransa'ya giderek Paris'e yerleşti; 1941'de Vichy'de hayata veda etti.

Zabel Asadur (Sibil) (1863, İstanbul - 1934, İstanbul)

Üsküdar'daki Cemaran Okulu'nu bitirdi (1879). Aynı yıl sınıf arkadaşlarıyla *Azkanıwer Hayuhyats Ingerutyun'u* (Milletperver Ermeni Kadınlar Cemiyeti) kurdu. Ateşli bir kadın hakları ve kadın eğitimi savunucusuydu. Taşradaki ve İstanbul'daki Ermeni okullarında öğretimlik yaptı. *Ma-sis*, *Hayrenik* gibi dönemin ünlü gazetelerinde şiirleri ve yazıları yayımlandı. Garabed Donelyan ile mutsuz bir evlilik geçiren Zabel Asadur, eşinin ölümünden sonra Hrand Asadur'la evlendi.

şiirlerinde özellikle aşk, yurt sevgisi ve insani yüce duygular üzerinde yoğunlaşan, yarı romantik yarı gerçekçi bir üslup ile lirik ve epik bir tarz benimsedi. Bu özelliğiyle Romantizm'den Gerçekçiliğe geçiş döneminin önemli kalem-lerinden biri olarak kabul gördü. Eşi Hrand Asadur'la birlikte Ermenice ders kitapları hazırladı. Bunlardan biri olan *Tankaran* (Hazine), günümüzde, İstanbul'daki Ermeni okullarında edebiyat ders kitabı olarak kullanılmaya devam ediyor.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul'da kalarak Ermeni okullarında öğretimlik yapmayı sürdüren Sibil 1934'te hayatını kaybetti ve şişli Ermeni Mezarlığı'na defnedildi.

Hrand Asadur (1862, İstanbul - 1928, İstanbul)

Kumkapı Mezburyan ve Boyacıköy Yerits Mangants okullarında başladığı eğitime Robert Kolej’de devam etti. Minas Çeraz, Püzant Keçyan gibi ünlü aydınlardan özel dersler aldı.

1884 yılında Paris’te hukuk eğitimini tamamladı. İstanbul’da avukat olarak çalışmaya başladı. 1879’da *Gligyan Ingerutyun*’un (Kilikyalılar Birliği) kurucuları arasında yer aldı. 1892-1898 yıllarında haftalık *Masis* gazetesinin editörlüğünü üstlendi. *Araks* mahlasıyla yazıları yayımlandı. 1898-1909 yıllarında Getronagan Okulu’nda Ermeni Edebiyatı öğretmenliği ve Ermeni Eğitim Komisyonu üyeliği (1900-1908) yaptı. Edebiyat eleştirileriyle tanındı. Eşi Zabel Asadur ile Ermeni Dili ve Edebiyatı’yla ilgili ders kitapları hazırladı. Hrand Asadur, 1928’de İstanbul’da hayata veda etti ve Şişli Ermeni Mezarlığı’na defnedildi.

DİZİN

(Aşağıdaki alfabetik dizin kitaptaki öykülerin
[67-343 s.] Türkçe metinlerini kapsamaktadır)

- Acemler Yolu 297
Adapazarı 73
Agni 183, 189
Agop Ağa 287
Akdeniz 197
Amerikalı 313
Anadolu Kavağı 317
Anjelika 299
Arap atı 149
Arevelk 295, 299
Arslanbey 73
Atina 141

Bahçecik 69, 73
Benares 179
Beykoz 311
Beykoz Kasrı 311
Beyoğlu 81, 89, 97,
273, 293, 295,
297, 301, 317, 321,
325
Bordeaux 317
Buddha 179, 181, 183,
185, 187, 189, 191,
193
Bursa 293, 295, 297,
301
Bürgü 71
Büyükdere 309, 311,
317, 335
Büyük Manu 189

Çingene 315
Çobanyıldızı 159, 161

Dikranuhi 75, 77, 79,
81, 83, 85, 87, 89,
91, 93, 95, 97, 99,
103
Diran 309, 311, 313,
315, 317, 319, 321,
325, 327, 329, 331,
335, 337, 339, 341,
343
Eldorado 325, 327, 341
Ermeni 69, 71, 263,
299, 317, 323, 329,
339
Ermeni Eğitimseverler
Cemiyeti 323, 325
Ermenice 295
Eğin 141
Faust 329
Fransa 315, 319
Fransızca 281, 331,
335
Frère Okulu [Saint-
Joseph/Kadıköy] 111,
309, 341
Galata 97, 259, 261,
263, 265
Gavroş [Gavroche]
205, 207,
Ğazar Efendi [Ağa]
69, 73, 85, 97, 99
Hacı Dürük 69, 71,
79, 83, 91, 93, 97
Haro 259, 261, 263,
267, 269
Haydarpaşa 81
Hereke 81
Hastane [Surp Pırgıç]
75, 95
Himalaya 179, 183
Hünkâr İşkelesi 311,
317, 323, 335, 341
İndra 183, 189
İstibdad 233
İstanbul 69, 79, 81,
97, 261, 265, 267,
287, 293, 297, 299,
303, 317, 319, 321,
337
İzmit [Körfezi] 73, 81
Kadıköy 69, 81, 83,
97, 295, 301, 303
Kamelya [Mağaza]
281, 285
Kamondo Hanı 259
Kayzer 125
Keşiş Dağı 293, 297
Kilise [Surp Pırgıç] 99
Kudüs 69
Lancier 331, 333
Lüksemburg Bahçesi
197, 203
Mahmut Bentleri 317
Makrig 273, 275,
277, 283, 287
Maryam 71, 77, 83
Melek Mikhail 207
Moda Körfezi 113

- Montparnasse 197
Mudanya Limanı 297
Mühürdar [Bahçesi] 109, 301
Nirvana 181, 191
Onnik 73
panaché 281
Pangaltı 273, 287
Paris 197, 201, 205, 211, 317, 319, 321, 325, 335, 337, 339
Paris Grand Opéra 333
Patrikhane 123
Rusya Elçiliği 309
Saint Esprit Okulu 311, 329
Saint Michel [Bulvarı/Havuzu/Meydanı] 197, 201, 207
Sakyamuni 179
Satenik 309, 311, 313, 315, 319, 321, 323, 325, 327, 329, 331, 335, 337, 341, 343
Seine Nehri 213
Serena 295, 299, 301
Setbaşı [Deresi] 293, 297
Spiegel 71
Sürpik Hanım 69, 73, 75, 83, 87, 89, 91, 95, 99
Şiraz 141
Taksim [Bahçesi] 279, 321, 325, 335
Toprakkale 225
Trabzon 259
Trimurti 183
Türkçe 295
Quadrille 329, 341
Vasilik 123, 125, 127, 131, 133
Yahudi 261, 265, 269
Yervant 309, 311, 325, 329, 331, 335, 341
Yuşa Dede Tepesi 317
Zapuğon 121, 123, 129, 133

Էրմենի էտեպիյաթը Նումունելերի

Ermeni Edebiyatı Numuneleri

**Նմոյշներ հայ
գրականութենէ**

**An Anthology of
Armenian Literature**

Սարգիս Սրենց

Sarkis Srents

պատմուածք

short stories

Թրքերէն

Turkish

(Օսմաներէն) թարգմանեցին
Մահիր Իւնսալ Էրիշ,
Արի Շէքերեան

translators (from Ottoman Turkish)
Mahir Ünsal Eriş,
Ari Şekeryan

Բ տպագրութիւն
Նոյեմբեր 2021, Ստանպուլ

2nd edition
November 2021, Istanbul

Ermeni Edebiyatı Numuneleri sekiz ünlü Ermeni yazardan on dört öykü içeriyor. Öyküleri derleyerek Ermeniceden Osmanlıcaya aktaran Sarkis Srents, dört ünlü Osmanlı aydınından –Abdullah Cevdet, Harutyun Şahrigyan, Süleyman Nazif ve Şahabettin Süleyman– aldığı beğence yazılarını da ekleyerek *Numuneler*’i 1913 yılında kitaplaştırır.

Dönemin Ermeni Edebiyatı’ndan canlı örnekler sunan kitap, yayımlandığı ortamda büyük bir boşluğu doldurur. Ne var ki, 99 yıl sonra bugün, çift dilli olarak okuyucuyla buluşan *Numuneler*, ‘var olan’ın, ‘yaşamakta olan’ın capcanlı bir yansıması yerine, ‘yok olan’ın, ‘artık yaşamıyor olan’ın silik bir yansıması olarak çıkar karşımıza: Osmanlıca yok olmuştur; Türkiye’de Ermenice edebiyat üretilmiyordur ve kitap-taki çoğu öykünün kaleme alındığı dil olan Batı Ermenicesi, unutulmaya yüz tutmuştur. İşte tam da bu sebeplerden dolayı, kitabın adı “Ermeni Edebiyatı Numuneleri” değil, “Ermeni Edebiyatı Numuneleri – 1913”tür.

Dönemin ileri gelen aydınlarından Abdullah Cevdet, *Ermeni Edebiyatı Numuneleri* için kaleme aldığı yazısında, 99 yıldır gitgide büyüyen bu boşluğu öngörmüştür adeta: “*Edebiyatçılar, şairler bir milletin ruhudurlar, bir milletten bunlar çıkarıldıktan sonra o millette ne kalır? His ve ileti yeteneğini çıkarırsanız insanda etten başka ne kalır? Güneş doğadan yok edilirse evrende ne kalır?*”

ISBN 9786055753276

9 786055 753276